

RAPORT

DREPTURILE OMULUI ÎN MOLDOVA

ДОКЛАД

ПРАВА ЧЕЛОВЕКА В МОЛДОВЕ

REPORT

HUMAN RIGHTS IN MOLDOVA

Promo - LEX

RAPORT

DREPTURILE OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA
ANII 2007-2008

ДОКЛАД

ПРАВА ЧЕЛОВЕКА В МОЛДОВЕ
2007-2008

REPORT

THE HUMAN RIGHTS IN MOLDOVA
2007-2008

**LA ELABORAREA RAPORTULUI CU PRIVIRE LA SITUAȚIA
DREPTURILOR OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA AU
CONTRIBUIT:**

Ion Manole
Alexandru Postica
Pavel Postica
Alexandru Zubco
Olga Gordila
Nicoleta Hriplivii

Asociația PROMO-LEX

str. Dumitru Rîșcanu, 11/41, Chișinău, Moldova
tel./fax: +373 22/ 45 00 24; gsm: +373/ 69 07 08 00
e-mail: info@promolex.md url: www.promolex.md

Centrul de Resurse și Dezvoltare pentru Transnistria

s. Coșnița, MD-4572 r. Dubăsari, Moldova
tel./fax: +373 696 67 234
e-mail: crdt.buletin@gmail.com

Pentru corespondență:

C.P. 89, MD-2012 Chișinău, Moldova

Procesare computerizată:

Ion Madiudin (0 691 70303)

SE DISTRIBUIE GRATUIT

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

**Publicația a apărut grație suportului financiar oferit de Asociația Avocaților
Americani.**

*Punctele de vedere exprimate în Raport reflectă opinia și poziția autorilor,
membrilor Asociației Promo-LEX.*

*Acestea nu pot fi interpretate sub nici o formă ca reflectând opinia
Asociația Avocaților Americani.*

CUPRINS / ОГЛАВЛЕНИЕ / CONTENTS

7 RAPORT

1. DREPTUL LA VIAȚĂ, LA LIBERTATEA ȘI SIGURANȚA INDIVIDUALĂ	9
2. DREPTUL LA PROPRIETATE	29
3. DREPTUL LA INFORMAȚIE, LIBERTATEA DE OPINIE ȘI EXPRIMARE	38
4. DREPTUL LA ÎNTRUNIRI, ASOCIERE ȘI LIBERTATEA CONȘTIINȚEI	48
5. DREPTUL LA EDUCAȚIE	60
6. DREPTUL LA MUNCĂ ȘI PROTECȚIE SOCIALĂ	72
7. DREPTURILE ELECTORALE	80
8. DREPTURILE COPILULUI	92
9. DREPTURILE FEMEII	102
10. DREPTURILE DEȚINUȚILOR	107
11. DREPTURILE MINORITĂȚILOR NAȚIONALE	111
12. DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL	116

121 ДОКЛАД

1. ПРАВО НА ЖИЗНЬ, СВОБОДУ И ЛИЧНУЮ НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ	123
2. ПРАВО СОБСТВЕННОСТИ	145
3. ПРАВО НА ИНФОРМАЦИЮ, СВОБОДУ СЛОВА И ВЫРАЖЕНИЯ МНЕНИЯ	155
4. СВОБОДА СОБРАНИЙ, ОБЪЕДИНЕНИЙ И СВОБОДА СОВЕСТИ	167
5. ПРАВО НА ОБРАЗОВАНИЕ	181
6. ПРАВО НА ТРУД И СОЦИАЛЬНУЮ ЗАЩИТУ	194
7. ИЗБИРАТЕЛЬНЫЕ ПРАВА	204
8. ПРАВА РЕБЕНКА	219
9. ПРАВА ЖЕНЩИНЫ	230
10. ПРАВА ЗАКЛЮЧЕННЫХ	236
11. ПРАВА НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ	240
12. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВОЕ СУДЕБНОЕ РАЗБИРАТЕЛЬСТВО	245

251 REPORT

1. RIGHT TO LIFE, FREEDOM AND PERSONAL SECURITY	253
2. RIGHT TO PROPERTY	273
3. RIGHT TO INFORMATION, FREEDOM OF SPEECH AND OPINION	282
4. RIGHT TO ASSEMBLY, ASSOCIATION AND FREEDOM OF CONSCIENCE	293
5. THE RIGHT TO EDUCATION	305
6. RIGHT TO WORK AND SOCIAL PROTECTION	318
7. ELECTORAL RIGHTS	327
8. RIGHTS OF THE CHILD	340
9. WOMAN'S RIGHTS	351
10. RIGHTS OF PRISONERS	356
11. THE RIGHTS OF NATIONAL MINORITIES	360
12. THE RIGHT TO A FAIR TRIAL	365

INTRODUCERE

Asociația Promo-Lex, organizație neguvernamentală națională, non-profit și neafiliată politic, urmărește beneficiul public și își desfășoară activitatea în conformitate cu legislația în vigoare a Republicii Moldova. Fondată în 2002, Asociația Promo-Lex are misiunea de a contribui la dezvoltarea democrației în Republica Moldova prin promovarea și apărarea drepturilor omului și prin consolidarea Societății Civile.

În urma realizării obiectivelor sale de asistență juridică, monitorizare a drepturilor omului, litigare strategică și Advocacy în domeniul drepturilor omului, Asociația Promo-Lex elaborează periodic rapoarte privind situația drepturilor omului în Republica Moldova, inclusiv regiunea de est – Transnistria. Astfel, Asociația Promo-LEX continuă elaborarea și publicarea Raportului Anual privind respectarea Drepturilor ei Libertrioilor Fundamentale, produs on baza analizei informațiilor publice ei a propriei experiențe.

Potrivit Constituției, Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate. Astfel, Statul și-a asumat responsabilitatea de a asigura și garanta respectarea drepturilor omului în conformitate cu legislația națională, inclusiv cea internațională la care este parte. Evident, îi revine și obligația implementării reale și efective a actelor sale normative. Republica Moldova a fost una dintre cele mai deschise și receptive state post-sovietice, care au acceptat și inițiat reforme în diverse domenii, însă acestea au rămas în mare parte doar semnate și asumate, fără a fi implementate de-facto. Situația respectivă durează deja mult prea mult, tranziția devenind interminabilă și/ cu consecințe nefaste pentru populația țării, iar Moldova rămâne cea mai săracă țară din Europa, fenomen care nu poate să nu afecteze situația drepturilor omului.

O altă problemă majoră, care influențează situația generală din țară, rămâne problema transnistreană. Procesul de soluționare a acesteia stagnează, iar formatul de menținere a păcii rămâne unul incapabil pentru a asigura garanții minime privind respectarea drepturilor omului atât în regiunea transnistreană cât și în zona de securitate.

Autoritățile urmau să accelereze realizarea Planului Național de Acțiuni on domeniul drepturilor omului, document aprobat on 2003 de către Parlamentul Republicii Moldova pentru perioada 2004-2008. Conform unor criterii clare de evaluare și a unor termene de executare, Guvernul și autoritățile publice urmau să întreprindă acțiuni concrete on vederea perfecționării legislației, consolidării instituțiilor democratice, instruirii și educării on domeniul drepturilor omului, informării populației asupra posibilităților și mecanismelor de apărare a drepturilor omului.

Documentul cuprinde informațiile și constatările privind situația la capitolul dreptul la viață, libertatea și siguranța individuală, dreptul la proprietate, drepturile minorităților naționale, drepturile copilului, drepturile femeii, dreptul la muncă și protecția socială, drepturile electorale, dreptul la educație, dreptul la ontruniri, drepturile deținuților și dreptul la un proces echitabil on perioada anilor 2007-2008.

La elaborarea acestui document, autorii au solicitat informații atbt autorităților cwt și organizațiilor neguvernamentale, preocupate de apărarea și promovarea drepturilor omului. Pe această cale, dorim să le mulțumim tuturor celor care și-au adus aportul la elaborarea acestui document.

ВВЕДЕНИЕ

Ассоциация Promo-LEX, национальная неправительственная, некоммерческая, неполитическая организация, преследующая общественную выгоду, осуществляющая свою деятельность в соответствии с действующим законодательством Республики Молдова. Основанная в 2002 году, Ассоциация Promo-Lex призвана способствовать развитию демократии в Республике Молдова путем продвижения и защиты прав человека и консолидации Гражданского Общества.

Как следствие реализации своих целей по оказанию правовой помощи, мониторингу прав человека, стратегическим судебным процессам и активной публичной защите в области прав человека, Ассоциация Promo-Lex периодически разрабатывает отчеты о состоянии прав человека в Республике Молдова, включительно в восточном регионе страны – Приднестровье. Таким образом, Ассоциация Promo-LEX продолжает разрабатывать и публиковать Ежегодный Отчет о соблюдении Прав и Основных Свобод человека, основанный на анализе публичной информации и собственного опыта.

Согласно Конституции, Республика Молдова это демократическое правовое государство, в котором достоинство человека, его права и свободы, свободное развитие человеческой личности, справедливость и политический плюрализм являются высшими ценностями и гарантируются. Таким образом, государство взяло на себя обязательство обеспечить и гарантировать соблюдение прав человека в соответствии с нормами национального, а также международного законодательства, участником которого оно является. Очевидно, что на нем лежит и обязательство реального и эффективного внедрения своих нормативных актов. Республика Молдова была одной из первых самых открытых и восприимчивых постсоветских государств, которая одобрила и инициировала реформы в различных областях, однако, многие из них остались в большинстве своем только на бумаге, де-факто не внедренными. Соответствующая ситуация продолжает оставаться таковой довольно длительное время, переходное состояние нескончаемо и/с губительными последствиями для населения страны, Молдова остается самой бедной страной в Европе, явление, которое не может не затрагивать состояние прав человека.

Другой важной проблемой, влияющей на общую ситуацию в стране, остается приднестровская проблема. Процесс её разрешения находится в состоянии стагнации, а формат по поддержанию мира остается недееспособным в обеспечении минимальных гарантий в области прав человека, как в приднестровском регионе, так и в зоне безопасности.

Власти должны были ускорить реализацию Национального Плана Действий в области прав человека, который был утвержден Парламентом Республики Молдова в 2002 году на период 2004-2008 годов. Согласно некоторым четким критериям оценки и срокам исполнения, Правительство и публичные органы власти должны были предпринять конкретные действия с целью усовершенствования законодательства, консолидации демократических институтов, подготовки и обучения в области прав человека, информирования населения о возможностях и механизмах защиты прав человека.

Документ содержит информацию и факты по ситуации в разделе право на жизнь, на личную свободу и безопасность, право на собственность, права национальных меньшинств, права ребенка, права женщины, право на труд и социальную защиту, избирательные права, право на образование, право на свободу собраний, права заключенных и право на справедливое судебное разбирательство в период 2007-2008 годов.

При разработке этого документа его авторы опирались, как на информацию, полученную со стороны властей, так и на информацию, предоставленную неправительственными организациями, занимающимися защитой и продвижением прав человека. На этой ноте, хотелось бы поблагодарить всех тех, кто внес свой вклад в разработку данного документа.

INTRODUCTION

The Promo-Lex Association is a national nongovernmental, not-for-profit and politically unaffiliated organization that aims at the public benefit and operates in accordance with the current legislation of Moldova. Founded in 2002, the Promo-Lex Association has the mission to contribute to the development of democracy in Moldova by promoting and defending human rights and by strengthening its civil society.

Upon implementing its primary goals of providing legal assistance, and performing human rights monitoring, strategic litigation and advocacy, the Promo-Lex Association develops regular reports on the human rights situation in Moldova, including its eastern Transnistrian region. Promo-Lex continues the development and publication of its Annual Report on the Fundamental Human Rights and Freedoms, produced based on the analysis of public information and its own acquired experience.

In accordance with the Constitution, the Republic of Moldova is a democratic state based on the rule of law, in which the human dignity, rights and freedoms, the free development of persons, justice and political pluralism are supreme values that are guaranteed by law. The state has committed to ensure and guarantee the respect of human rights in accordance with the national legislation, and international law to which it is part. It is therefore also obliged to ensure a real effective implementation of its normative acts. Moldova was one of the most open and receptive post-Soviet states that launched and promoted reforms in various fields; however these remained largely signed and assumed on paper, without proper de-facto implementation. This situation has lasted for a very long time, turning transition into an endless process, which has unfavorable consequences for the population of the country. Moldova also remains the poorest country in Europe, which is another factor that affects the condition of human rights.

Another major problem that affects the general condition of the country is the Transnistrian issue. The settlement process entered a stagnation period, while the current format of the peacekeeping operation is incapable of providing minimal guarantees for the respect of human rights in the Transnistrian region and in the Security Zone.

The authorities committed to streamlining the implementation of a National Action Plan for Human Rights [NAPHR], which was passed by Parliament in 2003 for the period of 2004–2008. Based on clear assessment criteria and strict timelines, the Government and the public authorities committed to taking concrete steps to improve the legislation, to strengthen democratic institutions, to ensure human rights education and training, and to inform the population on the possibilities and mechanisms of defending human rights.

The present document contains information and findings on the state of facts with regard to the right to life, individual freedom and safety, property rights, national minorities' rights, children and women's rights, the right to labor and social protection, voter rights, the right to education, assembly rights, rights of detainees and the right to a fair trial in the period of 2007–2008.

For the purposes of the present report, the authors requested assistance and information from the authorities as well as nongovernmental organizations that promote and defend human rights. We would like to thank all those who contributed to the development of this document.

Promo - LEX

RAPORT

**DREPTURILE OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA
ANII 2007-2008**

Chișinău 2009

CUPRINS

1. DREPTUL LA VIAȚĂ, LA LIBERTATEA ȘI SIGURANȚA INDIVIDUALĂ	9
1.1. Dreptul la viață	9
1.2. Interzicerea torturii, tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante.....	11
1.3. Interzicerea muncii forțate sau obligatorii	14
1.4. Dreptul la libertatea individuală și siguranța persoanei	16
1.5. Dreptul la libera circulație	19
2. DREPTULLA PROPRIETATE	29
2.1. Problema foștilor deportați	29
2.2. Indexarea depunerilor bănești	31
2.3. Dreptul de autor	31
2.4. Neexecutarea deciziilor judiciare	31
2.5. Exproprierea bunurilor pentru o cauză de utilitate publică.....	33
2.6. Transparența procesului de amnistie fiscală.....	34
2.7. Privatizarea și naționalizarea	34
2.8. Confiscarea și sechestrarea bunurilor	36
3. DREPTUL LA INFORMAȚIE, LIBERTATEA DE OPINIE ȘI EXPRIMARE	38
3.1. Dreptul la informație	38
3.2. Cazuri de îngădire a accesului la informație.....	40
3.3. Litigii relevante	42
3.4. Libertatea de opinie și exprimare	44
3.5. Presiuni și abuzuri asupra instituțiilor audiovizuale și particularilor	46
4. DREPTUL LA ÎNTRUNIRI, ASOCIERE ȘI LIBERTATEA CONȘTIINȚEI	48
4.1. Cele mai relevante cazuri în anul 2007.....	50
4.2. Cele mai relevante cazuri în anul 2008.....	52
4.3. Dreptul la asociere	55
4.4. Libertatea conștiinței.....	57
5. DREPTULLA EDUCAȚIE	60
5.1. Dreptul la educație și autonomie academică	61
5.2. Educația preșcolară	61
5.3. Învățământul preuniversitar	63
5.5. Dreptul la învățământul superior	68
5.6. Problema manualelor	70
6. DREPTUL LA MUNCĂ ȘI PROTECȚIE SOCIALĂ	72
6.1. Dreptul la muncă și protecție împotriva șomajului	72
6.2. Dreptul la ocrotirea sănătății.....	75
6.3. Dreptul la un trai decent și protecție socială.....	77
7. DREPTURILE ELECTORALE	80
7.1. Alegerile locale generale	82
7.2. Regiunea transnistreană.....	86
7.3. Alegeri în Duma rusă	88
7.4. Alegerile pentru Adunarea Populară a UTA Gagauz-Yeri	89
7.5. Situația preelectorală, 2009	91
8. DREPTURILE COPILULUI	92
8.1. Respectarea egalității în drepturi a copiilor.....	93
8.2. Interzicerea abuzurilor și prevenirea traficului de copii	94
8.3. Politica adopției.....	95
8.4. Instituționalizarea copiilor în situații de risc.....	96
8.5. Justiția juvenilă	99
9. DREPTURILE FEMEII	102
9.1. Respectarea egalității genurilor.....	102
9.2. Violența în familie.....	104
9.3. Traficul de femei	105
10. DREPTURILE DEȚINUȚILOR	107
10.1. Baza materială	108
10.2. Igiena personală	108
10.3. Alimentația	109
10.4. Asistența medicală.....	109
10.5. Contactul cu lumea exterioară	110
11. DREPTURILE MINORITĂȚILOR NAȚIONALE	111
11.1. Accesul la educație	111
11.2. Participarea la activitățile politice	112
11.3. Integrarea lingvistică	113
11.4. Încurajarea socială.....	113
11.5. Interzicerea formelor de discriminare.....	113
11.6. Drepturile minorităților în regiunea transnistreană	114
12. DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL	116
12.1. Determinarea admisibilității probelor	116
12.2. Nerespectarea de către organele de urmărire penală a principiului prezumției de nevinovăție	117
12.3. Respectarea termenelor rezonabile de examinare a cauzei	117
12.4. Independența și imparțialitatea instanței	117
12.5. Dreptul la un recurs efectiv	118
12.6. Dreptul la anchetarea cazurilor de tortură	118
12.7. Suspendarea cazurilor penale	119
12.8. Examinarea multiplelor cazuri la aceeași oră și de către aceeași instanță	120
12.9. Dreptul la asistență juridică.....	120

DREPTUL LA VIAȚĂ, LA LIBERTATEA ȘI SIGURANȚA INDIVIDUALĂ

Potrivit tratatelor internaționale și legislației naționale, Republica Moldova garantează tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția sa dreptul la viață, integritate fizică și psihică. În această ordine de idei vom evidenția următoarele aspecte:

- respectarea dreptului la viață;
- interzicerea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante;
- interzicerea muncii forțate sau obligatorii;
- respectarea libertății și siguranței individuale;
- respectarea dreptului la libera circulație.

1.1. Dreptul la viață

Statul garantează fiecărui om dreptul la viață. Pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executat¹.

În conformitate cu jurisprudența CtEDO, acest drept urmează a fi examinat prin prisma a două obligații: negativă și pozitivă. Obligația negativă constă în abținerea de a provoca moartea persoanei, iar obligația pozitivă în a întreprinde măsurile necesare pentru protecția persoanelor aflate sub jurisdicția statului. În rapoartele pentru anii 2005 și 2006 ale Asociației² am menționat în mare parte problemele sistematice care vor fi descrise mai jos. Constatăm că la acest capitol nu au fost înregistrate mari progrese.

Pe parcursul anilor 2007, 2008 în instituțiile penitenciare au avut loc noi decese dubioase. Majoritatea au constituit suicide și omoruri, datorate supravegherii insuficiente a deținuților din partea administrației penitenciarelor, aceste cazuri sunt imputabile sub aspectul violării dreptului la viață, vina statului ar putea deveni un fapt demonstrat. Existența acestor probleme este recunoscută de conducerea penitenciarelor, unele din ele sunt aduse la cunoștința opiniei publice. În ședința din 26 ianuarie 2009 a Colegiului Ministerului Justiției, în cadrul căreia a fost prezentat raportul cu privire la activitatea în 2008, Vitalie Pîrlig a specificat

1 Articolul 24 din Constituția Republicii Moldova

2 <http://www.promolex.md/index.php?module=publications>

că în pofida rezultatelor pozitive înregistrate, în activitatea Ministerului Justiției există deficiențe. „În penitenciare, se mai întâmplă cazuri inadmisibile de ... suicid, maltratări, dezordini în masă... ”. Cu regret, nu sunt aduse la cunoștința opiniei publice rezultatele anchetării acestor decese.

Astfel, la 28 august 2008 la intrarea în sectorul nr.5 al penitenciarului de tip închis nr.15 de la Cricova a fost depistat cadavrul condamnatului Dașic Andrei cu semne de moarte violentă³.

La 22 mai 2008, în jurul orelor 22:45, a aceluiași penitenciar, în celula nr.23, ofițerul de serviciu a depistat cadavrul condamnatului Mititelu Gheorghe. Deținutul a fost găsit strangulat cu un cearșaf de țeava apeductului. Deținutul fusese izolat de ceilalți la data de 18 mai, în baza unei solicitări scrise, în care el a declarat că din cauza dereglărilor psihice ar putea atenta la viața și securitatea altor persoane. Administrația penitenciarului însă nu a luat în calcul posibilitatea suicidului, deși știa că deținutul se afla în evidența dispensarului psihiatric și adeseori a fost internat în Spitalul Penitenciarului nr.16, Pruncul⁴.

Potrivit datelor furnizate de MAI în anul 2008 în izolatoarele de detenție preventivă au fost înregistrate două cazuri de suicid. La 2 aprilie 2008 în incinta IDP al CPR Cahul, a fost depistat cadavrul arestatului penal Tcaci Vladimir, cauza decesului – strangulare. La 5 octombrie 2008 în incinta IDP al CPR Taraclia a fost depistat cadavrul arestatului penal Songrov Grigore, cauza decesului – strangulare.

Pe parcursul anilor 2007 și 2008 au fost înregistrate multiple cazuri de deces în regiunea transnistreană, teritoriu care nu se află sub controlul efectiv al autorităților constituționale ale Republicii Moldova. Considerăm că în unele cazuri statul ar putea fi învinuit de violarea dreptului la viață. Or, organele constituționale nu intervin în anchetarea cazurilor de deces prin culpă produse în această regiune și respectiv, anchetele desfășurate de către organele locale nu pot fi monitorizate și evaluate. În special, este de vorba de decesele militarilor din așa zisa „armată a RMN” și anchetarea cazurilor de omor.

Spre exemplu, în anul 2007, în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, într-o unitate militară din Slobozia a avut loc un incident în care un tânăr a fost împușcat cu arma de colegii săi. Un alt tânăr fiind la post a comis suicid cu arma din dotare.

În 2008 de asemenea, au fost înregistrate două decese dubioase. În primul caz, făcut public la finele anului 2008 și analizat în detaliu de „Promo-LEX”⁵, este vorba de Mospan Andrei, care a decedat în a șasea zi după înrolarea sa în armată. Oficial s-a anunțat că decesul a fost cauzat de o maladie cardio-vasculară. Chiar dacă trecem cu vederea declarațiile rudelor despre multiplele leziuni observate pe corpul neînsuflit al tânărului care denotă aplicarea violenței, apar suficiente

3 <http://www.penitenciar.gov.md/ro/stiredetalii.html?idnews=28.08.2008%206:09:11>

4 <http://www.penitenciar.gov.md/ro/stiredetalii.html?idnews=23.05.2008%206:34:26>

5 http://www.promoex.md/upload/publications/ro/doc_1233069646.pdf

întrebări cu privire la calitatea controlului medical înainte de înrolarea tinerilor, fapt ce nu absolvă statul de răspunderea pentru decesul tânărului.

La scurt timp de la acest eveniment tragic în râul Nistru a fost depistat cadavrul tânărului Evghenii Colobîșco⁶, care, potrivit datelor expertizei medico-legale efectuate în Federația Rusă, a decedat în luna decembrie 2007. De remarcat că în acest caz este practic imposibil a stabili cu precizie data decesului, dar este îngrijorător faptul că dispariția tânărului nu a fost cercetată, iar organele abilitate ale Republicii Moldova nu au intervenit în investigarea cazurilor enunțate mai sus.

În Republica Moldova prin lege este interzisă lipsirea de viață⁷. Chiar și în teritoriul necontrolat de autoritățile constituționale⁸ este instituit un moratoriu asupra pedepsei capitale. Pe parcursul anilor 2007, 2008 în Codul Penal au fost operate modificări, referitoare la instituirea răspunderii penale pentru diverse situații de omucidere. În acest sens este relevantă Legea nr.136 din 19.06.2008⁹, prin care s-a completat și modificat unele prevederi din Codul Penal. O lacună a acestei legi constă în amendamentul la legile 1239, 1241 și 1243 din 2002, prin care s-a specificat că „Până la restabilirea deplină a integrității teritoriale a Republicii Moldova, prevederile Convenției internaționale¹⁰... se aplică doar pe teritoriul controlat efectiv de autoritățile Republicii Moldova”. În acest fel Guvernul își declină responsabilitatea privind eventualele violări ale convențiilor menționate în teritoriul care nu este controlat efectiv, fapt care poate fi interpretat și ca o negare a obligației sale privind protecția dreptului la viață în acest teritoriu.

În opinia noastră, problema cea mai gravă este excluderea teritoriului din partea stîngă a Nistrului din aria de funcționare a legislației Republicii Moldova. Această excludere poate genera diverse probleme. În primul rînd, ea provoacă nemulțumirea populației din regiune, care consideră organele constituționale drept garanți al respectării drepturilor sale. Această excludere poate fi interpretată și ca o trădare și indiferență. Mai mult ca atît, poate fi utilizată de infractori pentru săvârșirea ilegalităților. În linii mari, o astfel de atitudine din partea organelor constituționale poate genera creșterea masivă a ilegalităților în regiune, deoarece impunitatea generează ilegalitate.

1.2. Interzicerea torturii, tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante

Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante¹¹.

6 Ibidem

7 Codul Penal nu prevede pedeapsa capitală și aplică sancțiuni drastice pentru lipsirea de viață a persoanelor în diverse circumstanțe

8 Teritoriul din stînga Nistrului nu este controlat efectiv de autoritățile constituționale

9 <http://lex.justice.md/md/328801/>

10 Convenția internațională privind suprimarea finanțării terorismului, Convenția internațională împotriva luării de ostatici și Convenția internațională privind suprimarea terorismului cu bombe

11 Articolul 24 din Constituție

În prezent teoria dreptului recunoaște doar două drepturi absolute, care nu pot fi încălcate sub nici un pretext și fără nici o excepție. Dreptul de a nu fi supus torturii este unul din ele, dar suntem nevoiți să constatăm că pe parcursul anilor 2007 și 2008 acest drept absolut nu a fost respectat, comițându-se o serie de violări a acestuia. Chiar dacă există diverse forme de tratamente ilegale, care se deosebesc prin scop și intensitatea suferințelor, nu vom face o calificare a acestora, aplicînd în continuare noțiunea generală de tratamente ilegale.

Ca și în domeniul protejării dreptului la viață, dreptul de a nu fi supus torturii implică pentru stat două obligații: negativă, de a se abține de la aplicarea torturii, și pozitivă, de a cerceta complet, obiectiv și sub toate aspectele cazurile de acest fel.

În mare parte tratamentele ilegale sunt comise de colaboratori de poliție în timpul sau după reținerea persoanelor suspectate, cu scopul de a obține informații cu privire la circumstanțele săvîrșirii infracțiunii. Potrivit unui sondaj, efectuat de experți ai CPT în Moldova, în perioada 14-24 septembrie 2007, circa o treime din persoanele reținute în secțiile de poliție au declarat că au fost maltratați fizic sau psihic¹², iar cei ce au fost maltratați au recunoscut că au depus declarații prin care au confirmat comiterea infracțiunilor.

În perioada 4-11 iulie 2008 izolatoarele de detenție și penitenciarele din Moldova au fost vizitate de către raportorul special al ONU Manfred Novak, care discutînd cu persoanele aflate în detenție a constatat că în secțiile de poliție persoanele bănuite deseori sunt supuse tratamentelor ilegale¹³. Raportorul a menționat deasemenea că detenția îndelungată în izolatoarele subordonate MAI, din cauza condițiilor precare, prin sine constituie un tratament degradant.

Trezește îngrijorare modalitatea de evidență a dosarelor penale. Astfel Procuratura Generală, la solicitarea Asociației a comunicat că în 2008 au fost pornite 28 cauze penale în temeiul art.309/1 CP al RM „Tortura”, iar MAI comunică că au fost pornite doar 15 cauze penale. Urmează să mai menționăm că în 2008 au fost reținute penal, 2878 persoane și respectiv fiecare a suta persoană reținută a fost supusă maltratărilor¹⁴, pe aceste fapte fiind pornite dosare penale. Altele 231 plîngeri pe faptul aplicării torturii, tratamentelor sau pedepselor inumane și degradante au fost considerate neîntemeiate, pe marginea lor fiind emise ordonanțe de neîncepere a urmăririi penale.

Cadrul legal prevede obligativitatea examinării plîngerilor privind aplicarea tratamentelor ilegale de către organele de urmărire penală, dar situația la acest capitol este destul de critică, înregistrându-se numeroase cazuri în care, din diverse motive, anchetele decurg lent și ineficient, iar persoanele bănuite de aplicarea unor astfel de tratamente nu sunt penalizate. Au avut loc cazuri cînd procuro-

12 <http://www.cpt.coe.int/documents/mda/2008-12-04-eng.htm>

13 <http://www.unhcr.org/refworld/country,,,MDA,,49a55fea2,0.html>

14 Cu toate că dreptul de a nu fi supus torturii este considerat absolut

rii responsabili de anchetă au refuzat intenționat să inițieze urmărirea penală pentru a absolvi de răspundere persoanele vinovate de comiterea tratamentelor ilegale. Aceste lacune au fost constatate și de Raportorul Special al ONU. Așadar, deși legislația prevede anchetarea și sancționarea cazurilor de aplicare a tratamentelor ilegale, organele de drept deseori ignoră aceste norme.

O dovadă constituie cazul membrilor și simpatizanților Asociației „Hyde Park” reținuți ilegal și deținuți în condiții degradante mai mult de 40 ore în izolatorul CPS Buiucani¹⁵. S-a inițiat o anchetă, care a durat mai mult de un an, pe parcurs procurorii responsabili de cercetarea cazului au emis multiple ordonanțe de neîncepere a urmăririi penale, care au fost anulate de către procurorii ierarhic superiori sau judecătorii de instrucție. De remarcat că organele competente de examinarea cazului au făcut abuz de poziția lor și nu au furnizat în conformitate cu procedura penală informații despre desfășurarea anchetei, nu au expediat persoanelor interesate copiile deciziilor adoptate, fapt care pune într-o lumină nefavorabilă organele de drept și a făcut imposibilă contestarea efectivă a deciziilor.

Alexei Tretiacov¹⁶, a fost maltratată de colaboratorii de poliție ai CPS Centru. După ce a depus o plîngere la CpDOM, i s-au adus acuzații și mai grave, infracțiunea fiind recalificată. Mai mult ca atât, după ce a fost examinat de medici generaliști, i s-a refuzat asistența medicală calificată de care avea nevoie.

Aplicarea tratamentelor ilegale din partea „organelor de urmărire penală” a devenit un lucru obișnuit în raioanele de est ale țării. Prezentăm aici două exemple. B.Iu., B.I. și R.I.¹⁷ în martie 2007 au fost reținuți de colaboratorii de miliție din or. Bender, incriminându-li-se comiterea unui jaf. Pentru a-i determina să-și recunoască vina, au fost bătutăți pe parcursul unei nopți întregi, iar asistența medicală calificată le-a fost acordată doar după ce unul din ei, disperat, și-a provocat o rană în burtă. Procuratura din Bender, subordonată regimului seccionist, nu a pornit o cauză penală, asupra colaboratorilor miliției dat fiind lipsa elementelor constitutive ale infracțiunii. Menționăm că Codul penal aplicat în *RMN* nu prevede expres pedeapsa penală pentru aplicarea torturii. De remarcat că o probă incontestabilă în acest caz a fost dobîndită de colaboratorii miliției *RMN* cu aportul nemijlocit al poliției din Moldova, în urma unei percheziții la domiciliul inculpatului.

La 2 iunie 2007 Valentin Beșleaga¹⁸, candidat pentru funcția de primar al satului Corjova, a fost supus arestului administrativ pe un termen de 15 zile pentru agitație electorală ilegală pe teritoriul *RMN*. Valentin Beșleaga a fost deținut într-o celulă rece și întunecoasă, cu umiditate excesivă, fiind hrănit o dată pe zi și fiindu-i refuzate coletele alimentare de la rude. În detenție s-a îmbolnăvit de bronșită acută și i s-a înrăutățit considerabil vederea.

15 Caz din practica "Promo-LEX"

16 <http://omct.org/index.php?id=&lang=eng&actualPageNumber=1&articleSet=Appeal&articleId=8398&PHPSESSID=a8c3a9d95b6c8b2459b5a6dc0da76387>

17 Caz din practica "Promo-LEX"

18 Caz din practica "Promo-LEX"

Cu toate acestea, în domeniul s-a realizat un anumit progres. Astfel, la 26 iulie 2007 Parlamentul a luat decizia de a constitui Consiliul consultativ de prevenire a torturii, în cadrul CpDOM din Moldova, pentru executarea prevederilor Protocolului facultativ la Convenția ONU împotriva torturii. Clauza privind ratificarea și implementarea efectivă a Protocolului facultativ a fost prevăzută în Planul de acțiuni Moldova-UE. La 31 ianuarie 2008 directorul CpDOM a aprobat Regulamentul Consiliului consultativ, iar la începutul lunii aprilie 2008, în urma realizării concursului deschis de selectare a candidaților, a fost constituit Consiliul consultativ, din 10 reprezentanți ai societății civile și un avocat parlamentar.

De asemenea, la 14 martie 2008 a fost publicată Legea nr.13-XVI “pentru completarea unor acte legislative”. Această lege stabilește că sarcina probațiunii neaplicării torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante îi revine autorității în a cărei custodie se află persoana privată de libertate, plasată la dispoziția unui organ de stat sau la indicația acestuia, sau cu acordul ori consimțământul său tacit. În acest fel s-a accentuat obligația organelor de drept de a proba neaplicarea tratamentelor ilegale. Totodată avocații parlamentari au fost abilitați cu dreptul de a dispune cercetarea și/sau expertiza medico-legală, fără intervenția altor organe de drept.

Pe parcursul anilor 2007, 2008 CtEDO a pronunțat 11 hotărâri de condamnare a Republicii Moldova privind violarea articolului 3 din Convenție, care condamnă tratamentele inumane. Trei decizii prin care cererile înaintate în baza acestui articol au fost scoase de pe rol în legătură cu acordurile amiabile semnate de părți și Guvern.

În cazul în care nu vor fi depuse eforturi considerabile pentru eradicarea acestui fenomen, Moldova riscă să piardă noi cazuri la CtEDO, fapt care duce la crearea unei imagini negative pe plan internațional. Evident, nu pot fi ignorate nici pedepsele pecuniare aplicate, care sunt achitate de la bugetul de stat în detrimentul investițiilor necesare planificate. În plus, organele care aplică astfel de tratamente se compromit în fața cetățenilor, iar aceasta generează neîncrederea față de sistemul judiciar.

1.3. Interzicerea muncii forțate sau obligatorii

Munca forțată este interzisă. Nu constituie muncă forțată:

- a) serviciul cu caracter militar sau activitățile desfășurate în locul acestuia de cei care, potrivit legii, nu satisfac serviciul militar obligatoriu;
- b) munca unei persoane condamnate, prestată în condiții normale, în perioada de detenție sau de libertate condiționată;
- c) prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol, precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale, stabilite de lege¹⁹.

¹⁹ Articolul 44 din Constituție

După cum am menționat anterior, teoria și practica dreptului cunoaște doar două drepturi absolute, cel de-al doilea fiind dreptul de a nu fi supus unor munci forțate. În rapoartele sale anterioare Asociația a distins două fenomene negative în acest domeniu: traficul de ființe umane, care poate fi interpretat ca o formă modernă de sclavie, și obligarea militarilor în termen de a presta unele servicii ne conforme statutului de militar. La aceste două fenomene negative suntem nevoiți să mai adăugăm implicarea minorilor la diverse lucrări, uneori contrar voinței lor.

În anii 2007, 2008 s-a constatat o diminuare ușoară a traficului de ființe umane și a traficului de copii. Astfel, în 2007 au fost înregistrate 245 de cazuri de trafic de persoane și 43 de cazuri de trafic de copii, iar în anul 2008 au fost înregistrate 209 cazuri de trafic de persoane și 28 cazuri de trafic de copii. De remarcat că în iunie 2008, conform Raportului Departamentului de Stat al SUA, Moldova a fost clasată din a doua în a treia grupă valorică (cea mai joasă treaptă) a țărilor care nu întrunesc standardele minime și nici nu au fost stabilite eforturi semnificative în domeniul respectiv. După publicarea acestui raport Guvernul a intensificat acțiunile de contracarare a acestui fenomen. Ca rezultat, la finele anului 2008, Moldova a fost trecută din cea de-a treia grupă de state în grupa a doua. Concluzia este evidentă: pînă statul nu este criticat pentru ineficiența acțiunilor depuse, el nu întreprinde acțiuni semnificative în vederea combaterii fenomenelor negative.

Pe parcursul anului 2008, conform informației prezentate de Ministerul Apărării, a fost înregistrat doar un caz de antrenare ilegală a militarilor în termen la lucrări care nu țin de exercitarea serviciului militar. Această acțiune a fost documentată și prin ordinul Ministrului Apărării persoana culpabilă pentru abuz de putere a fost eliberată din rîndurile Armatei Naționale și sancționată penal conform art.370 din CP al RM. Aportul substanțial al militarilor din vara anului 2008 nu este contrar prevederilor legale, fiind atribuit la prestațiile impuse de calamități, conform Constituției.

Pe parcursul anului 2008 Inspekția Muncii a înregistrat 300 cazuri de implicare a minorilor în activități de muncă²⁰. Astfel de cazuri au loc și în regiunea transnistreană. Astfel, elevii școlii din satul Lunga au fost antrenați la munci agricole în interesul întreprinderii „Buket Moldavii”²¹. Conform unui contract bilateral dintre administrația școlii și agentul economic, fără a se cere acordul copiilor sau a părinților, 40 de elevi au cules struguri pe parcursul unei săptămîni, inclusiv două zile de odihnă. Copiii au fost sustrași de la procesul educativ și nu au fost remunerați pentru munca prestată. Un cadru didactic și consilierul local din Dubăsari, care au evidențiat ilegalitatea și au adus la cunoștința opiniei publice cazul, sunt persecutați de organele de forță secesioniste.

20 http://www.inspectiamuncii.md/?lang=ro&menu_id=5

21 Caz din practica "Promo-LEX"

1.4. Dreptul la libertatea individuală și siguranța persoanei

Libertatea individuală și siguranța persoanei sînt inviolabile. Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sînt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege. Reținerea nu poate depăși 72 de ore. Arestarea se face în temeiul unui mandat, emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Asupra legalității mandatului se poate depune recurs, în condițiile legii, în instanța judecătorească ierarhic superioară. Termenul arestării poate fi prelungit numai de către judecător sau de către instanța judecătorească, în condițiile legii, cel mult pînă la 12 luni. Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea - în cel mai scurt termen; motivele reținerii și învinuirea se aduc la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu. Eliberarea celui reținut sau arestat este obligatorie dacă motivele reținerii sau arestării au dispărut²².

Persoana care a comis o contravenție administrativă poate fi reținută pentru cel mult trei ore. În cazurile excepționale, în legătură cu o necesitate deosebită prin acte legislative ale Republicii Moldova pot fi stabilite alte termene de reținere administrativă²³. Arestul administrativ se aplică numai în cazuri excepționale, pentru unele categorii de contravenții administrative, pe un termen de pînă la treizeci de zile. Arestul administrativ se stabilește de instanța de judecată²⁴.

Reiterăm necesitatea modificării prevederilor art.166 din CPP al RM, prin care legiuitorul a atribuit organelor de urmărire penală o sarcină exagerată, specificînd expres probele, prin care se dovedește rezonabilitatea reținerii. Aceasta listă nu cuprinde o parte de probe prevăzute de Cod și care servesc drept dovadă a vinovăției persoanei. Astfel, prin lege sunt diferențiate probele care pot servi drept temei pentru suspectarea și reținerea persoanei de cele care pot sau confirmă vinovăția persoanei. Această inadverență permite organelor de urmărire penală să argumenteze reținerea persoanei prin orice probe prevăzute de Cod, or nu neapărat prin cele indicate în articolul menționat, fapt care poate determina ilegalitatea reținerii. Cu regret, instanțele de judecată nu țin cont de aceste detalii și eliberează mandate de arestare, care ulterior se constată a fi ilegale.

Din informația prezentată de Procuratura Generală, constatăm că în anul 2008 au fost reținute în temeiul art.166, 167 CPP al RM – 2878 persoane. Din ele doar în privința a 2037 persoane au fost eliberate mandate de arestare. Aceste cifre ne demonstrează că cel puțin 30% din persoanele reținute au fost private de libertate nejustificat.

Organele de drept din regiunea transnistreană a Moldovei se conduc de actele normative locale la aplicarea măsurilor privative de libertate. Făcînd abstracție de legalitatea acestor acte normative, constatăm că ele sunt imperfecte și cre-

22 Articolul 25 din Constituție

23 Articolul 249 din Codul cu privire la Contravențiile Administrative

24 Articolul 31 din Codul cu privire la Contravențiile Administrative

ează condiții pentru privarea arbitrară de libertate a persoanelor. Spre exemplu, alin.14 art.78 din codul de procedură penală RMN²⁵, care stabilește condițiile de aplicare a măsurii preventive arestul, permite privarea de libertate doar pentru gravitatea infracțiunii, or, CtEDO în nenumărate rânduri a menționat că fiecare caz de privare de libertate trebuie analizat separat, iar gravitatea infracțiunii nu constituie temei pentru privarea de libertate a persoanei. De menționat, actele normative aplicabile în regiunea transnistreană califică drept infracțiuni grave, infracțiunile pentru care este prevăzută privațiune de libertate pe un termen mai mare de cinci ani.

Pe parcursul anilor 2007, 2008 s-a menținut tendința de privare arbitrară de libertate pentru comiterea contravențiilor administrative. În acest sens există două curente.

În primul rând, reținerea unor persoane bănuite *de facto* de comiterea unor infracțiuni, dar fără a dispune de probe suficiente care ar permite reținerea în conformitate cu legislația de procedură penală, în acest caz procedându-se la reținerea și arestul administrativ pentru eventuale abateri contravenționale, în special nesubordonarea cu rea-voință dispoziției sau cererii legitime a colaboratorului poliției, opunerea de rezistență colaboratorului poliției sau executorului judecătoresc și ultragiarea colaboratorului poliției sau a executorului judecătoresc. Din pagina web a MAI rezultă cu certitudine că astfel de cazuri există, mai mult ca atât, o astfel de practică este considerată în corespundere cu legea. Drept exemplu servește cazul cet. Rebeja Grigorii²⁶ care, fiind reținut și privat de libertate pe un termen de 3 zile, pentru comiterea unei contravenții administrative, între timp a fost supus unor „măsuri de prelucrare operativă în vederea stabilirii participării lui la comiterea atacurilor tâlhărești de la schimburile valutare din sectorul Botanica și Centru”.

Conform datelor oferite de MAI pe parcursul anului 2008 în baza art.174 CCA al RM, „Nesubordonarea cu rea-voință dispoziției sau cererii legitime a colaboratorului poliției” au fost întocmite 4914 procese verbale administrative, pe marginea cărora au fost reținute 3581 persoane, și doar 1546 persoane au fost supuse arestului administrativ. În baza art.174/5 CCA al RM, „Opunerea de rezistență colaboratorului poliției sau executorului judecătoresc” au fost întocmite 2925 procese verbale administrative, pe marginea cărora au fost reținute 2354 persoane, și doar 859 persoane au fost supuse arestului administrativ. În baza art.174/6 CCA al RM, „Ultragiarea colaboratorului poliției sau a executorului judecătoresc” au fost întocmite 3538 procese verbale administrative, pe marginea cărora au fost reținute 2880 persoane, și doar 1027 persoane au fost supuse

25 Articolul 78. Arestarea preventivă

(14) Față de persoanele învinuite în săvârșirea infracțiunilor grave și deosebit de grave, prevăzute de Codul Penal al rmn, dar și față de persoanele anterior judecate pentru aceleași componente de infracțiuni sau infracțiuni deosebit de grave arestarea preventivă poate fi aplicată doar din simplu motiv de securitate.

26 http://www.mai.md/dep-operativ/dso_sept2008/

arestului administrativ. Astfel, constatăm că fiind reținute 8815 persoane, doar 3432 persoane au fost supuse arestului administrativ. Aceste cifre ne demonstrează că circa 60% rețineri administrative, pe aceste categorii de contravenții, pot fi considerate nejustificate.

În al doilea rând, reținerea abuzivă și neîntemeiată a participanților la întrunirile publice. Pe parcursul anului 2007 au fost înregistrate cazuri de reținere a organizatorilor și participanților la întruniri, dar în 2008, după adoptarea noii legi cu privire la întruniri, numărul acestor cazuri a crescut considerabil. Conform unui raport de monitorizare a libertății întrunirilor²⁷, s-a constatat creșterea cantitativă a reținerilor arbitrare și abuzive ale organizatorilor și participanților la întrunirile publice. Or, marea majoritate a persoanelor reținute de poliție sub diferite pretexte, au fost în final achitate de către instanțele de judecată. Totodată urmează să menționăm datele statistice furnizate de MAI, conform cărora în baza art.174/1 CCA al RM, „încălcarea legislației cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor” au fost întocmite 605 procese verbale administrative, pe marea majoritate au fost reținute 502 persoane, și doar 132 persoane au fost supuse arestului administrativ. Aceste cifre ne demonstrează că circa 74% rețineri administrative, pe această categorie de contravenții, pot fi considerate nejustificate.

În cazul acuzațiilor privind comiterea contravențiilor administrative este frecventă deținerea persoanelor în detenție peste termenele permise de lege (3 ore). De exemplu, Ghenadie Brega²⁸, reținut administrativ la 10 mai 2008, pentru participarea la o întrunire neautorizată, ultragiurie și opunere de rezistență colaboratorilor de poliție, a fost deținut pînă la 12 mai 2008, cînd a fost adus în fața instanței de judecată, încălcîndu-se astfel termenul de 3 ore permis de lege. Au avut loc cazuri în care termenul a fost depășit cu doar 2-3 ore²⁹, dar oricum aceasta este contrar legii.

După cum s-a menționat anterior, cazuri de privare ilegală de libertate au loc și în partea stîngă a Nistrului. Menționăm aici cazul cet. Panteleiciu Viorel³⁰, care a fost reținut la 5 februarie 2008 de către vameșii transnistreni sub pretextul că a comercializat cartofi pe teritoriul satului Varnița, fără a face în prealabil o declarație vamală. I-a fost întocmit un proces verbal cu privire la contravenția administrativă privind nesupunerea cerințelor legale reprezentantului vamal de a prezenta actele de proveniență a cartofilor. I s-a aplicat trei zile de arest administrativ. Organele Republicii Moldova prin intermediul Comisiei Unificate de Control, au întreprins o serie de măsuri eficiente, care, deși nu au dus la eliberarea din detenție a lui Viorel, decît după ispășirea pedepsei, s-au scontat cu scoaterea de sub sechestrul a automobilului și cartofilor.

27 <http://credo.md/arihiva/documente/Moldova%20Assembly%20Monitoring%20Report%20final%20170109%20ro.pdf>

28 <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Brega&sessionId=20414002&skin=hudoc-cc-en>

29 <http://www.ombudsman.md/Evenimente/704/>

30 <http://www.flux.md/editii/200825/articole/1917/>

Dacă în cazul descris mai sus organele de stat au depus eforturi pentru eliberarea unei persoane din detenția ilegală, în cazul Berzan Ștefan³¹ atitudinea acestora a fost inversă. De fapt, Berzan Ștefan, fiind angajat al Departamentului Protecție Civilă și Situații Excepționale al MAI, era căutat de miliția raionului Grigoriopol pentru punerea în circulație a unei bancnote de 100 dolari SUA cu semne de fals. Fără a ne pronunța asupra temeiniciei acuzației, menționăm colaborarea organelor de drept ale Republicii Moldova cu miliția locală. Știind că este căutat de organele regiunii secesioniste, Berzan Ștefan a mers la poliția din localitatea Doroțcaia, unde a declarat circumstanțele cazului. Colaboratorul de poliție nu a înregistrat cazul, a chemat milițienii la sectorul de poliție și împreună cu ei, l-a convins să meargă la secția de miliție din Grigoriopol, pentru a depune o explicație. Indus în eroare de polițist, cu automobilul personal al acestuia și sub escorta milițienilor a fost transportat la secția de miliție din Grigoriopol. Berzan Ștefan a fost ținut în arest pînă la 11 august 2008. Mai mult ca atît, a fost eliberat din organele MAI pentru motivul că a fost „judecat” de judecătoria Grigoriopol, „antecedentele penale” fiind incompatibile cu funcția deținută.

În două situații legate de privarea de libertate a persoanei de către structurile regiunii secesioniste aportul organelor constituționale a fost total diferit. Dacă în primul caz organele de drept au întreprins măsuri pentru a elibera persoana din detenția ilegală, în cel de-al doilea caz au contribuit direct la privarea de libertate a persoanei.

1.5. Dreptul la libera circulație

Dreptul la libera circulație în țară este garantat. Oricărui cetățean al Republicii Moldova îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a ieși, de a emigra și de a reveni în țară³².

Pe parcursul anilor 2007, 2008 au avut loc cazuri de violare a dreptului la libera circulație. În mare parte acestea au fost determinate de lipsa controlului efectiv al autorităților constituționale asupra regiunii transnistrene. Problemele existente au fost reflectate în studiul Asociației „Promo-LEX” „Realizarea dreptului la libera circulație în regiunea de est a Moldovei”³³. În prezentul raport ne vom referi la problemele vechi și cele noi care au apărut atît în domeniul circulației persoanelor, cît și în domeniul circulației mărfurilor, serviciilor și capitalului.

Încasarea taxei de migrație la trecerea în regiunea transnistreană a Moldovei.

În mod special aplicarea acestei taxe afectează persoanele domiciliare în partea dreaptă a râului Nistru, dar care activau pe malul stîng sau care din alte considerente traversau deseori „hotarul”. Categoriile de persoane eliberate de această taxă erau specificate în legea anuală a bugetului local. În anul 2006, prin

31 Caz din practica „Promo-LEX”

32 Articolul 27 din Constituție

33 http://www.promolex.md/upload/publications/ro/doc_1232984043.pdf

art.19³⁴ al „legii” bugetului, au fost eliberate de această taxă mai multe categorii de persoane, exceptând persoanele din localitățile amplasate la o distanță de 500 metri de la „frontieră”, care au continuat să plătească taxa de migrație. Prin legea bugetului pentru anul 2008 taxa de migrație a fost anulată, această decizie fiind salutăată de către persoanele care tranzitează sau vizitează regiunea. Taxa de migrație nu se percepea dacă șederea în regiune nu depășea 10 ore, iar prin modificările din septembrie 2008,³⁵ intrate în vigoare la 01.01.2009, dacă șederea nu depășea trei zile.

În cazul în care persoana stă în regiune mai mult de 10 ore, se aplică prevederea referitoare la luarea la evidență. Luarea la evidență se face nemijlocit la traversarea frontierei, și nu la serviciul de migrație din localitatea unde persoana va sta. Această procedură este interpretată ca fiind o înregistrare temporară pe teritoriul *RMN*. Pentru posibilitatea de a sta în regiune mai mult de 10 ore se încasează o taxă de două ori mai mare ca taxa de migrație – circa 17 lei (cca.1,10 Euro). În cazul nerespectării acestei prevederi, persoana riscă potrivit art.192 din codul cu privire la contravențiile administrative al *RMN*³⁶, o amendă în mărime de pînă la 5 unități convenționale, ceea ce constituie circa 50 lei (cca. 3,1 Euro).

Un alt obstacol în exercitarea dreptului la libera circulație îl constituie posturile de control pe traseul Rîbnița-Tiraspol instituite de organele regiunii secesioniste. Acestea limitează accesul cetățenilor Moldovei în terenurile agricole care le aparțin și sunt amplasate dincolo de acest traseu. În 2006 o parte din proprietarii acestor terenuri agricole au fost obligate să scrie cereri în adresa organelor regiunii secesioniste pentru a li se permite să-și lucreze terenurile agricole. Lipsa unei astfel de cereri face imposibilă accesul proprietarilor în terenurile agricole. Astfel, libera circulație a proprietarilor de terenuri agricole este condiționată de o cerere, care nu este prevăzută de lege și nici nu este necesară într-un stat democratic.

34 Sunt scutiți de plata taxei de intrare, ieșire și tranzitare a teritoriul regiunii transnistrene a R. Moldova, următoarele categorii de persoane :

- a) cetățenii străini care intră și părăsesc teritoriul și care posedă documente ce confirmă faptul nașterii pe teritoriul ce intră în componența rmn;
- b) cetățenii Federației Ruse și Ucrainei ce tranzitează teritoriul rmn;
- c) reprezentanții misiunilor diplomatice, ce dețin pașapoarte diplomatice;
- d) cetățenii străini, aflați pe teritoriul rmn la invitația organelor de stat abilitate;
- e) pentru intrare și ieșire de pe teritoriul rmn – cetățenii, care au domiciliu permanent în localitățile din rmn, inclusiv și cei din localitățile ce temporar se află sub jurisdicția autorităților constituționale ale R. Moldova (localitățile Molovata Nouă, Cocieri, Vasilievca, Doroțcaia, Coșnița, Pîrîta, Hadgimus, Copanca, Pohrebea), dar și cei ce locuiesc în raza de 500 m de la linia de frontieră.

35 *De la palta taxei de stat, stabilite în subpunctul 2) prima parte a punctului 7 articolul 4 se eliberează:

- a) persoanele ce se bucură de imunitate diplomatică;
- b) persoanele născute pe teritoriul ce intră în componența rmn;
- c) persoanele care au atins vîrsta de 70 (șaptezeci) ani;
- d) cetățenii rmn, ce au domiciliu permanent în afara hotelor rmn;
- e) cetățenii străini și persoanele fără cetățenie, ce locuiesc în raza de 5 km de la zona de frontieră a rmn;
- f) cetățenii străini și persoanele fără cetățenie, ce temporar se află pe teritoriul rmn mai puțin de 3 zile”.

36 Articolul 192. Încălcarea regulilor de aflare pe teritoriul rmn de către cetățenii străini , persoanele fără cetățenie și persoanele care tranzitează teritoriul rmn.

Încălcarea regulilor de aflare pe teritoriul rmn de către cetățenii străini, persoanele fără cetățenie și persoanele care tranzitează, adică aflarea fără permise de ședere pe teritoriul rmn sau aflarea în baza actelor false, nerespectarea regimului de înregistrare sau a vizelor de reședință sau evaziunea de la părăsirea teritoriului la scadența termenului permis de aflare, dar și nerespectarea regulilor de tranzitare a teritoriului rmn – atrage după sine preîntîmpinarea sau amenda în mărime de 5 unități convenționale ale minimului de salarizare.

Recunoașterea de către autoritățile constituționale a actelor de stare civilă eliberate de organele regiunii secesioniste.

Exercitarea dreptului la libera circulație este direct legată de actele de identitate. Practic oricare din garanțiile dreptului la libera circulație nu poate fi exercitată în lipsa actelor de identitate. În conformitate cu prevederile legislației în vigoare, actele de identitate sunt eliberate de către structurile MDI, iar drept temei pentru eliberarea acestora servesc actele de stare civilă.

De jure certificatul de naștere eliberat în regiunea secesionistă nu este recunoscut de către autoritățile constituționale, însă în baza acestuia, la care se anexează certificatul medical de naștere eliberat de instituția medicală în care s-a născut copilul, oficiile de stare civilă din Republica Moldova eliberează un duplicat în conformitate cu standardele prevăzute de legislația națională. Deci, *de facto* acest act este recunoscut, fiindcă prin actul eliberat de către oficiul de stare civilă constituțional este recunoscut faptul juridic de naștere a unei persoane.

Astfel, se creează o situație contradictorie: pe de o parte oficial actele de stare civilă eliberate de către autoritățile regiunii secesioniste nu sunt recunoscute, pe de altă parte, ele sunt recunoscute indirect prin confirmarea unor fapte sau evenimente concrete.

Conform prevederilor legale, duplicatele se eliberează doar în caz de deteriorare sau pierdere a actelor de stare civilă. În cazul actelor eliberate în regiunea transnistreană, oficiul de stare civilă, identificând actul de stare civilă respectiv, eliberează un nou certificat cu inscripția „Duplicat”. Astfel se confirmă că organele de stare civilă constituționale recunosc *de facto* actele de naștere ale copiilor născuți în regiunea transnistreană.

Este necesar să fie adoptat un act normativ, care să reglementeze clar și explicit condițiile și modalitățile de recunoaștere și confirmare a actelor de stare civilă eliberate în regiunea secesionistă.

Perfectarea declarației vamale la trecerea prin posturile vamale interne impusă cetățenilor Republicii Moldova. O altă problemă, sesizată de locuitorii din partea stîngă a Nistrului, constituie declarațiile vamale, verbale și scrise, impuse la trecerea prin posturile vamale interne. Cu această problemă cel mai des se confruntă locuitorii satelor Pohrebea, Doroțcaia, Coșnița și Pîrîta, care sunt nevoiți să treacă zilnic prin postul vamal intern. Ei consideră pe drept această procedură ca fiind umilitoare și ilegală.

Procedura de declarare la care sunt supuși locuitorii acestei regiuni este verbală sau scrisă, în funcție de circumstanțe și la discreția colaboratorilor vamali. Procedura declarației verbale este una rapidă și persoanele s-au deprins cu ea, însă au fost sesizate cazuri cînd persoanele au fost obligate să întocmească declarații scrise privind mărfurile pe care le au asupra lor. Orice transport de mărfuri presupune trecerea unei proceduri speciale de control, care în mod evident limitează dreptul la libera circulație. Cetățenii din aceste localități înțeleg că momentan

soluționarea problemei privind retragerea postului vamal amplasat de organele regiunii secesioniste este imposibilă, însă ei sunt indignați de amplasarea postului vamal intern al Republicii Moldova.

Conform p.23 art.1 al CV al RM, declarația vamală este un act unilateral, prin care o persoană manifestă, în formele și modalitățile prevăzute de legislația vamală, voința de a plasa mărfurile sub o anumită destinație vamală. Art.173 din CV al RM prevede declararea mărfurilor și mijloacelor de transport care trec frontiera vamală. Conform alin.3 art.4 din CV al RM, frontiera de stat a Republicii Moldova, perimetrul zonelor libere și al antrepozitelor vamale constituie frontiera vamală a Republicii Moldova. Astfel, de jure, trecerea frontierei vamale presupune și trecerea frontierei de stat. De aici decurge că obligația impusă locuitorilor din partea stîngă a Nistrului de a perfecta declarații vamale este ilegală, or, ei nu trec frontiera de stat și vamală a țării.

Modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoanele fizice este reglementat prin Legea nr.1560-XV din 20 decembrie 2002. Conform art.4 al prezentei legi³⁷, sunt supuse declarării obligatorii doar bunurile trecute peste frontiera vamală a Republicii Moldova.

Din prevederile legale expuse se poate conchide că obligarea persoanelor care locuiesc în partea stîngă a Nistrului, de a perfecta declarații vamale scrise la trecerea prin posturile vamale interne este abuzivă și ilegală.

Circulația automobilelor înmatriculate în Moldova pe teritoriul transnistrean și circulația automobilelor cu numere de înmatriculare transnistrene pe teritoriul Moldovei. Posesorii de automobile cu numere de înmatriculare moldovenești care domiciliază în localitățile aflate sub controlul organelor neconstituționale nu pot circula liber cu aceste automobile în teritoriul din partea stîngă a Nistrului. La traversarea așa-zisei frontiere se ține o evidență a transportului ce intră și iese din RMN. Astfel, în cazul în care urmează să se afle în acest teritoriu un timp mai îndelungat, posesorul automobilului este obligat să perfecteze o declarație vamală, să achite o taxă care constituie 0,18% din prețul automobilului și să respecte procedurile dictate de regimul vamal – admiterea temporară pe teritoriul

37 Articolul 4. Modul de declarare a bunurilor

(1) Bunurile trecute de persoane fizice peste frontiera vamală sînt supuse declarării obligatorii conform prezentei legi, Codului vamal și altor acte normative adoptate în corespundere cu acesta, cu excepția valorilor valutare specificate la art.3/1 alin.(1) lit.d).

(2) La introducerea bunurilor pe teritoriul Republicii Moldova, persoanele fizice declară și achită drepturile de import la organul vamal situat în punctele de trecere a frontierei de stat.

(3) La scoaterea bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova, persoanele fizice sînt în drept de a vîmui mărfurile la organele vamale interne.

(4) Persoanele fizice au dreptul de a declara verbal organului vamal următoarele bunuri:

a) obiectele de uz personal introduse în țară, precum și mărfurile indicate în anexa la prezenta lege;

b) bunurile introduse în țară, altele decît cele menționate la lit.a), a căror valoare în vamă nu depășește suma de 200 euro și care nu sînt destinate activității comerciale sau de producție;

c) mărfurile ce se scot din țară a căror valoare în vamă nu depășește suma de 1000 euro și care nu sînt destinate activității comerciale sau de producție;

d) mărfurile menționate la art.8 pct.1) lit.a) și pct.2) lit.a).

(5) Bunurile introduse și scoase de pe teritoriul Republicii Moldova prin intermediul trimerilor poștale internaționale sau bagajului neînsoțit se declară în scris, în modul stabilit.

vamal. Posesorul automobilului trebuie să părăsească teritoriul *RMN* în decurs de două luni din momentul intrării.

În cazul în care nu respectă termenul indicat³⁸ în declarația vamală, posesorul de automobil cu numere de înmatriculare moldovenești este atras la răspundere³⁹, aplicându-i-se o amendă care poate constitui de la 50 pînă la 100% din prețul automobilului, cu sau fără confiscarea acestuia. De aceea vameșii din regiune urmăresc cu o atenție deosebită circulația unor astfel de automobile.

Se atestă tendința de a limita circulația automobilelor cu numere de înmatriculare transnistrene pe teritoriul Moldovei. Un prim pas în acest sens a fost făcut în anul 2001. La finele anului 2007⁴⁰ poliția a recurs la retragerea plăcilor cu numere de înmatriculare transnistrene. La conferința de presă din 25 septembrie 2007 șeful de Direcție la MAI Mihail Cibotaru a declarat că poliția scoate plăci de înmatriculare de pe automobilele înregistrate în Transnistria, pentru că acestea nu corespund standardelor naționale și internaționale. El a specificat că pînă la acel moment (25 septembrie 2007) au fost supuse verificării 5895 de automobile cu numere de înmatriculare transnistrene, dintre care 4058 erau conduse de locuitori din partea dreaptă a Nistrului.

La 7 noiembrie 2007, în ședința de Guvern, ministrul dezvoltării informaționale Vladimir Molojen, a prezentat două proiecte care vizau în special problema automobilelor cu numere de înmatriculare transnistrene:

- Pentru aprobarea proiectului de lege cu privire la documentarea unor categorii de vehicule,
- Cu privire la aprobarea Regulamentului temporar privind introducerea în circulația liberă în Republica Moldova a vehiculelor cu documente și numere de înmatriculare neregulamentare.

În cadrul unei conferințe de presă ministrul a comunicat că aceste două proiecte au fost aprobate. Proiectele impuneau unele restricții pentru circulația automobilelor înmatriculate neregulamentar în Transnistria, pe teritoriul Republicii Moldova începînd cu 1 ianuarie 2009 și în afara teritoriului acesteia începînd cu 1 ianuarie 2008. Proiectele respective nu au fost publicate pe paginile oficiale ale Guvernului și nu au fost depuse în Parlament.

Din punct de vedere legal circulația automobilelor cu numere de înmatriculare neregulamentare este interzisă pe teritoriul Moldovei. P. 121 al Regulamentului circulației rutiere⁴¹ stipulează că este interzisă exploatarea vehiculelor prin retragerea plăcilor de înmatriculare în cazurile în care numărul de înmatriculare nu corespunde standardului stabilit. Menționăm că Regulamentul nu prevede faci-

38 Au fost înregistrate cazuri în care automobilele erau reținute chiar dacă termenele indicate în declarația vamală nu erau expirate. Cazul C.E. din practica "Promo-LEX".

39 Aceste persoane pot fi trase la răspundere în conformitate cu prevederile art.353 din "codul vamal al *RMN*".

40 <http://www.dejure.md/index.php?go=news&n=1092>

41 HG nr.713 din 27.07.1999 "Cu privire la aprobarea Regulamentului circulației rutiere", publicată la 05.08.1999 M.O. nr.83-86.

lități în acest sens pentru locuitorii din stînga Nistrului. Mai mult ca atît, în toate cazurile de utilizare a automobilelor cu numere de înmatriculare transnistrene care nu au fost înregistrate în modul stabilit conducătorii de vehicule sunt pasibili de răspundere administrativă în conformitate cu prevederile alin.3 art.120 CCA al RM⁴².

Articolul 234 CCA al RM⁴³, care prevede circumstanțele ce exclud procedura în cazurile cu privire la contravenția administrativă, nu face nici măcar o aluzie la circumstanțe legate de domiciliul persoanei într-o anumită zonă a țării, din care considerente permisiunea de a circula cu automobile cu numere de înmatriculare transnistrene acordată locuitorilor acestei regiuni este discriminatorie, în lipsa unor acte normative care acorda astfel de facilități. Lipsa unor acte normative clare cu privire la automobilele înregistrate în partea stîngă a Nistrului, precum și posibilitatea reînmatriculării acestora crează, printr-o ipoteză absurdă, premise pentru ca posesorii de automobile cu numere de înmatriculare transnistrene să solicite cetățenia RMN și astfel să circule liber.

Trecerea bunurilor prin posturile vamale interne de către persoanele fizice. De jure între regiunea transnistreană și restul teritoriului Moldovei nu există hotar. Cu toate acestea, de facto acest hotar există, fiind instalat pe rîul Nistru, cu excepția unor localități din stînga Nistrului (Corjova, Cocieri, Molovata Nouă, Vasilevca, Doroțcaia, Pîrîta, Coșnița și Pohrebea care se află sub controlul organelor constituționale) și respectiv, a unor localități din dreapta Nistrului aflate sub controlul organelor regiunii secesioniste (Bender, Proteagailovca, Gîsca, Merenești, Chițcani și Cremenciug), fiind delimitat prin puncte de control ale structurilor de forță din ambele părți. Localnicii vizitează și întrețin legături economice cu această regiune, mulți sunt angajați la întreprinderile economice din Transnistria.

La trecerea unor produse procurate și dobîndite în regiunea transnistreană localnicii sunt supuși controlului vamal și taxați de către autoritățile constituționale. Această situație a stîrnit deseori nemulțumirea populației, care a degenerat în manifestații publice. De exemplu, în primăvara anului 2008 populația satului Fîrlădeni a protestat împotriva amplasării postului vamal intern în localitate, adopt-

42 Folosirea de către conducătorii mijloacelor de transport a mijloacelor de transport care nu au fost înregistrate în modul stabilit și/sau lipsa poliției de asigurare obligatorie de răspundere civilă a deținătorilor mijloacelor de transport auto – atrage după sine aplicarea unei amenzi în mărime de la unu la trei unități convenționale.

43 Articolul 234. Împrejurările, ce exclud procedura în cazul cu privire la contravenția administrativă
Procedura în cazul cu privire la contravenția administrativă nu poate fi începută, iar cea începută urmează a fi încetată în cazul existenței următoarelor circumstanțe:
1) lipsa faptului contravenției administrative;
2) neatingerea de către persoană a vârstei de șaisprezece ani pînă la momentul comiterii contravenției administrative;
3) iresponsabilitatea persoanei, care a comis o acțiune sau inacțiune ilicită;
4) acționarea persoanei într-o situație de extremă necesitate sau de legitimă apărare;
5) emiterea unui act de amnistie, dacă el suprimă aplicarea sancțiunii administrative;
6) abrogarea actului, care stabilește răspunderea administrativă;
7) expirarea termenelor, prevăzute de articolul 37 din prezentul Cod pînă în momentul examinării cazului cu privire la contravenția administrativă;
8) existența pe același fapt, în privința persoanei trase la răspundere administrativă, a hotărîrii unui organ competent (unele persoane cu funcții de răspundere) de aplicare a sancțiunii administrative ori existența hotărîrii neanulate de a se clasa cazul cu privire la contravenția administrativă, precum și existența pe faptul dat a unui dosar penal;
9) decedarea persoanei, față de care s-a început procedura în cazul respectiv.

înd o rezoluție, prin care a cerut modificarea HG nr.792, care reglementează activitatea posturilor vamale interne și respectiv, circulația mărfurilor prin acestea.

Conform hotărârii Guvernului, menționate „la transportarea de către persoanele fizice neînregistrate ca subiecți ai activității de întreprinzător a mărfurilor de producție străină și a căror proveniență nu poate fi stabilită, destinate comercializării, prin punctele vamale interne de control, calcularea și perceperea drepturilor de import se efectuează integral din volumul declarat”⁴⁴.

Modalitatea generală de introducere/scoatere a mărfurilor de pe teritoriul Republicii Moldova este reglementată prin Legea nr.1569-XV din 20 decembrie 2002.⁴⁵ Potrivit art.5 al acestei legi, „persoanele fizice au dreptul de a introduce pe teritoriul țării, fără achitarea drepturilor de import, alte bunuri decât cele indicate la lit.a) a căror valoare în vamă nu depășește suma de 200 euro și care nu sânt destinate activității comerciale sau de producție. Dacă valoarea în vamă a bunurilor depășește cuantumul neimpozabil menționat, drepturile de import se vor percepe reieșind din valoarea bunului în vamă (cuantumul neimpozabil indicat nu micșorează valoarea impozabilă a bunului)”.

Realmente persoanele care transportă din regiunea transnistreană mărfuri, chiar dacă acestea nu sunt destinate comercializării, dar consumului propriu, sunt taxate. Aceste prevederi afectează în special persoanele care muncesc în RMN și primesc salarii în ruble transnistrene, precum și locuitorii satelor, a căror poziție geografică și artere de transport permit sau impun menținerea legăturilor cu localitățile din regiunea transnistreană.

Ca urmare, la 16 octombrie 2008, prin HG nr.1163, unele prevederi ale actelor normative enunțate au fost modificate, persoanelor domiciliante în localitățile limitrofe, fiindu-le permisă introducerea mărfurilor pentru uz personal sau al familiei în valoare ce nu va depăși echivalentul a 200 de Euro lunar. În acest fel lacuna din actul normativ indicat a fost relativ înlăturată și s-a facilitat trecerea produselor pentru consum personal.

Asigurarea locuitorilor din regiunea transnistreană cu pensii pentru limita de vîrstă. Mulți oameni, în special din zonele de securitate, care au beneficiat de pensie pentru limită de vîrstă din partea CNAS, au fost puși în situația de a dobîndi cetățenia RMN. Respectiv, au fost luați la evidență în organele regiunii transnistrene și primesc pensie pentru limita de vîrstă din partea acestora.

Autoritățile constituționale au încetat să plătească pensii pentru limita de vîrstă persoanelor care beneficiază de pensie din partea organelor regiunii secesioniste. La cererea CNAS, persoanele domiciliante în localitățile care nu se află sub controlul organelor constituționale și cele care au lucrat în întreprinderile din regiunea transnistreană trebuie să prezinte un „certificat care confirmă că persoana

44 Alineat 2 pct.10 din Regulament

45 Legea nr. 1569-XV "cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoane fizice", M.O. nr.185

este sau nu beneficiar de pensie pentru limită de vârstă”. Spre exemplu, CNAS Dubăsari a confirmat faptul că în raion din 2003 nu există persoane care să beneficieze concomitent de pensii pentru limita de vârstă atât din partea autorităților constituționale, cât și a celor regionale.

În Republica Moldova, prin lege organică⁴⁶, este reglementată modalitatea și condițiile de acordare a pensiilor de asigurări sociale de stat. Articolul 2 al legii prevede că dreptul la pensie îl au asigurații domiciliați în Republica Moldova, precum și persoanele care, la data stabilirii pensiei, nu au calitatea de asigurat, dar îndeplinesc condițiile prevăzute de prezenta lege. Conform art.14 din lege, dreptul la pensie pentru limită de vârstă se acordă dacă sunt îndeplinite cumulativ condițiile vârstei de pensionare și stagiului de cotizare.

La orice oficiu teritorial al CNAS este afișată lista actelor necesare pentru stabilirea pensiei. Lista este publicată și pe pagina web⁴⁷ a CNAS, și cuprinde:

- 1) Cererea pentru stabilirea pensiei.
- 2) Buletinul de identitate.
- 3) Carnetul de muncă și alte documente privind stagiul realizat (livretul militar, diploma de studii universitare etc).
- 4) Certificatul cu privire la venitul, salariul asigurat.

Așadar, prezentarea certificatului cu privire la primirea pensiei din altă sursă, impusă de CNAS, este ilegală. Lipsirea unei persoane în etate, cetățean al statului, de pensie pentru limita de vârstă, pentru motivul că aceasta beneficiază de o pensie similară din fondurile unui alt organ, ilegal și nerecunoscut, nu se încadrează în limitele unei restrîngerii legale.

Această situație mai are un efect negativ⁴⁸, neîncrederea populației din regiune în organele constituționale și în autoritatea Moldovei în această regiune. În condițiile în care Federația Rusă acordă pensionarilor din Transnistria suplimente la pensii⁴⁹ nemulțămirea populației locale față de politica promovată de CNAS este firească.

Incapacitatea de a ține evidența persoanelor străine care intră în Moldova prin segmentul necontrolat de autoritățile constituționale. O problemă majoră ce ține de libera circulație a cetățenilor străini în teritoriul Moldovei este lipsa controlului asupra întregii frontiere moldo-ucrainene. Din această cauză persoanele străine care vin în Moldova din Ucraina, prin segmentul transnistrean, nu sunt înregistrate la serviciile de grăniceri și, respectiv, vamale. Ca urmare, este imposibilă estimarea exactă a numărului de persoane care intră în țară și, respectiv, durata șederii lor în țară⁵⁰. Mai mult ca atât, persoanele care au interes de a se afla pe teritoriul Moldovei peste termenul de 90 zile permis de lege profită de

46 Legea Republicii Moldova nr.156-XIV din 14 octombrie 1998 "Privind pensiile de asigurări sociale de stat"

47 <http://www.cnas.md/ro/question/?page=2>

48 <http://www.olvia.idknet.com/ol82-09-06.htm>

49 http://www.pressa.tm.md/?page=itrec_4&id=28150

50 Cazul R.G. din practica "Promo-LEX"

aceasta. Totodată, devine problematică cercetarea unor astfel de cazuri și sancționarea vizitatorilor care comit abateri.

Imposibilitatea cetățenilor de a părăsi teritoriul Moldovei din cauza unor deficiențe ale sistemului de evidență. Libera circulație a persoanelor presupune nu doar libera deplasare în interiorul statului, dar și dreptul de a părăsi acest teritoriu. Există cazuri în care persoanele, din diverse motive, în special din cauza neglijenței colaboratorilor poliției și procuraturii, nu depun în baza de date a MAI și respectiv MDI informația cu privire la stingerea antecedentelor penale sau anularea măsurilor restrictive impuse de legislația de procedură penală. Ca urmare, persoanele respective nu pot părăsi teritoriul țării, deoarece în baza de date a MDI nu s-au efectuat rectificările necesare. Sarcina de a informa MDI revine organelor de stat menționate prin prezentarea informațiilor respective. Momentan însă sunt întâlnite cazuri în care efectuarea rectificărilor în baza de date se pune în sarcina persoanei care dorește să iasă din țară, prin obligarea prezentării copiilor autentificate ale deciziilor finale ale organelor de urmărire penală sau instanța de judecată. Timpul pierdut și eforturile depuse de aceste persoane nu sunt luate în calcul, deși informarea MDI ar trebui să fie efectuată de organele care au emis decizia de limitare a libertății de circulație. Evident MDI și alte organe competente ar trebui să inițieze anumite acțiuni în vederea stabilirii circumstanțelor neprezentării informației și sancționării persoanelor care au depus cu întârziere sau nu au depus în baza de date informația referitoare la anularea măsurilor restrictive, dar astfel de cazuri nu sunt făcute publice.

LISTA ABREVIERILOR:

RMN	–	Republica Moldovenească Nistreană
IDP	–	Izolator de Detenție Preventivă
MAI	–	Ministerul Afacerilor Interne
CPT	–	Comitetul de Prevenire a Torturii
ONU	–	Organizația Națiunilor Unite
CPS	–	Comisariatul de Poliție al Sectorului
CPR	–	Comisariatul de Poliție al Raionului
CpDOM	–	Centrul pentru Drepturile Omului
CtEDO	–	Curtea Europeană pentru Drepturile Omului
CCA al RM	–	Cod cu privire la Contravențiile Administrative al Republicii Moldova
CV al RM	–	Cod Vamal al Republicii Moldova
CP al RM	–	Cod Penal al Republicii Moldova
CPP al RM	–	Cod de Procedură Penală al Republicii Moldova
MDI	–	Ministerul Dezvoltării Informaționale
HG	–	Hotărârea Guvernului
CNAS	–	Casa Națională de Asigurări Sociale
UE	–	Uniunea Europeană

DREPTUL LA PROPRIETATE

Dreptul la proprietate privată, precum și creanțele asupra statului, sunt garantate. Statului în acest sens îi revine obligația de a respecta și a proteja acest drept fundamental.

Anii 2007, 2008 au fost marcați de aceleași încălcări tipice care au fost atestate și în anii precedenți. În special se are în vedere încălcarea drepturilor foștilor deportați și deținuți politici, consecințele privatizării defectuoase a întreprinderilor, violarea dreptului de proprietate în regiunea de est a RM, netransparența operațiunilor fiscale, exproprierea terenurilor și altele.

Referindu-ne la pierderile cauzate bugetului de stat prin condamnările la CtEDO, vom menționa că pentru executarea deciziilor CtEDO de la bugetul de stat pe anul 2007 a fost achitată suma de 15683713,52 lei, iar pentru anul 2008 suma de 50004787,67 lei. Aceste sume au fost redirecționate din fondurile de rezervă, însă puteau fi folosite în alte scopuri.

Conform statisticii cazurilor examinate de CtEDO, cele mai multe au vizat dreptul la un proces echitabil și cel de proprietate. Astfel, în anul 2007 Moldova a pierdut 28 de cauze la CtEDO, iar în anul 2008 - 9 cauze cu privire la dreptul de proprietate. Rata procentuală constituie circa 40,0% din numărul total al condamnărilor¹.

2.1. Problema foștilor deportați

Conform modificărilor operate în Legea privind reabilitarea victimelor repressiunilor politice și intrate în vigoare la 01.01.2007², Guvernul urma să adopte o hotărâre, prin care să stabilească un mecanism de punere în aplicare a modului de restituire și recuperare a valorii averii foștilor deportați. Această hotărâre deși urma să fie adoptată pînă la data de 11.11.2006, a fost emisă la 05.06.2007, deci cu o întârziere de 7 luni³. Adoptarea cu întârziere a hotărârii de Guvern a determinat autoritățile publice locale să nu examineze cererile depuse de foștii deportați în termen. De menționat de asemenea că abia la finele anului 2007, iar în unele

1 A se vedea - <http://lhr.md/2/98.html>

2 A se vedea Legea nr. 186-XVI din 29.06.2006

3 A se vedea Hotărârea de Guvern nr. 627 din 05.06.2007

localități la începutul anului 2008 autoritățile publice locale au creat comisii speciale. Astfel, deși formal noul mecanism de restituire a bunurilor pe cale extrajudiciară urma să funcționeze de la 01.01.2007, acesta a devenit lucrativ doar începând cu anul 2008.

Întârzierea Guvernului, precum și alegerile locale generale au determinat un haos în activitatea autorităților publice locale ce ține de examinarea cererilor foștilor deportați, deoarece termenul de depunere a cererilor cu privire la restituirea averii persoanelor supuse represiunilor politice a expirat la 01.01.2008, însă în unele localități la momentul respectiv nu erau create comisiile speciale.

Cu referire la modificările operate în 2006, remarcăm că restituirea bunurilor sau recuperarea valorii acestora urma să fie efectuate din bugetele locale, municipale, precum și de la bugetul de stat. Însă nu s-a specificat clar care e modalitatea și proporția contribuției din bugetul de stat. Astfel că toată responsabilitatea pentru recuperarea valorii averii confiscate a fost pusă practic pe seama autorităților publice locale, care nu dispuneau de surse pentru acoperirea acestor cheltuieli. Doar pentru anul 2008 și 2009 în unele consilii municipale și raionale au fost prevăzute resurse financiare în acest scop.

Un alt impediment în repunerea în drepturi a persoanelor supuse represiunilor politice reprezintă imperfecțiunea sistemului de restituire, atât la etapa extrajudiciară cât și la etapa judiciară. La etapa extrajudiciară dificultatea constă în multitudinea de acte ce trebuie a fi prezentate comisiilor. De multe în virtutea circumstanțelor obiective prezentarea unor acte este imposibilă. Din cauza acestui mecanism defectuos multe persoane sunt puse în situația de a se adresa instanțelor de judecată pentru stabilirea faptelor ce au valoare juridică care să confirme confiscarea averii sau dreptul de succesiune. Implicarea executivului în examinarea cererilor de către autoritățile publice locale a redus la minimum speranțele beneficiarilor acestei legi. În acest sens este relevantă interpretarea art. 12 din Legea nr.1225 din 08.12.1992, dată de Ministerul Justiției al RM printr-o circulară datată cu 19.03.2008, adresată tuturor președinților de raioane din RM. De fapt, esența acestei circulare a fost stoparea de către consiliile raionale a procesului de admitere a cererilor. Un sondaj realizat la mijlocul anului 2008 a relevat că doar 4% din cererile depuse la comisiile specializate au fost soluționate pe calea extrajudiciară, restul solicitanților au fost nevoiți să parcurgă calea judiciară, fie pentru contestarea refuzul autorității de a aloca sumele solicitate, fie pentru constatarea anumitor circumstanțe.

Soluționarea acestei categorii de dosare este dificilă din cauza lipsei de experiență, practicii judiciare neuniforme și datorită prevederilor normative confuze și contradictorii. În medie un litigiu cu privire la restituirea averii sau recompensarea pecuniară a victimelor durează 4 ani, însă nu trebuie neglijat faptul că majoritatea beneficiarilor direcți ai legii au o vîrstă înaintată.

O categorie specială, care comportă dificultăți majore, constituie cauzele privind restituirea valorii averii persoanelor care pînă la deportare au locuit în regiunea de est a RM. Avînd în vedere că organele regiunii secesioniste nu recunosc legislația RM, protejarea dreptului constituțional la proprietate și restituirea valorii averii confiscate, naționalizate sau luate în alt mod sunt iluzorii. Mai mult ca atît autoritățile constituționale refuză repunerea în drepturi a acestor persoane invocînd motivul că de facto teritoriul de est nu se află sub controlul lor.

2.2. Indexarea depunerilor bănești

Situația cu privire la drepturile deponenților ce au avut conturi în Banca de Economii la începutul anului 1992 a fost depășită prin implementarea unui mecanism de convertire a sumelor bănești⁴. Însă acest mecanism nu vizează deponenții ce au avut conturi în filialele Băncii de Economii amplasate în localitățile din regiunea de est, prin care fapt considerăm că s-a comis o discriminare. Conform legii indexarea și plata depunerilor bănești ale cetățenilor Republicii Moldova în filialele Băncii de Economii din localitățile din stînga Nistrului se vor examina după restabilirea relațiilor financiar-bugetare ale acestor localități cu bugetul de stat al Republicii Moldova. De menționat că Avocatul Parlamentar a solicitat controlul constituționalității prevederii discriminatorii, însă Curtea Constituțională a respins sesizarea ca fiind lipsită de motivare economică.

2.3. Dreptul de autor

La data de 29.01.2008 CtEDO a pronunțat hotărîrea pe cauza Bălan c. Moldovei, prin care a recunoscut violarea dreptului de proprietate de către Republica Moldova. CtEDO a statuat că dreptului de autor i se poate aplica noțiunea de bunuri în sensul în care este definit de art. 1 din Protocolul adițional al Convenției. În cazul citat s-a stabilit violarea dreptului de proprietate ca urmare a nerespectării dreptului de autor de către Ministerul Dezvoltării Informaționale, care a folosit fără autorizare un negativ al cetății Soroca realizat de către P. Bălan, la confecționarea buletinelor de identitate. În prezent în instanțele naționale de judecată se află pe rol cîteva zeci de cereri cu privire la apărarea dreptului de autor, în special asupra negativelor, pieselor muzicale și realizărilor cinematografice.

2.4. Neexecutarea deciziilor judiciare

Revenind la problema foștilor deportați, se menționează că deși unii obțin cîștig de cauză ei urmează să aștepte timp îndelungat pînă cînd intră în posesia sumelor recuperate. Cauza principală fiind lipsa resurselor bănești în conturile autorităților publice locale. Spre exemplu, pentru asigurarea executării titlurilor emise

4 A se vedea Legea nr. 1530-XIV din 12.12.2002 privind indexarea depunerilor bănești ale cetățenilor în Banca de Economii

de instanțele de judecată în anii 2005-2006 pe cauzele privind recuperarea valorii averii confiscate, din mijloacele financiare prevăzute de bugetul de stat în anul 2007 au fost transferate către bugetele unităților-administrativ teritoriale 3630,9 mii lei⁵. Pentru anul 2008 în acest scop au fost alocate 925,00 mii lei⁶. Aceste transferuri au fost efectuate ca urmare a imposibilității acoperirii sumelor datorate de către consiliile raionale. Pentru anul 2009 pentru plata sumelor recuperatorii către foștii deportați au fost planificate 14500,00 mii lei.

Este problematică încasarea sumelor conform titlurilor executorii din contul autorităților administrației publice, deoarece în acest caz procedurile legale limitează acțiunile executorului judecătoresc. Astfel, titlurile executorii eliberate de către instanțele judecătorești, ce țin de dezafectarea incontestabilă a mijloacelor bănești nemijlocit de la bugetul de stat se transmit spre executare Ministerului Finanțelor, iar cele ce țin de dezafectarea mijloacelor instituțiilor finanțate de la bugetul de stat se transmit spre executare autorităților administrației publice centrale. Acestea, la rândul lor sunt responsabile de prezentarea spre achitare în unitățile Trezoreriei de Stat a documentelor de plată⁷. Astfel, avînd o libertate mai mare în ceea ce privește termenele de executare, autoritățile de obicei tergiversează executarea titlurilor pînă la 9 luni, speculînd precedentele CtEDO în materie⁸.

Imposibilitatea autorităților de a oferi persoanelor intern deplasate spații locative a constituit cauza a zeci de proteste pe parcursul anilor 2007-2008. Conform unei hotărîri de Guvern⁹, s-a stabilit un orar cu privire la asigurarea cu spațiu locativ a persoanelor intern deplasate ca urmare a conflictului moldo-rus din anul 1992. La fel către anul 2007, au existat mai multe decizii judecătorești irevocabile cu privire la obligarea Consiliului municipal Chișinău pentru repartizarea spațiului locativ. Aceste decizii nefiind executate au ajuns pe rol la CtEDO. Protestatarii au invocat că aproximativ de 155 de familii nu au primit apartamente, deși municipalitatea a beneficiat de mai multe granturi pentru construcția caselor de locuit.

La începutul anului 2008 Consiliul municipal Chișinău a încheiat un acord cu protestatarii prin care a dispus repartizarea mai multor apartamente și garsoniere persoanelor intern deplasate. S-ar părea că problema s-a consumat, însă, la începutul anului 2009 pe spațiile locative destinate persoanelor intern deplasate s-a pus sechestru ca urmare a existenței altor datorii ale Consiliului municipal Chișinău.

5 A se vedea Hotărîrea de Guvern nr. 1282 din 26.11.2007 "Cu privire la alocarea mijloacelor financiare"

6 A se vedea Hotărîrea de Guvern nr.1067 din 19.09.2008 și Hotărîrea de Guvern nr. 1392 din 05.12.2008

7 A se vedea art.35 al.6 al Legii privind sistemul bugetar și procesul bugetar nr.847-XIII din 24.05.1996

8 A se vedea Decizia CtEDO pe cauza nr.12224/05, Vasile și Dumitru Comandari c. Moldova

9 A se vedea Hotărîrea de Guvern nr. 1410 din 20.12.2004 cu privire la Planul de acțiuni privind asigurarea cu spațiu locativ a persoanelor intern deplasate din raioanele de est ale Republicii Moldova

2.5. Exproprierea bunurilor pentru o cauză de utilitate publică

În Republica Moldova dreptul de proprietate privată este garantat, însă există cazuri când bunurile persoanei pot fi expropriate. Unul din cazuri este exproprierea pentru o cauză de utilitate publică, iar procedura trebuie să corespundă legislației¹⁰. În special, legea prevede că exproprierea de facto poate avea loc doar după o prealabilă despăgubire. Procedura de despăgubire poate avea loc atît pe calea negocierii, cît și pe cale judiciară în cazul în care persoana nu a acceptat condițiile de recompensare oferite. Dreptul de a declara o cauză de utilitate publică de nivel național îl are doar Parlamentul RM.

Lucrările la construcția unui nou tronson de cale ferată Cahul-Giurgiulești a demarat după ce la 24.05.2007 executivul a adoptat o hotărîre în acest sens¹¹. Tronsonul are o lungime de 49,7 km și intersectează terenurile unităților administrativ-teritoriale ale or. Cahul și satelor: Crihana Veche, Manta, Vadul lui Isac, Colibași, Brînza, Văleni, Slobozia Mare, Cîșlița Prut și Giurgiulești. Suprafața totală apreciată preliminar constituie 223,01 ha, inclusiv proprietate publică a statului – 77,26 ha, proprietate publică a UTA – 117,09 ha și proprietate privată – 28,66 ha. Pentru negocierea tranzacțiilor de cumpărare a terenurilor Guvernul a repartizat două luni, adică mai și iunie 2007. În planul aprobat Guvernul nu a prevăzut situația că persoanele pot să nu fie de acord cu sumele compensatorii. Odată cu perfectarea contractelor de vânzare-cumpărare a terenurilor trebuia despăgubiți 546 cetățeni: în satul Manta – 63; în satul Vadul lui Isac – 2; în satul Colibași – 158; în satul Brînza – 38; în satul Văleni – 270; în satul Cîșlița Prut – 2 și în satul Slobozia Mare – 13¹². La începutul anului 2009 nu toate sectoarele erau trecute în proprietatea statului.

Deși persoanele nu au fost despăgubite, s-a procedat la construcția propriu zisă a tronsonului, în pofida protestelor localnicilor. Doar spre sfîrșitul lucrărilor la 08.05.2008 Parlamentul RM a adoptat o lege prin care a declarat construcția tronsonului de cale ferată drept lucrare de interes național¹³. Tronsonul a fost dat în exploatare la 25 iulie 2008.

Transparența în gestionarea finanțelor publice la construcția tronsonului de cale ferată Cahul Giurgiulești la fel ridică multe semne de întrebare. Conform datelor Agenției Relații Funciare și Cadastru, pentru procurarea terenurilor proprietate privată a fost cheltuită suma de 3,22 mln. lei, dintre care 2,96 mln. lei în anul 2007 și 0,26 mln. lei în anul 2008, iar datele Ministerului Finanțelor arată că în aceste scopuri s-a cheltuit suma de 5,9 mln. lei, dintre care 4,2 mln. lei în anul 2007 și 1,7 mln. lei în anul 2008.

10 A se vedea Legea expropriării pentru cauză de utilitate publică Nr. 488-XIV din 08.07.1999

11 A se vedea Hotărîrea de Guvern nr. 581 din 24.05.2007

12 Informație oferită de Agenția Relații Funciare și Cadastru a RM, scrisoarea nr. 36/p-08/93 din 22.01.2009

13 Legea privind declararea utilității publice de interes național a lucrărilor de construcție a liniei de cale ferată Cahul-Giurgiulești Nr. 95 din 08.05.2008

2.6. Transparența procesului de amnistie fiscală

Pe fundalul crizei economice în care se află de mult timp Republica Moldova anularea datoriilor istorice s-ar părea că trebuia să stimuleze economia națională. Cu părere de rău, acest lucru nu s-a întâmplat. Mai mult ca atât din cauza că a decurs în condiții de intransparență amnistia fiscală va conduce la neonorarea obligațiilor fiscale de contribuabili în viitor. Așadar în executarea amnistiei fiscale¹⁴, pentru 32065 de contribuabili au fost anulate restanțele față de bugetul de stat în cuantum de 3099,2 mil lei, inclusiv plăți de bază 1270,9 mil. lei, penalități – 1048,8 mil. lei, la amenzi 779,5 mil. lei. Pentru 7029 de contribuabili au fost anulate restanțele față de fondurile de asigurare obligatorie de asistență medicală în cuantum de 8,3 mil. lei, inclusiv plăți de bază – 2,7 mil. lei, penalități 4,9 mil. lei, la amenzi 0,7 mil. lei¹⁵. Pentru 267655 de contribuabili au fost anulate restanțele față de bugetul asigurărilor sociale de stat în cuantum de 947,9 mil. lei, inclusiv la contribuții – 735,4 mil. lei, penalități – 201,8 mil. lei, la amenzi – 10,7 mil. lei.

În contextul menționat au fost anulate restanțe față de bugetul public național în cuantum de 4334,4 mil. lei.

Au fost sesizate însă și cazuri în care a fost refuzată amnistia fiscală pentru perioada de pînă la 01.01.2007, deoarece informația despre existența datoriilor a fost introdusă mai târziu de această dată. Autoritatea fiscală nu a dat publicității lista contribuabililor cu datorii exorbitante astfel încît amnistia fiscală pînă la urmă a devenit un act de caritate din banii publici și nu un imbold dezvoltării economice. Astfel contribuabilii care și-au onorat permanent obligațiile fiscale s-au simțit nedreptățiți cu atât mai mult cu cît rău-platnicii nu au fost nominalizați.

În anul 2008 IFPS a fost implicat într-un scandal cu privire la restituirea taxei pe valoarea adăugată. În pofida regulilor existente, procesul de plată și restituire a TVA este învăluit de mister. La ședința Consiliului Suprem de Securitate din noiembrie 2008 s-a discutat că practica de restituire a TVA este netransparentă, ajungîndu-se la concluzia că sunt necesare măsuri de perfecționare a legislației și a mecanismului de achitare și restituire a TVA.

2.7. Privatizarea și naționalizarea

Pe parcursul anilor 2007, 2008 procesul de privatizare a unor obiective a fost pe larg mediatizat, un impact pozitiv în acest sens a avut intrarea în vigoare a Legii cu privire la deetatizarea proprietății publice¹⁶. Astfel, au fost supuse privatizării mai multe obiective, lista cărora a fost anunțată. Declarațiile și acuzele unor politicieni cu privire la privatizările ilegale comise în perioade anterioare

14 A se vedea Legea Nr. 111-XIV din 27.04.2007

15 Informație oferită de IFPS prin scrisoarea, nr. 17-9-2/13 din 13.02.2009

16 A se vedea Legea Nr. 121 din 04.05.2007, privind administrarea și deetatizarea proprietății publice

de unele persoane, nu au fost confirmate prin sentințe care să dovedească vînovăția acestora.

La 30.10.2008 mai multe obiective au fost scoase la privatizare, inclusiv Hotelul Dacia, în pofida faptului că la 18.03.2008 CtEDO s-a pronunțat asupra plîngerii depuse de SRL „Dacia” ca urmare a anulării privatizării hotelului la 23 ianuarie 1999¹⁷. La data de 24.02.2009 CEDO a pronunțat hotărîrea cu privire la satisfacția echitabilă, Guvernul RM fiind obligat să restituie hotelul sau să plătească SRL „Dacia” 7,237,700 euro¹⁸.

La moment se resimt consecințele privatizării defectuoase a colhozurilor, sovhozurilor și cooperativelor agricole din anii 1994, 1999, 2001. Patrimoniul acestora a fost împărțit între persoanele care au activat în ele, fiecare deținînd o *cotă valorică* reflectată în o anumită sumă de bani. Gestionarea acestui patrimoniu practic este imposibilă din cauza împărțirii defectuoase a bunurilor. Or, multe bunuri sunt fără stăpîn, mai ales în localitățile rurale. Guvernul nu dispune de nici o strategie cu privire la controlul realizării activităților în etapa postprivatizare, numeroasele litigii cu privire la determinarea cotelor părți din patrimoniul comun se află pe rol în instanțele de judecată. Acești factori constituite impedimente serioase în dezvoltarea sectorului rural.

Un pas important a constituit crearea unui mecanism de control asupra întreprinderilor-exportatoare din regiunea de est. Așadar, potrivit Hotărîrii executivului cu privire la regularizarea traficului de mărfuri și servicii ce constituie obiectul activității de comerț exterior a Transnistriei¹⁹, Camera Înregistrării de Stat (CÎS), începînd cu 25.01.2006, a efectuat înscrierea provizorie a agenților economici din regiunea de est. Concomitent s-a efectuat înscrierea permanentă a întreprinderilor din aceeași regiune. Către 01.01.2008 CÎS luase la evidență 348 agenți economici, dintre care 238 la evidență provizorie cu atribuirea IDNO, iar 110 permanent. Către 01.01.2009 CÎS înregistrase 463 de agenți economici, dintre care 328 erau la evidență provizorie, iar 135 înregistrați permanent²⁰. Indiscutabil, înregistrarea a contribuit la eficientizarea a controlului acestora de către autoritățile constituționale și demonstrează o deschidere pentru integrarea mediului de afaceri într-un singur circuit.

Cu părere de rău, nu s-a stabilit un mecanism de control al procesului de privatizare a întreprinderilor din stînga Nistrului. În pofida faptului că a fost adoptat un act legislativ în scopul asigurării protecției sociale a persoanelor care locuiesc în regiunea ocupată și mun. Bender, al asigurării intereselor lor patrimoniale, precum și al neadmiterii unor încălcări în procesul privatizării²¹, privatizarea nu se desfășoară în coordonare cu autoritățile constituționale²². Angajații, locuitorii,

17 A se vedea - <http://www.lhr.md/news/85.html>

18 A se vedea - <http://www.lhr.md/news/129.html>

19 A se vedea Hotărîrea de Guvern Nr.815 din 02.08.2005

20 Informație oferită de CÎS prin scrisoarea nr.05/03 din 17.01.2009

21 A se vedea Legea nr.338 din 14.10.2004

22 Informație oferită de Ministerul Economiei și Comerțului nr. 05/1-657 din 06.02.2009

precum și alte persoane în drept să pretindă la patrimoniul nu pot participa la privatizarea întreprinderilor. Organele regiunii secesioniste efectuează înstrăinarea întreprinderilor ignorând autoritățile constituționale și doar în interese geopolitice, astfel încât majoritatea investitorilor în regiune sînt rezidenți ai Federației Ruse. Fiind încălcat grav dreptul de preemțiune al populației din regiune, sunt îngrijorătoare perspectivele de recunoaștere integrală a proceselor de privatizare după soluționarea diferendului transnistrean.

Un mare pericol îl comportă modul de gestionare fondului silvic și funciar de către organele locale. De menționat că autoritățile constituționale nu pot exercita controlul asupra gestionării suprafețelor respective, acestea fiind lăsate la cheremul organelor regiunii secesioniste. În acest sens sunt relevante „dispozițiile” liderului de la Tiraspol cu privire la atribuirea în arendă a unor suprafețe mari de terenuri unor agenți economici afiliați puterii de la Tiraspol. Ulterior, în baza acestor dispoziții au fost perfectate contracte de arendă a terenurilor agricole pe termene de: 29 ani, 49 ani sau 99 ani.

Spre exemplu prin ordinul nr. 799-pn din 03.11.2003, liderul de la Tiraspol, I. Smirnov, a transmis unui agent economic toate terenurile agricole și forestiere – cîteva mii de hectare, ce se aflau în posesia Cooperativei agricole „Parcani”, r. Slobozia. Problema a devenit deosebit de acută în anii 2007, 2008, cînd locuitorii satului nu au mai avut acces liber la terenurile cooperativei și în consecință au pierdut o sursă de existență, fapt alarmant avînd în vedere rata șomajului foarte mare și încadrarea populației preponderent în agricultură. Acest ordin contravine și reglementărilor impuse de sovietul suprem al autoprocimatei rmn. Un caz similar s-a produs în satul Țîbuleuca, r. Dubăsari, unde practic toate terenurile satului au fost transmise în folosință fabricii de băuturi alcoolice „Kvint”. Este evidentă violarea dreptului de proprietate al locuitorilor din stînga Nistrului, care sînt în drept să pretindă o cotă parte din patrimoniul cooperativei locale.

Situația cu privire la gestionarea bunurilor populației din stînga Nistrului este incertă din cauza vidului constituțional în această regiune. Multiplele restructurări teritorial-administrative efectuate de organele locale agravează și mai mult situația. Pe parcursul anilor 2007, 2008 au fost lichidate sovietele satești Delacău și Krasnaia Gorka, acestea fiind transmise în subordinea sovietului orășănesc Grigoriopol. La fel există situația că asemenea remanieri să fie dispuse și pentru alte localități.

2.8. Confiscarea și sechestrarea bunurilor

În general, nu au fost înregistrate cazuri de confiscare și sechestrare arbitrară a bunurilor persoanelor fizice de către autoritățile statului. Totuși, pe parcursul anului 2007 au fost sesizate cazuri de scoatere de pe automobile plăcuțele de înmatriculare cu numere regiunii de est, astfel încît mulți locuitori din dreapta

Nistrului au depus plîngeri. Intenția organelor de resort a fost de a reglementa circuitul civil al automobilelor înmatriculate în stînga Nistrului. Timp de 17 ani Republica Moldova a tolerat practica de înmatriculare a automobilelor în stînga Nistrului de către populația cu viză de reședință în localitățile din dreapta Nistrului. Pînă la finele anului 2008 Guvernul nu a găsit o soluție pentru această problemă.

Ca și în anii precedenți organele regiunii secesioniste au continuat să persecute posesorii de automobile cu numere de înmatriculare ale Republicii Moldova, obligîndu-i să achite taxe și plăți la punctele „vamale” ale *RMN*. Au fost sesizate cazuri de confiscare a mărfurilor introduse de pe malul drept în regiunea de est a RM ca urmare a faptului că nu au fost achitate taxe vamale sau bunurile transportate nu au fost declarate la posturile de control instalate ilegal de către autoritățile regiunii secesioniste.

În anii 2007, 2008 persoanele care au tranzitat teritoriul *RMN* au fost obligate să achite taxe nejustificate pentru migrație, fiindu-le lezat dreptul de proprietate.

DREPTUL LA INFORMAȚIE, LIBERTAȚIA DE OPINIE ȘI EXPRIMARE

3.1. Dreptul la informație

După șapte ani de la intrarea în vigoare a Legii privind accesul la informație în RM, autoritățile continuă să ignore dreptul persoanelor de acces la informațiile oficiale.

În ultimii ani se atestă tendința acestora de a invoca motive formale, neîntemeiate legal pentru a refuza accesul la informațiile de interes public. Este evidentă discrepanța dintre declarațiile oficialilor privind importanța accesului la informație și a transparenței în procesul decizional și realitatea propriu zisă. De asemenea lipsește un control sistematic și riguros asupra aplicării legislației în domeniu de către Guvern și Parlament. Instituțiile specializate au relevat că problema principală constă în lipsa unui mecanism clar și eficient de informare permanentă, obiectivă și operativă a publicului, de stabilire a unui dialog interactiv al instituțiilor statale cu cetățenii, de implicare a acestora în procesul decizional¹.

S-a menționat ineficiența activităților în domeniul sensibilizării opiniei publice, educației civice, desfășurate de instituțiile statale și organizațiile nonguvernamentale în ceea ce privește o mai bună cunoaștere a drepturilor omului și lichidarea analfabetismului juridic. Or, exercitarea dreptului la informație necesită atât ridicarea responsabilității funcționarilor, cât și motivarea publicului de a ști. Deseori solicitanții sunt nevoiți să irosească timp și bani pentru a obține o informație solicitată, fapt ce îi descurajează să solicite informații pe viitor.

Astfel este necesară crearea unui cadru instituțional adecvat și dezvoltarea capacităților administrației publice privind furnizarea informațiilor. În această ordine de idei, statul trebuie să creeze un sistem complex și eficient de implementare a dreptului de acces la informație, care să conțină o nouă strategie².

În acest sens este relevantă suspendarea difuzării în direct a ședințelor plenare ale Parlamentului, de IPNA Compania “Teleradio-Moldova” începând cu 23 mar-

1 Raport anual privind evaluarea accesului la informațiile oficiale în Republica Moldova, Centrul Acces Info, <http://www.acces-info.org.md/index.php?cid=146&lid=845>

2 Ibidem

tie 2007 și refuzul de a transmite posturilor private de radio și televiziune dreptul de difuzare. Or, această interdicție denotă o problemă serioasă la capitolul transparenței procesului decizional.

În ultimii ani instanțele de judecată au examinat peste 300 de cazuri cu privire la accesul la informație. Așadar în acest sens există o practică judiciară destul de bogată. Trebuie menționat că rolul instanțelor judecătorești în determinarea funcționarilor de a fi mai receptivi la solicitările persoanelor este foarte mare. Cu părere de rău, nu de fiecare dată lezați în drepturi solicitanții se adresează instanțelor de judecată, prin aceasta ei determină abuzurile autorităților.

Deși Plenul Curții Supreme de Justiție (CSJ) a adoptat o Hotărîre cu privire la examinarea cauzelor privind accesul la informațiile oficiale³, situația în acest domeniu în justiție nu este ideală. De menționat că numărul cauzelor de acest gen examinate de către instanțele de judecată este în permanentă creștere, ceea ce denotă că autoritățile nu au renunțat la practica refuzurilor. Termenele de examinare a cererilor cu privire la contestarea refuzurilor de a oferi informație în instanțele de judecată este foarte mare. De multe ori deciziile adoptate de către instanțele de judecată nu mai au efectul scontat, deoarece sînt emise cu mare întârziere și nu mai pot fi folosite în scopurile prevăzute.

În anul 2008 CSJ și-a lansat noua pagină electronică – Aceasta oferă publicului acces liber la baza de date a CSJ, la hotărîrile adoptate, la programul tuturor ședințelor Curții și la informații despre activitățile și structura instanței. Pe site deja sunt publicate peste 4500 de acte. Lansarea acestui site, desigur, va spori transparența sistemului judiciar. La fel, sînt benefice și modificările operate în Legea privind organizarea judecătorească, care obligă instanțele de judecată să publice în rețeaua Internet, începînd cu 1 iunie 2009, toate hotărîrile emise.

Un act demult așteptat este Legea privind transparența în procesul decizional, adoptată la 13.11.2008, care încurajează cetățenii și asociațiile acestora să participe la luarea deciziilor de interes public.

Cu părere de rău, în perioada de referință au fost adoptate mai multe acte legislative care restrîng dreptul de acces la informație. În primul rînd, este vorba despre Legea privind Codul de conduită a funcționarului public⁴, care interzice funcționarilor să furnizeze informații exceptînd funcționarii abilitați cu astfel de împuterniciri⁵. De fapt, acest act contravine programului Guvernului RM, care și-a propus să sporească gradul de comunicare a informațiilor și ideilor de interes general și să asigure accesul nediscriminatoriu al mass-mediei la informația oficială⁶.

3 A se vedea Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 1 din 02.04.2007

4 A se vedea Legea privind Codul de conduită a funcționarului public nr. 25-XVI din 22.02.2008

5 A se vedea art. 8 al. 3 din Legea privind Codul de conduită a funcționarului public nr. 25-XVI din 22.02.2008

6 A se vedea pct.1 al Priorităților de politici ale Guvernului pentru anul 2008-2009, Programul Progres și Integrare, <http://gov.gov.md/www.gov.md/file/doc%20politice/md/Progres%20si%20integrare%202008%20md.pdf>

În sensul subiectului abordat este restrictivă și Legea cu privire la secretul de stat, adoptată la finele anului 2008⁷. Înlocuind legea veche cu privire la secretul de stat și multe alte acte normative care o dublau, această lege, de fapt, creează noi impedimente în ceea ce privește accesul la informația oficială, oferind funcționarilor o putere discreționară largă pentru secretizarea anumitor informații.

3.2. Cazuri de îngădire a accesului la informație

În anul 2007 au avut loc cazuri de limitare a accesului la conferințele de presă organizate de către autoritățile administrației publice centrale. Prin restrângerea participării unor jurnaliști la conferințele de presă, de fapt, s-a restrâns dreptul de acces a persoanelor la informația care urma să fie furnizată de posturile respective. Problema de bază este că autoritățile centrale de stat colaborează doar cu un număr restrâns de agenții de presă sau ziarști, care de obicei nu critică autoritățile. Cele mai închise instituții pentru jurnaliști sunt Președinția, Parlamentul, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Ministerul Educației și Tineretului⁸.

La 9 februarie 2007 un judecător de la Judecătoria Bălți i-a cerut unui reporter al Agenției "DECA-press" să părăsească sala în care se desfășura o ședința publică ce viza un fost demnitar. Deși la începutul ședinței de judecată reporterul s-a legitimat, la jumătatea ședinței, fără a explica motivul, magistratul a somat reporterul să părăsească sala. Eliminarea din sala de judecată s-a produs după ce s-a dat citire la câteva certificate medicale ale fostului demnitar, precum și la un demers al acestuia adresat Procuraturii Generale, de remarcat că nimeni din participanți nu a solicitat ca ședința să fie secretă⁹.

La 27 martie 2007 doi angajați ai televiziunii DTV au fost reținuți de poliție în timp ce realizau un reportaj despre o acțiune publică ce s-a produs în capitală. Atât participanții, cât și reporterii au fost transportați la Comisariatul de poliție Centru. În aceeași zi poliția a reținut doi jurnaliști ai postului "PRO-TV Chișinău", care realizau un reportaj despre eveniment, supunându-i unui interogatoriu și demagnetizându-le casetele cu imagini.

De asemenea, au fost sesizate probleme în ceea ce privește acreditarea jurnaliștilor străini. În acest context sunt relevante refuzurile de acreditare a jurnaliștilor din partea Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene (MAEIE). Refuzurile nu au fost motivate. Or, potrivit Regulamentului privind acreditarea și activitatea profesională a jurnaliștilor străini în R. Moldova¹⁰, acreditarea poate fi

7 A se vedea Legea Nr. 245 din 27.11.2008 cu privire la secretul de stat, publicată la 27.02.2009. Data intrării în vigoare 27.05.2009

8 Evoluția libertăților mass-mediei în contextul implementării planului de acțiuni UE-Moldova, Olivia Pîrțac, Eugeniu Rîbca, Chișinău, 2008

9 Evoluția libertăților mass-mediei în contextul implementării planului de acțiuni UE-Moldova, Olivia Pîrțac, Eugeniu Rîbca, Chișinău, 2008

10 A se vedea Hotărârea Guvernului nr. 359 din 02.06.1995 "Cu privire la acreditarea jurnaliștilor străini în Republica Moldova"

refuzată doar dacă jurnalistul a fost găsit vinovat de comiterea anumitor contra-venții sau infracțiuni, atestate în baza unei hotărâri de judecată. Într-o declarație, preluată de mai multe ONG din domeniul mass-media, s-a exprimat îngrijorarea în legătură cu îngrădirea de către autoritățile moldovene a accesului jurnaliștilor străini la informație prin neacreditarea acestora sau prin tergiversarea nemotivată a procedurii de acreditare. În special, s-a menționat cazul Agenției NewsIn din România, jurnalistei acestei agenții - Lina Grîu i s-a refuzat acreditarea la conferința de presă susținută de președintele Vladimir Voronin pe data de 23 iulie 2008. De menționat că Agenția NewsIn a solicitat Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene (MAEIE) acreditarea jurnalistei cu două luni înainte de momentul în care a avut loc conferința de presă¹¹. De asemenea s-a refuzat acreditarea jurnalistei Cristina Dumitrescu de la Agenția „Radio România Actualități”. A fost tergiversată examinarea cererilor depuse de Agenția “Rompres”, TVR1 și Agerpres. Cu probleme de acest gen s-au confruntat și corespondenții agențiilor „Reuters” și „Itar-TASS”. La 19 decembrie 2007 mai multor jurnaliști din România li s-a interzis accesul la conferința anuală de presă a Președintelui RM. Este vorba de echipa de la “Prima TV”, corespondenții de la “Radio Romania” și Agenția “Rompres”¹².

La 23 ianuarie 2008 mai multe organizații neguvernamentale din domeniul mass-media au protestat în legătură cu modul în care serviciul de pază al Președintelui RM a tratat un grup de jurnaliști veniți în seara zilei de 18 ianuarie 2008 la Palatul Național, pentru a reflecta un eveniment public. Garda de corp a Președintelui RM le-a interzis unor jurnaliști accesul în incinta Palatului Național (nu au putut intra în edificiu jurnaliști de la “PRO TV”, “Jurnal de Chișinău”, “TV Dixi”). Restricția s-a produs în pofida existenței unui acord prealabil între jurnaliști și organizatorii evenimentului. Mai mult, echipa “PRO TV” a fost silită să distrugă cadrele filmate în afara Palatului Național, care conțineau imagini cu Președintele RM. Un incident similar s-a produs și pe data de 28 decembrie 2007, când reporterul portalului UNIMEDIA a fost agresat de către agenții din paza Președintelui RM în timp ce-l filma pe Președinte, care participa la ceremonia de inaugurare a “Pomului Țării”, în centrul capitalei¹³.

La 9 iulie 2008 cameramanul Ghenadie Brega de la televiziunea „Eu TV” a fost atacat fizic și verbal de către o persoană în civil, care a ieșit din sediul Procuraturii din Chișinău și i-a interzis să ia imagini cu unul dintre tinerii acuzați că ar fi lansat, prin intermediul unor portaluri, multiple declarații considerate extremiste de către organele de drept. Funcționarul l-a somat în mod brutal să plece și a lovit de câteva ori în camera de luat vederi a jurnalistului. Acest gest a fost considerat drept o imixtiune vizibilă în exercițiul dreptului jurnalistului de documentare și în exercițiul dreptului publicului de a fi informat¹⁴.

11 A se vedea - <http://www.seemo.org/content/view/77/66/> și http://deca.md/?cat=art_com&id=2722&hl=mass-medi

12 A se vedea - <http://old.azi.md/news?ID=47435>

13 A se vedea - http://deca.md/?cat=art_com&id=1035&hl=mass-medi

14 <http://www.seemo.org/content/view/77/66/>

Pe parcursul anului 2008, în repetate rânduri jurnaliștii postului de televiziune „Pro TV” au fost împiedicați să ia imagini. În timp ce jurnalista D. Negru, realiza un reportaj despre jaful unei filiale a unei bănci din Chișinău, un colaborator de poliție îmbrăcat în civil i-a răsucit mâna la spate și a deposedat-o de microfon, pe care l-a aruncat pe asfalt. La 10.10.2008 echipa PRO TV a fost bruscată de către un polițist și de vicecomisarul de Orhei, interzicându-i să filmeze la intrarea în sediul Judecătorei Orhei.

3.3. Litigii relevante

În anul 2008 o organizație specializată a elaborat un raport de monitorizare cu privire la receptivitatea de a furniza informația solicitată în termenele stabilite. În cadrul monitorizării, au fost expediate 4839 de cereri de acces la informație. Numărul răspunsurilor a fost deosebit de mic – 934 (19,3%), dintre care 22 la sută l-au constituit răspunsurile incomplete și formale. Cel mai mare indice al răspunsurilor l-au înregistrat instituțiile de nivel central – 52,8%, fiind urmate de instituțiile de nivel municipal – 36,5%, de nivel raional, inclusiv primăriile din centrele raionale – 27,6%. Cele mai puține răspunsuri au dat primăriile satești și preturile – 10,1%, instituțiile desconcentrate – 6,3%.

Dintre organele de drept și de control, cele mai multe răspunsuri au dat Curtea Supremă de Justiție – 100% (60% - complete); Curtea de Conturi – 87,5% (85,7% - complete), Serviciul Vamal – 87,5% (57,1% - complete), Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției – 85,7% (83,3% - complete), Serviciul de Informații și Securitate – 66,6% (toate complete), Serviciul Grăniceri și Curtea de Apel Economică nu au răspuns la nici o cerere din cele opt adresate.

Dintre ministere, la compartimentul răspunsuri s-au distins Ministerul Reintegrării – 7 din 7 (toate complete), Ministerul Administrației Publice Locale – 8 din 8 (87,5% la sută - complete), Ministerul Finanțelor – 87,5% (toate complete), Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene – 85,7% (66,6% - complete). Cei mai slabi indici au înregistrat Ministerul Dezvoltării Informaționale - un răspuns (incomplet) din 7 cereri (14,3%), Ministerul Culturii – 25%, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare – 37,5% (toate complete), Ministerul Educației și Tineretului – 37,5% (toate complete) și Ministerul Ecologiei și Resurselor Naturale – 37,5% (66,7% - complete).

Dintre agenții, birouri și servicii guvernamentale, 87,5% de răspunsuri la cereri a dat Agenția Națională pentru Protecția Concurenței (71,4% - complete), 75% - Agenția Națională pentru Reglementare în Telecomunicații și Informatică (83,3% - complete), 62,5% - Biroul Relații Interetnice (60% - complete). Au ignorat cele opt cereri care le-au fost adresate Serviciul de Stat de Arhivă, Agenția pentru Silvicultură “Moldsilva” și Agenția Agroindustrială “Moldova-Vin”¹⁵.

15 A se vedea raportul de monitorizare a accesului la informație pe anul 2008, <http://www.acces-info.org.md/index.php?cid=146&lid=845>

Legea privind accesul la informație conține un șir de prevederi concrete referitoare la apărarea dreptului de acces la informație, de atacare pe cale judiciară a acțiunilor sau inacțiunilor furnizorului de informații. Astfel, ca urmare a neacordării informației în termenele stabilite în instanțele de judecată au fost depuse multiple cauze. Or, din datele statistice prezentate rezultă că nu toate instituțiile respectă termenele de furnizare a informației.

Un alt motiv pentru adresarea în instanțele de judecată constituie atribuirea neîntemeiată a informației la categoria informațiilor care conțin secret de stat, secret comercial sau la categoria informațiilor confidențiale, precum și secretizarea abuzivă a unor informații.

În contextul litigiilor judiciare cu privire la accesul la informație, prezentăm câteva cazuri relevante sub aspectul secretizării nejustificate a informației.

În acest sens este deosebit de relevant cazul publicației periodice „SP” din Bălți. Litigiul de judecată a fost provocat de refuzul Ministerului Dezvoltării Informaționale de a furniza copia contractului de locațiune a unui imobil din mun. Bălți ce aparține MDI și care a fost transmis în folosință unui partid politic. Prin Hotărârea Curții de Apel Chișinău MDI a fost obligat să plătească ziarului despăgubiri morale în sumă de 1000 lei și să furnizeze informația solicitată. Curtea Supremă de Justiție a menținut această hotărâre.

Asociația „Promo-LEX” a depus la Guvernul RM o cerere de acces la informație solicitând eliberarea copiilor proiectului de lege cu privire la documentarea unor categorii de vehicule și proiectului Regulamentului temporar privind introducerea în circulație liberă în RM a vehiculelor cu documente și numere de înmatriculare neregulamentare prezentate în ședința Guvernului din 07.11.2007. În instanță reprezentantul Guvernului a invocat argumentul că această informație face parte din categoria informațiilor ce constituie secret de stat, deoarece vizează securitatea financiară a statului. Prin hotărârea sa Curtea de Apel Chișinău a obligat Guvernul să prezinte informația solicitată, deoarece interesul publicului de a cunoaște informația solicitată a fost mai mare decât interesul statului de a secretiza informația.

Mai mult ca atât, importanța procesului decizional rezidă și în necesitatea cunoașterii de către public a proiectelor de acte normative care se discută în ședințele publice de Guvern. Prin decizia Curții Supreme de Justiție din 26.11.2008 hotărârea Curții de Apel Chișinău a fost casată, iar cererea - scoasă de pe rol, deoarece conform statutului asociației, directorul executiv nu are împuternicirea de a semna o cerere de chemare în judecată.

Concomitent, instanțele de judecată au examinat un alt litigiu al Asociației „Promo-LEX”, care a fost nevoită să sesizeze refuzul Agenției „Moldsilva” de a furniza informația referitoare la gestionarea ocolului silvic Copanca-Talmaz, prin care o fișie de pădure a fost dată în posesia SRL „Dicoplac”. Prin hotărârea Curții de Apel Chișinău din 10.07.08 cererea a fost respinsă pe motiv că informația respectivă

constituie secret comercial. CSJ a admis recursul, obligînd „Moldsilva” să furnizeze informația, considerînd secretizarea acestei informații ilegală. Curtea Supremă de Justiție a admis acțiunea, deși aceasta a fost semnată și depusă în aceleași condiții de către directorul executiv al asociației.

În regiunea de est a RM situația cu privire la asigurarea accesului la informație este alarmantă, aici nu se aplică legislația națională, iar organele locale secretizează orice informație.

3.4. Libertatea de opinie și exprimare

Oricărui cetățean îi este garantată libertatea gîndirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvînt, imagine sau prin alt mijloc posibil.

În anul 2007 a continuat procesul de implementare a Codului audiovizualului. Consiliul Coordonator al Audiovizualului (CCA) în acest an a fost cel mai important actor, care a fost preocupat în special de rezolvarea situațiilor de criză de ordin intern. Deciziile tendențioase ale CCA au fost calificate de societatea civilă și organismele internaționale drept o încercare de a limita pluralismul de opinii și vocile critice ale mass-mediei din RM¹⁶. În ianuarie 2007 CCA a adoptat și a dat publicității “Recomandările privind implementarea și respectarea Codului audiovizualului adresate tuturor titularilor de licență”¹⁷. Titularilor de licență li s-a acordat un termen de o lună pentru a-și ajusta grilele de programe la prevederile Codului audiovizualului în ceea ce privește volumul obligatoriu de programe proprii în limba română, dublarea și subtitrarea obligatorie a filmelor artistice, documentare și a filmelor pentru copii, acordarea priorității serviciilor de programe realizate în limba de stat. La 10 mai 2007 CCA a aprobat Strategia de acoperire a teritoriului național cu servicii de programe audiovizuale pe anii 2007-2010, avînd scopul de a susține procesul democratic în RM prin asigurarea dreptului oricărei persoane de a primi și răspîndi informații prin intermediul programelor audiovizuale.

Cu toate acestea, ultimele rapoarte atestă că mass-media din Moldova „nu este liberă”¹⁸. În acest sens sunt relevante condamnările RM la CtEDO în cauzele cu privire la libertatea de exprimare. În anii 2007, 2008 au fost emise hotărîrile prin care s-a constatat încălcarea dreptului la libera exprimare în următoarele cauze: PP „Kommersant Moldovî” c. Moldovei (09.01.07), PP „Flux” (nr. 3) c. Moldovei (12.06.07), PP „Flux” (nr. 2) c. Moldovei (03.07.07); PP „Țara” și Poiată c. Moldovei (16.10.07); P.P. „Flux” și Samson c. Moldovei (23.10.07); PP „Flux” c. Moldovei (20.11.07), Timpul Info-Magazin și Alina Anghel c. Moldovei (27.11.07); PP „Flux” (nr. 4) c. Moldovei (12.02.08) și Guja c. Moldovei (12.02.08). Toate aceste dosare

16 “Monitorizarea implementării prevederilor Codului audiovizualului. Raport final (perioada 1 ianuarie – 31 decembrie 2007)”, www.apel.md

17 <http://www.cca.md/Recomandari.doc>

18 Raport cu privire la situația drepturilor omului în RM pentru anul 2007, elaborat de Ambasada SUA

au avut o conotație politică și demonstrează în mod evident lipsa de independență a justiției¹⁹.

La 14 martie 2007 oficialii de la 14 misiuni diplomatice occidentale și organizații internaționale au emis o declarație, în care au criticat modul în care s-a desfășurat privatizarea și vânzarea posturilor Radio Antena C și Euro-TV, menționând o „tendință îngrijorătoare” a eforturilor autorităților de a limita spațiul pentru circulația liberă a informației²⁰. S-a considerat că privatizarea posturilor Radio Antena C și Euro-TV a fost netransparentă. Ambele posturi au fost vândute pentru o sumă de aproximativ 287.000 USD (3,5 mil lei). Postul de radio Antena C a fost comercializat pentru 1,5 mil. lei, iar postul de televiziune Euro-TV cu 2 mil. lei.

Conform CCA, în țară au funcționat 47 stații de radio și 213 posturi de televiziune și distribuitori de televiziune prin cablu. Majoritatea acestora retransmit programe din România, Rusia și Ucraina, oferind un număr redus de programe realizate local. Alte programe străine, inclusiv posturi internaționale de știri, au fost disponibile prin abonament la serviciile prestate de operatorii privați de televiziune prin cablu. Unele autorități ale administrației publice locale, inclusiv UTA Găgăuzia, dețin posturi de radio-televiziune și organe de presă²¹.

La 28 martie 2008 Parlamentul RM a constatat că una din cauzele principale ale condamnării Moldovei la CtEDO²² este examinarea incorectă a cauzelor privind apărarea onoarei și demnității. Potrivit aceleiași hotărâri, activitatea organelor de drept, a procuraturii, a poliției și a instanțelor de judecată la capitolul respectarea și corespunderea cu cerințele Convenției este insuficientă și că “persistă cazuri de neaplicare a jurisprudenței și practicii CtEDO de către instanțele judecătorești și colaboratorii organelor de drept”.

O declarație difuzată în luna iulie 2008 atestă neliniștea mai multor misiuni diplomatice europene pentru starea democrației și a libertății de exprimare în Republica Moldova. În special misiunile s-au arătat îngrijorate de nivelul independenței editoriale a Companiei publice “Teleradio Moldova” și al pluralismului în sectorul audiovizual în întreaga țară.

În Transnistria autoritățile locale au limitat strict libertatea cuvântului și a presei, prin crearea dificultăților la înregistrarea publicațiilor și cenzurarea activității acestora. Punctele de vedere alternative au devenit subiectul unei cenzuri generale și rezidenții s-au temut să-și exprime opiniile și să se implice în dezbateri reale privind aspectele cheie care afectează regiunea separatistă. Cele mai tirajate în RMN sunt publicațiile loiale puterii și, respectiv, informațiile din ele sunt cenzurate. Ziarele de opoziție „Novaia Gazeta” și „Celovek i ego prava” au un tiraj

19 http://www.ijc.md/index.php?option=com_content&task=view&id=336&Itemid=1

20 Raport cu privire la situația drepturilor omului în RM, elaborat de Ambasada SUA

21 http://www.ijc.md/index.php?option=com_content&task=view&id=336&Itemid=1

22 Hotărârea Parlamentului nr. 72-XVI din 28.03.2008 pe marginea audierilor privind hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la Republica Moldova, executarea acestora și prevenirea încălcării drepturilor omului și a libertăților fundamentale

limitat. Majoritatea posturilor de televiziune și radio din *RMN* sînt controlate de către autorități, care promovează o politică agresivă față de Republica Moldova și, evident, promovează independența Transnistriei.

3.5. Presiuni și abuzuri asupra instituțiilor audiovizuale și particularilor

La sfîrșitul lunii iunie 2007 Ministerul Dezvoltării Informaționale din RM a solicitat CCA să anunțe licitație pentru frecvențele postului TVR1 (rețeaua publică II de televiziune). S-a invocat motivul că mijloacele financiare prevăzute pentru funcționarea acestui post de televiziune s-au consumat și nu există o nouă sursă de finanțare, astfel interesele economice ale ÎS “Radiocomunicații” au servit ca paravan. În pofida faptului că Guvernul de la București a suplimentat bugetul Societății Române de Televiziune (SRTv) pentru finanțarea retransmiterii programelor TVR1 pe teritoriul RM, la 27 septembrie 2007, licența de emisie valabilă pînă în 2011, a fost retrasă de autoritățile moldovenești, iar frecvențele au fost transmise altei televiziuni. Prin decizii judecătorești plîngerea SRTv a fost respinsă.

La 31 ianuarie 2008 Președintele RM a solicitat Serviciului de Informații și Securitate să contracareze finanțările ilicite ale partidelor politice și mass-mediei, inclusiv din resurse din afara țării”. Ulterior, într-un interviu acordat Agenției “Moldpres”, directorul SIS a lăsat să se înțeleagă că instituția pe care o reprezintă va aplica acțiunile necesare în vederea contracarării finanțării de peste hotare a mass-mediei și a partidelor din RM: “vor fi prevenite și combătute acțiunile care periclitează securitatea de stat. Este exclus ca un stat european, cu tradiții democratice, să permită ca vectorul său politic să fie determinat de factori politici finanțați din exterior, îndeosebi pe căi ilicite²³.”

La 13 februarie 2008 CCA a refuzat să prelungească licența postului de radio din mun. Bălți “FM-103.5”, motivînd prin nerespectarea de către aceasta a grilei de emisie, constatată după o monitorizare de 12 ore. Acest fapt a dus la suspendarea, la 16 februarie 2008, a emisiei postului de radio “FM-103.5” și acordarea frecvenței de emisie unei alte companii. Modul netransparent²⁴ în care CCA a luat această decizie, a determinat organizațiile de media să declare că membrii CCA, fără să țină cont de interesul public, au adoptat o decizie părtinitoare, care demonstrează caracterul distorsionat al procesului de implementare a noii legislații audiovizuale.

Cel mai îngrijorător caz de hărțuire a unui jurnalist este cazul directorului cotidianului “Timpul de dimineață”, C. Tănase învinuit de “acțiuni intenționate îndreptate spre ațîțarea vrăjbei sau dezbinării naționale, rasiale sau religioase” în baza art. 346 Cod penal. Conform Procuraturii Generale, la 3 februarie, în cadrul unui

²³ După Agenția Monitor Media, 1 februarie 2008, 20 februarie 2008, 17 martie 2008

²⁴ www.apel.md.

miting organizat de Uniunea Jurnaliștilor din Moldova, C. Tanase, dar și alți vorbitori, “au îndemnat public la ațățarea vrajbei și dezbinării naționale, precum și la limitarea directă a drepturilor reprezentanților națiunii rusești din RM”²⁵.

La 14 aprilie 2008 Judecătoria Centru mun. Chișinău a decis să pună sechestru pe contul publicației periodice “Jurnal de Chișinău” în sumă de 300 mii lei. Această decizie a survenit ca urmare acțiunii intentate de către un fost procuror din r. Dondușeni, privind lezarea onoarei, demnității și reputației profesionale în câteva articole publicate de „Jurnal de Chișinău” în anii 2003 și 2004, i-au. La începutul lunii mai 2008 Curtea de Apel Chișinău a casat încheierea privind sechestrarea conturilor bancare ale ziarului “Jurnal de Chișinău”.

Colaboratorii organelor de drept și-au intensificat activitatea în luna iunie 2008, după ce mai mulți tineri, care și-au exprimat opiniile prin intermediul portalurilor forum.md, torrentsmd.com, desteptarea.info și unimedia.md au fost acuzați că au lansat multiple chemări publice la răsturnarea prin violență a orânduirii constituționale și lichidarea statalității și integrității teritoriale a Republicii Moldova. În acest sens societatea este alarmată de faptul că opiniile exprimate de tinerii forumiști converg cu fapte care ar putea cădea sub incidența Codului Penal²⁶.

Judecătoria r. Comrat a dispus aplicarea sechestrului pe conturile publicației “Edinaya Gagauzia” în sumă de 500 mii lei, ca urmare a depunerii unei cereri de către procurorul UTA, Gheorghii Leiciu, care a pretindea că două articole publicate de ziar i-au lezat onoarea și demnitatea. La finele lunii septembrie 2008 redacția ziarului “Edinaya Gagauzia” a lansat o declarație, în care lăsa să se înțeleagă că procuratura ar fi un instrument de răfuială cu publicația. Potrivit declarației, procuratura ar fi inițiat procesul de lichidare a publicației găgăuze respective.

Jurnaliștii “Ziarului de Garda” au declarat că, după publicarea la 4 septembrie 2008 a articolului „Vara toridă la SIS”, care relata despre câțiva tineri contactați de un colaborator al Serviciului de Informații și Securitate, care a încercat să-i racoleze pentru o misiune, redacția ziarului a fost supusă zilnic unor presiuni și atacuri telefonice și electronice. Persoane neidentificate au amenințat ca știu numele reporterilor care au scris articolul, adresele de la domiciliu, membrii familiilor, că le sunt ascultate telefoanele, le este citită corespondența electronică și că vor „avea probleme cu SIS-ul”²⁷.

25 Evoluția Libertăților Mass-mediei în contextul implementării planului de acțiuni UE-Moldova, Olivia Pîrțac, Eugeniu Rîbca, Chișinău 2008.

26 http://www.ijc.md/index.php?option=com_content&task=view&id=349

27 http://www.ijc.md/index.php?option=com_content&task=view&id=370

DREPTUL LA ÎNTRUNIRI, ASOCIERE ȘI LIBERTATEA CONȘTIINȚEI

Mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sînt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme¹.

În anul 2007 autoritățile administrației publice locale au făcut uz de aceleași practici negative privind interzicerea desfășurării întrunirilor. Aceste abuzuri au fost determinate de faptul că Legea nr. 560-XIII din 21 iulie 1995 cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor (abrogată) oferea autorităților publice locale, precum și poliției o putere discreționară în raport cu organizatorii întrunirilor. Contrar legii (abrogate), care stipula exhaustiv temeiurile de interzicere a întrunirilor, autoritățile au folosit alte motive cu caracter de oportunitate cum ar fi: întrunirea este nedorită; organizatorii nu au legitimitatea deplină conform statutului; cererea pentru autorizare nu a fost perfectată în modul convenit; nu sînt asigurate condițiile necesare pentru desfășurarea întrunirii; nu au fost respectate termenele depunerii declarației prealabile; nu există motive pentru desfășurarea întrunirii; motivul întrunirii s-a consumat; posibilitatea desfășurării contrademonstrațiilor; lipsa argumentelor concludente pentru desfășurarea întrunirii.

Totuși în anul 2007 s-a înregistrat o dinamică pozitivă sub aspectul respectării dreptului la întruniri, care a constat în numărul mai redus al interdicțiilor în comparație cu anul 2006. Scăderea numărului refuzurilor de autorizare a întrunirilor a fost cauzată de faptul că anul 2007 a fost un an al alegerilor locale generale, ceea ce a determinat autoritățile publice locale să nu provoace conflicte prin obstrucționarea întrunirilor, mai ales că majoritatea acestora au urmărit un scop electoral. Este o explicație plauzibilă și pentru faptul că protagoniștii încălcărilor dreptului la întruniri în anul 2007 nu au fost autoritățile publice locale, ci organele de poliție.

Nu în ultimul rînd trebuie menționat un factor care a readus în atenția autorităților această problemă - angajamentul RM de a modifica cadrul legal cu privire la întruniri asumat prin Planul Național de Acțiuni pentru Drepturile Omului 2004-2008. În acest sens s-a observat o deschidere a autorităților publice cen-

1 Articolul 40 al Constituției Republicii Moldova

trale pentru discuțiile axate pe necesitatea elaborării unei noi legi cu privire la întruniri. La finele anului 2007 proiectul legii privind întrunirile a fost înaintat Parlamentului spre adoptare.

La 22.04.2008 a intrat în vigoare noua Lege privind întrunirile. Noul act legislativ se deosebește de cel abrogat prin faptul că instituie un mecanism mai liberal de organizare și desfășurare a întrunirilor. Legea abrogată prevedea un sistem de autorizare a întrunirilor, care includea obligativitatea depunerii de către organizatori a unei cereri de autorizare a întrunirii. Pentru ca organizatorul să poată desfășura întrunirea, primăria localității trebuia să emită o autorizație. Dacă autoritatea publică respingea cererea organizatorul putea să se adreseze instanței de judecată pentru anularea refuzului. De asemenea, legea în vigoare nu include prevederi referitoare la interzicerea desfășurării întrunirii la o distanță de 25 - 50 metri de sediile autorităților publice centrale. Totodată, au crescut și garanțiile pentru desfășurarea nestingerită a întrunirilor pașnice și folosirea echipamentelor tehnice și construcțiilor temporare. Modul de sistare și dispersare a întrunirii a fost reglementat foarte strict. Dreptul de a interzice desfășurarea întrunirii a fost atribuit exclusiv instanțelor de judecată, care vor admite cererile autorităților cu condiția prezentării probelor privind caracterul ilegal al întrunirii.

Deși legea nouă este foarte bună, ea nu poate fi aplicată pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Ea este inaplicabilă pe teritoriul controlat de regimul secesionist de la Tiraspol, care impun alte reglementări, după caracter asemănătoare cu cele cuprinse în legea abrogată. Astfel, circa 1/7 din populația Republicii Moldova este privată de beneficiul pe care îl oferă noul act legislativ.

În anii 2007 și 2008 cele mai problematice domenii de aplicare a legii au fost următoarele.

Disputarea locului desfășurării întrunirii. În perioada aplicabilității legii abrogate, pînă în aprilie 2008, se interzicea desfășurarea întrunirii la o distanță mai mică de 25 – 50 metri de sediile autorităților publice centrale. Însă și după adoptarea legii noi, care a exclus această prevedere, organele de poliție au continuat să impună organizatorilor și manifestanților interdicția de a desfășura întrunirile la o distanță mai mică de 50 metri de sediile autorităților centrale. În notificarea acestor acțiuni ilegale organele de poliție adeseori au invocat interesul de securitate ale autorităților publice centrale.

Cenzurarea discursurilor și exercitarea de presiuni asupra organizatorilor și participanților la întruniri. Organizatorii au fost convocați la organele procuraturii și poliției pentru a da explicații și a fi atenționați asupra unor declarații, care, în opinia organelor de drept, reprezentau o amenințare pentru statalitatea Republicii Moldova. Aceste acțiuni sînt calificate pe drept ca presiuni din partea autorităților, deoarece au ca scop cenzurarea discursurilor exprimate în cadrul întrunirilor. Or, actele normative în vigoare și măsurile de prevenire a săvîrșirii infracțiunilor și contravențiilor nu includ o asemenea procedură administrativă –

convocarea organizatorilor și participanților la întrunire la sediile comisarariatelor de poliție pentru discuție.

Reținerea participanților și a organizatorilor întrunirilor de către organele de poliție. În exercițiul libertății întrunirilor, rolul primordial al organelor de poliție este de a menține ordinea publică și de a asigura securitatea protestatarilor, dat fiind faptul că există riscul agresiunii acestora de către terți sau contra-manifestanți. Cu părere de rău, s-au atestat cazuri când anume colaboratorii de poliție au agresat participanții la întrunire. De cele mai multe ori colaboratorii poliției au reținut organizatorii sau participanții la întrunire invocând motivul că aceștea ar fi comis contravenții administrative. Cele mai frecvente capete de acuzare au fost: încălcarea legislației cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor; ultragiurarea colaboratorului de poliție; opunerea de rezistență colaboratorilor poliției și huliganism nu prea grav.

Majoritatea dosarelor de acest gen au fost clasate de către instanțele de judecată pentru lipsa faptei contravenționale, ceea ce denotă că organele de poliție au acționat ilegal. S-au depistat cazuri de sechestrare nejustificată de către organele de poliție a echipamentelor speciale de amplificare a sunetului, a pancartelor, a pliantelor de informare, a altor mijloace pentru exprimarea ideilor sau a atitudinilor.

4.1. Cele mai relevante cazuri în anul 2007

La 13.02.2007 de participanții la o întrunire pașnică, organizată de Mișcarea „Acțiunea Europeană”, în fața clădirii Parlamenului, s-au apropiat responsabili din cadrul MAI, care le-a cerut să se deplaseze pe strada Maria Cebotari colț cu bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt, mun. Chișinău. Motivul invocat de colaboratorii poliției a fost că distanța pînă la sediul Președinției RM era mai mică de 50 de metri. De menționat că protestul se desfășura în locul autorizat, iar responsabilul care a participat la aprobarea autorizației în cadrul comisiei municipale Chișinău, nu dispunea de nici un act de verificare ce ar constata cu certitudine că organizatorul a desfășurat întrunirea la o distanță mai mică de 50 metri.

Imposibilitatea desfășurării întrunirii în locul preconizat și pe motiv că organizatorii au fost reținuți pînă la momentul desfășurării întrunirii este cazul membrilor partidului comunist de la Tiraspol. Aceștia și-au declarat intenția de a desfășura un miting de protest împotriva majorării tarifelor și prețurilor, precum și a situației economice precare din regiunea transnistreană. Protestul a fost planificat pentru data de 13 martie 2007, în fața edificiului sovietului suprem al autoproclematei *republici moldovenești nistrene*. Însă la 11 martie 2007 cinci lideri ai partidului comunist au fost reținuți. La aceeași dată președintele și secretarul partidului au fost găsiți vinovați de “tentativa de organizare a unui miting neautorizat și de opunere de rezistență înverșunată miliției” și au fost arestați pe un termen de 3 zile. Ei au fost persecutați pentru faptul că au încercat să aducă la cunoștința opi-

niei publice intenția de a organiza întrunirea. În ziua respectivă locul în care s-a preconizat desfășurarea întrunirii a fost înconjurat cu un gard metalic.

La 27.03.2007 un grup de persoane, care reprezenta Partidul Liberal din Republica Moldova, a fost reținut de polițiști în timp ce se îndrepta spre cimitirul central din strada Armenească a mun. Chișinău pentru a depune flori la mormintele membrilor Sfatului Țării. Deși grupul de persoane nu avea scopul de a organiza o întrunire, organele de poliție au calificat deplasarea acestora drept o întrunire neautorizată. Astfel a fost zădărnicită libera deplasare a grupului, fiind reținute mai multe persoane.

La 16 mai 2007 trei membri ai Asociației „Hyde Park” au venit în fața Ambasadei Federației Ruse cu intenția de a participa la o întrunire. Pînă la începerea protestului au aflat că Curtea de Apel Chișinău a respins cererea cu privire la anularea dispoziției de refuz a întrunirii. Drept motiv pentru respingerea cererii de chemare în judecată a servit inoportunitatea întrunirii. Pentru a preîntâmpina aglomerarea participanților, cîțiva membri ai „Hyde Park” au afișat în loc de lozinci, o pînză neagră, în semn că protestul nu va avea loc, nu au scandat și nu au solicitat nimic. În scurt timp însă au fost reținuți și duși la comisariatul de poliție, fiind învinuiți de comiterea contravenției privind organizarea unei întruniri neautorizate. Ulterior instanța de judecată a clasat dosarul constatînd lipsa faptei contravenționale.

La 17.12.2007 colaboratorii de poliție au reținut automobilul lui A. Mătășaru, pe care a fost afișată o pancartă cu sloganul „Salut tâlharilor în lege. Nu dați mită poliției rutiere”. Mătășaru desfășura o întrunire autorizată pe străzile mun. Chișinău. Pe parcursul desfășurării marșului un inspector al poliției rutiere a reținut automobilul protestatarului. În timp ce inspectorul verifica actele protestatarului, un alt colaborator al poliției a distrus pancarta. De menționat că polițistul care a distrus pancarta a acționat la indicația superiorului său.

Cîțiva participanți la protestul deținătorilor de patente, organizat la 24 decembrie 2007 în municipiul Bălți, au fost invitați la comisariatul de poliție din localitate „pentru a da explicații”, fiind avertizați asupra răspunderii ce li se va imputa în cazul în care va fi încălcată ordinea publică în cadrul viitoarelor acțiuni de protest preconizate de ei. Conducerea Comisariatului de Poliție Bălți a recunoscut acest fapt. Or, asemenea acțiuni nicicum nu se înscriu în îndeplinirea de către poliție a scopurilor care-i revin de prevenire și combatere a infracțiunilor.

De menționat în context că organele procuraturii nu au intervenit în nici un mod în cazul persoanelor care au zădărnicit desfășurarea liberă a întrunirilor. De asemenea, menționăm faptul că nu a fost tras la răspundere nici unul din funcționarii care pe parcursul anilor precedenți au încălcat dreptul persoanelor la libera întrunire.

4.2. Cele mai relevante cazuri în anul 2008

La etapa autorizării marșului „O lumânare pentru spiritul comunist”, planificată pentru 22.02.2008, organizatorii acestuia au fost chemați să dea explicații asupra grupului de sprijin. Cu câteva zile înainte de întrunire organizatorii au fost contactați de către persoane necunoscute din cadrul organelor de drept pentru a da explicații asupra foilor - volante despre acest marș. În ziua desfășurării marșului protestatarilor nu li s-a permis accesul pe traseu, mulți au fost interogați de către colaboratorii de poliție. După desfășurarea marșului mai mulți participanți au fost chemați la Procuratura mun. Chișinău pentru a da explicații asupra declarațiilor făcute în cadrul marșului de protest. După aceea le-au fost aduse învinuiri că au atras la proteste persoane care nu au atins vârsta majoratului, fiindu-le intenționate dosare administrative. Ulterior aceste dosare au fost clasate dat fiind lipsa faptei contravenționale.

În aceleași condiții au fost interogați unii participanți la întrunirea organizată de către Uniunea Jurnaliștilor din Moldova și desfășurată în fața Operei Naționale din mun. Chișinău la 24 februarie 2008. La acest eveniment au luat cuvântul reprezentanți ai organelor mass-media, a partidelor politice și ai altor grupuri ale societății civile. Ulterior le-au fost făcute avertismente verbale incriminându-li-se că au enunțat declarații extremiste. Însă nu le-au fost aplicate sancțiuni. În aceste două cazuri Procuratura a fost sesizată de către ministrul afacerilor interne printr-o scrisoare datată cu 25.02.2008 și conținând solicitarea de a califica din punct de vedere juridic declarațiile unui șir de persoane. Scrisoarea cuprindea vreo 15 discursuri stenografiate ale participanților la întrunire, preponderent ale celor ce criticau conducerea statului și îndemneau spre reintegrare națională.

La 25.04.2008 și 01.05.2008 colaboratorii poliției au distrus o colecție de caricaturi ale protestatarului A. Mătășaru, afișate în mod legal în Grădina publică din mun. Chișinău. Un observator al întrunirii a fost somat să șteargă imaginile foto ce au fost luate în timp ce câțiva colaboratori ai poliției distrugeau caricaturile afișate în cadrul protestului. Camera de luat vederi a protestatarului, de asemenea, a fost sechestrată de către organele de poliție, iar imaginile au fost distruse.

La 22 aprilie 2008, chiar în ziua când a intrat în vigoare Legea privind întrunirile, câțiva membrii ai Asociației „Hyde Park” au organizat o întrunire spontană, protestând în fața Președinției Republicii Moldova, urcând pe scările Președinției, dar fără să blocheze intrarea în sediul acesteia. Nu peste mult timp colaboratorii de poliție i-au reținut imputându-le, că au desfășurat o întrunire neautorizată, deși întrunirile spontane și cu un număr redus de participanți nu necesită a fi notificate. Mai mult ca atât, în cadrul unei conferințe de presă autoritățile au declarat că participanții au încălcat prevederile legale, deoarece s-au urcat pe scările Președinției, considerând că acest lucru este interzis de lege. Menționăm că acțiunile colaboratorilor de poliție nu au fost legale în această parte, deoarece protestatarii nu au blocat accesul în intrarea clădirii și nici nu au zădărnicit în alt mod activitatea acestei instituții.

Un caz de obstrucționare a desfășurării unei întruniri cu un număr redus de participanți a avut loc pe data de 30 aprilie 2008 în Chișinău. Mai mulți membri ai Asociației „Hyde Park” au fost împiedicați de către colaboratorii poliției să ajungă la întrunirea desfășurată în apropierea Palatului Național înainte să înceapă un concert. Unul din protestatari, Oleg Brega, purta o pancartă cu inscripția „50 ani de minciună”. Ulterior colaboratorii de poliție l-au reținut sub pretextul că a comis acte huliganice, injurie, opunere de rezistență și ultragierea colaboratorilor de poliție. Polițiștii au calificat declarațiile „50 ani de minciună”, „mincinoșilor” și „ați prostit poporul” drept injurie. Curtea de Apel Chișinău a clasat dosarul administrativ pentru lipsa faptei contravenționale, însă între timp Oleg Brega s-a aflat în arest trei zile în baza deciziei nemotivate a Judecătorei Buiucani.

După adoptarea legii în vigoare au fost atestate cazuri de depășire a atribuțiilor de către autoritățile publice locale prin autorizarea sau respingerea întrunirii. Chiar dacă au fost adoptate sub presiunile exercitate de contramanifestanți, aceste decizii nu sunt legale, deoarece legea în vigoare prevede că întrunirea poate fi interzisă doar de instanța de judecată, în baza temeiurilor stipulate expres în lege.

La 8 mai 2008 Primăria mun. Chișinău a emis decizia nr. 321-d, prin care a interzis desfășurarea întrunirii sub formă de acțiune publică organizată de Centrul de Informații „GenderDoc-M” și preconizată pentru 11 mai 2008, motivând prin necesitatea evitării tensiunilor în societate. Decizia a fost fundamentată pe informația comisarului general de poliție al municipiului Chișinău cu privire la dezacordul organizațiilor religioase, prin care minoritățile sexuale erau acuzate de agresivitate și încălcarea valorilor moral-spirituale. Drept temei juridic pentru refuz autoritatea a invocat faptul că organizatorii întrunirii au incitat la discriminare și violență publică. De menționat că legea în vigoare nu abilitează Primăria cu dreptul de a interzice desfășurarea întrunirii. Conform legii, primăria trebuia să sesizeze instanța de judecată, care urma să se pronunțe asupra legalității întrunirii.

La 10 mai 2008 Gh. Brega a început o acțiune de protest împotriva arestării fratelui său. În acest scop a afișat câteva pancarte la o distanță de mai mult de 100 metri de sediul Guvernului. În scurt timp el a fost acostat de doi colaboratori ai regimentului „Scut”, care aplicând forța fizică l-au dus la Comisariatul de Poliție Buiucani, unde a fost reținut pentru 48 de ore. Lui Gh. Brega i s-a incriminat opunerea de rezistență colaboratorului de poliție, fără a se ține cont de faptul că un funcționar de rang înalt l-a lovit și i-au distrus imaginile filmate. Dosarul administrativ a fost clasat, însă persoanele care l-au reținut nu au fost trase la răspundere penală pentru întreruperea protestului, acestea s-au ales doar cu o mustrare.

La data de 02.10.2008, luând act de declarația prealabilă a Partidului Liberal din Republica Moldova Primarului mun. Bălți a emis dispoziția nr.703 a, de refuz pentru desfășurarea mitingului de protest privind retragerea armatei și a munițiilor rusești de pe teritoriul Republicii Moldova, care urma să aibă loc la 05.10.2008.

Autoritatea a invocat motivul că prin dispoziția nr. 627 din 28.08.2008 s-a aprobat organizarea unei acțiuni publice oficiale – “Iarmaroc - 2008”. Or, conform legii în vigoare, autoritatea nu dispune de dreptul de a da refuz desfășurării unei întruniri. Autoritatea poate totuși declara temporar închise pentru solicitanți unele locuri publice în vederea organizării unei manifestații publice oficiale, însă în cazul respectiv o asemenea decizie nu a existat. Din informația furnizată rezultă că autoritatea nu i-a convocat pe organizatori în vederea stabilirii altei locații de desfășurare a întrunirii. La data de 05.10.2008 Partidul Liberal a desfășurat o întrunire cu un număr redus de persoane, însă acestea au fost agresate de către un grup de contramanifestanți. În timpul atacului asupra protestatarilor nici un colaborator al poliției nu a intervenit.

La 18.12.2008 A. Mătășaru, intenționând să desfășoare un marș de protest și folosind în acest scop un porc și un măgar, a fost reținut de poliție chiar la ieșirea din curtea proprie. Obiectele și materialele pe care le-a pregătit pentru desfășurarea întrunirii au fost sechestrate, iar el a fost reținut pentru huliganism, urinare în loc public și opunere de rezistență colaboratorilor poliției.

Pe data de 18.12.2008 Gh. Brega a fost reținut în apropierea clădirii Ministerului Afacerilor Interne în timpul unui flash-mob, incriminându-se desfășurarea unei întruniri neautorizate. Aceasta întrunire de fapt nici măcar nu începuse. În final dosarul administrativ intentat a fost clasat de Curtea de Apel Chișinău. Un alt doritor de a participa la flash-mobul din 18.12.2008, Anatolie Hristea-Stan, nu a fost lăsat să iasă din troleibuz de către cinci persoane necunoscute. Imaginile fixate de către un observator demonstrează că împiedicarea acestuia de a ieși din troleibuz la stația din apropierea MAI a fost intenționată.

Pe data de 25.12.2008 a fost împiedicată desfășurarea unui marș de protest în apropierea unei clădiri publice organizat de câteva organizații. Participanților li s-a interzis să desfășoare întrunirea pe scările Președinției, în fața Parlamentului, precum și pe scările ce duc spre sediul Guvernului. Responsabilii din cadrul Ministerului Afacerilor Interne au declarat că există un regulament ce prevede interzicerea desfășurării întrunirilor în fața Președinției, Parlamentului și Guvernului, menționând că aceste sedii reprezintă obiective strategice și beneficiază de un regim special de reglementare. Fiind sesizate, Președinția, Guvernul și Parlamentul nu au putut prezenta un act normativ care interzice desfășurarea întrunirilor publice în fața acestor instituții.

Astfel, pe anul 2008, deși datorită noii legi s-a liberalizat exercitarea dreptului la întrunire, au fost atestate cazuri de sistare nejustificată și grosolană a întrunirilor de către organele de poliție. O altă concluzie este că în anii 2007 și 2008 organele procuraturii nu au investigat și nu au tras la răspundere penală sau administrativă persoanele care s-au făcut vinovate de întreruperea ilegală a întrunirilor atât în perioada de referință cât și în perioada anetrioară.

4.3. Dreptul la asociere

Cetățenii se pot asocia liber în partide și în alte organizații social-politice. Cadrul legal garantează tuturor libera asociere.

Pe parcursul anilor 2007 și 2008 mai multe grupuri de inițiativă, mișcări și alte organizații social-politice au indicat asupra faptului că organul responsabil de înregistrarea și reînregistrarea organizațiilor pune piedici în exercitarea dreptului la asociere.

Astfel, înregistrarea asociațiilor este precedată de formalități excesive constând în prezentarea unui număr impunător de acte. Dacă ar fi să comparăm actele necesare pentru înregistrarea unei asociații obștești, am observa că acestea sunt identice celor necesare pentru înregistrarea unei societăți comerciale. În afară de aceasta, pe parcursul activității asociația obștească este obligată să prezinte multiple declarații fiscale și dări de seamă, deci, sunt necesare cunoștințe speciale în anumite domenii, or nu toate asociațiile obștești dispun de astfel de cadre. În opinia multor asociații, procedurile impuse prin lege sunt excesive și inutile.

La 22.04.2007 adunarea generală a Asociației "Hyde Park" a decis lichidarea formală a asociației. În opinia adunării generale Ministerul Justiției a înaintat cerințe aberante și chiar ilegale, cum ar fi prezentarea listei, datelor de identitate și adrelor tuturor membrilor organizației. Adunarea a considerat absurde cerințele organelor de control fiscal și statistic privind prezentarea rapoartelor fiscale, financiare și statistice periodice, în condițiile în care nu realizează activități economice, nu au salariați, sediu sau bunuri patrimoniale.

Un alt caz de rezonanță constituie cazul Uniunii Sindicatelor din Autoritățile și Serviciile Publice (USASP). Aceasta a fost constituită la 3 februarie 2007. La 19.02.2007 Uniunea a prezentat actele pentru înregistrare la Ministerul Justiției. La 04.06.2007 Ministerul Justiției a refuzat să înregistreze Uniunea pe motiv că statutul conține prevederi ce stipulează dreptul de succesiune asupra Federației Sindicatelor din Autoritățile și Serviciile Publice. Deși USASP a exclus prevederea cu privire la succesiunea în drepturi - MJ a refuzat să înregistreze statutul ei. Depunând în instanța de judecată o cerere de chemare în judecată USASP a solicitat înregistrarea sa și despăgubire în sumă de 463000 lei, ceea ce ar constitui cotizațiile membrilor pentru perioada neînregistrării. Prin hotărârea Curții de Apel Chișinău din 02.06.2008 acțiunea a fost admisă parțial MJ fiind obligat să înregistreze statutul. Prin decizia Curții Supreme de Justiție din 12.11.2008 hotărârea a fost casată cu respingerea cererii de chemare în judecată, pe motiv că modificările la statut ce țin de excluderea dreptului de succesiune a fost efectuată ulterior emiterii deciziei contestate din 04.06.2007.

Asociația Falun Dafa sau Falun Gong, care solicită înregistrarea statutului său începând cu anul 2006, nici în anii 2007 - 2008 nu a obținut ceea ce dorea. În opinia autorităților, asociația nu a prezentat actele necesare pentru înregistrare, mai mult ca atât, ar fi existat o hotărâre de judecată prin care simbolică asociației a

fost apreciată drept fascistă. Fiind înregistrat în peste 80 de țări asociația consideră că statutul său corespunde criteriilor și rigorilor prevăzute de legislația RM, iar refuzurile MJ sunt nemotivate. Pe parcursul anului 2008 Asociația a pichetat MJ în repetate rînduri pentru a obține înregistrarea statutului său, însă fără efect.

Examinarea îndelungată a chestiunilor ce țin de înregistrarea modificărilor în statutele organizațiilor politice a fost invocată de reprezentanții mai multor mișcări politice și calificată drept o intenție a MJ de a nu permite participarea lor la alegerile parlamentare din anul 2009. Unele formațiuni au contestat acțiunile autorităților, altele au preferat să depună actele pentru reînregistrare. Multitudinea plîngerilor depuse de formațiunile politice acuză procedurile birocratice impuse de către MJ.

Partidul Uniunea Muncii “Patria-РОДИНА» a invocat că la 19 septembrie 2007 a depus la Ministerul Justiției cererea de înregistrare a modificărilor și completărilor în statutul partidului. Printr-o decizie Ministerul Justiției a refuzat să înregistreze aceste modificări. Prin hotărîrea Curții de Apel Chișinău din 26 februarie 2008 acțiunea a fost respinsă, iar pe data de 28.05.2008 Curtea Supremă de Justiție a remis cauza la judecare spre Curtea de Apel Chișinău.

Partidul Popular Republican (PPR), a reclamat că Ministerul Justiției a refuzat intenționat să înregistreze modificările operate în statutul său la 27.09.2008, solicitînd prezentarea actelor care sunt necesare doar la înregistrarea unei noi formațiuni politice. Litigiul se afla în curs de examinare.

Mișcarea “Acțiunea Europeană” a infomat opinia publică că la 29 iunie 2008, în cadrul Congresului extraordinar al MAE, au fost operate modificări în statutul formațiunii, inclusiv pentru schimbarea statutului de mișcare social-politică în partid politic. Cu toate acestea, MJ a refuzat să înregistreze partidul pentru motivul că partidul nu a prezentat actul de transmitere a avizului privind reorganizarea sa. În prezent cauza se află în curs de examinare. Anterior, Ministerul Justiției a pierdut alte două procese intentate de MAE.

Uniunea Centristă din Moldova (UCM) a reclamat că acțiunile Ministerului Justiției, care a refuzat să valideze alegerea lui Vasile Tarlev în funcția de lider al formațiunii, sunt abuzive, autoritatea publică invocînd motive formale ce țin de modalitatea în care s-a votat. Deși s-a arătat nemulțumită de refuzul MJ, UCM a efectuat din nou procedurile de votare.

O problemă gravă reprezintă modul de înregistrare a asociațiilor obștești și a altor organizații social politice în regiunea de est a RM care nu este controlată efectiv de autoritățile constituționale. Populația din regiune nu-și poate exercita liber dreptul la asociere. Structurile locale blochează orice inițiativă de asociere a populației, persecută organizațiile ce desfașoară sau încearcă să desfașoare activități în regiunea de est. Finanțarea externă a asociațiilor este interzisă de facto. O astfel de prevedere a fost introdusă într-un act normativ de către lide-

rul transnistrean încă în anul 2006. În anul 2007 actul respectiv a fost modificat însă restricțiile privind finanțarea asociațiilor ce desfășoară activități politice au fost menținute. Noțiunea de “activități politice” este interpretată diferit de către organele locale, astfel încât orice acțiune de promovare și apărare a drepturilor este considerată acțiune politică. Prevederea respectivă permite organelor de securitate din regiune să verifice orice activitate a asociațiilor locale.

Activitatea organizațiilor social-politice din regiune de asemenea se află sub controlul deplin al organelor de securitate. Pe parcursul anilor 2007-2008 în regiune nu au fost înregistrate mișcări sau organizații social-politice noi. Organizațiile existente au fost constituite de către lideri sau afaceriști cu scopul de a crea impresia că în regiune este promovat pluralismul politic, în realitate însă acest deziderat este irealizabil din cauza lipsei de transparență și violării continue a oricaror acțiuni pașnice locale. Mai mult, printr-un act normativ organele de securitate locale au fost învestite cu puteri foarte largi de intervenție în cazul activităților considerate extremiste. Acestea consideră activități extremiste orice acțiuni, idei exprimate de persoane sau grupuri de persoane care neagă «statalitatea Transnistriei».

4.4. Libertatea conștiinței

În Republica Moldova libertatea conștiinței este garantată. Ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc. Cultele religioase sînt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii. În relațiile dintre cultele religioase sînt interzise orice manifestări de ură. Cultele religioase sînt autonome, separate de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, spitale, penitenciare, aziluri și orfelinate.

Cu toate acestea experții străini atenționează că legislația cu privire la culte permite autorităților o libertate discreționară în înregistrarea cultelor și religiilor.

Ultimele date furnizate de Biroul Național de Statistică arată că majoritatea populației - 93,3% s-a declarat ortodoxă, iar 1,4% - atei. Din numărul altor confesii religioase, înregistrate pe teritoriul Moldovei, 1 % s-a declarat baptiști, 0,4% - adventiști de ziua a șaptea, 0,3% - penticostali, creștinii de rit vechi și creștinii după Evanghelie au înregistrat o pondere de 0,15%, iar alte religii sînt practicate de 1,1 % din totalul populației.

O realizare semnificativă constituie adoptarea la 11.05.2007 a legii privind cultele religioase și părțile lor componente care a intrat în vigoare la 17.08.2007. Spre deosebire de precedentul act legislativ, noua lege prevede un mecanism mai clar de înregistrare a cultului religios. Cultele sînt înregistrate de către Ministerul Justiției. Cu toate acestea unele asociații religioase au reclamat atitudinea tendențioasă a acestuia.

Un succes al anului 2007 a constituit Hotărârea Serviciului de Stat pentru Problemele Cultelor de pe lângă Guvern din 14.03.2007 prin care Mitropolia Basarabiei a fost recunoscută succesoare în drepturi a Mitropoliei Basarabiei, care a activat pe teritoriul actual al Republicii Moldova, pînă în 1944. Serviciul de Stat pentru Problemele Cultelor a înregistrat o serie de modificări și completări la statutul pentru organizarea și funcționarea Mitropoliei Basarabiei, potrivit cărora aceasta va avea 4 eparhii istorice: arhiepiscopia Chișinăului, episcopia de Bălți, episcopia Basarabiei de Sud, episcopia ortodoxă a Dubăsarilor și din toată Transnistria.

La 27 februarie 2007 Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO) a decis în favoarea Bisericii adevărat Ortodoxe din Moldova, o ramură a Bisericii Ortodoxe Ruse din Străinatate, obligînd Guvernul să efectueze înregistrarea acesteia. Cereea către CtEDO a fost depusă încă în anul 2002.

Cu toate acestea, problema restituirii proprietăților bisericesti confiscate și naționalizate de către autoritațile sovietice rămîne nerezolvată. Această problemă este sesizată de Mitropolia Basarabiei și Biserica Luterană. Nu există o normă clară și exactă privind acordarea de despăgubiri bisericilor.

Adepții cultului musulman din Moldova acuză Ministerul Justiției de discriminare. În Republica Moldova nu a fost înregistrată nici o structură a cultului musulman, deși moldovenii musulmani afirmă că prima solicitare de înregistrare a Direcției lor și de recunoaștere a islamului în Moldova a fost depusă pe 6 septembrie 2000. Refuzul de a înregistra acest cult religios a fost contestat în instanța de judecată, litigiu care datează din anul 2005. Pe parcursul anilor 2007-2008 conducerea entității religioase musulmane a expediat Ministerului Justiției mai multe demersuri la care a anexat statutul cultului. De fiecare dată MJ a invocat neclarități în ceea ce privește organele de conducere ale cultului. Musulmanii din Moldova s-au plîns că periodic sunt supuși controalelor de către organele afacerilor interne și fiscale.

Ca urmare a declarațiilor unor demnitari de stat, începînd cu luna decembrie 2007 au fost efectuate controale la parohiile Mitropoliei Basarabiei. Astfel președinția RM a lăsat să se înțeleagă că nu recunoaște decizia CtEDO cu privire la înregistrarea Mitropoliei Basarabiei. Ulterior Mitropolitul Petru a fost reținut timp de cîteva ore la vama din Sculeni, r. Ungheni sub pretextul unor controale suplimentare. Ministerul Afacerilor Interne a demarat un control cu privire la șederea cetățenilor străini - preoți și slujitori ai Mitropoliei Basarabiei. În lunile decembrie 2007 - ianuarie 2008, colaboratorii poliției au întocmit 6 dosare administrative slujitorilor acestei entități. Persoanele vizate au fost învinuite că nu au legalizat șederea sa în RM, deși locuiau în RM timp de circa 10 ani. Ulterior toate dosarele au fost clasate de către instanțele de judecată.

La 8.01.2008 peste 400 enoriași din r. Cahul au organizat Drum al Crucii, în vederea solidarizării cu persoanele care au fost silit să părăsească RM. Ulterior 6 slujitori ai Mitropoliei Basarabiei și 2 funcționari publici au fost învinuiți de faptul

că ar fi desfășurat o întrunire ilegală, asta deși Legea privind cultele religioase și părțile lor componente stabilește că pentru desfășurarea unor servicii divine nu erau necesare formalități cerute de organele de poliție. În final toate procesele verbale în privința preoților au fost clasate din lipsa faptului contravenției.

Uniunea baptiștilor au declarat că doar 12 misionari au primit adevărinite de imigrant pentru a desfășura activități misionare. Drept temei de a limita numărul misionarilor a fost invocată cota stabilită de stat pentru migranții lucrători. Situația respectiva i-a afectat și pe Protestanți.

În regiunea de est a RM situația la capitolul libertatea religiei este alarmantă. Organele de administrare locale discriminează alte culte și confesii în afară de cel ortodox de rit rusesc. Astfel că orice manifestare a intenției de a dezvolta alte culte sunt privite cu reticență. Persecutarea altor culte religioase se observă atât din partea persoanelor ce sunt conducători ai organelor de administrare, cât și din partea unor parohii.

Au fost sesizate mai multe cazuri când organele de forță din regiunea de est au interzis desfășurarea serviciilor religioase a grupurilor evanghelice în casele și locuințele proprii, pe motiv că în aceste case nu existau condițiile necesare acestor servicii.

Martorii lui Iehova din regiunea de est invocă ca nu le este recunoscut statutul de entitate juridică și confesie religioasă, prin neînregistrarea sa. Aceleași plângeri le are și comunitatea Baptistă din regiune. Mai mult ca atât, organele de administrare locale duc o evidentă luptă de propagandă împotriva acestor culte. Recrutarea tinerilor ce fac parte din confesia Martorilor lui Iehova reprezintă o problemă pentru tinerii din stînga Nistrului. Așadar pînă în anul 2008 circa 20 de tineri au fost sancționați pentru faptul că refuză înrolarea în forțele militare din regiunea de est. E de menționat că mulți dintre acești tineri au fost sancționați de mai multe ori pentru aceleași acțiuni.

DREPTUL LA EDUCAȚIE

Pentru societate, în general, și pentru autorități, în special, calitatea sistemului educațional trebuie să devină o prioritate necondiționată. Elaborarea politicilor în domeniul educației urmează să întrunească într-un proces de colaborare principalii actori—MET, părinți (asociați în ONG) și reprezentanții societății civile. Acest proces rămâne la un nivel incipient, deseori formal. Statul solicită foarte rar expertiza și opinia părților implicate în procesul de elaborare a deciziilor ce vizează sistemul educațional, în consecință provocând situații de conflict și nemulțămiri în rîndul cadrelor didactice, elevilor sau părinților.

În ultimii 17 ani populația țării s-a redus cu cel puțin 350 mii oameni, adică cca.10%, fapt ce sporește și mai mult presiunea asupra populației economice active. În aceste condiții, sarcina sistemului educațional din RM este de a oferi soluții viabile pentru rezolvarea problemelor vitale pentru o dezvoltare durabilă. Potrivit datelor statistice, în 270 localități nu există grădinițe, 250 sate nu au școli, în 60 sate funcționează doar școli primare, iar în 500 localități doar gimnazii. Astfel, nu este deloc surprinzătoare creșterea numărului de copiii neșcolarizați—la începutul anului de studii 2007-2008 acesta fiind dublu față de începutul anilor precedenți¹.

Expertii în domeniu în repetate rînduri au atenționat oficialitățile asupra neajunsurilor semnalate în sistemul educațional, asupra riscurilor majore cu care se confruntă Moldova din cauza sistemelor de educație imperfecte.

Fără a face distincție între cele 2 maluri ale Nistrului, vom remarca totuși că sistemul educațional din regiunea transnistreană diferă substanțial de cel din dreapta Nistrului. În continuare, vom analiza evenimentele care au marcat perioada de referință sub aspectul dreptului la educație (preșcolar, preuniversitar și universitar) și ne vom expune asupra situației în care se află sistemul educațional din țară, inclusiv și la situația din regiunea transnistreană, care este parte a R. Moldova și a cărei locuitori trebuie să beneficieze de drepturi și condiții egale.

1 Declarația deputatului V.Untilă privind respectarea drepturilor omului în Moldova

5.1. Dreptul la educație și autonomie academică

Dreptul la educație este o noțiune generică, ce necesită a fi abordată în conformitate cu caracteristicile sale esențiale pentru orice nivel al procesului instructiv-educativ. Astfel, dreptul la educație sub orice formă și de orice nivel va întruni următoarele caracteristici interdependente de bază: prezență, accesibilitate (fizică, economică), admisibilitate, adaptabilitate.

Libertatea academică presupune dreptul persoanei de a-și expune liber opinia despre instituție și sistem, de a-și îndeplini funcțiile fără a fi supus discriminării sau persecuției din partea statului sau altui subiect, de a beneficia de toate drepturile unanim-acceptate exercitate de celelalte persoane aflate sub aceeași jurisdicție.

Carențele sistemului educațional din RM se fac simțite în special în stînga Nistrului. Elevii de aici nu dispun de libertate academică pe care o au tinerii din alte regiuni ale țării. Cele 8 instituții de învățămînt din regiune subordonate autorităților constituționale nu pot satisface necesitățile tuturor elevilor care realmente ar dori să-și facă studiile în română, fiind nevoiți să opteze pentru instituții locale fie cu utilizarea alfabetului chirilic, fie în limba rusă. Potrivit statisticii, în 33 școli din regiune se predă în „moldovenește”, adică în 17% din instituțiile preuniversitare. În zonele rurale ale țării un număr mare de copii sunt nevoiți să parcurgă pe jos distanțe de până la 5-6 km pentru a ajunge la cea mai apropiată școală. Unul din factorii care provoacă scăderea nivelului școlarizării este lipsa transportului școlar, calitatea proastă a drumurilor, etc. De această situație, unică în Europa, sunt responsabile și structurile guvernamentale, care ignoră problemele grave din acest domeniu. Lipsa politicilor publice promovate a condus la stagnarea sistemului și excluderea lui din curentul european de dezvoltare.

5.2. Educația preșcolară

Educația timpurie este foarte importantă pentru creșterea și dezvoltarea ființei umane. Numărul de locuri în instituțiile preșcolare a crescut, însă nu în măsura în care să fie asigurat accesul tuturor copiilor la educația preșcolară. 270 localități rurale din RM nu dispun de instituții preșcolare, în mediul urban se atestă supraaglomerarea grădinițelor existînd liste de așteptare pentru înscriere. Gradul de înscriere în instituțiile preșcolare a copiilor care au atins vîrsta de 5 ani este mai înalt. În afara sistemului rămân 15% copii deși, conform legislației, toți copiii ar trebui să frecventeze instituțiile preșcolare, cel puțin grupe pregătitoare.

În majoritatea grădinițelor din mediul rural se atestă insuficiența cadrelor didactice și a materialelor ilustrativ-didactice. Multe grădinițe își suspendă activitatea în perioada de iarnă din cauză că încăperile nu sunt încălzite. Condițiile sanitare sunt deplorabile, în multe grădinițe lipsește conducta de apă caldă, iar în unele nu este nici apă rece. Sistemul de canalizare este învechit punînd în pericol să-

năitatea copiilor prin potențialul de răspândire a bolilor infecțioase. În grădinițe (în special în zonele rurale) au fost înregistrate cazuri de intoxicare, contractare a bolilor infecțioase, acest lucru fiind cauzat de condițiile antisănătare în care grădinițele își desfășoară activitatea².

Conform estimărilor MET, în RM, la 01.01.2007 înscrierea copiilor de 1-5 ani în instituțiile preșcolare constituia 55,37%³ din numărul total de 185350.⁴

În 2008 acest indice a constituit 70,1%⁵. Și totuși 3 copii din 10 rămân în afara procesului educațional preșcolar. Discrepanțe serioase existente în mediul rural și cel urban, se răsfrâng negativ asupra încadrării copiilor în sistemul școlar primar⁶. Specialiștii consideră că în RM sistemul educațional poate fi eficient și cu succes adaptat la standardele europene. Educația formând bazele personalității copilului, la nivel primar este în mare parte o responsabilitate a statului (cărui îi revin finanțarea și monitorizarea și a părinților care decid accesul, alegerea, controlul). Un nivel scăzut al educației induce acces redus pe piața muncii sau plasează persoanele în segment inferior, caracterizat prin muncă fizică grea, condiții dificile și o remunerare mică⁷.

În concluzie, vom sublinia că majoritatea copiilor din RM nu au șanse egale pentru o educație specifică vârstei, fapt ce influențează dezvoltarea și afirmarea lor ulterioară la maturitate, în acest sens mediul rural fiind vădit dezavantajat.

5.2.1. Finanțarea

Instituțiile preșcolare absorb o proporție mare a cheltuielilor totale pentru educație (16%, echivalentul a 1,1% din PIB, comparativ cu media de 0,5% în statele OCED)⁸. Totuși, resursele financiare alocate sistemului educațional sunt insuficiente, raportate la necesitățile de întreținere a instituțiilor și crearea condițiilor adecvate pentru copii. Acoperirea deficitului financiar se face și din contul părinților. Instituțiile preșcolare sunt reparate cosmetic cu suportul părinților, iar dotarea acestora depinde de manager, de capacitatea sa de a colecta fonduri din diverse diferite surse: donatori, părinți, prin intermediul implementării unor proiecte, etc.

Specialiștii precizează că mecanismul de finanțare nu este perfect: fonduri de la bugetul național sunt transferate direcțiilor teritoriale, calculate în baza numărului de copii de vârstă preșcolară (0-7 ani), iar deseori instituția primește suma calculată în baza numărului de copii, care frecventează realmente grădinița. În

2 <http://www.sanatarea.com/art/social/1842-la-trei-gradinite-din-balti-medicii-igienisti-au-depistat-in-ulei-particule-de-sapun.html>

3 Raport CpDOM – anul 2007

4 <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=2602>

5 Copiii Moldovei, Publicație Statistică, Chișinău 2008

6 <http://www.unimedia.md/?mod=news&id=8653>

7 www.viitorul.org/public/1634/ro/Educatie%20prescolara.pdf

8 Îmbunătățirea eficienței cheltuielilor publice pentru creșterea economică și reducerea sărăciei. O analiză a cheltuielilor publice pentru eficienței RM, Raport al Băncii Mondiale 2007

consecință apare posibilitatea de a utiliza resursele rămase pentru alte scopuri, însă nu toți managerii instituțiilor preșcolare știu acest lucru.

Finanțarea redusă a sistemului educațional a condiționat închiderea unor instituții preșcolare care în timp fie au fost distruse, fie le-a fost schimbată destinația. Unele edificii au fost date în folosință pentru o anumită perioadă, iar recuperarea acestora este un proces anevoios, mai ales acelea din mediul urban, poziționate strategic. Procesul de schimbare a destinației continuă, unii proprietari solicitând evacuarea copiilor și eliberarea certificatului de urbanism pentru demolarea instituției și acordul pentru proiectarea unui complex locativ. Și aceasta în condițiile în care există liste de așteptare pentru mii de copii.

Salariile în sistemul de educație sunt extrem de mici, sub nivelul salariului mediu pe țară și sub nivelul minim de existență. În 2007 salariul unui educator cu studii superioare și experiență de peste 20 ani constituia 741 lei, în timp ce minimul de existență pentru același an a constituit pentru o persoană 1099,4 lei/lunar. În acest context, activitatea grădinițelor fără o contribuție din partea părinților este imposibilă. Salarizarea echitabilă a pedagogilor ar putea exclude asociațiile părintești, care rămân a fi încurajate de funcționari ai structurilor administrative centrale.

Situația instituțiilor similare din regiunea transnistreană nu se deosebește substanțial. Deși administrația regiunii a „adoptat” 3 limbi oficiale (moldovenească, ucraineană și rusă), în Transnistria este favorizată exclusiv limba rusă. Educația copiilor nu face excepție. „Promo-LEX” a înregistrat numeroase plângeri din partea locuitorilor regiunii privind discriminarea în educație. Astfel, locuitori din Bender, Tiraspol, Grigoriopol, Dubăsari și Slobozia au declarat că în instituțiile preșcolare rusești condițiile sunt foarte bune, în comparație cu cele din instituțiile moldovenești (încălzirea, dotarea și amenajarea spațiilor, alimentarea, nivelul educației, etc.). Acest fapt determină părinții să-și înscrie copiii în grădinițele de limba rusă, fapt ce contribuie la intensificarea procesului de rusificare forțată a populației regiunii (în condiții „non-violente” și „democratice”). La începutul anului 2007 doar 63% din numărul total al copiilor din regiune erau încadrați în instituțiile preșcolare.

5.3. Învățământul preuniversitar

În ultimul deceniu numărul elevilor în școlile din RM scade constant. Conform unor estimări, în următorii 5 ani, numărul lor se va reduce la 50% față de maximele anilor 1995-2000. Fenomenul respectiv este rezultatul emigrării masive a populației, efectele fiind vizibile în special în mediul rural. Școlile rurale reflectă perfect situația demografică și nivelul sistemului educațional al RM. Acestea se confruntă cu diverse probleme: insuficiența cadrelor, scăderea constantă a numărului de elevi, finanțarea slabă, insuficiența materialelor didactice etc.

Deși înainte în sălile de clase erau până la 40 elevi, acum există foarte multe clase cu 5-10 copii. Spre exemplu: în satul Pietrosu (r-nul Fălești), școala cu o capacitate de 200 elevi, în 2008 era frecventată de 95 elevi, în or. Durlești la Școala generală nr.84, studiază 81 elevi, ceea ce constituie cca.50% din capacitatea instituției. Autoritățile au decis ca această instituție de învățământ să fie transferată în clădirea Gimnaziului nr. 64, unde din 800 elevi sunt numai 300⁹.

Din cauza salariilor mizere, școlile pierd specialiștii buni, iar locul acestora este ocupat de profesorii pensionari sau de persoane cu studii medii. Absolvenții facultăților pedagogice nu acceptă condițiile din zonele rurale, chiar dacă Guvernul le oferă indemnizații unice de 30000 lei (cca 3000 USD). În școlile din țară există aproximativ 2000 locuri vacante.

Elevii din alte localități sunt înscriși în școlile din capitală doar când părinții prezintă certificate de la locul de muncă sau copia contractului de închiriere a spațiului locativ, respectiv, zeci de familii din localitățile rurale, care se mută în capitală în căutarea unui loc de munca, își expun copiii pericolului de a rămâne neșcolarizați. Este necesar de a monitoriza procesul de migrație a tinerilor familii cu copii din localitățile rurale către capitală, deoarece părinții care vin în capitală fără să aibă un loc de munca stabil și spațiu locativ, pun în pericol nu doar propria viață și siguranță, ci și pe a copiilor lor, iar sondajele neoficiale demonstrează că cei mai mulți dintre copii care cerșesc în capitala sunt din alte localități.

Decizia de a școlariza copilul implică și multiple cheltuieli ce urmează a fi suportate de părinți. Această situație în special este acută în localitățile rurale, veniturile sunt mizere în comparație cu cheltuielile reale de întreținere a unui copil la școală. Astfel, în zona rurală educația unui copil necesită anual cca 3,7 mii lei, iar o familie din mediul urban cheltuiește pentru aceste necesități cu 1500 lei mai mult. Ponderea cheltuielilor unei familii pentru educația unui singur elev constituie în medie 17% din veniturile totale. Totodată, în mediul pe țară, părinții achită anual cca.118,5 mln lei pentru ore suplimentare. Din această sumă 92,5 mln sunt achitate pentru lecții individuale, iar 26 mln - pentru lecții suplimentare în grup. În același timp, pentru rezultate mai bune la examene se plătesc anual 6 mln lei, iar pentru note bune în timpul anului de studii - 3,7 mln lei. Cca.50% din părinți susțin că elevii din familii sărace sunt dezavantajați, pe motiv că nu pot achita plăți suplimentare. Urmează a fi instituit un control strict asupra orelor suplimentare și acumulării de bani. Este necesar să se facă distincție între orele solicitate de elevi și cele impuse de profesori.

5.3.1. Reforma curriculară

Sistemul educațional din Moldova a beneficiat totuși de reforme care au contribuit la alinierea lui la valorile educaționale general recunoscute. Astfel, în ul-

9 <http://www.viitorul.org/viewinterview.php?l=ro&idc=159&id=1367>

timii 10 ani a fost modernizat curriculum la toate discipline școlare. Acest lucru a fost posibil grație suportului acordat de organizații donatoare internaționale și colaborării cu societatea civilă și administrația publică. Implementarea curriculumului nu a rezolvat însă unele probleme vechi, ci a contribuit la apariția unor problemelor noi ca de exemplu: volumul conținuturilor materiei predate rămîne foarte mare, nu toți profesorii pot selecta conținutul necesar, probele de evaluare sunt orientate spre memorizarea și reproducerea informației—toate acestea duc la extenuarea elevilor (efectuarea temelor acasă consumă practic tot timp liber); elevii puțin lucrează cu surse alternative de informații, fapt ce limitează dezvoltarea abilităților de analiză și gândire critică; este limitată posibilitatea de a alege cursuri opționale sau gradul de profunzime în studierea diferitor discipline școlare (numai la nivel de liceu sunt 2 profiluri—real și umanist); standarde de competențe nu sunt bine elaborate, fapt ce are ca consecință creșterea gradului de subiectivism în proces de evaluare; instituțiile de învățămînt și profesorii sunt limitați în posibilități de modificare a curriculumului și adaptare la necesitățile comunității; relațiile dintre profesori și elevi în marea majoritatea au rămas autoritare, provocînd în unele cazuri violență psihică și fizică;

Discrepanța dintre sistemul preuniversitar din dreapta Nistrului față de cel din regiunea de est a țării generează problema echivalării diplomelor de către absolvenții școlilor medii din regiunea transnistreană. Pentru a avea posibilitatea de a depune actele la o instituție de învățămînt superior din dreapta Nistrului, aceștia urmează să treacă printr-o procedură birocratică de echivalare a actelor de studii la autoritățile constituționale.

Rămîne a fi o problemă limba de desfășurare a studiilor. Potrivit datelor statistice locale, în Transnistria funcționează 135 instituții cu predare în rusă (70,3%), 39 (20,3%) în moldovenească/română (17 cu utilizarea alfabetului chirilic, subordonate regimului de la Tiraspol și 6 cu utilizarea alfabetului latin, aflate sub jurisdicția autorităților constituționale (MET)); instituții mixte ruso—moldovenești 16 (8,4%); cu predare în ucraineană – 2 (1%)¹⁰. Independent de limba de predare, persistă tendința de aliniere la standardele sistemului educațional rusesc. Acest fapt este demonstrat de circumstanțe precum: examenul unic de stat (model rusesc) pentru absolvenții școlilor medii, manuale în grafie chirilică, elaborate conform programului de învățămînt din perioada sovietică, etc.

În regiunea transnistreană, examenul de bacalaureat se desfășoară doar în instituțiile subordonate MET, în celelalte instituții absolvenții dau examenul unic de stat (ЕГЭ). Acest examen, cu titlu de experiment pentru prima dată a fost aplicat în cîteva școli în anul 2006. În 2007 fiind preluat de toate instituțiile școlare din regiune. Doar 10% din absolvenții instituțiilor medii de cultură generală din regiune își continuă studiile în instituții de învățămînt superior din Federația Rusă, 60% rămîn în regiune, 7% optează pentru universitățile din RM, 6% pentru cele din Ucraina, iar restul pentru instituțiile din străinătate. În baza rezultatelor

10 <http://www.olvia.idknet.com/educru.htm>

absolvenții cl.XI (școli medii de cultură generală) primesc certificate, însă acestea nu sunt recunoscute decât în regiune.

Titularii diplomelor de studii eliberate de instituțiile de învățământ superior din RM (inclusiv și profesorii) sunt nevoiți să își „echivaleze” diplomele, adică să parcurgă o procedură de *nostrificare* a diplomelor cu eliberarea unui nou document ce „produce efecte” în regiune și permite profesorilor desfășurarea activității. Acest proces necesită resurse suplimentare și consumă timp, deoarece „recalificarea” implică cursuri ce pot dura până la 2 ani. Asociația „Promo-LEX” a fost sesizată de către profesori din regiune, care erau intimidată la locul de muncă pentru ca nu trecuseră procedura de nostrificare.

În concluzie, vom menționa că învățământul preuniversitar rămâne a fi punctul slab în veriga instituțiilor educaționale la nivel național. În consecință, absolvenții sunt insuficient pregătiți pentru a-și continua studiile în instituții de învățământ superior. Necesitatea modernizării și aplicării noilor metode de predare-învățare-evaluare, orientate spre facilitarea însușirii materiei predate și dezvoltarea personalității elevului, reprezintă sarcini primordiale pentru sistemul educațional național.

Cît privește învățământul secundar profesional (școlile profesionale, școlile de meserii) și instituțiile medii de specialitate (colegiile), aceste două verigi de facto pregătesc o buna parte din absolvenții liceelor și școlilor medii, dar spre regret nu le oferă nici un viitor. Învățământul mediu general necesită programe flexibile și diverse sisteme de asigurare, astfel încît să corespundă necesităților elevilor cu diverse principii social-culturale. Învățământul mediu trebuie să fie deschis și accesibil pentru toți prin adoptarea măsurilor necesare, în special prin implementarea treptată a învățământului gratuit, ceea ce ar însemna de fapt că accesul elevului nu depinde de capacități sau posibilități reale. Statului îi revine obligația de a asigura acces în condiții egale tuturor persoanelor.

5.3.2. Finanțarea

Sistemul educațional preuniversitar din RM este rigid și păstrează infrastructura din perioada sovietică. Chiar dacă, potrivit Constituției, învățământul general este obligatoriu și gratuit, școlile nu pot exista fără susținerea financiară a părinților. Salariile profesorilor rămân a fi cele mai mici, cele mai impredictibile și cele mai inexacte. Din cauza finanțării insuficiente administrațiile instituțiilor de învățământ din Moldova au recurs în ultimii 10-15 ani, la colectarea banilor de la părinți. Procuratura a calificat această activitate ca o încălcare a legii și a pornit numeroase dosare, însă necesitatea colectării banilor nu a dispărut, fapt ce a determinat autoritățile să permită înregistrarea asociațiilor părintești. Prin intermediul acestor asociații, părinții acoperă diferența necesară pentru desfășurarea procesului educațional calitativ. S-a constatat că statul asigură mai puțin de 70% din necesitățile instituțiilor preuniversitare. De obicei, banii de la Bugetul

de Stat sunt destinați pentru: salarii, pentru achitarea energiei și a apei etc., alte cheltuieli fiind lăsate pe seama părinților¹¹.

Faptul că până în 2015 numărul de copii de vîrstă școlară va constitui doar 55% din numărul de copii înscriși în 1995-2000 va agrava semnificativ finanțarea instituțiilor preuniversitare¹².

În general, experții apreciază că cea mai mare problemă la nivel local este finanțarea educației, iar acest lucru scoate în evidență lipsa unor politici clare în acest sens, fapt ce nu încurajează menținerea și dezvoltarea calității procesului educațional. Dimpotrivă, subfinanțarea, învechirea standardelor de bază în educație și plecarea în masă a profesorilor, crează un sistem în care, indiferent de volumul resurselor alocate, se păstrează aceleași reguli în administrarea finanțării la nivel primar¹³.

Deși din 2000 cheltuielile pentru educație au crescut în medie cu cca 28% anual¹⁴, învățământul din RM stagnează. Salariul profesorului este departe de a atinge salariul mediu pe țară. Gestionarea proastă a banilor se explică prin faptul că în învățământ nu există un unic stăpân responsabil pentru ceea ce se întâmplă în domeniu. MET e preocupat în temei de respectarea programei școlare; administrația publică locală - de asigurarea bazei materiale, iar finanțele pentru întreținerea ramurii sunt repartizate de Ministerul Finanțelor. În final, școala nu e privită ca un organism complex, iar de starea proastă a lucrurilor nu răspunde nimeni¹⁵.

O altă problemă este calitatea studiilor, care are de suferit din cauza lipsei bazei tehnico-materiale și a nivelului de pregătire a cadrelor didactice. Potrivit MET, școlile se confruntă cu un deficit de cadre didactice. Ponderea personalului didactic cu studii superioare abia atinge 81%. Majoritatea pedagogilor au vechimea în muncă de peste 18 ani. Circa 30% din profesorii ce predau în școli au grade didactice, 65% predau cîte 3 discipline școlare, iar 6143 au atins vîrstă pensionarii. Pentru anul 2007-2008 cererea de cadre didactice a constituit 1624 de persoane, angajate fiind 937 și s-au concediat 1967, respectiv pentru 2008-2009 cererea fiind de 1966 persoane, fiind angajate 852 și concediate 2137 persoane¹⁶. Lipsesc bibliotecile școlare și infrastructura adecvată. Baza tehnico-materială și didactică este deteriorată. Cca 65% din instituțiile de învățămînt necesită reparații capitale. Numai 78% din edificiile școlilor corespund standardelor.

Finanțarea nu este orientată spre îmbunătățirea serviciilor de educație publică pentru toți cetățenii țării, ci spre a menține sub un control pasiv cea mai largă categorie de bugetari; școlile sînt extrem de vulnerabile la influența politică,

11 Sergiu Lăsenco, președintele Asociației "Pro comunicare, lectură și scriere flexibilă"

12 <http://www.viitorul.org/viewviewinterview.php?l=ro&idc=159&id=1308>

13 Igor Munteanu, director IDIS Viitorul

14 <http://www.viitorul.org/viewinterview.php?l=ro&id=1387&idc=159>

15 Veaceslav Ioniță, expert IDIS Viitorul

16 Informație oferită de MET la cererea Asociației Promo-LEX din 2.03.2009

cea ce reduce responsabilitatea pentru rezultatul final și utilizarea eficientă a resurselor¹⁷. Astfel, pentru o mai bună funcționare a sistemului educațional sunt necesare reforme serioase în interiorul ramurii, și anume, descentralizarea cheltuielilor din educație, consolidarea autonomiei școlare, delegarea mai multor competențe financiare la nivelul direcțiilor raionale de învățământ, implicarea societății civile, în primul rând a asociațiilor de părinți în activități de planificare și monitorizarea finanțărilor etc.

5.4. Dreptul la învățământul superior

Ca și în cazul învățământului general, învățământul superior pentru a corespunde necesităților tinerilor, trebuie să dispună de programe flexibile și diverse sisteme de asigurare precum este învățământul fără frecvență. Așadar, în realitate și învățământul general și învățământul superior trebuie să existe în diverse forme. Diferența principală între învățământul general și cel superior constă în faptul că învățământul general trebuie să fie deschis și accesibil tuturor, iar cel superior urmează să fie egal accesibil pentru toți pe bază de capacități. „Capacitățile” persoanelor trebuie apreciate în baza experienței și cunoștințelor acumulate de tineri.

După aderarea în 2004 la Procesul de la Bologna au fost elaborate Strategia Națională de Dezvoltare a Învățământului superior în contextul actului ratificat, Concepția curriculumului universitar, Concepția standardelor de formare profesională etc. În conformitate cu acestea s-a preconizat că asigurarea continuității educației, în care accentul să fie pus pe individualitatea și responsabilizarea studentului, pe promovarea libertății de gândire și formarea unui parteneriat între profesori și studenți. Deficiențele sistemului constau în faptul că acesta oferă doar teoretic studenților șansa de a alege cursul opțional, mulți dintre ei nefiind pregătiți pentru a face această alegere, deoarece dacă nu se formează o grupă din mai mulți studenți cursul nu se va ține.

O altă problemă este lipsa unei concepții clare asupra ciclului II–masterat, care trebuie să corespundă cu standardele europene. Învățământul superior din RM continuă a fi unul teoretic. Studenții, în mare parte, nu și-au format deprinderea de a studia de sine stătător. Nu există o colaborare activă între instituțiile de învățământ superior și angajatori etc. În aceste condiții, are loc compromiterea noului sistem educațional care funcționează destul de eficient în Occident.

Caracterul teoretic al învățământului superior din Moldova se datorează în mare parte lipsei unei baze tehnico-materiale moderne. Multe prevederi ale Procesului de la Bologna funcționează la moment doar pe hârtie. Întrucât nu există resurse financiare, devine extrem de dificilă realizarea mobilității academice. Concepție este Programul „Work and Travel” care oferă studenților posibilitatea de

17 <http://www.viitorul.org/viewinterview.php?l=ro&id=1371&idc=159>

a munci și de a face schimb de experiență, de a dobîndi noi abilități profesionale sau motivaționale. Deoarece în 2007-2008 o bună parte din studenții plecați au încălcat regimul de ședere în SUA, nerevenind la timp în țară, ca rezultat, experiența “Work and Travel” a devenit negativă atît pentru imaginea mediului universitar din Moldova, cît și imaginea pentru țară în ansamblu. Tinerii plecați au fost și ei lezați în drepturi. Autoritățile competente (MET, CpDOM, MAEIE, Ambasada SUA) au invocat un cumul de aspecte negative vizavi de procesul de aplicare, modul de respectare a condițiilor stipulate în acordul de participare, condițiile de acomodare în SUA, inclusiv aspectele financiare. Ca rezultat, au fost create diverse portaluri informative menite să informeze studenții despre potențialele riscuri și să-i avertizeze despre restricțiile în timpul șederii pe teritoriul altui stat¹⁸.

O altă problemă este Hotărîrea Guvernului nr.434¹⁹ privind stabilirea unei cote-limită de înscriere la instituțiile de învățămînt superior prin care a nemulțămît atît din partea absolvenților instituțiilor preuniversitare, cît și din partea personalului didactic și a administrației universităților. În urma cercetărilor efectuate experții au constat că acest act a generat probleme financiare și sociale: diminuarea coeficientului de ore; reducerea locurilor de muncă pentru profesori în absența unor alternative reale; anual 10 mii studenți rămîn neînmatriculați; vulnerabilitatea organelor de conducere ale universităților în raport cu Guvernul; incapacitatea universităților de a renova baza tehnico-materială²⁰.

În ultimii 3 ani, universitățile din RM au ratat cca 400 mln lei. Autonomia universitară, inclusiv în universitățile private se află în pericol. Cererea socială este în continuare mare, un număr important de tineri rămîn în afara procesului de studii, aceasta demonstrează că Hotărîrea Guvernului nr.434 contravine voinței și opțiunilor cetățenilor, atentează la autonomia decizională a universităților. Limitările abuzive aduc atingere dreptului constituțional la învățatură (art.35 Constituția RM).

Îngrădind funcționarea liberă a universităților, RM se auto-izolează, or acest principiu este unul cheie al Procesului de la Bologna. Noțiunea autonomiei universitare este consfințită în Constituție și în Legea învățămîntului și presupune gestionarea, potrivit legii și răspunderii personale, a fondurilor alocate de la buget sau provenite din alte surse legale²¹.

Mediul academic în perioada de referință a fost marcat de evenimente care îi vor influența dezvoltarea pentru o perioadă destul de îndelungată. Vectorul de dezvoltare indicat în acești doi ani va direcționa învățămîntul universitar spre o formă departe de cea impusă de standardele europene.

18 <http://www.mfa.gov.md/swt/>, <http://moldova.usembassy.gov/summer-work.html>

16 Hotărîre de Guvern nr. 434 din 2006

20 http://www.comunicate.md/index.php?task=articles&action=view&article_id=1714

21 <http://www.edu.md/?MenuItem=6&SubMenu0=1&SubMenu1=1>

În Transnistria nu se atestă schimbări sau o evoluție în ceea ce privește învățămîntul superior. Situația absolvenților este și mai acută în condițiile în care administrația regiunii își propune să subvenționeze studiile universitare și profesionale doar pentru studenții care acceptă să muncească după absolvire conform repartizării. Absolvenții însă preferă să se angajeze în organizațiile comerciale sau pleacă la muncă în afara RM (sau în alte regiunii). Pentru a asigura organizațiilor bugetare și întreprinderile cu specialiști calificați, se propune re-introducerea practicii comenzii de stat²², sistem practicat în Federația Rusă. În regiune activează 5 filiale ale instituțiilor de învățămînt superior din FR (dintre care sunt acreditate doar 2) și o filială a universității din Ucraina. Universitatea „de stat” din regiunea separatistă „T. G. Șevcenco” este membru titular al Asociației euroasiatice a universităților clasice. Diplomele de studii eliberate sunt reunoscut de Ministerul Educației din FR, dar nu și de autoritățile constituționale. În același mod procedează și administrația de la Tiraspol, care nu recunoaște diplomele eliberate de universitățile din dreapta Nistrului. În 2008 la Tiraspol s-a încercat simplificarea acestei proceduri destul de birocratice²².

5.5. Problema manualelor

În acest domeniu au fost obținute succese importante: s-a acumulat experiență în ceea ce privește elaborarea și expertizarea manualelor, prin eforturile autorităților centrale competente și ale societății civile procesul de elaborare și editare a manualelor a devenit mai transparent, s-a creat un sistem de închiriere a manualelor școlare. La moment, liceele sunt asigurate cu manuale în proporție de 80%.

Totuși persistă problema calității manualelor. O parte au fost supuse unei critici drastice de către profesori, părinți și experți. Avînd în vedere că primă verigă a sistemului universitar conform Procesului de Bologna este centrată pe student, subiecte primordiale pe agenda universităților urmează a fi sporirea abilităților practice ale studenților, dotarea cu resurse informaționale performante, completarea fondurilor bibliotecilor. Datorită donațiilor externe și ONG, în ultimul timp fondul bibliotecilor se completează simțitor oferind lucrări destul de bune pentru a fi aplicate în procesul educativ de către studenți. Totuși, și aici există o problemă—tematicile abordate în publicațiile ONG diferă de materia din curriculum, care este destul de rigidă și bazată pe teorie, nu pe studiul independent și aplicare practică.

5.5.1. Regiunea transnistreană

Dacă în dreapta Nistrului industria cărții a reușit să intre pe unda necesităților cititorilor, atunci în regiunea transnistreană la acest capitol, situația rămâne în-

²² <http://www.nr2.ru/pmr/178067.html>

grijorătoare. Fondul bibliotecilor nu a fost completat de ani de zile, iar donațiile primite în mare parte sunt cărți vechi, în limba rusă, care nu mai prezintă interes pentru cititorii tineri. În condițiile în care accesul la Internet nu este asigurat pentru toți elevii (în școli lipsește echipamentul necesar conexiunii la rețeaua globală) bibliotecile rămân singurele surse de informație pentru tineri însă fondurile acestora sunt perimate și politizate.

Utilizarea manualelor din perioada sovietică împiedică dezvoltarea elevilor în spiritul valorilor democratice, a participării și cunoașterii multilaterale. Bibliotecile s-au transformat în depozit deoarece titlurile de carte deținute de acestea nu mai sunt actuale. Acest fapt influențează și asupra nivelului de informare a cadrelor didactice, care trebuie să aibă la dispoziție mai multă literatură, însă aceasta nu este posibil în instituțiile de învățământ din regiune unde libertatea de cunoaștere este îngrădită, fiind subordonată intereselor economice și scopurile ideologice ale regimului local. Această situație anormală este perpetuată și de barierele impuse de regimul de la Tiraspol, prin împiedicarea livrării în regiune a materialelor informative/educaționale editate în română sau engleză, care, în opinia „funcționarilor” transnistreni, atentează la securitatea și stabilitatea *RMN*.

DREPTUL LA MUNCĂ ȘI PROTECȚIE SOCIALĂ

Potrivit prevederilor legislației naționale, în RM orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecție împotriva șomajului. Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare¹.

Analiza situației pentru 2007 și 2008 ne permite să conchidem că dreptul la muncă și protecție socială este deseori încălcat. Deși au fost implementate proiecte în domeniul dat, s-au adoptat un șir de hotărâri de Guvern, numărul cazurilor de încălcare a dreptului la un trai decent, la asistență și protecție socială, la ocrotirea sănătății, la protecție împotriva șomajului etc. este în continuă creștere.

6.1. Dreptul la muncă și protecție împotriva șomajului

Conform datelor statistice, salariul mediu lunar al unui angajat în economia națională în lunile ianuarie-noiembrie 2007 a constituit 2014 lei și s-a majorat în termeni reali cu 8,2% comparativ cu aceeași perioadă din 2006. În sectorul public, salariul mediu lunar era 1949 lei, fiind mai mare față de cel din sectorul privat (cca 1841 lei). Pe parcursul anului 2007 au fost create 87 mii locuri de muncă, de 2,3 ori mai mult față de anul 2006. De menționat faptul că numărul de locuri de muncă nou-create a depășit semnificativ numărul de locuri de muncă lichidate (cca 39,8 mii)². Numărul salariaților în economia RM în perioada ianuarie-noiembrie 2007 a constituit 620,8 mii de persoane, în descreștere cu 25,3 mii de persoane, sau cu 3,9% comparativ cu 2006. Cea mai mare diminuare a personalului salariat (cu 17,7%), urmând tendința din ultimii ani, a avut loc în sectorul agricol. De asemenea, au fost înregistrate reduceri de personal în industrie (cu 6,2%), în serviciul de sănătate și asistență socială (cu 3,8%), în învățământ (cu 2,9%) și în transport (cu 1,9%). În același timp, numărul salariaților implicați în activitățile comerciale și în construcții a fost în creștere cu 13,7 și 9,7 la sută.

¹ Constituția RM, art.43, 47

² www.statistica.md/ Piața forței de muncă în RM în anul 2007

În anul 2008, conform datelor Guvernului, salariul mediu pe economie a fost de 2528,6 lei, iar în sfera bugetară -1959 de lei, adică a crescut cu 21% față de anul precedent³. Totuși, moldovenii au preferat să muncească în străinătate, motivându-și decizia prin insuficiența salariului. Potrivit datelor oficiale, peste hotare muncesc cca 360 mii de moldoveni, iar potrivit celor neoficiale, un milion de persoane. Conform publicației "RM - problemele migrației", lansată la 26.07.2007, circa 273.000 de moldoveni și-au părăsit țara pentru o anumită perioadă de timp. Majoritatea lor au plecat peste hotare în căutarea unui loc de muncă. Astfel, peste 130.000, sau 47,7% din cei care se află în străinătate, nu s-au întors în Moldova de mai bine de un an. Circa 89% au plecat peste hotare la muncă, 6,5% la studii și 5% în alte scopuri⁴. Majoritatea moldovenilor care muncesc peste hotare nu au încheiate cu angajatorii contract legal de muncă.

Numărul șomerilor, conform datelor Biroului Internațional al Muncii, a fost de cca 66,7 mii, constituind doar 2/3 din numărul total al șomerilor în anul 2006. Șomajul afectează într-o proporție mai mare bărbații – 62,2% și persoanele din mediul urban – 61,1%. Durata medie a șomajului a scăzut cu 2 luni față de 2006, egalându-se cu 19 luni. Rata șomajului la nivel de țară a înregistrat valoarea de 5,1%, fiind cu 2,3 % mai mică față de anul 2006, cea mai mare scădere a fost înregistrată în rândul persoanelor de sex masculin (-2,6%). Rata șomajului în rândul tinerilor (15-24 ani) a fost de 14,4%, în comparație cu 17,1% în 2006. Șomajul de lungă durată în rândul tinerilor (6 luni și mai mult) a scăzut de la 46,2% în 2006 la 35,2% în 2007. În realitate, numărul cetățenilor aflați în căutarea unui loc de muncă este mult mai mare, decât cel prezentat de BIM⁵. Evident, procedurile birocratice și indemnizația de șomaj derizorie duc la micșorarea numărului de cetățeni care se înregistrează la oficiile de ocupare a forței de muncă.

În ultimii ani s-a majorat și numărul șomerilor în stînga Nistrului⁶. Șomajul este provocat de activitatea autorităților locale. Majoritatea țăranilor nu au unde munci, deoarece terenurile agricole au fost privatizate forțat de firme monopoliste. Astăzi, în mare parte, țăranii din regiune nu mai au acces la terenurile lor agricole, sursa lor principală de existență și nici nu au un alt loc de muncă. Ca rezultat, ei nu-și pot întreține familiile și copiii, nu pot achita facturile sau procura bunuri⁷. În raionul Grigoriopol oamenii au rămas fără loc de muncă din cauza privatizării, comercializării, insolabilității sau distrugerii fabricelor. Au fost invocate diverse motive pentru a nu li se achita indemnizația de șomaj sau pentru a nu li se oferi un alt loc de muncă.

3 www.info-prim.md/2008-02-19/09:28/

4 <http://www.basa.md/?c=news&id=355064#355064>

5 Cei cca un milion de moldoveni care se află la muncă peste hotarele țării

6 La oficiul teritorial de muncă, din or. Tiraspol în anul 2008 s-au adresat cca 12,5 mii de cetățeni, dintre care numai 1655 au primit statutul de șomeri, iar 49 au obținut un loc de muncă.

7 Din cauza lipsei locurilor de muncă și a condițiilor de trai, majoritatea cetățenilor din stînga Nistrului pleacă la muncă peste hotarele țării. În 2007 din r-ul Rîbnița, au plecat peste hotare cca 3648 persoane cu vârste cuprinse între 20 și 40 ani. Ca rezultat, cca 2417 de case de locuit sunt părăsite, dintre care 782 mai mult de 5 ani.

Deși în teritoriu există birouri de ocupare a forței de muncă, ele se ocupă doar cu înregistrarea șomerilor⁸. Birourile nu propun oferte de muncă concrete, fie că acestea lipsesc, fie că numărul întreprinderilor solicitante este extrem de mic. Autoritățile constituționale nu cunosc și nu se implică în rezolvarea unor astfel de probleme.

Controlul asupra respectării actelor normative în domeniul muncii este exercitat de Inspekția Muncii. În anul 2007, în urma controalelor întreprinse, s-au înregistrat cca 80000 cazuri de încălcare de către angajatori a prevederilor legale privind protecția muncii. Numărul accidentelor de muncă este în descreștere față de anii precedenți: 595 de cazuri în 2007, 665 în 2006 și 682 în 2005. Rata accidentelor de muncă a constituit 0,78% (0,87% în 2006). În industrie numărul accidentelor de muncă este de 250 cazuri. În regiunea transnistreană pe parcursul anului 2008 au fost înregistrate cca 173 accidente de muncă. Cazuri de deces ale salariaților în accidente de muncă din 1992 până în 2008 se cotează la 63 incidente. Cauzele principale ale accidentelor de muncă sunt: neasigurarea de către angajator a condițiilor de muncă; inexistența mijloacelor de protecție a muncii; ineficiența mecanismului de supraveghere și control asupra respectării legislației muncii. Majoritatea întreprinderilor din regiune funcționează cu utilaj sovietic, uzura căruia depășește cu mult limita admisibilă, iar termenul de exploatare fiind expirat.

Din numărul total al petițiilor adresate Inspekției Muncii, cca 70 % se referă la neachitarea la timp a salariilor. Au fost înregistrate cazuri când salariații nu au fost remunerați timp de 9 luni, din lipsa resurselor financiare, însă li s-a reținut impozitul pe venit din salariul „neachitat”. Potrivit datelor, la 1.12.2007 în sectorul real al economiei, 448 întreprinderi aveau datorii la plata salariilor, în sumă totală de 90 mln lei. La începutul anului trecut datoriile s-au redus cu 25 mln lei. Cele mai mari datorii (54%) față de angajați, le au întreprinderile din sectorul agricol, fiind urmate de cele din industrie, transport și comunicații. În acest sens, din 2008 s-a majorat cuantumul amenzilor administrative aplicate angajatorilor pentru reținerea salariului mai mult de 2 luni. Amenda constituie de la 250 la 300 salarii minime.

În regiunea transnistreană neachitarea la timp a salariului este un fenomen obișnuit. Reținerea salariului este motivată prin lipsa resurselor financiare sau deficitul bugetar. Doar funcționarii, lucrătorii organelor de forță, procurorii și judecătorii primesc salariul la timp. Promo-LEX a constatat că profesorii din școlile moldovenești din regiune primeau salariul cu întârziere de câteva luni. În schimb, profesorii din școlile cu predare în limba rusă salariul le era achitat regulat.

8 În anul 2008, în regiunea de est a țării, indemnizația minimă de șomaj constituie cca 15 USD, iar cea maximă - de până la 37 USD, iar coșul minim de consum pentru o persoană era de cca 140 USD.

6.2. Dreptul la ocrotirea sănătății

În RM dreptul la ocrotirea sănătății este garantat prin Constituție⁹. Privit sub mai multe aspecte, acest drept presupune: ameliorarea și fortificarea sănătății populației, asigurarea securității vieții, prevenirea și profilaxia îmbolnăvirilor, promovarea unui mod de viață sănătos, garantarea accesului la servicii de sănătate și medicamente de calitate etc.

În 2007 și 2008 politica guvernamentală în domeniul sănătății a evoluat progresiv. A fost aprobată Politica națională de sănătate și Strategia de dezvoltare a sistemului de sănătate pentru 2008-2017. A fost adoptat Programul național de promovare a modului sănătos de viață pentru 2007-2015, Programul național de combatere a hepatitelor virale B,C și D pentru 2007-2011, Programul național privind securitatea transfuzională și autoasigurarea țării cu preparate sanguine pentru 2007-2011, Programul național privind sănătatea mintală pentru 2007-2011. S-a efectuat delimitarea juridică a serviciului de asistență medicală primară de cel spitalicesc și consolidarea infrastructurii instituțiilor medicale de urgență. În 2007 finanțările pentru sistemul de sănătate au constituit 3,2 mlrd lei față de 590 mln lei în 2001.

Un alt aspect pozitiv ține de elaborarea unor proiecte în domeniul sănătății care urmează a fi implementate în regiunea transnistreană¹⁰. Finanțarea proiectelor se va efectua din sursele bugetul de stat în parteneriat cu donatorii străini. Astfel, au fost înaintate propuneri de proiecte privind: pregătirea profesională continuă a medicilor, lucrătorilor medicali și farmaciștilor din regiune; reabilitarea Centrelor de transfuzie a sîngelui; încurajarea inițiativelor privind contracararea virusului HIV-SIDA și tuberculozei; crearea Centrului perinatal de nivelul II în or. Tiraspol etc.

Principalele probleme cu care s-a confruntat sectorul sănătății în 2007-2008 constituie insuficiența transportului sanitar, dotarea insuficientă cu echipament medical, starea nesatisfăcătoare a edificiilor destinate ocrotirii sănătății, lipsa infrastructurii necesare, insuficiența medicamentelor, calitatea proastă a serviciilor de sănătate, motivarea tinerilor specialiști, cota mare a mortalității infantile, răspîndirea tuberculozei, HIV-SIDA și hepatitei etc.

Un studiu realizat de Legatum Institute (Dubai) arată că cca. 43% din moldoveni nu sunt satisfăcuți de starea sănătății lor. Problema prioritară a oricărui stat democratic, implicit și a RM constituie starea sănătății oamenilor, în care statul investește anual mai puțin de 200 USD pe cap de locuitor. În consecință, starea sănătății populației țării degradează constant. Studiul Legatum Prosperity Index 2008, realizat în 104 țări ale lumii a plasat RM pe locul 83 , între Honduras și

⁹ Al.1 art.36, Constituția RM

¹⁰ Hotărîrea Guvernului RM nr.1178 din 31.01.2007 în scopul asigurării implementării eficiente a inițiativelor Președintelui RM privind întărirea încrederii și securității în contextul soluționării problemei transnistrene și acordarea asistenței sociale populației localităților din stînga Nistrului (Transnistria).

Pakistan. În top se află Australia, Austria și Finlanda, pe ultimul loc s-a plasat Yemenul. Morbiditatea prin HIV în Moldova este cea mai înaltă în regiune. Aproape 20% din cetățenii țării fumează, iar peste 10% suferă de malnutriție. Ca rezultat, speranța de viață în Moldova constituie pînă la 60 ani, iar populația este în descreștere¹¹.

În 2007 instituțiile de asistență medicală primară au fost delimitate de sectorul spitalicesc și au devenit persoane juridice autonome. Prin această reformă s-a urmărit eficientizarea alocării mijloacelor financiare destinate sistemului de sănătate și îmbunătățirea gestionării resurselor financiare de către instituțiile medicale. Astfel, în localitățile rurale din RM au fost instituite 334 Centre de sănătate, iar în centrele raionale au fost create 35 centre ale medicilor de familie¹². Cu toate acestea, accesul la serviciile de sănătate continuă să rămînă o problemă serioasă. Cca 25% din populația dezavantajată social, în etate sau cea aptă de muncă, preponderent din localitățile rurale, nu au acces suficient la serviciile de sănătate din cauza dificultăților financiare, lipsei infrastructurii de transport etc. Această categorie a populației nu este încadrată în sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală. În mediul rural pentru serviciile medicale o familie săracă cheltuiește de 28 de ori mai puțin decît o familie înstărită¹³. Cca 300 localități nu au medic de familie, iar sute de cetățeni nu au acces la serviciile medicale. În unele raioane, un singur medic de familie are în grijă sa populația din 5-6 sate. Cei mai afectați sunt persoanele cu dizabilități și pensionarii, care necesită îngrijiri speciale și urgente. Cel mai mare deficit de medici de familie se atestă în raioanele Cantemir, Rezina și Cimișlia, care sunt asigurate cu astfel de specialiști în proporție de numai 50-60 la sută¹⁴. Măsurile întreprinse de Guvern privind stimularea tinerilor specialiști de a se angaja în localitățile rurale nu au fost efective. Condițiile de trai și activitate precare, salariul mizer îi descurajează pe tineri. Situația este alarmantă și în regiunea transnistreană, unde personalul medical din cauza salariului derizoriu, emigrează, iar cei rămași sunt nevoiți săsuporte consecințele regimului separatist: insuficiența salariului, lipsa echipamentului medical și medicamentelor, condiții inadecvate de muncă, presiuni politice etc. Unele localități nu dispun de farmacii. Cele mai importante medicamente pot fi găsite doar în farmaciile din or. Tiraspol. Într-o situație dificilă se află persoanele cu dizabilități și pensionarii care nu se pot deplasa, ei fiind nevoiți să procure medicamente de la medic, achitînd un preț de 2-3 ori mai mare, iar medicii nu doresc să acorde asistență medicală la domiciliu pacienților care nu și-au procurat din timp medicamentele necesare.

Una din problemele sistemului de sănătate este corupția. Deși au fost implementate proiecte în acest sens, corupția în instituțiile medicale nu a fost stopată. Din contra se poate afirma că a devenit și mai critică. Medicii continuă să solicite plăți

11 <http://www.interlic.md/2009-02-20/legatum-institute-problemacheie-a-moldovei-este-ocrotirea-sanatatii-8713.html>

12 <http://www.ms.gov.md>, raportul ministrului sănătății din 29.01.09

13 <http://www.e-democracy.md/parties/docs/amn/200711151/>

14 <http://www.odn.info.md/social3408.html>

suplimentare pentru serviciile medicale prestate, fie că e vorba de o simplă procedură medicală sau de un tratament mai serios. Medicii au pretins bani pentru eliberarea certificatelor, stabilirea, acordarea sau majorarea gradului de invaliditate etc. Sumele variază între 50-300 euro¹⁵.

O altă problemă pentru RM rămîne asigurarea medicală a populației. În 2007 s-au asigurat cca 20000 cetățeni, mai puțini decît în anul 2004, cînd s-au asigurat 34000 de persoane¹⁶. Dezinteresul populației pentru procurarea polițelor de asigurare medicală este determinat și de faptul că cetățenii sunt nevoiți să achite dublu pentru tratament, prima dată, cînd procură polița de asigurare medicală, și o două oară, cînd achită medicului suma pretinsă de acesta pentru serviciile prestate. Un alt motiv de a nu procura polița de asigurare este acoperirea limitată a spectrului și volumului de servicii medicale prin Programul unic al asigurărilor medicale obligatorii.

Într-o situație deosebită se află pensionarii angajați și studenții care au absolvit instituțiile de învățămînt superior. Primii sunt nevoiți să achite cotizațiile de asigurare medicală cu toate că sunt asigurați. Considerăm nemotivată încasarea la bugetul de stat a primelor de asigurare obligatorie de la pensionarii angajați, de activitatea cărora beneficiază economia națională. Într-o situație similară se află tinerii absolvenți a instituțiilor superioare de învățămînt. Statul le acordă asigurare medicală doar pînă la finalizarea studiilor, însă nu și pentru perioada de după absolvire, perioadă în care ei își caută un loc de muncă. Evident, aceștia sunt nevoiți să procure polițe de asigurare medicală pe banii părinților.

Un subiect deschis rămîne prestarea serviciilor medicale cetățenilor din stînga Nistrului. În raportul precedent, Promo-LEX a menționat probleme cu care se confruntă persoanele asigurate din regiune, însă nu au fost luate măsuri pentru ameliorarea situației. Asigurații continuă să achite prime de asigurare medicală, deși nu pot beneficia de serviciile sistemului de sănătate¹⁷.

6.3. Dreptul la un trai decent și protecție socială

Legea garantează dreptul la protecție socială persoanelor socialmente-vulnerabile: persoanelor cu dizabilități, copiilor, familiilor cu mulți copii, persoanelor în etate etc.

Potrivit estimărilor Băncii Mondiale sub limita sărăciei trăiesc cca 40% din populația țării¹⁸. Una din cauze este caracterul neuniform al sistemului de asigurări sociale de stat. Populația aptă de muncă aflată în minoritate, întreține pe cea inaptă de muncă. Politica Guvernului este îndreptată mai mult spre susținerea socială și mai puțin pe prevenirea problemei. Sistemul de asigurări sociale obligatorii

15 <http://www.capc.md/ro/radio/18.html>

16 www.parlament.md/download/drafts/ro/3210.2008.doc

17 <http://www.promolex.md/index.php?module=publications>

18 <http://www.flux.md/editii/48/articole/1302/>

nu cuprinde cetățenii care muncesc peste hotare. Ei nu beneficiază de protecția socială a statului, deși contribuția lor este substanțială pentru economie.

Cele mai defavorizate categorii ale populației sunt pensionarii și persoanele cu dizabilități, care depind în totalitate de sistemul de asigurări sociale de stat. În 2007 indemnizația pentru invalizii de gr. I era de numai 288 lei, ceea ce constituia 19% din valoarea coșului minim de consum, iar pensia minimă în sectorul agrar numai 361 lei, adică 24%. Evident, sunt sume minime și insuficiente pentru asigurarea unui trai decent și îngrijirea convenită a invalizilor și pensionarilor. Pentru comparație, spre exemplu pensiile deputaților, membrilor de guvern, funcționarilor publici, aleșilor locali, judecătorilor și procurorilor depășește de 10 ori pensia medie pentru limita de vîrstă stabilită pe baze generale. În așa mod se încălcă principiul echității sociale, respectiv, dreptul egal la un trai decent.

Într-o situație dificilă se află victimele represiunilor politice, cărora le-au fost anulate toate tipurile de înlesniri sociale pe motiv că majoritatea sunt pensionari și beneficiază de protecție socială din partea statului.

O problemă serioasă pentru Moldova rămîne a fi protecția copilului și a familiei cu mulți copii. În vederea asigurării dreptului la un trai decent, familiile care au copii nou-născuți beneficiază de indemnizații lunare mărimea cărora depinde de cotizațiile vărsate de aceste familii la bugetul de asigurări sociale. Conform legii, o categorie de angajați nu plătește aceste cotizații, cum este cazul angajaților Ministerului Afacerilor Interne. Din aceste considerente angajatele MAI aflate în concediu pentru îngrijirea copilului pînă la vîrsta de 3 ani primesc o indemnizație lunară în cuantum egal cu indemnizația acordată persoanelor neangajate în cîmpul muncii, cu toate că statul are obligația de a le asigura o plată echitabilă, deoarece această categorie de persoane *de facto* este angajată în cîmpul muncii.

Este necesară și revizuirea sistemului de alocare a indemnizațiilor pentru copii, fiind preferabilă instituirea unei indemnizații nediferențiate pentru toți copiii, în funcție de coșul minim de consum. Modalitatea existentă comportă multiple deficiențe. Considerăm că indemnizația trebuie să fie aceeași pentru toți copiii, or, aceștia sunt discriminați pentru faptul că părinții nu se pot angaja în cîmpul muncii și, respectiv, nu plătesc cotizații de asigurări sociale.

Indemnizația lunară pentru îngrijirea copilului între 1,5 și 16 ani este menținută la doar 50 lei și este achitată doar dacă venitul mediu lunar al fiecărui membru al familiei în anul precedent nu a depășit 54 lei. În cazul în care mama se angajează în cîmpul muncii înainte de încheierea concediului pentru îngrijirea copilului sau soțul pleacă peste hotarele țării la lucru achitarea indemnizației se sistează. Au fost înregistrate cazuri cînd mamelor tinere nu li s-a plătit indemnizația pentru motivul că soțul lucrează peste hotarele țării, unde realizează venituri suficiente. Organul competent a stabilit acest fapt prin verificarea pașaportului solicitantului în care erau aplicate ștampile de intrare/ieșire.

O problemă deschisă rămîne susținerea celor care îngrijesc de persoanele cu dizabilități sub vîrsta de 75 de ani. Acestea nu beneficiază de compensații, facilități sau indemnizații de la stat, iar perioada de îngrijire a invalizilor, ținuturilor la pat nu este inclusă în stagiul de muncă. În consecință, statul își arată indiferența față de această categorie de persoane.

Într-o situație nefavorabilă continuă să fie locuitorii regiunii estice. Aceștia nu beneficiază de asistență și protecție socială din partea statului. Autoritățile constituționale au motivat incompetența lor de a le asigura drepturile sociale prin situația politică, funcționarea unui sistem separat de protecție socială în teritoriu, prin impedimentele cu care se confruntă în implementarea legilor etc. Promo-LEX a înregistrat un caz, cînd organele competente au refuzat să acorde înlesniri, decît după verificarea de către organele de drept a situației militare a beneficiarului. În avizul expediat cetățeanului C.G, domiciliat în regiune, scria că *el va primi înlesnirea cuvenită doar după prezentarea carnetului de militar pentru a stabili dacă el a luptat sau nu contra RM și verificarea situației militare de către organele competente.*

Deși legea nu discriminează accesul cetățenilor din regiune la serviciile sociale garantate de stat, acest drept este irealizabil din motivul nerecunoașterii actelor emise de „autoritățile transnistrene” sau inexistenței organelor care ar asigura implementarea efectivă a actelor normative. Totuși, „Promo-LEX” a investigat cazuri de colaborare tacită dintre organele de asigurări sociale de pe ambele maluri ale Nistrului. Deși nu există nici un acord între cele două organe, acestea își transmit datele de pensionare sau alte date cu caracter privat a cetățenilor. Mai mult, acestea au deja stabilită raza teritorială de protecție socială a cetățenilor, fiind refuzate în mod intenționat cererile celor care doresc să beneficieze de pensie din partea „RM sau Transnistriei”. Au fost înregistrate cazuri cînd organele de asigurări sociale au „recomandat” persoanelor să se adreseze la oficiile de resort din regiune. Astfel autoritățile competente nu numai că încalcă grav legea, dar și descurajează cetățenii din stînga Nistrului.

Deficitul bugetar de peste 45% arată că în regiune situația socială este critică. Legislația locală prevede doar formal asigurarea „socială” a anumitor categorii de beneficiari. În realitate, însă de scutiri, înlesniri și alte privilegii se bucură doar angajații/pensionarii structurilor de forță, a procuraturii și judecătoriei. Ceilalți pensionari, persoanele cu dizabilități mizează pe retribuția derizorie și pe „ajutoarele umanitare” din partea Rusiei. În 2008, ca „ajutor” din partea „ Rusiei mamă”, pensionarii din regiune au primit un supliment la pensie în valoare de 85 de ruble (cca 100 lei). Potrivit unor surse neoficiale, de alocația respectivă au beneficiat doar pensionarii ruși sau cei ce dețin cetățenia rusă, deși oficialii de la Moscova și Tiraspol au declarat că ajutorul material este destinat tuturor pensionarilor indiferent de naționalitate.

DREPTURILE ELECTORALE

Pe parcursul anilor 2007 și 2008 au fost operate modificări în legislația electorală, care în general, crează noi impedimente în exercitarea drepturilor electorale.

La 23 martie 2007, a fost modificat art. 82 din Regulamentul Parlamentului. Proiectul respectiv de lege a fost adoptat în regim de urgență, concomitent în două lecturi încălcându-se prevederile Regulamentului Parlamentului. Astfel, s-a stabilit că ședințele în plen ale Parlamentului, cu excepția celor închise, *pot fi transmise în direct la posturile publice naționale de radio și TV în conformitate cu prevederile Codului audiovizualului, precum și la inițiativa Parlamentului.*

Amendarea Regulamentului Parlamentului în regim de urgență nu are justificare suficientă și este abuzivă deoarece s-a încălcat procedura de votare. *Puterea a apreciat acest amendament că anulează obligativitatea transmiterii în direct a ședințelor Parlamentului la posturile publice radio/TV.*

Ulterior, unul dintre autorii inițiativei legislative a declarat franc că modificarea este necesară pentru a stopa intervențiile abuzive ale reprezentanților unor fracțiuni parlamentare, a limita publicitatea și apariția publică a reprezentanților unor partide care nu au participat independent la cursa electorală.

Argumentele oficial invocate însă au fost contradictorii. Inițial s-a enunțat motivul economisirii mijloacelor financiare (cca.2 milioane lei pentru transmisiunile în direct), iar mai târziu s-a argumentat prin necesitatea asigurării independenței editoriale a companiei publice.

În aprilie 2008 Parlamentul a operat câteva modificări esențiale în legislația electorală. Una din ele constă în ridicarea pragului electoral de la 4% la 6%, pe care au apreciat-o experții de natură să conducă la o criză de legitimitate a democrației în Moldova. Mai mult, revenirea la pragul electoral de 6% are loc după numai 3 ani de la micșorarea acestuia, fără ca să fi avut loc scrutine în această perioadă.

Argumentele invocate nu au fost serioase, menționându-se că pragul de 4% contribuie la prezența unui număr prea mare de partide în legislativ, ceea ce dăunează democrației moldovenești. În realitate, prin modificarea respectivă s-a urmărit blocarea accesului unor noi formațiuni politice în Parlament. În condițiile în care

În Moldova problemele ce țin de mass-media și informarea populației nu numai în perioada electorală reprezintă încă un serios subiect de discuție, majorarea pragului electoral nu poate fi interpretat decât în termeni restrictivi. Înăsprirea condițiilor pentru accesarea concurenților electorali în Parlament nu este altceva decât o reacție directă la pierderea de către putere a alegerilor în autonomia găgăuză în 2006 și 2008, a alegerilor locale generale în 2007 și, în special, a alegerilor pentru funcția de primar al capitalei.

Mai mult, sistemul electoral proporțional (pe liste de partid), operat pentru formarea Parlamentului, contribuie în mod determinant la creșterea rolului partidelor în detrimentul candidaților independenți. În istoria alegerilor din Moldova candidații independenți nu au înregistrat vreodată succese. În condițiile actualului sistem electoral în care candidații independenți trebuie să întrunească 3 % din voturi, accesarea lor în Parlament este practic imposibilă.

Opoziția și societatea civilă precum și experții și reprezentanții instituțiilor internaționale specializate și-au arătat îngrijorarea în legătură cu aceste modificări.

La 10 aprilie 2008 Parlamentul R.Moldova a modificat legislația electorală, restricționând exercițiul drepturilor persoanelor cu cetățenie dublă sau multiplă și care dețin funcții publice.

Argumentul oficial privind introducerea restricțiilor a *fost pentru a nu pune în pericol securitatea națională*, iar argumentele presupuse obligații politico-juridice față de statele respective, aspect care poate genera un conflict de interese în situațiile în care vor exista obligații față de ambele state”, în timp ce opoziția, experții din sfera politică și juridică au calificat modificarea drept document ce contribuie la dezbinarea socială, în stare să pună premisele unor trieri de cadre pe criterii politice, sociale și chiar naționale. Concluziile respective se bazează pe faptul că nu au fost constatate lacune ale reglementărilor în domeniu, lipsesc argumentele științifice și practice și estimări ale numărului de persoane aflate în situația de posibil conflict, precum și analize serioase de impact.

Mai mult, numeroasele probleme, contradicții juridice sau neclarități, depistate de experți, au fost ignorate de către autorități, care au grăbit adoptarea amendamentelor fără a solicita expertiza unor instituții europene competente, fără a stipula prevederi clare privind mecanismul de verificare a candidaților la funcțiile publice și fără a oferi garanții privind neaplicarea tendențioasă și selectivă a noilor reglementări.

La 23 octombrie 2008 OSCE și Comisia de la Veneția au prezentat un raport, care relevă că limitările electorale contravin art. 38 al Constituției RM, Codului de bune practici în materie electorală și altor convenții internaționale la care Moldova este parte. Autoritățile au fost atenționate asupra faptului că legislația electorală este inadecvată față de o categorie de cetățeni. Cu puțină întârziere, la 29 aprilie 2008, și Comisia împotriva Rasismului și Intoleranței a făcut public un raport, ela-

borat în decembrie 2007, exprimându-și îngrijorarea în legătură cu modificările operate în Legea cetățeniei RM.

Mai mult, la 18 noiembrie 2008 CtEDO, la solicitarea depusă de Primarul general al capitalei, Dorin Chirtoacă, și consilierul municipal Alexandru Tănase, a stabilit că restricțiile din Legea cetățeniei sunt discriminatorii și îngrădesc drepturile și libertățile omului. Conform cercetărilor Curții, Moldova este unica țară din cadrul Consiliului Europei, care, deși permite multipla cetățenie, interzice persoanelor ce o dețin să fie eligibile pentru funcții publice. Acest lucru este surprinzător în special pentru că în 2002 și 2003 Guvernul a permis multipla cetățenie, fără a menționa despre eventualele restricții aduse drepturilor politice.

Unul din cele mai disputate aspecte în campaniile electorale precedente a fost modul de administrare a listelor de alegători. Autoritățile tot încearcă să creeze un mecanism de constituire și verificare a listelor. Concepția Sistemului informațional automatizat de stat "Alegeri" prezintă baza necesară formării Registrului alegătorilor în format electronic. Informatizarea și securizarea procesului trebuie însoțite de o instruire adecvată și dotări tehnice potrivite, iar activitatea desfășurată să fie verificabilă. Primele testări au fost efectuate la câteva secții de votare în cadrul alegerilor locale din 2007, însă din lipsa resurselor financiare sistemul nu va fi utilizat în cadrul alegerilor parlamentare din 2009.

În perioada de referință, în Moldova au avut loc 2 scrutine locale generale, în iunie 2007 și pentru Adunarea Populară a UTA Gagauz-Yeri în martie 2008. De asemenea, în decembrie 2007 și în martie 2008, în vederea desfășurării alegerilor parlamentare și, respectiv, prezidențiale, Federația Rusă a deschis pentru prima dată numeroase secții de votare în regiunea transnistreană, ignorând opinia, poziția și Constituția autoritățile constituționale ale Republicii Moldova, opinia publică și normele dreptului internațional.

În 2007 și 2008 autoritățile Republicii Moldova nu au înregistrat rezultate pozitive în rezolvarea principalelor probleme cu care se confruntă electoratul, abordate permanent de către societatea civilă și experții internaționali. În primul rând, este vorba despre asigurarea pleneră a exercitării dreptului de vot, o problemă care continuă să fie abordată insuficient în Moldova. Cea mai serioasă și gravă problemă în acest sens este faptul că nu au fost căutate și adoptate soluții adecvate pentru participarea la vot a cetățenilor domiciliați în stânga Nistrului, a celor plecați la muncă peste hotare precum și pentru unele categorii specifice de persoane (de ex. orbilor și hipoacuzicilor nu le este asigurat secretul votului, deși Promo-LEX a menționat aceste probleme în rapoartele sale anterioare).

7.1. Alegerile locale generale

La 3 și 17 iunie 2007 în Moldova s-au desfășurat alegerile locale generale. În general, acestea au o importanță majoră pentru viitoarele alegeri parlamentare,

de aceea lupta politică în alegerile locale este acută. Situația privind aplicarea principiului autonomiei locale nu a suferit modificări sau evoluții pozitive nici în 2007 și nici în 2008. Observatorii naționali și internaționali, care au monitorizat campania electorală, alegerile și situația post-electorală, au constatat practic aceleași probleme majore, care au devenit obișnuite pentru Moldova după 2001. Mai mult, experții OSCE/ODIHR și ai Congresului Puterilor Locale și Regionale al Consiliului Europei au regretat că recomandările pe care le-au făcut anterior autorităților RM privind îmbunătățirea procesului electoral nu au fost luate în considerare, iar problemele repetându-se. Astfel, în opinia lor, alegerile din 17 iunie 2007 nu pot fi calificate pe deplin libere și corecte.

În cadrul alegerilor locale a continuat practica de utilizare a resurselor administrative, implicarea organelor de drept, intimidare a concurenților, etc. În același timp, deși numărul cazurilor a fost mare, în realitate puține plângeri au fost înregistrate în organele electorale.

Problemele reflectate în rapoartele Asociației "Promo-LEX" pentru anii 2005 și 2006 privind comportamentul defectuos al autorităților centrale în raport cu cele locale nu au suferit modificări pozitive. În unele localități în care au fost aleși reprezentanți ai opoziției, situația a rămas tensionată. Autoritățile centrale în mare parte au acordat sprijin autorităților publice locale în funcție de apartenența lor politică, iar în Chișinău "războiul rece" a fost reluat.

Accesul la mijloacele de informare în masă nu a fost egal pentru toți concurenții electorali. Partidul de guvernământ a monopolizat accesul la audiovizualul și presa publică supusă monitorizării, nu numai din punct de vedere cantitativ, dar și geografic. Prevederile Regulamentului de reflectare în mass media a campaniei electorale, adoptat de CEC, au fost excesive și prohibitive, ceea ce a împiedicat schimbul liber de opinii și idei între concurenți. În perioada preelectorală și începutul campaniei electorale, mass media a fost timorată prin abuzuri și acțiuni de hărțuire.

Condițiile de desfășurare a campaniei electorale nu au fost echitabile pentru toți concurenții electorali. Regulamentul privind afișajul electoral a fost încălcat de majoritatea concurenților electorali. S-a menținut practica finanțării obscure a campaniei electorale iar unii dintre concurenți electorali au utilizat instrumente de dezinformare a opiniei publice și de denigrare a contracandidaților. În aceste condiții, Coaliția 2007 a concluzionat că, în mare parte, alegerile locale nu au întrunit criteriile internaționale privind libertatea și corectitudinea.

Începând cu 2001 relațiile dintre autoritățile publice centrale și cele locale din capitală (mun. Chișinău), cu unele excepții, au degradat constant. Atât în alegerile locale generale din 2003 cât și în cele din 2007 au învins reprezentanții opoziției. Însă, în perioada aprilie 2005 iunie 2007 interimatul funcției de Primar general al mun. Chișinău a fost exercitat de persoane loiale partidului de guvernământ sau de reprezentanți ai acestuia. În această perioadă au încetat atacurile la adresa Primăriei Chișinău, iar relația dintre Guvern și Președinție, pe de o parte, și

Primarul General interimar, pe de altă parte, a cunoscut o dinamică pozitivă și o relativă colaborare.

După eșecul PCR în Chișinău la 17 iunie 2007, relațiile au redevenit ostile, fiind reluată practica de hărțuire și intimidare a aleșilor locali (reprezentanți ai opoziției) prin intermediul unor mass-media, intentarea de dosare penale și administrative, citarea sau arestarea funcționarilor, efectuarea controalelor financiare și fiscale inopinate și excesive, blocarea conturilor, subordonarea directă a poliției și a prestatorilor de servicii comunale, lipsa și refuzul dialogului, finanțări condiționate de apartenența politică, etc. Astfel, autoritățile publice centrale au împiedicat constant Primăria capitalei să-și exercite normal atribuțiile procedînd cu aversiune la denigrarea autorităților municipale. În primul rând, au fost evidente presiunile financiare, autoritățile municipale fiind obligate să ramburseze datoriile enorme, acumulate pe parcursul mai multor ani. Mai mult, a devenit ridicol comportamentul autorităților centrale în perioada sărbătorilor de iarnă, care atât în 2007, cât și în 2008, cu suportul poliției, au împiedicat instalarea Pomului de Crăciun în centrul capitalei de către APL.

Interpretarea de către autoritățile centrale a relațiilor cu administrația municipală prin prisma politicului afectează grav situația locuitorilor capitalei, iar supunerea capitalei la un efort financiar excesiv duce la înrăutățirea nivelului de trai, și așa scăzut, al populației și a calității serviciilor prestate în municipiu.

Litera și sensul prevederilor legale ce vizează dreptul autorităților locale la exercitarea autonomă a atribuțiilor în interesul colectivităților locale sunt combătute de practicile folosite de autoritățile centrale și în anumite cazuri de cele locale, de nivelul al doilea. În același context, ulterior opoziția a adus acuzații justificate partidului majoritar pentru că propun a vota cel mai dezechilibrat buget din istoria țării, apreciind că cea mai gravă problemă constă în centralizarea absolută a resurselor bugetare, metodă prin care conducerea țării traduce în viață amenințările de constrângere și strangulare financiară a autorităților publice locale, după alegerile din iunie 2007. Deputatul Valeriu Cosarciuc a declarat că, potrivit proiectului Legii bugetului media alocațiilor pentru investiții capitale prevăzute pentru raioanele conduse de reprezentanții partidelor de guvernământ este de 45 milioane lei, pe când pentru cele conduse de reprezentanții opoziției de 1,52 milioane de lei. Un alt deputat, Ion Guțu a declarat în acest sens că astfel sunt prevăzute finanțări care să aducă dividende politice comunistilor pentru viitoarele alegeri.

În 1998 a fost realizată reforma administrativ teritorială a RM, care prevedea o largă autonomie locală și favoriza dezvoltarea regională conform principiilor și experienței internaționale. În 2002, imediat după preluarea puterii de către Partidul Comunistilor, RM a revenit la vechea structură administrativ teritorială, act criticat de opinia publică și instituțiile europene specializate. În opinia noastră, problemele actuale ale autorităților publice locale sunt o consecință firească a revenirii la sistemul sovietic de organizare administrativ teritorială.

În 2007, lupta electorală a fost secundată de tensiuni, proteste și chiar abuzuri directe atât în capitală cât și în alte regiuni. În acest sens au fost relevante alegerile pentru Consiliul raional Rezina, care au fost câștigate la limită de opoziție. În consecință, reprezentanții locali ai PCRМ au boicotat alegerea președintelui raional, determinând desfășurarea de noi alegeri. Pentru a câștiga alegerile PCRМ nu a ezitat să recurgă la diverse manipulări și tertipurі și la ignorarea interesului public. În ajunul scrutinului, raionul Rezina a fost vizitat de Președintele RM (lider al PCRМ), primul-ministru și numeroși miniștri și deputați comuniști, care deținând majoritatea în Parlament, au amânat ședința plenară a legislativului pentru a putea face agitație în favoarea propriei formațiuni. Utilizarea resurselor administrative și a altor mijloace (vizite de lucru ale demnitarilor, mass-media publică etc.), precum și a unor practici ilegale a asigurat de această dată victoria PCRМ în alegerile noi de la Rezina (18 mandate din 33).

După primul tur al alegerilor locale din 3 iunie 2007, în s. Buțeni, r-nul Hâncești a fost ales primar un reprezentant al AMN. La solicitarea candidatului PCRМ, instanța de judecată a dispus repetarea scrutinului, care a invocat mai multe încălcări în timpul scrutinului. Decizia instanței ia nemulțumit pe alegători, care au organizat acțiuni de protest blocând traseul Chișinău - Hâncești. Ei au acceptat încetarea protestelor și repetarea alegerilor cu condiția menținerii în cursa electorală a candidatului AMN. Inițial, candidatura acestuia a fost acceptată, însă ulterior CSJ a decis excluderea ei din cursa electorală. Ca urmare a acestei decizii, în câteva ședințe CEC nu a reușit să adopte o hotărâre, fapt ce a determinat desfășurarea la 15 iulie 2007 a alegerilor repetate cu participarea tuturor candidaților la 15 iulie 2007, inclusiv a celui exclus prin Decizia CSJ, care de fapt a obținut din nou cele mai multe voturi. Însă, ignorarea deciziei CSJ a determinat instanțele de judecată să dispună repetarea scrutinului (fără participarea candidatului AMN). Decizia judecătorească a nemulțumit alegătorii, care au provocat dezordini în incinta instanței de judecată. În semn de protest, locuitorii s. Buțeni au blocat procesul de votare la alegerile repetate din 14 octombrie 2007, iar noua tentativă de a desfășura alegeri repetate la 16 decembrie a degenerat în acțiuni violente între adepții celor două formațiuni politice. La aceeași dată consiliul electoral de circumscripție Buțeni a demisionat, iar președintele acestuia a declarat că revolta populației a crescut în intensitate din cauza acțiunilor întreprinse de către angajații Procuraturii Hâncești, care în perioada 13-15 decembrie 2007 au invitat la sediul instituției mai mulți locuitori, inclusiv membri ai Consiliului, cerându-le să semneze anumite acte și refuzând să le elibereze copii, pretextînd prin indicația impusă de superiori. Evenimentele au atins apogeul la 15 decembrie 2007, cînd au fost dislocate forțe ale MAI, peste 400 de persoane, care au încercat să intimideze membrii Consiliului în timpul procedurii de numărare a buletinelor de vot, etc. După constituirea unui nou Consiliu electoral local și înlocuirea candidatului AMN, la 2 martie 2008 au avut loc noi alegeri, la care au participat 2 concurenți electorali, alegerile fiind validate, iar funcția de primar fiind obținută tot de reprezentantul opoziției.

La 4 august 2007, la numai câteva săptămâni după intrarea în exercițiul funcției, primarul localității Drăsliceni, r-nul Criuleni, Andrei Buzu a fost asasinat, corpul său fiind găsit într-o fântână. Rudele au susținut că primarul a primit mai multe bilete anonime, cu amenințări deoarece intenționa să facă publice ilegalitățile, delapidările și falsuri descoperite la primărie. Poliția Criuleni a constat din start că nu poate fi vorba de sinucidere, ci de omor cu premeditare. Ulterior, atât PPCD (formațiune al cărei membru era Alexei Buzu), cât și alte formațiuni politice au solicitat informații asupra investigării cazului.

Totuși, la 17.02.2009 Procuratura Generală a comunicat Asociației Promo-LEX despre încetarea urmăririi penale din motivul lipsei infracțiunii. În cadrul urmăririi penale s-a constatat că decesul primarului Andrei Buzu a survenit în rezultatul sinuciderii, determinată de starea psihologică specifică, responsabilitatea accentuată față de problemele de serviciu, depresie și puternice frământări sufletești și nu are legătură cu acțiuni violente ale terțelor persoane. În același context, este necesar de evidențiat faptul că în cadrul urmăririi penale nu a fost stabilit nici faptul că sinuciderea a fost determinată de persecutare, clevetire ori jignire din partea altor persoane.

7.2. Regiunea transnistreană

Pentru prezentul Raport sunt relevante condițiile în care au decurs alegerile locale din s. Corjova, r-nul Dubăsari. Comparate cu campania electorală, deschiderea secțiilor de vot și procesul de votare propriu-zis în Transnistria pentru alegerile parlamentare și prezidențiale din Rusia, alegerile locale din s. Corjova au scos în evidență în modul cel mai pregnant comportamentul sfidător și ilegal al administrației de la Tiraspol față de regimul constituțional și populația Republicii Moldova. Localitatea Corjova este considerat de administrația de la Tiraspol drept o suburbie a or. Dubăsari (controlat de regimului separatist), respectiv, contrar voinței populației și a administrației locale constituționale, Tiraspolul pretinde dreptul asupra acestei localități aflată sub jurisdicție constituțională și nu recunoaște administrația locală.

La 13 mai 2007 grupuri înarmate de milițieni și persoane în civil i-au arestat pe primarul satului s. Corjova - Valeriu Mițul, degrevat din funcție, deoarece candida din nou, și pe consilierul r. Dubăsari, Iurie Coțofan. Ei au fost interogați timp de 4 ore. Milițienii au motivat reținerea în cauză prin faptul că în acea zi, primarul urma să convoace o adunare, la care trebuia să prezinte o dare de seamă în fața alegătorilor săi. În plus, Valeriu Mițul, ales primar în 2003, candida pentru încă un mandat. Lui i s-a spus că nu are dreptul să afișeze nici un anunț pe teritoriul satului, aflat (în opinia administrației din Dubăsari) sub jurisdicția regimului de la Tiraspol. De asemenea, i s-a interzis să organizeze în localitate acțiuni de orice gen inclusiv manifestări culturale, iar autoritățile constituționale și forțele de menținere a păcii nu au fost în stare să asigure respectarea drepturilor omului.

Consilierul Coțofan a fost interogat separat și supus la umilințe. În opinia consilierului, acțiunile de intimidare au scopul de a favoriza la funcția de primar un alt candidat, care susține regimul de la Tiraspol, soțul, fiica și ginerele căruia lucrează la secția de miliție din or.Dubăsari.

Alegerile locale din 3 și 17 iunie 2007 din Corjova au fost marcate de incidente și altercații între forțele poliției constituționale și structurile paramilitare ale regimului de la Tiraspol, care au atacat și au ocupat secția de votare. Având un contingent redus, poliția nu a reușit să asigure desfășurarea scrutinului și securitatea alegătorilor. Reprezentanții miliției, care au fost concentrați în număr foarte mare (fiind aduși cu autobuze speciale din Tiraspol, Râbnîța și Camenca) au arestat și amenințat cu moartea reprezentanții autorităților publice locale, precum și alegătorii ce insistau să-și exercite dreptul constituțional. La 3 iunie alegerile din Corjova au fost declarate nevalabile, deoarece numai circa 100 de locuitori au reușit să voteze. Miliția transnistreană a descins masiv în sat și a interzis accesul locuitorilor în secția de votare. Înainte de desfășurarea turului al doilea al scrutinului, Misiunea OSCE a solicitat autorităților RM să asigure desfășurarea fără probleme a alegerilor în Corjova: Alegătorilor trebuie să li se ofere posibilitatea de a-și exercita dreptul la vot fără obstacole și intimidări, iar cei implicați în evenimentele din 3 iunie de la Corjova să dea dovadă de reținerere și flexibilitate pentru a preveni repetarea situației încordate din acea zi.

Contrar acestei recomandări, la Corjova autoritățile nu au reușit să asigure buna desfășurare a scrutinului repetat din 17 iunie 2007. Mai mult, în această zi, secția de votare nr.15/3 a fost luată cu asalt, fiind aplicată forța fizică, fiind cauzate persoanelor alegători și membrilor comisiei electorale leziuni corporale. A fost deteriorat imobilul și sustrase listele, buletinele de vot și alte bunuri și informații. Secția a fost vizitată de către reprezentanții OSCE, comandantul forțelor pacificatoare și observatorii militari. Ulterior, a început concentrarea forțelor regimului separatist, accesul spre secție fiind blocat. Potrivit MAI, chiar dacă comandantul forțelor pacificatoare a fost informat imediat despre agravarea situației, observatorii militari și comandamentul au sosit cu o întârziere de 2 ore, ulterior fiind convocată ședința extraordinară a Comisiei Unificate de Control (organ, care din 1992 nu rezolvă nimic). Actele, bunurile și documentele sustrase au fost folosite de către administrația separatistă pentru intimidarea și persecutarea persoanelor implicate și a locuitorilor satului.

Opinia publică și autoritățile au constatat din nou serioase probleme privind asigurarea drepturilor fundamentale, inclusiv a celor electorale, în regiunea transnistreană și în zona de securitate. Regimul de la Tiraspol nu ezită să folosească orice mijloace și metode, inclusiv criminale, pentru a îngrădi exercitarea de către cetățeni a dreptului lor de a-și alege în mod democratic administrația locală sau centrală. Presa rusă și cea din regiune, precum și administrația de la Tiraspol, au interpretat diferit aceste incidente, încercând să manipuleze opinia publică și să glorifice pacificatorii ruși, care, chipurile, au dispersat părțile.

În 2007 și 2008 au continuat, pe de o parte, acțiunile de intimidare și persecutare în cadrul scrutinelor organizate de către autoritățile constituționale și pe de altă parte acțiunile de încurajare a locuitorilor s. Corjova să participe la alegerile desfășurate de către administrația regiunii.

Toate încercările ulterioare ale autorităților RM și ale unor organizații internaționale de a găsi o soluție au eșuat. Cazul a generat numeroase probleme de ordin juridic, deoarece, potrivit legislației naționale, mandatul aleșilor locali poate fi prelungit numai în caz de război sau catastrofă. În final, autoritățile constituționale au renunțat la ideea de a desfășura alegeri în s. Corjova, printr-o Lege organică excepțională, mandatul Consiliului local și al Primarului în exercițiu a fost prelungit.

Rapoartele pentru anii 2005 și 2006 elaborate de către Asociația Promo-LEX constată probleme serioase în ceea ce privește respectarea și realizarea drepturilor electorale în RM. În mare parte, autoritățile nu au depus eforturi suficiente pentru garantarea universalității votului și asigurarea condițiilor egale pentru toți cetățenii cu drept de vot pe întreg teritoriul țării. Astfel, la alegerile parlamentare din 2009, cei aproximativ 400.000 cetățeni domiciliați în regiunea transnistreană vor putea vota doar la cele 10 secții de votare deschise pentru ei în câteva din localitățile din apropiere, aflate sub controlul autorităților constituționale. De 18 ani drepturile electorale ale locuitorilor transnistreni sunt ignorate de autoritățile constituționale și încălcate de către administrația locală a regiunii separatiste. La alegerile parlamentare din 2005 au votat cca.8206 alegători din regiunea transnistreană din totalul de peste 200.000 cetățeni cu drept de vot.

7.3. Alegeri în Duma rusă

Pentru prima dată de la obținerea independenței RM, contrar normelor și principiilor dreptului internațional, ignorând dezacordul autorităților constituționale moldovenești și opinia publică, Federația Rusă a desfășurat o amplă campanie electorală și a deschis numeroase secții de votare în regiunea transnistreană pentru alegerile în Duma rusă. Atât pentru alegerile parlamentare din 2 decembrie 2007, cât și pentru cele prezidențiale din 2 martie 2008 autoritățile ruse și administrația de la Tiraspol au avut un comportament sfidător la adresa autorităților RM. Chiar dacă ambasada rusă din Moldova a comunicat că deschiderea secțiilor de votare în Transnistria nu va schimba poziția Rusiei privind recunoașterea integrității teritoriale a RM, pe parcursul campaniilor electorale regiunea transnistreană arăta ca o suburbie a or. Moscova sau o enclavă a Federației Ruse. Din 25 de secții de votare deschise pe teritoriul RM, 24 s-au aflat în Transnistria, în desfășurarea alegerilor fiind implicate direct administrația regională.

Au participat cca.350 observatori străini fără acordul și acreditarea obligatorie, necesară conform prevederilor legislației RM. Aceștia, însă, nu au cuprins întreg procesul electoral. Ne referim în primul rând la campania electorală desfășurată

în regiune dar și la urnele mobile sau comisiile electorale mobile, care au asigurat colectarea buletinelor de vot pe întreg teritoriul regiunii transnistrene. Mai mult, au fost înregistrate cazuri ce pot fi interpretate ca acțiuni de favorizare și corupere a alegătorilor (nu s-a specificat ce cadouri au fost oferite).

Potrivit Ambasadei Federației Ruse în Republica Moldova, la alegerile din decembrie 2007 au participat 47731 de cetățeni ai Rusiei, din numărul total de 131.000 cu drept de vot, ce locuiesc pe ambele maluri ale Nistrului. Pentru partidul de guvernământ Edinaia Rossia, au votat peste 39000 alegători, adică 83,8%. Restul formațiunilor au obținut mai puțin de 5% de voturi.

Așadar, chiar dacă alegerile din 2007 și 2008 s-au desfășurat ilegal în regiunea transnistreană a RM, conținându-se încălcări grave ale procesului electoral, rezultatele scrutinelor parlamentare și prezidențiale din Rusia nu au fost influențate de voturile obținute în Transnistria, însă în condițiile în care diferența de scor ar fi fost nesemnificativă, voturile transnistrenilor ar fi putut juca un rol important.

În 2007 și 2008 autoritățile ruse au continuat procesul de încurajare a locuitorilor RM, în special a celor din regiunea transnistreană, pentru a obține cetățenia rusă. Totodată, contrar numeroaselor apeluri ale autorităților RM și comunității internaționale, Federația Rusă ignoră respectarea angamentelor sale asumate anterior privind retragerea definitivă și necondiționată a trupelor și a arsenalului militar din Transnistria.

7.4. Alegerile pentru Adunarea Populară a UTA Gagauz-Yeri

Autonomia găgăuză este o unitate teritorială autonomă cu un statut special care, fiind o formă de autodeterminare a etnicilor găgăuzi, este parte integrantă și inalienabilă a RM și soluționează de sine stătător, în limitele competenței sale potrivit prevederilor Constituției R. Moldova, în interesul întregii populații, problemele cu caracter politic, economic și cultural (art. 111 Constituția R. Moldova).

La 16 și 30 martie 2008 s-au desfășurat alegerile în legislativul regional (Adunarea Populară). Potrivit experților, alegerile pentru Adunarea Populară a Găgăuziei au un specific mai pronunțat în comparație cu alegerile parlamentare naționale, acest lucru fiind o consecință directă a utilizării sistemului electoral majoritar. În regiunea găgăuză încrederea cetățenilor în partidele politice este mult mai joasă decât în ansamblu pe țară, aici partidele au credibilitate doar pentru 15-20% din respondenți. Liderii politici din regiune explică neîncrederea cetățenilor prin faptul că legislația Republicii Moldova împiedică înregistrarea partidelor regionale.

Intensitatea și caracterul relațiilor dintre administrația regională și autoritățile administrației centrale în ultimii ani au înregistrat oscilații semnificative. În cadrul campaniei electorale din 2008, în contextul ajutoarelor umanitare oferite de Rusia tensiunile au reapărut. La fel ca alte regiuni ale RM, UTA Găgăuzia se află în căutarea autonomiei financiare. Soluționarea parțială a problemei surselor de

finanțare a fost urmată de noi tensiuni în relația dintre autoritățile centrale și cele locale. La 4 martie 2008 MAE al Rusiei a difuzat un comunicat de presă, fiind nedumerit de acțiunile autorităților moldovene, care au propus amânarea transportării ajutoarelor umanitare în Găgăuzia. MAE al Rusiei declara că planifica să expedieze ajutoarele la începutul lunii martie, Găgăuzia fiind o regiune a RM afectată în mod deosebit de consecințele secetei din 2007. Deși inițial au acceptat, ulterior autoritățile moldovenești și-au retras acordul. Refuzul autorităților centrale se explica prin dorința de a evita utilizarea ajutoarelor umanitare în campania electorală. La recomandarea observatorilor naționali și în primul tur al alegerilor autoritățile de la Chișinău au refuzat să distribuie ajutoarele umanitare oferite de Federația Rusă regiunii găgăuze. Ulterior, în intervalul de timp dintre cele două campanii, ajutoarele materiale au fost transportate în UTA, iar executivul de la Comrat a expediat Federației Ruse telegrame de mulțumire. În general, în cadrul scrutinului regional, s-au înregistrat aceleași probleme caracteristice scrutinelor naționale¹, cele mai frecvente fiind: utilizarea resurselor administrative, incompetența funcționarilor electorali, tratamentul discriminatoriu față de concurenții electorali, informarea neobiectivă și insuficientă a electoratului, neactualizarea listelor electorale, transparența redusă a finanțării concurenților electorali, implicarea autorităților publice centrale, prezentarea actelor de identitate cu termenul de valabilitate expirat, asigurarea insuficientă a secretului votului, agitația electorală în ziua alegerilor, etc.

Așadar, considerăm că în perioada de referință 2007-2008 în Moldova s-au înregistrate evoluții negative în ceea ce privește realizarea drepturilor electorale.

O problemă gravă constituie persistența presiunilor politice și economice asupra mass-mediei și încălcarea în continuare a independenței instituționale și a politicii sale editoriale. Restructurarea audiovizualului public nu a înregistrat rezultate pozitive. Sub aspectul libertății mass-media, accesului la informație și reflectării imparțiale a alegerilor situația în Moldova continuă să provoace îngrijorare.

În perioada electorală se manifestă activ mai multe organizații specializate, o implicare pleneră realizându-se în cadrul Coaliției pentru Alegeri Libere și Corecte. Societatea civilă promovează programele de educație civică și electorală, scontând eficientizarea acestora și facilitând informarea și educarea alegătorilor. Această activitate trebuie susținută de mass-media, în special de audiovizualul public.

Cu toate acestea, participarea la procesul electoral este apreciată de cetățeni ca fiind neînsemnată. Ei nu au încrederea că votul lor poate influența decisiv situația

¹ Observatorii au sesizat că în campania electorală în unele localități se efectuau reparații spontane de drumuri și căi de acces. Publicația *Moldavskie vedomosti* a efectuat investigații la acest subiect privind finanțarea de la bugetul de stat al R. Moldova a repației unor drumuri locale, presupunând că sunt efectuate în scopuri electorale. În articolul *Încă o dată despre metodele electorale aplicate în Găgăuzia se citează o indicație a prim-ministrului* (nr. 0913-223 din 20.02.2008, către Ministerul Transportului și Gospodăriei Drumurilor), în conformitate cu care, la cererea unor deputați din Adunarea Populară a UTA Găgăuzia, au fost alocate mijloace financiare pentru repararea în variantă albă a 18 km de drumuri locale și străzi din localitățile care au votat pentru candidatul susținut de puterea centrală. Raportul nr.3 privind monitorizarea alegerilor în Adunarea Populară a Găgăuziei, LADOM, 31 martie 2008 NOTĂ: De regulă, lucrările de reparație a drumurilor nu se efectuează în perioada toamnă-iarnă, din cauza condițiilor meteo.

politică din societate. De aici concluzia că societatea moldovenească nu dispune încă de caracteristicile unei democrații consolidate.

7.5. Situația preelectorală, 2009

În anii 2007 și 2008 au fost sesizate numeroase probleme de ordin electoral și chiar unele regrese, autoritățile nu au luat măsuri concrete pentru eliminarea deficiențelor. Astfel, au fost ignorate atât îngrijorările, cât și recomandările observatorilor naționali și internaționali (Comisia de la Veneția, Consiliul Europei, etc.). Această concluzie decurge din faptul că nu au avut loc cazuri de sancționare a persoanelor care au încălcat legislația și drepturile concurenților electorali sau ale alegătorilor în cadrul scrutinelor și campaniilor electorale precedente. În orice caz, astfel de cazuri nu au fost aduse la cunoștința opiniei publice. Această situație persistă în ajunul alegerilor parlamentare din 2009.

Deși au fost sesizate și evoluții pozitive, precum dialogul deschis și constructiv stabilit dintre CEC și societatea civilă (acțiunile de instruire ale potențialilor funcționari electorali, acțiunile de informare și educare a alegătorilor, intensificarea activității partidelor politice), majoritatea deficiențelor semnalate au fost menținute până la finele anului 2008.

Lipsa transparenței cu privire la probabilitatea datei alegerilor parlamentare, subminarea democrației și autonomiei locale, nerespectarea Codului deontologic al jurnalistului, condiții inechitabile pentru unii potențiali concurenți electorali au fost cele mai serioase aspecte negative observate în perioada preelectorală. Instituțiile media, în special a cele publice, nu asigură exprimarea diversității de opinii, și activitatea lor este periclitată este periclitată de lipsa de efectivitate și atitudinea părtinitoare, fapt ce nu se încadrează în cadrul Deontologic. Dependență și părtinirea sunt caracteristice și pentru mass-media regională, iar neonestitatea în prezentarea informațiilor și nerespectarea pluralismului de opinii lipsesc cetățenii de dreptul de acces la o informație veridică și corectă. Aceste deficiențe au un impact negativ asupra exercitării dreptului la informație și a libertății de exprimare.

Totodată, publicațiile media și posturile radio TV private au continuat a fi tratate inadecvat de către autorități. La sfârșitul anului 2008 postul de televiziune PRO TV, considerat de către opinia publică drept o sursă obiectivă de informare, a fost supus atacurilor și somat de CCA că nu i se va prelungi licența de emisie. Ca urmare a protestelor, CCA a anunțat un moratoriu asupra frecvențelor de emisie ale postului PRO TV până la consumarea alegerilor parlamentare. Acțiunile descrise pot fi calificate ca un avertisment pentru toți radiodifuzorii din Moldova.

DREPTURILE COPILULUI

În anii 2007 și 2008 politica guvernamentală pentru reformarea sistemului de protecție a copilului a înregistrat unele aspecte pozitive. S-a format Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului (MPSFC), autoritate centrală cu atribuții funcționale de bază în domeniul protecției copilului¹. S-a accelerat procesul de constituire și mobilizare a asistenților sociali, s-au elaborat și adoptat 18 acte normative în domeniu. Deși, eforturile au fost apreciate pozitiv de experți internaționali, aceștia recomandă statului să aloce resurse financiare substanțiale pentru modificarea și implementarea legislației la capitolele: exploatarea copiilor prin muncă, delicvența juvenilă, prevenirea violenței, abuzului și traficului de copii, răspândirea HIV/SIDA, școlarizarea copiilor și asigurarea accesului la educație. La fel, experții atenționează asupra necesității elaborării și implementării unui mecanism viabil de evidență și colectare a datelor privind situația copiilor la nivelul administrației publice locale, care va permite prevenirea încălcării drepturilor copiilor și evidențierea problemelor cu care aceștia se confruntă.

În condițiile problemelor globale cu care se confruntă populația RM, este salutară instituirea instituției Avocatului parlamentar pentru protecția drepturilor copilului, atribuțiile căruia constau în supravegherea respectării drepturilor și libertăților constituționale ale copilului și realizării la nivel național a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului.

Situația copiilor rămâne a fi alarmantă în special în regiunea transnistreană a RM. Autoritățile constituționale nu au depus eforturi suficiente pentru a determina regimul separatist să respecte drepturile omului, inclusiv ale copiilor. Implementarea prevederilor Convenției privind drepturile copilului, precum și a altor acte nu este realizabilă în această regiune. Deși, aici funcționează așa-zisele ministere ale educației, sănătății și protecției sociale, secțiile raionale pentru minori, acestea nu pot face față cerințelor sociale și de protecție a copiilor. Nici autoritățile constituționale nu au oferit suport, iar organele de drept refuză implicarea în cazurile de încălcare a drepturilor minorilor. Doar ONG specializate, cu suportul

¹ Hotărârea Guvernului nr. 52 din 18.01.2007

organizațiilor donatoare au oferit asistență și servicii sociale copiilor din familiile vulnerabile.

8.1. Respectarea egalității în drepturi a copiilor

Potrivit legii, copiii sînt egali în drepturi, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, sex, limbă, religie, convingeri, avere sau origine socială².

În general, principiul nondiscriminării în RM este respectat. Totuși un studiu³, realizat de Centrul de informare și documentare privind drepturile copilului din RM, arată că copiii din regiunea de est sunt discriminați în raport cu cei din alte regiuni, în exercitarea drepturilor la asociere și educație în limba maternă. În continuare aceștia sunt obligați să studieze în limba rusă sau să scrie în grafie chirilică. În anii de referință în regiune situația cu privire la respectarea dreptului la educație nu s-a schimbat.

În ultimii ani regimul de la Tiraspol și-a orientat activitatea propagandistă spre manipularea copiilor prin intermediul unor acțiuni nepermise pentru un proces educațional civilizat. Astfel, Promo-LEX a înregistrat un caz în care copiii unei grădinițe din regiune, cu prilejul unei presupuse sărbători, primeau dulciuri în schimbul pronunțării unor lozinci antidemocratice și anticonstituționale. Protestele timide ale părinților au fost ignorate de către educători.

Unii copii au afirmat că au fost discriminați pe motiv de convingere religioasă. Fapt confirmat prin instituirea în școli a cursului obligatoriu de religie, la care copiii de altă confesiune nu sunt de acord să asiste.

În opinia unor experți internaționali, legea națională, nu garantează expres drepturi egale copiilor cu dizabilități, așa cum prevede art.2 alin.1 al Convenției privind drepturile copilului.

Potrivit datelor Asociației de Susținere a Copiilor cu Dizabilități și Sindrom Convulsiv, în RM sunt peste 170 mii copii cu dizabilități, numărul acestora fiind în creștere. Aceștia nu sunt școlarizați, deoarece nu sunt cadre speciale care să se ocupe de educația lor. În mun. Chișinău activează doar patru asociații și cîteva centre specializate în prestarea serviciilor de instruire și educare a copiilor cu dizabilități. Un exemplu în acest context este cazul unei eleve din or. Camenca bolnavă de sindromul Down, care a fost eliminată din școală. Directorul școlii și-a motivat decizia afirmînd că „locul ei nu este în școală”. Eleva a fost admisă la liceul din s.Sănătăuca, fiind nevoită să parcurgă zilnic o anumită distanță și să suporte formalitățile „posturilor de control”⁴.

2 Legea nr. 338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului

3 Raportul copiilor despre respectarea Convenției privind drepturile copilului, Chișinău, 2008

4 Caz din practica Promo-LEX

8.2. Interzicerea abuzurilor și prevenirea traficului de copii

Copilul are dreptul la protecție contra abuzurilor, inclusiv contra pedepselor corporale din partea părinților sau a persoanelor care îi înlocuiesc.

Este apreciată pozitiv, modificarea legislației cu privire la cazurile de abuz asupra copiilor. Astfel, la 15.07.2008 a fost publicată Legea pentru modificarea și completarea Codului familiei, prin care se interzice aplicarea pedepselor corporale față de copil, respectivul fiind în drept să se adreseze de sine stătător autorității tutelare sau instanței de judecată în cazurile de abuz și de aplicare a pedepsei corporale de către părinți sau alte persoane. Legea face distincție între abuz și aplicarea pedepsei corporale față de copii. Este pozitiv apreciată și adoptarea Legii privind prevenirea și combaterea violenței în familie. Conform art.15 instanța de judecată în termen de 24 ore emite o ordonanță de protecție prin care agresorului i se aplică, după caz, anumite interdicții. Până la adoptarea acestei legi, victimele agresorului (de ex. soția și copilul) erau plasate în centre speciale pentru o anumită perioadă de timp, iar agresorul rămânea acasă.

Totuși Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii (CNPAC), menționează că în RM nu există pîrghii clare care ar facilita soluționarea promptă a cazurilor de abuz asupra copiilor. În 2007, CNPAC a înregistrat 101 cazuri de abuz, iar în 2008 cca 222 cazuri de abuz față de copii, numărul acestora fiind mult mai mare. Se constată cazuri de abuz sexual săvîrșite asupra copiilor de către părinții acestora. Astfel, timp de doi ani o minoră a fost violată în forme perverse de propriul tată (mama ei se afla peste hotarele țării). Abia la vîrsta de 15 ani minora a avut curajul să comunice acest fapt profesoarei sale. Profesoara a solicitat ajutorul CNPAC, care a sesizat organele de drept, a acordat asistență psihologică și juridică victimei. Infractorul a fost condamnat la 13,5 ani privațiune de libertate. Centrul a înregistrat multiple cazuri de abuz fizic și neglijare a copiilor în familiile lor. Astfel, în timpul acordării asistenței psihologice la 2 copii în vîrstă de 8 ani s-a descoperit că minorii aveau pe corp leziuni și cicatrice cauzate de arsuri de țigară, și lovituri cu vergele de metal. Copiii nu deosebeau culorile, nu cunoșteau zilele săptămîinii, nu puteau număra sau identifica obiecte. Mamele lor au comunicat că copii erau agresați fizic și moral în scop de educare.

Prevenirea și combaterea traficului de copii, protecția și asistența copilului victimă a traficului de ființe umane trebuie să constituie în RM o preocupare primordială⁵.

Potrivit datelor publicate de Procuratura Generală, în 2007 organele de drept au deschis 48 dosare penale privind traficul de copii, dintre care 10 au fost depuse în instanță. În 2008 au fost pornite 17 cauze penale de trafic de copii și trimise în instanță 4 cauze penale. Privațiunea de libertate s-a aplicat față de 47 de persoane. Conform informațiilor comunicate de Centrul pentru combaterea traficului de fi-

⁵ Legea RM nr.241-XVI din 20.10.2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane

ințe umane, în 2007 au fost înregistrate 40 cazuri de trafic de copii iar în 2008, 31 cazuri. Potrivit aceleași surse, în 2007 instanțele judecătorești au condamnat 7 persoane pentru trafic de copii. Autoritățile au recunoscut că traficul de persoane este o problemă, însă în general au mizat și în continuare pe eforturile ONG și instituțiile internaționale în desfășurarea campaniilor de informare a populației și sensibilizare a opiniei publice privind gravitatea și impactul fenomenului asupra societății.

8.3. Politica adopției

Adopția națională este considerată prioritară. În 2007 în RM au fost adoptați 353 copii. În 2008 cuplurile străine au adoptat din RM 66 copii, toți cu deficiențe de sănătate. Iar 262 copii au fost adoptați de cupluri din țară.

Procedura adopției este reglementată de Codul Familiei și Codul de procedură civilă. În 2008 MPSFC a elaborat un proiect de lege privind statutul juridic al adopției, care a fost aprobat de Guvern și înaintat Parlamentului, însă nu a mai fost adoptată. Necesitatea unei asemenea legi speciale privind adopția copiilor este condiționată de lipsa unui mecanism de control strict în perioadele de înfiere și postadopție; de lipsa unor interdicții la adopție și de reglementarea insuficientă a procedurii în cazul adopțiilor internaționale.

Considerăm necesară crearea unei baze de date privind copiii adoptabili. Conform al.2 art.117 din Codul Familiei, evidența copiilor adoptabili se efectuează de autoritățile tutelare și autoritatea centrală (MPSFC). Rezultă că evidența copiilor care pot fi adoptați este ținută atât de autoritatea tutelară, care a constatat lipsa grijii părintești cât și de autoritatea centrală de protecție a copilului. Eficiența unei baze de date la nivel de autoritate tutelară teritorială este foarte mică. În primul rând, este limitată posibilitatea plasării copilului adoptabil într-un alt teritoriu decât cel din raza autorității tutelare și, în al doilea rând, în cazul în care copilul a fost transmis unei alte instituții sau persoane, autoritatea tutelară nu are posibilitate reală de a monitoriza evoluția copilului sau de a schimba forma de plasament. Experții consideră că prevederile art.117 Codul Familiei vin în contradicție cu prevederile art.290 Cod de procedură civilă. Legislația procesuală prevede că, judecătorul printr-o încheiere suspendă procesul, solicitând de la autoritatea tutelară prezentarea unui act ce confirmă că la banca de scont statală a datelor despre copiii rămași fără ocrotire părintească există informații despre copilul ce se adoptă, precum și documentele ce atestă imposibilitatea plasării lui pentru educație într-o familie de cetățeni RM sau, pentru adopție în familia rudelor lui, indiferent de cetățenia și domiciliul acestora în cazul adopției de către cetățenii RM domiciliați în străinătate, de către cetățenii străini sau apatrizi care nu sunt în relații de rudenie cu copilul. Deși în RM nu există o bază de date statală, evident asemenea acte nu pot fi prezentate instanțelor de judecată. Astfel, presupunem că cererile privind încuviințarea adopțiilor nu sunt eliberate

conform normelor legale. În prezent, judecătorii în schimbul unor astfel de certificate, solicită publicarea datelor despre copiii adoptabili în Monitorul Oficial, considerându-se probabil că se realizează o bază de date la nivel național.

Situația gravă la capitolul respectarea drepturilor copiilor prin adopție a determinat legiuitorul să completeze art.205 Cod Penal cu 4 alineate, care prevăd răs-punderea penală pentru intermedierea, facilitarea sau încurajarea adopției unui copil în scop de profit, beneficiu material sau alt beneficiu și exercitarea sub orice formă a constrîngerii asupra părintelui, tutorelui (curatorului) copilului în scopul obținerii consimțămîntului pentru adopție sau prezentării de date neveridice pentru încuviințarea adopției, instituirea tutelei (curatelei), plasamentul copilului într-o instituție rezidențială, într-o familie sau casă de copii de tip familial, adopția ilegală a copiilor. Inițial, legislația penală prevedea sancțiune doar pentru abuzul părinților și altor persoane la adopție⁶.

În 2007 a avut loc un singur caz de anulare a adopției naționale din motive de sănătate. Nu au fost înregistrate cazuri de decădere din drepturile părințești a părinților adoptivi⁷.

În raportul „Dispariția nou-născuților pentru adopții ilegale în Europa” realizat de către parlamentara elvețiană Ruth-Gaby Vermot-Mangold în timpul vizitelor de documentare în R. Moldova și Ucraina, expertul a descoperit cazuri de adopție ilegală a copiilor nou-născuți și anunțuri în presă prin care se solicitau tinerelor însărcinate și necăsătorite să ofere copiii spre adopție în schimbul a 3000 USD. Raportoarea a depistat că mulți bebeluși au fost declarați decedați în timpul naș-terii de către medicii de la maternitate. Mamele nu au sesizat organele abilitate în scopul inițierii anchetelor de stabilire a cauzelor de deces. Totuși, parlamentara opinează că faptele de deces a nou-născuților la mamele singuratice puteau favoriza adopția copiilor la comandă, iar fenomenul adopției ilegale are loc din cauza lipsei unui control strict asupra regulilor de adopție. În acest sens, la 24 ianuarie 2008 Adunarea parlamentară a Consiliului Europei printr-o recomandare a solicitat R. Moldova să faciliteze regulile internaționale de adopție a copiilor⁸.

8.4. Instituționalizarea copiilor în situații de risc

Copiii care temporar sau permanent sînt lipsiți de mediul familiei sau care, în propriul lor interes, nu pot fi lăsați în acest mediu se bucură de protecție și ajutorul special al statului.

În 2008 funcționau în RM 100 centre sociale, prestând servicii pentru 5633 copii. În toate raioanele au fost instituite Comisii pentru protecția copilului aflat în dificultate, scopul cărora este sporirea calității procesului de reformă a sis-

6 <http://www.parlament.md/news/plenaryrecords/11.10.2007/en.html>

7 <http://old.azi.md/news?ID=47918>

8 <http://www.info-prim.md, 2008-01-25/07:52/>

temului rezidențial și de prevenire a instituționalizării copiilor. La 20.08.2007 a fost adoptată Strategia Națională privind acțiunile comunitare pentru susținerea copiilor aflați în dificultate pentru 2007-2009. În 2008 au fost examinate 829 cazuri, dintre care 539 cazuri de prevenire a instituționalizării, 110 cazuri de instituționalizare și în 80 cazuri au fost aplicate alte forme de protecție. Au activat 69 case de copii de tip familial, în care erau plasați 283 copii și 59 familii de asistenți parentali profesioniști care aveau în plasament 75 de copii⁹.

În 2007 la evidența Direcției municipale pentru protecția drepturilor copilului se aflau cca 15 mii copii în dificultate. Dintre aceștia 231 copii cerșesc și vagabondează, 117 copii utilizează droguri, alcool, substanțe toxice, 483 copii sunt din familii dezorganizate. Direcția are în evidență cca 5 mii familii social defavorizate în care cresc 10 mii copii¹⁰.

În Chișinău funcționează Centrul de plasament temporar pentru minori, subordonat MAI RM. În 2008 la Centru au fost plasați 300 copii, care vagabondau străzile capitalei¹¹.

Au fost operate modificări în legislație cu scopul de a apăra drepturile și interesele copiilor rămași fără ocrotirea părintească. Astfel, prin Legea cu privire la modificarea unor prevederi ale Codului familiei, autoritățile tutelare au fost obligate să protejeze copilul și în caz de abandon. Aici, poate fi menționat cazul lui S. Druță¹², un tânăr care a acționat în judecată pe mama lui pentru abandon în copilărie. Astfel, instanța a obligat pârta să-i achite despăgubiri morale în valoare de 160 mii de lei.

Prin aceeași lege s-a modificat al.3, art.112 Codul Familiei care interzice organelor, persoanelor fizice și juridice, cu excepția autorităților tutelare, activitatea de alegere a formelor de protecție a copiilor rămași fără ocrotire părintească. În redacția veche, prevederea interzicea activitățile de depistare și de plasament a copiilor. Astfel presupunem, că au fost luate în considerare recomandările Promo-LEX expuse în raportul privind respectarea drepturilor omului pentru anul 2006.

De asemenea, în Codul Familiei s-a adăugat art.112¹, care stipulează întreprinderea de măsuri necesare pentru prevenirea separării copiilor de părinți¹³. Astfel, autoritățile tutelare au fost obligate să organizeze funcționarea serviciilor de menținere, refacere și dezvoltare a capacității copiilor și a părinților de a depăși situațiile care ar putea determina separarea copiilor de părinți. Totuși, considerăm că statul trebuie să aplice preponderent măsuri alternative de instituționalizare, cum ar fi încredințarea copiilor unei familii sau persoane, sau unei case de copii de tip familial, sau să valorifice alte forme alternative de ocrotire bazate pe

9 Raport cu privire la activitatea MPSFC anul 2008 și sarcinile pentru anul 2009

10 <http://www.info-prim.md>, 2008-02-05/21:38/

11 <http://www.info-prim.md>, 2008-02-13/06:58/

12 Caz din practica Centrului pentru Drepturile Copilului, www.copil.md

13 Art.112 Codul familiei al RM

familie, și să nu recurgă la plasarea copiilor în instituții decât în ultimă instanță. Considerăm că organele de tutelă trebuie să acționeze prompt în cazurile copiilor victime ale abuzurilor și să evite reintegrarea acestora în astfel de familii. În acest sens este concludent cazul minorilor Coica C. și M., din r-nul Grigoriopol. După absolvirea școlii – internat ei au revenit într-o locuință unde nu era canapea, masă, dulap, albituri, dormeau și se alimentau într-o cameră izolată. Tatăl minorilor, care ispășise pedeapsa pentru omorul soției și avea tuberculoză, consuma des băuturi alcoolice și îi forța pe copii să-i aducă băuturi spirtoase și țigări, iar ulterior și să consume alcool. Autoritățile tutelare competente nu au verificat condițiile în care copiii urmau să trăiască și nu au întreprins măsurile necesare de precauție.

În perioada de referință în RM nu a fost adoptat un nou Regulament al organelor de tutelă și curatelă. Regulamentul din 1972 în vigoare, a fost aprobat prin Hotărârea Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești și este imperfect și caduc.

8.4.1. Repatrierea și protecția copiilor abandonați de părinți

La 07.08.2008 prin hotărârea nr. 948 a fost aprobat Regulamentul privind procedura de repatriere a copiilor și adulților-victime ale traficului de ființe umane, traficului ilegal de migranți, precum și a copiilor lăsați fără supraveghere. Actul normativ prevede acordarea de asistență concretă victimelor și intervenția statului în astfel de cazuri. MPSFC cu suportul OIM în RM și al Reprezentanței Fundației Elvețiene „Terre des hommes” a organizat 12 misiuni de repatriere a 44 copii. Totuși, autoritatea centrală este practic lipsită de mijloace de reacționare în cazurile de abandon al copiilor moldoveni în statele străine. Aceasta are loc din cauză că nu au fost semnate acorduri bilaterale cu alte state în vederea cooperării în domeniul protecției copilului. Repatrierea copiilor abandonați are loc doar în cadrul unor proiecte comune implementate cu organizațiile internaționale.

De asemenea, în RM nu există un mecanism intern de întoarcere a copiilor traficați peste hotare sau în caz de migrație ilegală a acestora. Studiul unui caz arată că 5 copii, transportați ilegal în Italia la solicitarea părinților lor aflați acolo la muncă nu pot fi repatriați. Autoritățile italiene au sesizat organele abilitate din RM pentru a iniția procedura repatrierii, însă din cauza legislației imperfecte, autoritățile moldovene nu pot repatria minorii din Italia. Copiii vor putea fi reîntorși în țară doar la solicitarea părinților lor, deoarece autoritățile sunt competente să acționeze doar în cazul în care copiii se află la îngrijirea și întreținerea statului¹⁴.

Situația social-economică din țară a condus la emigrarea masivă a cetățenilor peste hotarele țării pentru angajarea la muncă. Un studiu realizat de Procuratura Generală arată că în 2007 din cauza plecării părinților peste hotare, cca. 50 mii copii locuiau cu un părinte, iar 25 mii fără ambii părinți. 13 mii copii din țară stu-

14 <http://old.azi.md/news?ID=50404>

diază în 67 școli-internat. 80% dintre ei au unul sau ambii părinți, dar care nu au posibilități materiale ca să-i educe și să-i instruiască în familie. Organele de drept au depistat 1,5 mii copii care au abandonat familia și școala. Aceștia vagabondau, se ocupau cu cerșetoria, consumau băuturi alcoolice și droguri¹⁵.

Un alt studiu realizat de UNICEF arată că cca. 177 mii din copiii moldoveni sunt afectați din cauza migrației părinților lor peste hotare. La 10% din copiii rămăși fără supravegherea părinților s-a înrăutățit reușita școlară, mulți dintre ei abandonează școala și adoptă un comportament antisocial. Experții OIM consideră că RM trebuie să stabilească acorduri privind simplificarea procedurii de legalizare, cu statele în care muncitorii moldoveni pleacă mai des. De obicei, procedura de legalizare a moldovenilor într-un stat european decurge de la 4-6 ani. Evident perioada respectivă influențează dezvoltarea psihică a copiilor¹⁶.

La 10.07.2008 a fost adoptată Legea cu privire la migrația de muncă, care instituie restricții la emigrarea în scop de muncă a părinților care nu au prezentat acte de confirmare privind luarea la evidență a copiilor minori care rămân în țară. Prin aceste restricții se urmărește supravegherea minorilor rămași fără părinți și prevenirea cazurilor de abandon.

8.5. Justiția juvenilă

Potrivit datelor statistice, în 2007 minorii au comis 1278 infracțiuni cu 28,4% mai puțin față de aceeași perioadă a anului 2006, când minorii au comis 1785 infracțiuni. De asemenea, s-a diminuat numărul infracțiunilor săvârșite de minori în stare de ebrietate și în mod repetat. În 2007 minorii au comis 34 infracțiuni în stare de ebrietate sau cu 24,4% mai puțin decât în perioada similară a anului precedent, iar în mod repetat, au comis 110 infracțiuni în descreștere cu 40,9 % în raport cu 2006.

În 2007, organele Procuraturii au efectuat circa 200 de controale privind respectarea legislației cu privire la protecția drepturilor copilului și combaterea delincvenței juvenile. Drept urmare, au fost înaintate 180 sesizări factorilor de decizie pentru eliminarea încălcărilor de lege și tragerea la răspundere a persoanelor vinovate¹⁷.

În regiunea transnistreană rata infracționalității minorilor este în continuă creștere. Astfel, în 2008 au avut loc 6 omoruri, 8 violuri, 6 acte de huliganism, 70 furturi și 50 infracțiuni de consumare a substanțelor narcotice, săvârșite de către minori¹⁸.

15 <http://old.azi.md/news?ID=48598>

16 <http://old.azi.md/news?ID=46959>

17 Raportul de activitate a Procuraturii Generale a RM, anul 2007

18 <http://olvia.idknet.com/ol218-02-09.htm>

Procedură penală prevede antrenarea obligatorie a procurorului, psihologului și pedagogului în cazurile de cercetare penală a minorilor. Din 2008 la examinarea cauzelor penale poate participa mediatorul¹⁹. Implicarea acestor specialiști în activitatea de urmărire și judecare a cauzelor penale contribuie la realizarea drepturilor procesuale ale părților. Totuși, legislația limitează comunicarea psihologului cu copilul victimă sau delicvent. În cadrul anchetei se valorifică doar rolul psihologului și al pedagogului, de asistență și nu de implicare. Mulți procurori, ofițeri de urmărire penală sau judecători nu au tactul necesar pentru a ancheta copilul victimă. Întrebările sunt formulate expres într-un mod agresiv și cu accent de intimidare. De aceea, se recomandă ca în cadrul urmăririi penale interogarea să fie efectuată de psiholog, iar procurorul și polițistul să asiste. Pentru interogarea minorilor este necesară o sală specială dotată cu echipament de înregistrare.

În raportul precedent²⁰, Promo-LEX a indicat asupra necesității instituirii unor instanțe specializate în examinarea cauzelor în care sunt atinse interesele minorilor. Asemenea instanțe nu au fost create, probabil, pentru că necesită cheltuieli esențiale și nu aduc beneficii imediate statului.

Autoritățile constituționale nu se implică în nici un mod în procesul de apărare și protejare a drepturilor copilului în regiunea transnistreană. Chiar și atunci când sunt sesizate astfel de cazuri, organelor de drept evită să se implice. Promo-LEX a înregistrat cazuri de maltratare de către organele de miliție a minorilor delincvenți, fiind elocvent cazul minorului Z.F., care timp de 12 luni a fost ținut în arest preventiv, ulterior fiind condamnat la 4 ani privațiune de libertate. Minorul a fost învinuit de sustragerea *unor produse alimentare și a sumei de 30 ruble* de la o persoană care nu l-a remunerat pentru munca sa. Anchetatorul i-a cerut să se autodenunțe, pentru că dacă „*va fi închis, oricum, va cădea sub amnistie*”. Instanța din Tiraspol l-a judecat doar în baza auto-denunțului și a declarației părții vătămate. Acesta nu a fost asistat de un psiholog sau pedagog, judecătorul nu i-a oferit cuvântul ca să prezinte argumente în apărare, iar părinții lui au fost înlăturați din sală.

Deși legislația locală²¹ prevede și alte forme de pedeapsă pentru sustragerea bunurilor, instanța a aplicat pedeapsa maximă. Z. a fost plasat într-o instituție de corecție pentru minori, unde condițiile sunt dezolante. Minorul era deținut într-o celulă sumbră și umedă împreună cu alte 10 persoane condamnate pentru infracțiuni deosebit de grave. Promo-LEX, în numele minorului, a sesizat Procuratura Generală a RM, Ministerul Afacerilor Interne al RM, Serviciul de Informații și Securitate și Centrul pentru drepturile omului, solicitând apărarea drepturilor minorului Z.F.; identificarea persoanelor vinovate de violarea drepturilor acestui

19 Legea nr.134-XVI din 14.06.2007 cu privire la mediere, în vigoare din 01.07.2008

20 <http://www.promolex.md/index.php?module=publications>

21 Articolul 154. Furtul 1. Furtul, adică sustragerea pe ascuns a bunurilor altei persoane, - se pedepsește cu amendă în mărime de 2000 (două mii) de salarii minime sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu munci corecționale în termen de la 1 an pînă la 2 ani, sau cu arest de la 4 la 6 luni, sau cu privațiune de libertate de pînă la 3 ani

copil; intentarea dosarelor penale. În scurt timp, am fost informați precum că: „în situația politică existentă din anul 1992 și pînă în prezent, organele Procuraturii RM sînt lipsite de posibilitatea de a interveni, în cazurile necesare, în scopul protecției drepturilor și libertăților locuitorilor din această regiune”.

Promo-LEX a depistat cazuri cînd copii din familiile defavorizate din regiune au fost siliți să se autodenunțe pentru cazuri de omor, furt, jaf sau huliganism, la care, de fapt, nu au participat. În caz de nesupunere, se intentează dosare penale și administrative pentru diverse infracțiuni. Astfel, în 2008 mamele a 2 minori au solicitat asistență juriștilor Promo-LEX în cazurile de abuz al miliției locale față de copiii lor. Timp de 2 ani, minorii au fost ținuți în arest preventiv, maltratați și intimidați. Li se cerea să recunoască că au comis în grup, cu premeditare și cu deosebită cruzime un omor. În calitate de probe directe serveau declarațiile unor vagabonzi. Sub presiunile milițienilor, minorii au semnat declarația de autodenunț. Azi, părinții băieților încearcă să restabilească adevărul real a circumstanțelor omorului pentru a dovedi nevinovăția copiilor lor. Totodată, 70 de familii din localitate au semnat o scrisoare comună adresată “procurorului RMN” în care au denunțat acțiunile ilegale ale milițienilor. Procuratura de la Tiraspol a dispus eliberarea minorilor și cercetarea cazului. În scurt timp unul dintre minori a fost condamnat de „instanța din Dubăsari” la 8 ani privațiune de libertate pentru o altă presupusă crimă. După pronunțarea sentinței, procurorul i-a spus mamei minorului că aceasta este o răzbunare pentru faptul că s-a plîns procurorului. Celălalt minor a fugit peste hotarele RM, iar organele locale l-au dat în urmărire generală.

DREPTURILE FEMEII

În RM toți cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex etc¹. Principiul fundamental al egalității în drepturi acordă cetățenilor de gen diferit posibilități egale în sfera politică, economică, socială, culturală sau în alte sfere ale vieții. Femeilor le este garantat dreptul de a ocupa orice funcție publică sau loc de muncă, de a avea un statut social egal cu cel al bărbaților. Legea interzice discriminarea pe motive de sex și asigură egalitatea de șanse între femei și bărbați, totodată, apără victima traficului și a violenței domestice.

În 2007 și 2008 au fost adoptate acte normative, elaborate planuri naționale și strategii în domeniu, cu toate acestea există un șir de restanțe și lacune. Experții au remarcat că acest lucru a fost determinat fie de ineficiența politicii Guvernului de a asigura aplicarea viabilă a actelor normative, fie de lipsa unui cadru instituțional concret de prevenire și asistență a victimelor. Un alt factor care nu poate fi neglijat constituie dezinformarea și pasivitatea societății în această problemă. În perioada de referință nu au fost instituite pedepse penale sau administrative pentru hărțuire sexuală și violență în familie. În consecință, femeile rămân fără protecție efectivă împotriva actelor de violență.

9.1. Respectarea egalității genurilor

În RM femeile și bărbații beneficiază de drepturi și libertăți egale, fiindu-le garantate și șanse egale pentru exercitarea lor².

În 2007-2008 nu au fost operate modificări legislative esențiale la acest subiect. Raporturile juridice în domeniul egalității în drepturi a femeilor și bărbaților sînt reglementate de Constituția RM și de Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați. Politica Guvernului de implementare a legii este evidențiată în Planul național "Promovarea egalității genurilor umane în societate pentru 2006-2009". Moldova a aderat la Protocolul Adițional la Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei.

1 Art.43 alin.(2) din Constituția RM

2 Art.5 din Legea RM nr.5-XVI din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați

După un an de monitorizare a implementării Legii cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, ONG „Gender-Centru”³ constată că în ciuda anumitor progrese în domeniul egalității de șanse între femei și bărbați continuă să existe diferențe semnificative în diverse domenii.

În general, femeile nu dețin funcții și posturi publice importante. Astfel, la 1.01.2007 numărul femeilor-deputați în Parlament constituia 21,7%, în Guvern doar o femeie era ministru din numărul total de 15 funcții, o femeie vice-prim-ministru și alte 2 vice-ministru, o președintă de raion și 157 femei primari⁴. Numărul femeilor care dețin posturi decizionale în instituțiile situate în străinătate rămîne în continuare ne semnificativ. O practică persistentă este antrenarea femeilor în funcții publice de secretare ale consiliilor locale, primăriilor sau alte funcții fără caracter decizional.

Legea obligă partidele și alte organizații social-politice să contribuie la asigurarea egalității genurilor, însă nu prevede cote de participare și sancțiuni. Problema rămîne la discreția membrilor sau a conducerii partidului. În această perioadă legislația națională nu a fost completată cu prevederi care ar institui măsuri speciale în vederea sporirii nivelului de participare al femeilor la sfera politică sau luarea deciziilor.

Statul garantează drepturi și șanse egale, tratarea egală a femeilor și bărbaților la plasarea în câmpul muncii. Angajatorul va efectua angajarea prin metode care să asigure accesul egal al femeilor și al bărbaților la muncă, inclusiv prin acțiuni afirmative. Contrar prevederilor legale femeile rămîn discriminate sub aspectul angajării în câmpul muncii, condițiilor de muncă și salarizării. Potrivit datelor statistice, femeile câștigă cu 27,4% mai puțin decât bărbații. Domeniile în care prevalează femeile rămân aceleași: sănătate și asistență socială (79,1% salariați), hotelier și restaurante (75,1%), învățămînt (74,3%) și financiar (65,7%). Aceasta demonstrează faptul că situația nu s-a schimbat, femeilor revenindu-le posturile slab plătite.

Ele rămîn discriminate la angajare, deoarece unii antreprenori nu angajează femei tinere, decît după prezentarea actelor despre starea lor civilă, iar alții nu angajează femei care au depășit vîrsta de 40 de ani. Un studiu arată că doar 17% din angajatori cunosc faptul că unele acțiuni ale lor sunt calificate de lege drept discriminatorii pe criteriu de gen, 83% au răspuns negativ și s-au arătat surprinși de faptul că “solicitarea informației despre starea civilă a candidaților” este o acțiune discriminatorie, conform legii. Considerăm că prin neangajarea femeilor însărcinate se urmărește neachitarea indemnizației concediului de maternitate sau evitarea situației de a reangaja temporar a altă persoană în funcția respectivă. În ultimul timp a luat amploare fenomenul plasării în ziare a unor anunțuri discrimi-

3 Raportul „Monitorizarea realizării Legii cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați și a Planului național „Promovarea egalității genurilor în societate pentru perioada 2006-2009”, Chișinău, 2007.

4 www.statistica.md, Statistica Gender 2007.

natorii referitoare la încadrarea femeilor în câmpul muncii. Fenomenul este greu de combătut deoarece nu există un organ abilitat cu atribuții de monitorizare și de prevenire a discriminării gender în sursele mass-media.

În 2007-2008 s-a constatat o creștere a numărului de femei încadrate la studii, cca 51% din numărul total de elevi și studenți. Înmatricularea în universități are loc pe baza cunoștințelor proprii. Instituțiile de învățământ superior preferate de femei sunt din domeniile: educație (72,4%), ocrotirea sănătății (70,3%), economie (62,5%), arte și cinematografie (60,4%) și agricultură (44,8%). Riscul de a nu fi angajate sau alți factori sociali determină femeile să opteze pentru domeniile respective. Spre exemplu, numărul femeilor cu studii superioare este egal sau depășește numărul bărbaților cu studii superioare, însă numărul femeilor cu studii de doctorat este mai mic. În 2007 au realizat cercetări științifice doar 41 femei doctori habilitați (comparativ cu 230 bărbați) și 414 femei doctori în științe (comparativ cu 569 bărbați).

Hărțuirea sexuală rămâne în continuare o problemă pentru RM. Legislația nu a fost modificată sau completată cu prevederi în 2007-2008, cu referire la interzicerea hărțuirii sexuale, deși fenomenul ia amploare. Nu există un mecanism clar și viabil care să prevadă depunerea unei plângeri sau sarcina probațiunii în asemenea situații.

Potrivit unui studiu, în RM mai des sunt hărțuite sexual studentele și angajatele. 7 din 10 femei consideră problema hărțuirii sexuale o chestiune destul de importantă și 8 din 10 cred că actele de hărțuire sexuală au efect negativ asupra reușitei profesionale/academice, relației cu colegii de muncă/studii, cu soțul/partenerul sau asupra personalității.

Numărul actelor de hărțuire sexuală este invers proporțional gravității acestora. 4 din 10 studente au declarat că li s-au adresat priviri nepotrivite, 3 din 10 au fost ținta unor gesturi neadecvate, 2 din 10 au fost îmbrățișate fără permisiune sau au suferit atingeri cu conotație sexuală. 2 din 10 angajate au recunoscut că li s-au adresat priviri nepotrivite, 1 din 10 a declarat că i s-a arătat gesturi neadecvate, a fost atinsă într-un mod nepotrivit, i s-a adresat un limbaj sau glume cu conotație sexuală sau a fost sărutată fără voie. Faptul că femeile angajate sunt mai des victime ale diverselor forme de hărțuire sexuală induce concluzia că mediul profesional este, într-o măsură mai mare decât cel universitar, un loc unde femeile sunt agresate sexual⁵.

9.2. Violența în familie

Este apreciată pozitiv adoptarea Legii cu privire la combaterea și prevenirea violenței în familie. Actul normativ stabilește bazele juridice și organizatorice ale

5 <http://www.progen.md/index.php?mod=home&hmod=news&nmod=postbyid&id=75>

activității de prevenire și de combatere a violenței în familie, autoritățile și instituțiile abilitate cu funcțiile respective, mecanismul de sesizare și soluționare a cazurilor de violență în familie. A fost introdusă noțiunea de „ordonanță de protecție”, care permite judecătorului să aplice agresorului una dintre măsurile speciale de separare a acestuia de victimă. Pînă la adoptarea legii, victima trebuia să-și caute un refugiu, părăsind domiciliul și copiii.

Deși a intrat în vigoare, legea rămîne deocamdată inaplicabilă, lipsind mecanismul de implementare a acesteia. Codul Penal nu a fost completat cu prevederi speciale privind răspunderea pentru violența în familie. Violența continuă a fi considerată o chestiune privată, iar femeile victime tratate ca „femei cu probleme de familie”. În normele procesual penale nu au fost operate modificări determinate de prevederile art.15 din Legea menționată. Ca urmare, judecătorul de instrucție poate refuza eliberarea unei ordonanțe de protecție a victimei, fiind înregistrate deja astfel de situații⁶.

Potrivit unui studiu realizat de Centrul Internațional „La Strada”, violența în familie este definită de majoritatea respondenților (63%) ca fiind un abuz fizic, psihologic, verbal, economic, spiritual sau sexual din partea unui membru al familiei asupra altui membru/membri ai familiei, care aduce anumite daune. Alți participanți (27%) percep violența în familie ca un abuz fizic al bărbatului asupra femeii, ponderea cea mai mare fiind deținută de persoanele cu vîrsta trecută de 45 de ani. Fiecare a opta persoană cu vîrsta de pînă la 18 ani percepe fenomenul violenței în familie ca un abuz sexual al bărbatului asupra femeii. Cauzele principale ale violenței în familie sunt alcoolismul, sărăcia, mediul de trai nesatisfăcător, somajul și nivelul scăzut de educație⁷.

Experții internaționali au constatat că în RM fiecare a treia femeie a fost cel puțin o dată victimă a violenței în familie. Ele sunt supuse violenței de actualii și foștii soți în mai mult de 73% din cazuri, precum și de tați în 14% din cazuri. În majoritatea cazurilor femeile divorțează de soții agresivi. Astfel, 60% dintre femeile divorțate au recunoscut că au fost victime ale violenței domestice, față de 28% din femeile aflate în căsătorie⁸. Sunt cazuri cînd femeile opun rezistență sau atacă agresorul⁹. Nefiind protejată femeia recurge la aplicarea forței pentru protecția personală și a copiilor săi.

9.3. Traficul de femei

La 1.02.2008 a intrat în vigoare Convenția adoptată de Consiliul Europei cu privire la lupta contra traficului de ființe umane, RM fiind prima țară care a ratificat-o. Documentul prevede asistență obligatorie și acordarea unei perioade de restabi-

6 <http://www.infotag.md/press-releases-ro/565637/>

7 http://www.lastrada.md/date/statistica/campanii/css_2008.html

8 <http://www.hr.un.md/news/210/07.03.2007>

9 <http://www.flux.md/editii/2008166/articole/4531/>

lire și de reflecție de cel puțin 30 zile victimelor traficului de ființe umane; eliberarea permiselor de ședere victimelor nu doar în cazul cooperării cu organele de urmărire penală, dar și pentru motive umanitare; incriminarea “clienților”; neincriminarea victimelor traficului; consolidarea sistemului de cooperare internațională și instituirea unui mecanism independent de monitorizare a implementării prevederilor Convenției.

Potrivit unui raport al Departamentului de Stat al SUA, RM este principala sursă a traficului de femei pentru exploatare comercială sexuală și o țară de tranzit pentru traficul de femei. Din cei cca.750000 moldoveni plecați peste hotare 1% sunt victime ale traficului de persoane. Principala arteră de tranzit pentru traficul de femei este regiunea de est a țării, asupra căreia autoritățile nu dețin controlul juridic. Femeile din RM sunt traficate în diverse țări. De asemenea, fete și femei tinere, care provin din zone rurale, sunt traficate în Chișinău¹⁰.

În 2007 autoritățile au inițiat 250 dosare penale, fiind condamnați 60 traficanți. Conform datelor comunicate de Procuratura Generală a RM, în 2007 organele de drept au deschis 507 dosare penale de trafic de persoane, față de 446 cauze în 2006. În 2008 numărul infracțiunilor de trafic de persoane s-a redus cu 14,3% față de 2007. Au fost inițiate 166 cauze penale, dintre care 71 pentru trafic de persoane, 15 pentru scoaterea ilegală a copiilor peste hotare, 71 pentru proxenetism. Jumătate din aceste cauze penale au fost finalizate și transmise în instanța de judecată. Tot în 2008 Procuratura Generală a examinat 202 cauze penale intentate împotriva a 253 persoane, 58 dintre care fiind condamnate¹¹.

Experții „La Strada” consideră că numărul victimelor traficului de femei este mult mai mare. Multe femei nu declară că au fost traficate, din frica de a nu submina securitatea familiei și a rudelor apropiate. Sistemul de protecție a martorilor și victimelor traficului de ființe umane este inefficient. Putem menționa cazul unei femei, care la revenirea în țară din străinătate a comunicat unui colaborator de poliție informații despre persoane care recrutau femei din localitățile rurale ale țării pentru trafic și exploatare sexuală. Peste puțin timp, câteva persoane străine mascate au intrat în casă, au bătut-o, au distrus obiectele din casă pentru faptul că i-a denunțat. Traficanții au plecat peste hotarele țării, iar victima nu poate recupera daunele materiale și morale care i-au fost cauzate.

10 <http://romanian.moldova.usembassy.gov/tiprpt2008.html>

11 <http://www.infotag.md/noutati/575507/>

Potrivit informației “Nivelul criminalității în Republica Moldova în anul 2008”¹, în raport cu anul 2007, când au fost condamnate 9764 de persoane, în anul 2008 s-a înregistrat o descreștere semnificativă a numărului de persoane condamnate² constituind 7367 de persoane. În anul 2007 au fost aplicate pedepse privative de libertate față de 2261 persoane, iar în anul 2008 față de 1789 persoane³, în acest fel menținându-se tendința de reducere a numărului de pedepse privative de libertate.

Conform aceleiași informații date, la începutul anului 2007 în instituțiile penitenciare din republică își ispășeau pedeapsa 6521 de persoane, dintre care 141 de minori, iar la începutul anului 2008 cifra persoanelor deținute s-a diminuat la 5470 de persoane, dintre care doar 24 de minori⁴. Astfel se constată o descreștere a numărului de persoane care-și ispășesc pedeapsa în instituțiile penitenciare. Datorită adoptării Legii nr. 188-XVI din 10 iulie 2008 “Privind amnistia în legătură cu declararea anului 2008 An al Tineretului”, s-a redus esențial numărul de persoane aflate în detenție.

Cu toate acestea, în Republica Moldova numărul persoanelor private de libertate la 100000 locuitori este practic de două ori mai mare ca media în țările membre ale Consiliului Europei (CE). În Moldova (cu excepția regiunii transnistrene) această cifră constituie circa 217 persoane, în țările membre ale CE, respectiv 105 persoane⁵.

O situație total diferită este înregistrată în regiunea transnistreană a Republicii Moldova. Astfel, la începutul anului 2007 în instituțiile penitenciare din regiune se aflau în detenție 3121 de persoane, iar la începutul anului 2008 – 3487 de persoane, care constituie cel mai înalt indice pe parcursul ultimilor 10 ani⁶. Comparativ cu țările membre ale CE, în anul 2007 în penitenciarele din regiune

1 <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=2544>

2 În anul 2006 fiind condamnate 12434 persoane.

3 În anul 2006 la pedepse privative de libertate au fost condamnate 2943 persoane.

4 La începutul anului 2006 în instituțiile penitenciare își ispășeau pedeapsa 6647 persoane, din care 210 minori.

5 http://www.un.md/key_doc_pub/doc/romanian/A%20HRC%2010%2044%20Add%203%20torture%20Moldova_ROM.pdf

6 <http://guinpmr.narod.ru/index.htm>

se aflau 563 de persoane la 100000 de locuitori, iar în 2008 – 628 de persoane la 100000 locuitori. Ținând cont de ilegalitatea regimului din regiunea separatistă, efectele juridice ale actelor emise de acest regim, considerăm că această problemă trebuie să constituie o preocupare primordială a organelor de drept din Republica Moldova.

10.1. Baza materială

În perioada 2007-2008 autoritățile au depus eforturi considerabile în vederea renovării bazei materiale a instituțiilor penitenciare. Astfel, în Legea bugetului de stat pentru anul 2007 au fost planificate cheltuieli în valoare de 6539700 lei pentru investiții capitale în sistemul penitenciar. În anul 2008 în acest scop au fost preconizate cheltuieli în valoare de 9519200 lei.

Potrivt declarațiilor funcționarilor DIP, pe parcursul acestor doi ani practic fiecare instituție penitenciară a beneficiat de mijloace financiare pentru construcția sau reconstrucția sediilor, reparația capitală a unor sisteme importante. Astfel, în diverse instituții penitenciare au fost efectuate reparații capitale, reutilate sistemele de termificare, contruite minicazangerii noi, reparate viceurile și lavarele, renovate acoperișurile. De asemenea, au fost efectuate lucrări curente de reparație a apeductelor, a rețelelor electrice și a sistemului de încălzire a încăperilor.

Aparent, a fost soluționată și problema cea mai arzătoare a penitenciarelor, suprapopularea. Astfel, capacitatea penitenciarelor este de 6860 de persoane, a izolatoarelor de urmărire penală, respectiv de 2770 de persoane. La limita maximă admisibilă funcționează izolatoarele de detenție preventivă din Chișinău, Bălți și Rezina.

10.2. Igiena personală

O obligație a statului constituie ameliorarea condițiilor igienice în instituțiile penitenciare. Statul trebuie să acorde o atenție specială asigurării igienei generale și personale, deoarece aceasta nu corespunde standardelor. Am remarcat deja ca un factor pozitiv reparația curentă sau capitală a viceurilor și lavarelor din instituțiile penitenciare. În acest sens pot fi menționate modificările operate prin Hotărârea Guvernului nr. 1054 din 19 septembrie 2008 în Hotărârea Guvernului nr. 609 „Privind normele minime de alimentare zilnică și obiecte de toaletă și menaj ale deținuților”. Astfel, în premieră, au fost instituite și garantate norme minime privind asigurarea cu obiecte de toaletă și menaj, necesare igienei personale, a tuturor categoriilor de condamnați, inclusiv a copiilor care se află în penitenciar împreună cu mamele deținute.

10.3. Alimentația

Problema alimentației în instituțiile penitenciare din Moldova rămâne la fel de acută ca în anii precedenți. Constatăm o majorare a cuantumului valoric mediu destinat alimentației zilnice a unui deținut. Astfel, în 2007 acesta a constituit 5,03 lei pentru o persoană pe zi, iar în 2008, respectiv 6,12 lei⁷. Cu toate acestea, cuantumul valoric rămâne a fi de 2 ori mai mic decât prevede legislația în vigoare, ducând practic la excluderea din alimentația deținuților a cărnii, peștelui și produselor lactate⁸. Alimentația relativ satisfăcătoare a deținuților se datorează în special ajutoarelor umanitare și coletelor alimentare transmise de rude.

Nu a suferit schimbări esențiale alimentația deținuților în izolatorul de detenție preventivă nr.13 din Chișinău, și în cel din subordinea CGP din Chișinău. Deseori persoanele reținute duse la comisaratele de poliție pentru petrecerea acțiunilor de urmărire penală sunt lipsite de prînz și chiar cină, dacă sunt aduse tîrziu în izolatorul de detenție preventivă. În aceste cazuri masa lor se rezumă doar la micul dejun.

În astfel de situații este necesar de să fie aplicate prevederile anexei nr.6 la Hotărîrea de Guvern 609 din 29 mai 2006, privind asigurarea deținuților cu rația alimentară rece. Rația alimentară zilnică poate fi recalculată așa încît să fie asigurate cu un prînz rece (la pachet).

10.4. Asistența medicală

O situație alarmantă în acest sens se atestă în regiunea transnistreană a Moldovei. În penitenciarele din regiune s-a redus tuberculoza, însă a crescut îngrijorător numărul persoanelor infectate cu alte boli transmisibile, în special cu HIV/SIDA, cu care în 2007 au fost diagnosticați 146 de persoane private de libertate, iar în 2008, respectiv 168 de persoane private de libertate. O evoluție bruscă a incidenței acestei maladii în penitenciarele din regiune a fost atestată în anul 2004, cînd numărul de persoane infectate s-a majorat de la 27 la 110. Din 2004 numărul persoanelor infectate crește continuu, dar nu atît de vertiginos ca în anul 2004.

De asemenea, în instituțiile penitenciare din regiune sunt răspîndite bolile venerice. Astfel, în anul 2007 din numărul total al persoanelor private de libertate aveau diagnosticate boli venerice 53 de persoane, iar respectiv, 80 de persoane în 2008.

Una din cauzele acestei situații sunt condițiile de detenție inadecvate, în care persoanele sănătoase sunt deținute în aceleași celule cu persoanele contagioase. Mai mult, au fost semnalate cazuri în care infectarea a avut loc intenționat, pentru răzbunare din partea personalului acestor instituții.

7 În 2006 pentru alimentați unui deținut erau destinați circa 4 lei.
8 <http://www.penitenciar.gov.md/ro/dirlogistic.html>

În instituțiile penitenciare aflate în subordinea organelor constituționale persistă problema asistenței medicale insuficiente datorate în special lipsei mijloacelor financiare necesare, a unui personal medical calificat de diverse profiluri și a aparatului performant. Cu atât mai mult este neînțeleasă practica de refuz al asistenței medicale specializate provenite din afara instituțiilor penitenciare. Momentan nu există un mecanism eficient și transparent de acordare a asistenței medicale din exterior.

10.5. Contactul cu lumea exterioară

Izolarea de societate a persoanelor care își ispășesc pedeapsa trebuie să fie convențională, adică nu trebuie excluse contactele cu rudele și persoanele apropiate. Au loc cazuri de interzicere a întrevederilor cu rudele, în special, ca urmare a aplicării unor sancțiuni disciplinare. Cu regret, deținuții preferă să nu depună plângeri, deoarece riscă să fie lipsiți și de dreptul de a primi coletele alimentare de la rude.

În acest sens este critică situația în regiunea de est a Moldovei. Rudele unor persoane private de libertate, s-au plîns că practic este imposibilă obținerea unei întrevederi cu persoanele private de libertate, fără achitarea unor taxe ilegale funcționarilor și supraveghetorilor din aceste instituții.

Potrivit informațiilor publicate în pagina electronică a departamentului instituții penitenciare din regiunea transnistreană, penitenciarele practică ziua anuală a rudelor, în care sunt permise vizitele. Rudelor li se oferă posibilitatea de a intra în celule, nu numai în blocul destinat vizitelor. Dacă informația este adevărată, credem că exemplul merită a fi preluat.

DREPTURILE MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială¹.

În perioada 2007-2008 au fost înregistrate diverse situații care, în opinia noastră au condus la violarea drepturilor minorităților naționale. Politica Guvernului în implementarea legislației în domeniu, precum și realizarea recomandărilor organismelor internaționale a fost inefficientă. Minoritățile se confruntă cu dificultăți de integrare în societate, angajare în câmpul muncii, instruire, servicii de sănătate, acces la informație, acces la servicii publice, exprimare și asociere etc. De obicei, autoritățile tratează minoritățile naționale ca grupuri etnoculturale, cu folclor sau obiceiuri specifice, etc.

Situația etniilor în regiunea transnistreană a țării nu a suportat modificări în raport cu perioada anterioară².

11.1. Accesul la educație

În opinia experților, politica educațională referitoare la minoritățile etnice în R. Moldova este irațională. Minoritățile continuă să studieze doar în limba rusă, începând cu învățământul preșcolar și terminând cu cel universitar. Limba română le este predată de 2 sau 3 ori pe săptămână, iar limbile lor materne, în genere sunt neglijate în cadrul sistemului de învățământ. Impactul politicilor educaționale actuale pentru ucraineni, bulgari, romi, găgăuzi este negativ. Deși sunt cetățeni cu drepturi și obligații depline, gradul de posedare a limbii române este atât de nesemnificativ, încât deseori nu se pot încadra în viața publică, rămânând izolați³.

În raportul său pentru anul 2008 Comitetul ONU pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială a menționat cu îngrijorare că limbile ucraineană, găgăuză și bulgară, precum și cultura minorităților respective, au devenit obiecte

1 Art.16 alin.2 din Constituția Republicii Moldova

2 http://www.promolex.md/upload/publications/ro/doc_1232983319.pdf

3 <http://www.flux.md/editii/200870/articole/2942/>

de studiu doar într-un număr limitat de școli, în care limba de predare este rusa. Doar în câteva clase din câteva școli experimentale se predă în limbile ucraineană și bulgară. Nu există școli în care să fie predate limba și cultura romă, limbile azeră sau tătară. Predarea limbii oficiale pentru minoritățile naționale este de calitate inferioară. Potrivit unui studiu⁴, dificultățile în asigurarea cu manuale în limbile bulgară, ucraineană și găgăuză se datorează numărului redus de exemplare. Ca rezultat, costurile de producție sunt mari, iar prețurile de închiriere a manualelor sunt aproape inaccesibile pentru părinți⁵.

Autoritățile nu depun eforturi constante și eficiente pentru a crea condiții de studiere a limbii oficiale pentru reprezentanții minorităților etnice, fapt ce ar facilita integrarea lor în societate și accesarea pe picior de egalitate la funcții publice.

O altă problemă rămîne a fi frecvența redusă, abandonul școlar și analfabetismul înalt în rîndul copiilor romi. Familiile lor au afirmat că nu-și trimit copiii la școală din motive financiare, lipsa școlilor, necunoașterea limbii oficiale sau ruse, temeri de a nu fi discriminați etc. În consecință, majoritatea copiilor romi sunt implicați în diverse activități ilegale.

Statul nu a conștientizat deplin importanța învățămîntului pentru romi și necesitatea de a stimula accesul lor la studii pe toate căile posibile. Deși în 2006 a fost aprobat Planul de acțiuni pentru susținerea romilor în R. Moldova pentru 2007-2010⁶, Consiliul Național al Romilor (CNR) susține că pentru implementarea planului respectiv nu au fost alocate resurse financiare⁷, respectiv, angajamentele educaționale asumate de Guvern nu au fost îndeplinite. Aceeași problemă se răsfrînge și asupra minorității bulgare, care se confruntă cu lipsa unei abordări multiculturale și multilingvistice în procesul educațional⁸.

11.2. Participarea la activitățile politice

Angajarea minorităților în activitățile politice este redusă. Acest lucru iese în evidență în timpul campaniilor electorale. Puține partide politice au introdus în platformele electorale subiecte ce ating problemele etniilor. CNR susține că în Moldova nu există localități conduse de primari romi și deputați de etnie romă în Parlamentul țării. Organizațiile care reprezintă minoritățile preferă să se angajeze în activități socio-culturale. Nu există măsuri speciale privind promovarea în funcții publice a reprezentanților minorităților sau programe de instruire care să asigure o reprezentare proporțională aproximativă a romilor și a altor minorități în Parlament și în autoritățile publice, inclusiv în organele de drept și în instanțele de judecată.

4 Probleme de predare a limbilor în școlile alolingve din RM: o analiză de necesități, Chișinău, 2009

5 Costul unui manual de limba bulgară este de pînă la 275 de lei, de limba găgăuză de pînă la 160 de lei, de limba ucraineană de pînă la 198 de lei;

6 HG nr. 1453 din 21 decembrie 2006

7 <http://www.roma.md>

8 <http://www.parlament.md/news/pressrelease/archive/february2007/05.02.2007/#2>

Accesul la funcțiile publice este influențat și de faptul necunoașterii limbii oficiale de către reprezentanții minorităților și grupurilor etnice.

11.3. Integrarea lingvistică

În perioada 2007-2008 nu a fost ratificată Carta limbilor regionale și minoritare, document important pentru funcționarea limbilor minoritare în R. Moldova. Experții consideră că guvernul nu a ratificat Carta din cauza ezitărilor asupra statutului limbii ruse și nedorinței de a-și asuma obligații clare privind asigurarea funcționării limbilor ucraineană, găgăuză și bulgară în Moldova.

Așadar, cunoașterea limbii oficiale de către reprezentanții minorităților ar crea condiții pentru integrarea lor deplină în societate, iar acest lucru ar fi posibil numai prin promovarea la nivel oficial a politicilor de susținere, extindere și încurajare a studierii limbii. Autoritățile ar trebui să meargă în întâmpinarea autonomiei găgăuze și a altor autorități publice, care înțeleg cât de importantă este cunoașterea limbii oficiale, și ar trebui să ofere fonduri în acest sens⁹. Unii politicieni au menționat că în Moldova ar fi binevenită promovarea unei politici de derusificare a minorităților naționale, în contextul în care, în perioada sovietică, acestea au fost supuse rusificării forțate. În lipsa unor măsuri concrete, astăzi unele ar putea să-și piardă identitatea națională¹⁰.

Subiectul și problemele integrării lingvistice a minorităților etnice rămân a fi abordate insuficient de către autoritățile statului.

11.4. Încurajarea socială

Mai multe organizații etnice afirmă că minoritățile naționale se confruntă cu diverse cazuri de încălcare a drepturilor sociale¹¹. Romii au menționat că statul nu le asigură dreptul la un trai decent, nu le oferă locuri de muncă, bătrânii nu primesc ajutoare sau pensie, iar copiii nu frecventează școala. Din aceste motive ei sunt nevoiți să muncească peste hotare sau să se angajeze la lucrări sezoniere, să sufere de diferite boli și să locuiască în condiții nesatisfăcătoare. Minoritatea romă este una dintre cele mai sărăce categorii sociale.

Unele grupuri etnice (bulgari, ruși) au beneficiat de susținerea materială și ajutoarele oferite de organizațiile și autoritățile din țara lor de origine.

11.5. Interzicerea formelor de discriminare

În perioada 2007-2008 nu a fost adoptată Legea antidiscriminare. Minoritatea romă rămîne a fi una dintre cele mai discriminate în Moldova. Romii sunt discrimi-

9 <http://www.viitorul.org/newsview.php?l=ro&idc=132&id=858>

10 <http://www.flux.md/articole/5205/>

11 <http://www.flux.md/articole/2833/>

minați direct și indirect în școli, instituții publice, instituții medicale etc. Organizații ale acestei etnii au relatat despre comiterea unor acțiuni discriminatorii din partea unor lideri politici, oameni de afaceri, calificându-le drept denigratoare și rasiste¹².

Instituțiile europene de profil, în rapoartele lor, și-au exprimat îngrijorarea pentru faptul că actele de discriminare rasială comise de către colaboratori de poliție împotriva musulmanilor nu au fost investigate eficient. Nu a fost înregistrat cultul musulman¹³. Problemele musulmanilor din Moldova nu au fost soluționate. Respectiv, cei cca 15000 de musulmani nu dispun de condiții și spațiu necesar desfășurării procedurilor de ritual (rugăciuni individuale și colective de 5 ori pe zi, moschee etc), iar în locurile unde se adună, intervine poliția. Femeile musulmane nu-și pot face fotografie pentru pașaport cu basmaua pe cap.

În perioada de referință avocații parlamentari au examinat 5 cazuri de discriminare etnică, iar Procuratura Generală a înregistrat doar 2 cazuri de încălcare a legislației cu privire ațâțarea vrajbei interetnice¹⁴.

11.6. Drepturile minorităților în regiunea transnistreană

În Transnistria continuă procesul de rusificare forțată a populației, etnia rusă fiind favorizată prin diverse mijloace și proceduri. Administrația locală privilegiază minoritatea rusă în detrimentul majorității moldovenești și ucrainești. Prevalează aceeași practică de impunere a limbii ruse ca mijloc de comunicare în societate. Toate actele sunt emise exclusiv în limba rusă, deși sunt declarate 3 limbi "oficiale" : ucraineana, moldovenească și rusa. Cetățenii care prezintă acte întocmite în limba română/moldovenească sunt obligați să le traducă în limba rusă, cu legalizare notarială, fapt ce necesită, în mod discriminatoriu, resurse financiare considerabile. Limbile română și ucraineană sunt de fapt interzise, fiind utilizate numai în spațiul rural sau domestic. În grădinițe și școli este utilizat alfabetul chirilic, ceea ce creează impedimente la înmatricularea absolvenților în instituțiile de învățământ din alte regiuni ale R. Moldova sau din străinătate. În biblioteci, librării, școli sau instituții publice predomină literatura și presa rusă, manualele sunt foarte vechi și deteriorate, iar cele mai noi sunt ideologizate și instigă la ură etnică. Materialele în limba română sunt practic interzise în regiune, fiind taxate (100%) sau confiscate. Instituțiile de învățământ din regiune rămase sub jurisdicția autorităților constituționale continuă să se confrunte cu diverse probleme.

Juriștii Asociației „Promo-LEX” au înregistrat în 2007 un caz, în care 2 moldoveni din regiune au fost bătuti cu bestialitate pentru că ascultau în automobil muzică națională. Incidentul a avut loc în or. Rîbnița.

12 <http://old.azi.md/news?ID=51944>

13 Extras din Raportul Amnesty International 2009 www.amnesty.md

14 <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/members.htm>

Nu există presă în grafia latină, posturile TV și radio locale oferă spațiu minim emisiunilor și știrilor în română și ucraineană. Emisiunile radio și TV naționale nu sunt recepționate sau sunt bruiate.

Organizațiile comunităților etnice din regiune, de regulă, îndeplinesc funcții formale, fiind implicate în activități propagandistice și politice locale, iar unele și în acțiuni de intermediere pentru obținerea cetățeniei statelor de origine (în special Federația Rusă), a pașapoartelor sau a altor acte de stare civilă, inclusiv militare, pentru locuitorii din regiune. Mai mult, în ultimii ani se observă tendința prin care reprezentanții acestor organizații încurajează populația regiunii să renunțe la cetățenia R. Moldova în favoarea celei ruse sau ucrainesti.

DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL

“Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. Nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție.”¹

“Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită prin lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa.”²

Menționăm că garanțiile unui proces echitabil nu se referă exclusiv la etapa procedurii judiciare, ele se extind și asupra etapelor precedente și ulterioare ale acesteia. Cu alte cuvinte, garanțiile unui proces echitabil urmează a fi respectate de organele de drept începînd cu examinarea cazului la etapa prejudicială și terminînd cu executarea hotărîrii judecătorești.

Pe parcursul anilor 2007, 2008 au fost înregistrate diverse situații, care, în opinia noastră, pot afecta aplicabilitatea garanțiilor unui proces echitabil la diverse etape și în final pot duce la violarea drepturilor persoanei.

12.1. Determinarea admisibilității probelor

În general, nu au fost înregistrate cazuri în care organele de drept sau instanțele de judecată să respingă probele prezentate și să refuze anexarea lor la dosar. Însă aceasta nu înseamnă că toate probele prezentate sunt luate în considerare. Au loc cazuri în care probele prezentate nu sunt analizate în modul cuvenit, ori chiar ignorate. Spre exemplu, instanța de judecată a primit și a anexat la dosar probele prezentate de A. T.³, care confirmau existența unor funcții vacante în subdiviziunea din care a fost concediat sub pretextul reducerii de cadre, dar cu toate acestea, nu le-a luat în considerare și a emis o hotărîre, prin care a respins cererea reclamantului de a fi restabilit în funcție. Presupunem că instanța a fost influențată de faptul că pîrîtul era un organ de stat.

1 Articolul 20 din Constituție

2 Fragment alin. 1 art. 6 din Convenția Europeană

3 Caz din practica “Promo-LEX”

12.2. Nerespectarea de către organele de urmărire penală a principiului prezumției nevinovăției

În acest sens se comit numeroase abateri. Astfel, pe parcursul anilor 2007, 2008 au fost înregistrate multiple cazuri în care organele de urmărire penală (în special reprezentanții MAI și ai Procuraturii), în cadrul conferințelor de presă au prezentat fapte și date în așa mod, încât permiteau culpabilizarea și identificarea persoanelor înainte ca instanța de judecată să se pronunțe în acest sens. În Raportul Asociației pentru anul 2006 am menționat că este binevenită publicarea cazurilor ce țin de corupție, abuz în serviciu, tortură etc. pe paginile web ale Procuraturii și MAI, din considerente de transparență, însă este necesar să fie respectată confidențialitatea datelor care pot duce la identificarea persoanei (nume, prenume, fața persoanei, domiciliu etc.). Organele de drept în opinia noastră, trebuie să facă publice faptele și acțiunile ilegale, însă fără a oferi detalii ce identifică persoana suspectată, spre exemplu nu se arată fața bănuitului, se utilizează inițialele numelui, etc. De obicei, acest principiu este încălcat în cazurile care au o rezonanță publică sporită.

O categorie aparte în care se comit exagerări și în acest sens, constituie cazurile care vizează liderii politici⁴ sau alte persoane private, a căror activitate contravine poziției oficiale a guvernării⁵.

12.3. Respectarea termenelor rezonabile de examinare a cauzei

Cu toate că nu sunt prevăzute termene expres pentru soluționarea litigiilor în instanțele de judecată, observându-se totuși o tendință de reducere a termenelor de examinare a cauzelor penale, rejudicarea litigiilor civile durează foarte mult timp. În special, aceasta este inadmisibil în cazul litigiilor de muncă⁶, care deseori urmează a fi soluționate în termene ce nu depășesc 30 zile, dar această prevedere legală deseori nu este respectată. Mai ales se târăgănează soluționarea litigiilor de muncă în baza contenciosului administrativ care vizează funcționarii publici. De exemplu, cazul V.I.⁷ este examinat de instanța de judecată mai mult de 20 de luni, dar încă nu a fost emisă o decizie definitivă.

12.4. Independența și imparțialitatea instanței

Suntem nevoiți să reiterăm punctul de vedere expus în raportul Asociației pentru anul 2006 despre parțialitatea unor comisii administrative, în special a celor care examinează abaterile comise în domeniul circulației rutiere. Numeroasele contravenții administrative de acest gen sunt examinate *de facto* de organele care, în principiu, au și acumulat probele și au emis propunerile de sancționare. Considerăm că, în această situație, imparțialitatea membrilor comisiilor adminis-

4 <http://www.protv.md/stiri/social/iurie-rosca-urma-sa-fie-asasinat-de-un-killer-sustin-fortele-de.html>

5 <http://arhiva.timpul.md/Article.asp?idIssue=903&idRubric=9295&idArticle=20857>

6 A se vedea raportul Asociației "Promo-LEX" pentru anul 2006.

7 Caz din practica "Promo-LEX".

trative este o ficție, deoarece, ei fiind conducătorii persoanelor care au acumulat probele, și sunt direct interesați de a confirma poziția subalternilor.

12.5. Dreptul la un recurs efectiv

Și la acest capitol au loc foarte multe abateri, în special în regiunea de est a țării, Transnistria. Locuitorii acestei regiuni practic sunt lipsiți de acest drept fundamental. Asociația „Promo-LEX” de nenumărate ori a fost sesizată de către locuitorii regiunii, care, cu diverse probleme de ordin juridic s-au adresat organelor constituționale, însă acestea au fost inapte să le soluționeze, invocând motivul că „nu dețin controlul asupra regiunii”. În cel mai bun caz organele de drept inițiază unele proceduri, care după un timp sunt suspendate din cauza că nu sunt identificate persoanele care au comis abuzurile. În acest fel persoanele sunt lipsite de posibilitatea de a încerca cel puțin să-și apere drepturile încălcate. Faptul că executarea unor decizii definitive adoptate de către organele de drept în privința unor persoane care se află pe teritoriul necontrolat este dificilă, poate chiar imposibilă, nu trebuie să fie o piedică pentru persoanele care doresc să-și apere drepturile sale. Guvernul trebuie să promoveze o politică foarte clară în ceea ce privește respectarea drepturilor omului în această regiune și modalitatea de a le apăra.

12.6. Dreptul la anchetarea cazurilor de tortură

Potrivit alin. 3¹ art. 10 al Codului de procedură penală, „sarcina probațiunii neaplicării torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante îi revine autorității în a cărei custodie se află persoana privată de libertate, plasată la dispoziția unui organ de stat sau la indicația acestuia, sau cu acordul ori consimțământul său tacit.”⁸ Cu toate acestea suntem nevoiți să constatăm că în domeniul anchetării cazurilor de tortură există lacune serioase. Conform informației furnizate de Procuratura Generală, pe parcursul anului 2008 au fost înregistrate 259 plângeri privind aplicarea torturii, tratamentelor inumane sau degradante. În doar 28 de cazuri s-a inițiat urmărirea penală și în 231 de urmărirea penală a fost respinsă. Deși, aparent, doar circa 10% din plângeri sunt întemeiate, considerăm că aceste cifre trebuie privite critic din considerentul că refuzul de pornire a urmăririi penale pare a fi o modalitate de apărare a persoanelor care aplică astfel de tratamente. Putem aduce drept exemplu cazul celor nouă membri și simpatizanți ai Asociației „Hyde Park” reținuți și supuși unor tratamente degradante pe parcursul detenției. Organele procuraturii au emis 5 ordonanțe de refuz pentru pornirea urmăririi penale, constatând că în acțiunile colaboratorilor de poliție și ale altor persoane culpabile nu există indicii ale infracțiunii. Este o modalitate utilizată frecvent de organele procuraturii. Procurorii verifică regulat izolatoarele de detenție preventivă, dar în majoritatea cazurilor, ca și în speța Hyde Park, ei n-au constatat nereguli. În eventualitatea unui control riguros s-ar putea constata că procurorii sunt vinovați indirect de acțiunile și tratamentele

8 Modificare introdusă prin LP13-XVI din 14.02.08, MO, nr. 51-54 din 14.03.08, art.161

ilegale aplicate față de deținuți. În cazul urmăririi penale a persoanelor culpabile, în lista neagră, implicit, ar nimeri și colaboratori ai procuraturii, care în urma inspectării locurilor de detenție și anchetării cazurilor penale nu au luat măsuri eficiente pentru sancționarea și contracararea tratamentelor ilegale.

12.7. Suspendarea cazurilor penale

În diverse cauze examinate CtEDO a constatat⁹ că dreptul la un proces echitabil include respectarea principiului egalității armelor, fapt care presupune că “fiecare parte trebuie să obțină o posibilitate rezonabilă de a-și prezenta cauza în condiții care să nu o plaseze într-o situație net dezavantajată în raport cu adversarul său”. Mai mult, Curtea a notat că dreptul la un proces echitabil presupune, de asemenea, o procedură contradictorie, cu alte cuvinte, dreptul unei părți în procesul civil “de a lua cunoștință de observațiile sau piesele produse de cealaltă parte, precum și de a le discuta”.

În 2006 în procedura penală a fost readusă instituția suspendării cauzelor penale în diverse situații. Nu punem în discuție necesitatea acestei instituții, dar dorim să atragem atenția la faptul corespunderii acesteia principiului egalității armelor. Suspendarea presupune încetarea acțiunilor de urmărire penală pe o cauză penală concretă în condițiile specificate de art.287/1 CPP. În cele mai dese cazuri urmărirea penală este suspendată când nu este identificată persoana care poate fi pusă sub învinuire sau aceasta se eschivează a se înfățișa la organul de urmărire penală.

Persoanele interesate, deseori părțile vătămate, în principiu sunt în drept să conteste decizia luată de organul de urmărire penală¹⁰. Însă persoana interesată urmează să conteste decizia de suspendare cu ochii închiși, deoarece nu știe cât de întemeiată este această decizie, iar legea nu prevede expres dreptul de a lua cunoștință de materialele dosarului în cazul suspendării urmăririi penale. Organele de urmărire penală pot adopta decizii pripite, fără a examina cauzele obiectiv și sub toate aspectele, iar partea interesată nu are șanse reale de a monitoriza activitatea organului de urmărire penală.

Se presupune că organul de urmărire penală, ca și partea vătămată, este parte a acuzării, deci urmează a fi de aceeași parte a baricadei, dar realitatea, cel puțin în cazurile ce țin de anchetarea unor acțiuni ilegale (tortură, exces de putere etc.) comise de persoane cu funcții de răspundere din cadrul organelor de drept ne dovedește contrariul – partea vătămată nu numai că trebuie să-și apere drepturile sale violate, dar și să depună eforturi pentru a monitoriza activitatea organelor de urmărire penală pentru ca acestea din urmă să-și exercite conștiincios obligațiile¹¹. Ținând cont de prevederile în vigoare credem că este posibilă modificarea legislației de procedură penală în sensul de a permite părții vătămate să

9 A se vedea cauza De Haes and Gijssels v.Belgium (19983/92, decizia din 24 februarie 1997).

10 Spre exemplu, în 2007 urmărirea penală a fost suspendată în 11432 cauze penale, din totalul de 46445 cauze.

11 În cazul Berzan Ștefan, citat anterior procuratura a suspendat urmărirea penală, deoarece nu a identificat persoanele care pot fi puse sub învinuire, iar colaboratorul de poliție, care l-a predat, nici nu a fost audiat în calitate de bănuț.

ia cunoștință de materialele dosarului în cazul suspendării urmăririi penale, iar în caz de necesitate, aceasta din urmă poate fi obligată să nu dezvăluie secretul urmăririi penale.

12.8. Examinarea multiplelor cazuri la aceeași oră și de către aceeași instanță

Este o situație caracteristică pentru instanțele de apel și recurs, adică curțile de apel și Curtea Supremă de Justiție. În aceste instanțe se programează examinarea mai multor dosare pentru aceeași dată și aceeași oră, iar intervalul dintre ședințe constituie în general o oră. Judecătorii își rezervă câte o oră pentru examinarea a cel puțin două - trei dosare, ceea ce face imposibilă analiza obiectivă și multilaterală a cauzelor. Aplicînd o astfel de practică, instanțele de judecată speră că părțile nu se vor prezenta și procesul va fi amînat. În cazul în care totuși părțile se prezintă, examinarea cazului durează, de regulă, mai mult de o oră. Astfel, persoanele citate sunt nevoite să aștepte ore în șir pînă intră în sala de ședințe. Problema crează dificultăți îndeosebi avocaților, care, datorită specificului de activitate, au programate mai multe ședințe în diferite instanțe pentru aceeași zi. De remarcat și faptul că instanțele de judecată nu fixează ora la care părțile s-au prezentat și cît timp au așteptat. Pentru a-și motiva lipsa într-un alt proces, avocatul poate cere un certificat, însă persoana responsabilă de eliberarea lui, grefierul, se află tot în proces, care se desfășoară încontinuu. Din cauza unor astfel de situații se tergiversează examinarea cazurilor în instanțele de judecată și se încălcă termenele, care, potrivit legii trebuie să fie rezonabile.

12.9. Dreptul la asistență juridică

Legislația în vigoare garantează dreptul la asistență juridică. Părțile în proces, precum și alte persoane antrenate în procese, pot beneficia de asistență juridică a unui avocat ales. Problemele apar doar în cazul persoanelor care nu dispun de resurse pentru a angaja un avocat și deci beneficiază de asistență unui avocat din oficiu. De cele mai multe ori avocatul din oficiu este în mai multe procese și fizic nu reușește să se prezinte în fața instanței și să demonstreze o prestație excelentă. În această situație instanța de judecată are două soluții: fie să amîne examinarea cauzei, fie să antreneze un alt avocat. Instanțele de fond optează pentru amînarea proceselor, cele superioare antrenează un alt avocat din oficiu. Teoretic, acuzatul beneficiază de asistență unui avocat, dar această asistență nu este calitativă deoarece avocatul nu intră în esența dosarului și nu-și poate pregăti pledoaria. Au loc cazuri cînd avocații din oficiu preiau dosarele chiar înainte de ședința instanței de apel sau recurs. Evident în aceste cazuri nu poate fi vorba despre o asistență juridică calificată și nici de respectarea dreptului la asistență juridică.

Promo - LEX

ДОКЛАД

**ПРАВА ЧЕЛОВЕКА В МОЛДОВЕ
2007-2008**

Кишинэу 2009

ОГЛАВЛЕНИЕ

1. ПРАВО НА ЖИЗНЬ, СВОБОДУ И ЛИЧНУЮ НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ	123
1.1. Право на жизнь.....	123
1.2. Запрещение пыток, бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания.....	126
1.3. Запрещение рабства или принудительного труда.....	129
1.4. Право на свободу и личную неприкосновенность.....	131
1.5. Право на свободу передвижения.....	135
2. ПРАВО СОБСТВЕННОСТИ	145
2.1. Проблема бывших депортированных.....	145
2.2. Индексация денежных вкладов.....	147
2.3. Авторское право.....	148
2.4. Неисполнение судебных решений.....	148
2.5. Экспроприация имущества для общественно-полезных целей.....	149
2.6. Прозрачность процесса налоговой амнистии.....	150
2.7. Приватизация и национализация.....	151
2.8. Конфискация и арест имущества.....	154
3. ПРАВО НА ИНФОРМАЦИЮ, СВОБОДУ СЛОВА И ВЫРАЖЕНИЯ МНЕНИЯ	155
3.1. Право на информацию.....	155
3.2. Случаи ограничения доступа к информации.....	157
3.3. Релевантные конфликты.....	159
3.4. Свобода слова и выражения мнения.....	162
3.5. Злоупотребления и давление на аудиовизуальные и частные организации.....	164
4. СВОБОДА СОБРАНИЙ, ОБЪЕДИНЕНИЙ И СВОБОДА СОВЕСТИ	167
4.1. Самые существенные происшествия 2007 года.....	169
4.2. Самые существенные происшествия 2008 года.....	171
4.3. Свобода объединений.....	174
4.4. Свобода совести.....	177
5. ПРАВО НА ОБРАЗОВАНИЕ	181
5.1. Право на образование и академическая самостоятельность.....	182
5.2. Дошкольное образование.....	182
5.3. Доуниверситетское образование.....	185
5.4. Право на высшее образование.....	190
5.5. Проблема учебников.....	192
6. ПРАВО НА ТРУД И СОЦИАЛЬНУЮ ЗАЩИТУ	194
6.1. Право на труд и защиту от безработицы.....	194
6.2. Право на здравоохранение.....	197
6.3. Право на достойный жизненный уровень и социальную защиту.....	200
7. ИЗБИРАТЕЛЬНЫЕ ПРАВА	204
7.1. Всеобщие местные выборы.....	207
7.2. Приднестровский регион.....	211
7.3. Выборы в Российскую Думу.....	214
7.4. Выборы в Народное Собрание АТО Гагаузия.....	215
7.5. 2009 год, Предвыборная ситуация.....	217
8. ПРАВА РЕБЕНКА	219
8.1. Соблюдение равенства в правах детей.....	220
8.2. Запрет насилия и пресечение торговли детьми.....	221
8.3. Политика усыновления.....	222
8.4. Институционализация детей группы риска.....	224
8.5. Подростковая преступность.....	227
9. ПРАВА ЖЕНЩИНЫ	230
9.1. Соблюдение равенства полов.....	230
9.2. Насилие в семье.....	233
9.3. Торговля женщинами.....	234
10. ПРАВА ЗАКЛЮЧЕННЫХ	236
10.1. Материальная база.....	237
10.2. Личная гигиена.....	237
10.3. Питание.....	238
10.4. Медицинская помощь.....	238
10.5. Контакт с внешним миром.....	239
11. ПРАВА НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ	240
11.1. Доступ к образованию.....	240
11.2. Участие в политической деятельности.....	242
11.3. Языковая интеграция.....	242
11.4. Социальное стимулирование.....	243
11.5. Запрет дискриминации.....	243
11.6. Права национальных меньшинств в приднестровском регионе.....	244
12. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВОЕ СУДЕБНОЕ РАЗБИРАТЕЛЬСТВО	245
12.1. Определение допустимости доказательств.....	245
12.2. Несоблюдение органами уголовного преследования принципа презумпции невиновности.....	246
12.3. Соблюдение разумных сроков рассмотрения дела.....	246
12.4. Независимость и беспристрастность суда.....	247
12.5. Права на эффективное средство правовой защиты.....	247
12.6. Право на проведение расследования по факту жестокого обращения.....	247
12.7. Приостановление уголовных дел.....	248
12.8. Рассмотрение нескольких дел в одно и тоже время одной и той же инстанцией.....	249
12.9. Право на юридическую помощь.....	250

ПРАВО НА ЖИЗНЬ, СВОБОДУ И ЛИЧНУЮ НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ

В соответствии с международными соглашениями и национальным законодательством, Республика Молдова гарантирует всем лицам, находящимся под её юрисдикцией право на жизнь, физическую и психическую неприкосновенность. Исходя из этого, выделим следующие аспекты:

- соблюдение права на жизнь;
- запрещение пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания;
- запрещение рабства или принудительного труда;
- соблюдение права на свободу и личную неприкосновенность;
- соблюдение права на свободу передвижения.

1.1. Право на жизнь

Государство гарантирует каждому человеку право на жизнь. Смертная казнь отменяется. Никто не может быть приговорен к такому наказанию или казнен¹.

В соответствие с юрисдикцией ЕСПЧ, данное право рассматривается в призмe двух обязательств: негативного и позитивного. Негативные обязательства требуют воздержания от незаконного лишения жизни человека, а позитивные обязательства заставляют предпринимать позитивные шаги для охраны жизни людей, находящихся под юрисдикцией государства. В отчетах Ассоциации² за 2005 и 2006 год в большей части были указаны систематические проблемы, описанные ниже. Отметим, что по данному вопросу не было отмечено большого прогресса.

На протяжении 2007, 2008 годов в пенитенциарных учреждениях имели место новые случаи подозрительных смертей. Большинство из них составили самоубийства и убийства, причиной которых явился недостаточный надзор со стороны администрации тюрем, эти случаи вменяемы в вину в аспекте нарушения права на жизнь. Существование такого рода проблем призна-

1 Статья 24 Конституции Республики Молдова

2 <http://www.promolex.md/index.php?module=publications>

но и руководством пенитенциарных учреждений. Некоторые из них были доведены до сведения общественности. 26 января 2009 года на заседании Коллегии Министерства Юстиции, в рамках которого был представлен отчет о деятельности в 2008 году, Виталий Пырлог отметил, что вопреки зарегистрированным положительным результатам, в деятельности Министерства Юстиции существуют недостатки. „В тюрьмах происходят недопустимые вещи ... самоубийства, издевательства, массовые беспорядки...”. К сожалению, результаты расследования обстоятельств данных смертей не были доведены до сведения общественности.

Так, 28 августа 2008 года на входе в 5-й сектор пенитенциарного учреждения закрытого типа № 15, Крикова, было обнаружено тело заключенного Дашик Андрея со следами насильственной смерти³.

22 мая 2008 года, около 22:45, в этом же пенитенциарном учреждении, в камере № 23, дежурным офицером было обнаружено тело заключенного Митителу Георге. Заключенный был найден задушенным простыней за водопроводную трубу. Он был изолирован от остальных 18 мая на основании письменного заявления, в котором говорилось, что по причине психических расстройств он может покушаться на жизнь и безопасность других лиц. Однако администрация тюрьмы не учла возможность самоубийства, несмотря на то, что заключенный находился на учете психиатрического диспансера и часто помещался в Больницу Пенитенциарного учреждения № 16, Прункул⁴.

По данным МВД в 2008 году в изоляторах временного содержания было зарегистрировано два случая суицида. 2 апреля 2008 года в помещении ИВС КПР Кахул, было обнаружено тело подследственного заключенного Ткач Владимира, причина смерти – удушение. 5 октября 2008 года в помещении ИВС КПР Тараклия было обнаружено тело подследственного заключенного Сонгров Григория, причина смерти – удушение.

На протяжении 2007 и 2008 годов было зарегистрировано множество случаев смертей в приднестровском регионе, территории не находящейся под действенным контролем конституционных властей Республики Молдова. Считаем, что в некоторых случаях государство может быть обвинено в нарушении права на жизнь. Так, конституционные органы не вмешиваются в ход расследования случаев смертей, происходящих в данном регионе и, соответственно, расследования, производимые местными органами, не могут быть отслужены и оценены. В частности, речь идет о смертях военных так „армии ПМР” и расследованиях убийств.

Например, в 2007 году, в приднестровском регионе Республики Молдова, в одной из воинских частей Слободзии имело место происшествие, когда

3 <http://www.penitenciar.gov.md/ro/stiredetalii.html?idnews=28.08.2008%206:09:11>

4 <http://www.penitenciar.gov.md/ro/stiredetalii.html?idnews=23.05.2008%206:34:26>

один из солдат был застрелен своим коллегой. В другом случае рядовой покончил жизнь самоубийством находясь на посту, застрелившись из личного оружия.

В 2008 году также было зарегистрировано два случая подозрительных смертей. В первом случае, произошедшем в конце 2008 года, и детально рассмотренном „Promo-LEX”⁵, речь идет о Моспан Андрее, скончавшимся на шестой день после своего призыва в армию. Официально причиной смерти послужило сердечнососудистое заболевание. Даже, если не принять во внимание заявления родственников о многочисленных ранах на его теле, которые свидетельствуют о примененном насилии, возникает достаточно вопросов по поводу качества допризывной медкомиссии, что не снимает ответственности с государства за смерть человека.

По прошествии короткого периода времени после этого трагического происшествия в реке Днестр было обнаружено тело Евгения Колобышко⁶, который согласно заключению судмедэкспертизы, проведенной в Российской Федерации, скончался в декабре 2007 года. Надо отметить, что в данном случае практически невозможно установить точную дату смерти, однако, огорчает тот факт, что исчезновение молодого человека не было расследовано, а уполномоченные органы Республики Молдова не вмешались в ход расследования вышеперечисленных случаев.

В Республике Молдова смертная казнь запрещена⁷. Даже на территории неконтролируемой конституционными властями⁸ введен мораторий на смертную казнь. За период 2007, 2008 годов в Уголовный Кодекс были внесены поправки, относящиеся к установлению уголовной ответственности за человекоубийство. В данном контексте важным является Закон №136 от 19.06.2008⁹, посредством которого были внесены изменения и дополнения в некоторые положения Уголовного Кодекса. Одним из пробелов этого закона можно назвать поправку к законам 1239, 1241 и 1243 от 2002, в которой говорится, что „До полного восстановления территориальной целостности Республики Молдова, положения Международной Конвенции¹⁰... применяются только на территории, фактически контролируемой властями Республики Молдова”. Таким образом, Правительство снимает с себя ответственность за возможные нарушения указанных конвенций на территории, фактически неконтролируемой ими, что можно расценить, как отказ от своих обязательств по защите права на жизнь на данной территории.

5 http://www.promolex.md/upload/publications/ro/doc_1233069646.pdf

6 Ibidem

7 Уголовный Кодекс не предусматривает смертной казни и налагает наказание за лишение жизни людей при различных обстоятельствах

8 Территория левобережья Днестра фактически не контролируется конституционными властями

9 <http://lex.justice.md/md/328801/>

10 Международная Конвенция о борьбе с финансированием терроризма, Международная Конвенция о борьбе с захватом заложников и Международная Конвенция о борьбе с бомбовым терроризмом

С нашей точки зрения, самой серьезной проблемой является вывод левобережной территории из-под действия законодательства Республики Молдова. Данное исключение может генерировать всевозможные проблемы. В первую очередь, это провоцирует недовольство населения региона, которое воспринимает конституционные органы, как гарантов соблюдения своих прав. Также это можно расценить, как предательство и равнодушие. Более того, оно может быть использовано злоумышленниками для совершения противозаконных действий. В общих чертах, такого рода отношение со стороны конституционных органов может породить массовый рост беззакония в регионе, так как безнаказанность порождает беззаконие.

1.2. Запрещение пыток, бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания.

Никто не может подвергаться пыткам, жестокому, бесчеловечному либо унижающему его достоинство наказанию или обращению¹¹.

На момент теория права признает только два абсолютных права, которые не могут быть нарушены ни под одним предлогом и без всяких исключений. Одно из них, это право не быть подвергнутым пыткам, однако, мы вынуждены констатировать, что в 2007 и 2008 годах это абсолютное право не было соблюдено, так как имело место ряд его нарушений. Несмотря на то, что существуют разные формы незаконного обращения, которые различаются интенсивностью причиняемого страдания и целью, мы не будем останавливаться на их квалификации, применяя в дальнейшем общие понятия незаконного обращения.

Как и в области защиты права на жизнь, право не быть подвергнутым пыткам налагает на государство два обязательства: негативное – воздержание от применения пыток, и позитивное – полное, объективное и всестороннее расследование случаев такого рода.

В большинстве своем незаконное обращение характерно для сотрудников полиции во время или после задержания подозреваемых, с целью получения информации об обстоятельствах совершенного правонарушения. Согласно опросу, проведенному экспертами Комитета по Предупреждению Пыток в Молдове, в период 14-24 сентября 2007 года, порядка трети лиц, задержанных в отделениях полиции, заявили, что подверглись жестокому физическому и психическому обращению¹², а те, которые подверглись жестокому обращению, признались, что дали показания, подтверждающие совершение ими правонарушений.

11 Статья 24 Конституции РМ

12 <http://www.cpt.coe.int/documents/mda/2008-12-04-eng.htm>

В период 4-11 июля 2008 года изоляторы временного содержания Молдовы посетил специальный докладчик ООН Манфред Новак, который в беседе с лицами, находящимися под стражей, установил, что в отделениях полиции подозреваемые зачастую подвергаются незаконным обращениям¹³. Докладчик также отметил, что длительное содержание в изоляторах, подведомственных МВД, по причине неудовлетворительных условий, уже представляет собой унижающее достоинство обращение.

Вызывает обеспокоенность порядок учета уголовных дел. Так, например, Генеральная Прокуратура по запросу Ассоциации сообщила, что в 2008 году было возбуждено 28 уголовных дел по ст. 309/1 УК РМ „Пытки“, а МВД сообщило, что было возбуждено только 15 уголовных дел. Следует отметить, что в 2008 году было задержано по подозрению в уголовных преступлениях, 2878 лиц и соответственно каждое сотое лицо подверглось жестокому обращению¹⁴, по данным фактам были возбуждены уголовные дела. Другие 231 жалоба по факту применения пыток, бесчеловечного или унижающего человеческого достоинства обращения или наказания были расценены, как необоснованные, и было отказано в возбуждении уголовного преследования.

Законодательная база предусматривает обязанность рассмотрения жалоб по поводу незаконного обращения, применяемого органами уголовного преследования, но ситуация по данному разделу довольно критическая, так как имеют место множество случаев, когда по разным причинам, процесс расследования протекает крайне медленно и индифферентно, а лица подозреваемые в применении такого рода обращений не наказываются. Имели место случаи, когда прокуроры, ответственные за расследование, преднамеренно отказывались возбуждать уголовное преследование для того, чтобы освободить от ответственности лица, виновные в совершение такого рода действий. Эти факты были отмечены и Специальным Докладчиком ООН. Таким образом, несмотря на то, что законодательством предусмотрено проведение расследования и наказание за жестокое обращение, правоохранительные органы зачастую игнорируют данные нормы.

Одним из доказательств является дело членов и симпатизирующих Ассоциации „Hyde Park“ незаконно задержанных и содержащихся в унижающих условиях более 40 часов в изоляторе КПС Буюкань¹⁵. Было возбуждено уголовное преследование, которое продлилось более одного года, на протяжении этого периода прокуроры, ответственные за проведение расследования, неоднократно выносили постановления о прекращении уголовного преследования, но вышестоящие прокуроры или судебные следователи отменяли их. Необходимо отметить, что органы, ответственные за расследование данного дела, злоупотребив своим положением, не предоставили в

13 <http://www.unhcr.org/refworld/country...MDA...49a55fea2,0.html>

14 Не смотря на то, что право не быть подвергнутым пыткам, является абсолютным правом

15 Случай из практики "Promo-LEX"

соответствии с уголовной процедурой информацию о ходе расследования, не отослали заинтересованным лицам копии, принятых решений, что в конечном итоге привело к невозможности эффективного обжалования решений и не в лучшем свете охарактеризовало правоохранительные органы.

Алексей Третьяков¹⁶, был подвергнут жестокому обращению со стороны сотрудников полиции КПС Центру. После того, как он обратился с жалобой в ЦПЧ, ему были предъявлены более серьезные обвинения, правонарушение было переклассифицировано. Более того, после осмотра его врачами общего профиля, ему было отказано в квалифицированной медицинской помощи, в которой он нуждался.

Применение жестокого обращения со стороны „органов уголовного преследования” стало обыденным делом в восточных районах страны. Приведем два примера. Б.Ю., Б.И. и Р.И.¹⁷ в марте 2007 года были задержаны сотрудниками милиции г. Бендеры, и обвинены в совершении грабежа. Для того, чтобы заставить признать свою вину, их избивали всю ночь, а квалифицированную медицинскую помощь оказали только после как, один из них, от безысходности, причинил себе ранение в живот. Прокуратура Бендер отказала в возбуждении уголовного дела в отношении сотрудников милиции за отсутствием состава преступления. Отметим, что Уголовный кодекс ПМР четко не предусматривает уголовного наказания за применение пыток. Также, отметим, что неопровержимое доказательство в данном деле было получено сотрудниками милиции ПМР при непосредственном вкладе полиции Молдовы, вследствие обыска, проведенного по месту проживания обвиняемого.

2 июня 2007 года Валентин Бешляга¹⁸, кандидат на должность примара села Коржова, был подвергнут административному аресту, сроком на 15 суток, за незаконную предвыборную агитацию на территории ПМР. Валентин Бешляга содержался в холодной, сырой и темной камере, его кормили один раз в день, в приеме передач от родственников было отказано. Находясь под арестом, заболел хроническим бронхитом, а также у него значительно ухудшилось зрение.

Тем не менее, в данной области наблюдается определенный прогресс. Так, 26 июля 2007 года Парламент принял решение создать Консультативный Совет против пыток при Центре по Правам Человека в Молдове, для исполнения положений Факультативного Протокола к Конвенции ООН против пыток. Положение о ратификации Факультативного Протокола и его эффективной имплементации содержится в Плане действий Молдова - ЕС. 31 января 2008 года директор ЦПЧ утвердил Регламент Консультативного Совета, а в начале

16 <http://omct.org/index.php?id=&lang=eng&actualPageNumber=1&articleSet=Appeal&articleId=8398&PHPSESSID=a8c3a9d95b6c8b2459b5a6dc0da76387>

17 Случай из практики "Promo-LEX"

18 Случай из практики "Promo-LEX"

апреля 2008 года после конкурсного отбора кандидатов был создан Консультативный Совет, состоящий из 10 представителей гражданского общества и одного парламентского адвоката.

Также, 14 марта 2008 года был опубликован Закон № 13-XVI “о внесении дополнений в некоторые законодательные акты”. Этот закон устанавливает, что бремя доказывания неприменения пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания возлагается на учреждение, в котором содержится лицо, лишенное свободы, помещенное туда по распоряжению государственного органа, по его указанию либо с его ведома или молчаливого согласия. Таким образом, было акцентировано обязательство правоохранительных органов доказывать неприменение жестокого обращения. Одновременно, парламентские адвокаты были наделены правом расследовать и/или проводить судебно-медицинское освидетельствование без вмешательства других правоохранительных органов.

За период 2007, 2008 годов ЕСПЧ вынес 11 обвинительных решений в отношении Республики Молдова о нарушении 3 статьи Конвенции, которая осуждает бесчеловечное обращение. По трем решениям, заявления, поданные на основании этой статьи, были исключены из списка подлежащих рассмотрению дел в связи с мировыми соглашениями, подписанными сторонами и Правительством.

Если не будут приложены значительные усилия для искоренения данного явления, Молдова рискует проиграть новые дела в ЕСПЧ, что приведет к созданию негативного имиджа на международной арене. Безусловно, не могут быть проигнорированы ни наказания имущественного характера, которые выплачиваются из государственного бюджета в ущерб запланированных необходимых инвестиций. Вдобавок, органы, применяющие такого рода обращения, компрометируют себя в глазах граждан, а это порождает недоверие перед судебной системой.

1.3. Запрещение рабства или принудительного труда

Принудительный труд запрещен. Не считаются принудительным трудом:

- а) военная служба или заменяющая ее деятельность лиц, которые согласно закону не проходят обязательную военную службу;
- б) труд осужденного лица в период лишения свободы или исправительных работ без лишения свободы, осуществляемый в нормальных условиях;
- в) труд в условиях стихийных бедствий или иной опасности, а также труд, являющийся частью обычных гражданских обязанностей, установленных законом¹⁹.

19 Статья 44 Конституции РМ

Как мы указывали ранее, теория и практика права определяет только два абсолютных права, второе из которых это право не быть подвергнутым принудительному труду. В своих предыдущих отчетах, Ассоциация отметила два негативных феномена в данной области: торговля людьми, которая может быть интерпретирована, как современная форма рабства, и применение труда, несоответствующего уставу военного, солдат срочной службы. К этим двум феноменам мы вынуждены добавить использование труда несовершеннолетних, иногда вопреки их воли.

В 2007, 2008 годах был установлен небольшой спад торговли живым товаром и торговли детьми. Так, в 2007 году было зарегистрировано 245 случаев торговли людьми и 43 случая торговли детьми, а в 2008 году было зарегистрировано 209 случаев торговли людьми и 28 случаев торговли детьми. Надо отметить, что в июне 2008 года, согласно Отчету Государственного Департамента США, Молдова из второй группы была отнесена к третьей группе (самой низкой ступени) стран, которые не отвечают минимальным стандартам в соответствующей области, и не прикладывают к этому значительных сил. После опубликования данного отчета, Правительство интенсифицировало меры противодействия этому феномену. В результате, в конце 2008 года, Молдова была переведена из третьей группы во вторую. Вывод очевиден: пока государство не критикует за неэффективность, предпринятых действий, оно не предпринимает значительных мер в целях борьбы с негативным явлением.

В 2008 году, согласно информации, предоставленной Министерством Обороны, было зарегистрировано только два случая незаконного использования труда, не относящегося к военной службе, солдат срочной службы. Эта мера была зафиксирована, а приказом Министерства Обороны лицо виновное в злоупотреблении властью было исключено из рядов Национальной Армии, и уголовно наказано по ст. 370 УК РМ. Существенный вклад военных летом 2008 года не противоречит законодательным нормам, так как это был труд в условиях стихийного бедствия, в соответствии с Конституцией.

На протяжении 2008 года Инспекцией по Трудом было зарегистрировано 300 случаев вовлечения несовершеннолетних в трудовую деятельность²⁰. Такие случаи имеют место и в приднестровском регионе. Так, ученики школы села Лунга были привлечены к сельскохозяйственным работам в интересах предприятия „Букет Молдавии”²¹. Согласно двустороннему договору, заключенному между администрацией школы и экономическим агентом, без согласия детей или родителей, 40 учеников было вовлечено в уборку винограда на протяжении целой недели в том числе двух выходных дней. Дети были отвлечены от учебы, а их труд не был оплачен. Один из преподавателей и местный советник из Дубоссар, которые отметили незаконность данного

20 http://www.inspectiamuncii.md/?lang=ro&menu_id=5

21 Случай из практики "Promo-LEX"

случая и довели его до сведения общественности, были подвергнуты преследованию со стороны сепаратистских силовых органов.

1.4. Право на свободу и личную неприкосновенность

Право на свободу и личную неприкосновенность нерушимо. Обыск, задержание или арест лица допускаются только в случаях и порядке, предусмотренных законом. Срок задержания не может превышать 72 часов. Арест производится на основании выданного судьей ордера на срок не более 30 дней. Законность ордера может быть обжалована в соответствии с законом в вышестоящую судебную инстанцию. Срок ареста может быть продлен только судьей или судебной инстанцией в соответствии с законом не более чем до 12 месяцев. Основания задержания или ареста доводятся до сведения задержанного или арестованного незамедлительно, а обвинение - в кратчайший срок; основания задержания и обвинение предъявляются только в присутствии адвоката, выбранного или назначенного. Освобождение задержанного или арестованного обязательно, если основания задержания или ареста отпали²².

Административное задержание лица, совершившего административное правонарушение, может длиться не более трех часов. В исключительных случаях, в связи с особой необходимостью законодательными актами Республики Молдова - могут быть установлены иные сроки административного задержания²³. Административный арест устанавливается и применяется лишь в исключительных случаях за отдельные виды административных правонарушений на срок до тридцати суток. Административный арест назначается судебной инстанцией²⁴.

Еще раз повторимся о необходимости внесения изменений в ст. 166 УПК, в которой законодательная власть наделила органы уголовного преследования чрезмерной обязанностью, указывать ясно мотивы, доказывающие разумность задержания. Данный список не охватывает часть мотивов, предусмотренных Кодексом и, служащие доказательством виновности лица. Таким образом, законом дифференцируются мотивы, которые могут служить основанием для подзадерживания и задержания лица от тех, которые могут или подтверждают его виновность. Этот недосмотр позволяет органам уголовного преследования аргументировать задержание лица любыми мотивами, предусмотренными Кодексом, а не обязательно теми, указанными в упомянутой статье, что может определить незаконность задержания. К сожалению, судебные инстанции не учитывают данные детали и выдают ордера на арест, которые в дальнейшем устанавливаются, как незаконные.

22 Статья 25 Конституции РМ

23 Статья 249 Кодекса об административных правонарушениях

24 Статья 31 Кодекса об административных правонарушениях

Из информации, предоставленной Генеральной Прокуратурой, следует, что в 2008 году на основании ст. 166, 167 УПК РМ было задержано— 2878 человек. Из которых только в отношении 2037 лиц были выданы ордера на арест. Эти цифры демонстрируют нам, что как минимум 30% задержанных были лишены свободы необоснованно.

Правоохранительные органы приднестровского региона Молдовы при применении мер лишения свободы руководствуются местными нормативными актами. Абстрагируя законность данных нормативных актов, установим, что они несовершенно и создают условия для незаконного лишения свободы лиц. Например, часть 14 ст. 78 уголовно-процессуального кодекса ПМР²⁵, которая устанавливает условия заключения под стражу, в качестве меры пресечения разрешает лишение свободы только по мотивам одной лишь опасности, так, ЕСПЧ неоднократно указывал, что каждый случай лишения свободы должен рассматриваться отдельно, а тяжесть преступления не является мотивом для заключения под стражу лица. Необходимо отметить, что нормативные акты, применяемые в приднестровском регионе, относят к тяжким преступлениям, преступления предусматривающие лишение свободы на срок от пяти лет.

В 2007, 2008 годах была отмечена тенденция незаконного лишения свободы за совершение административных правонарушений. В данном смысле существует два направления.

В первую очередь, задержание лиц, обвиняемых *де-факто* в совершении каких-либо правонарушений, без доказательств достаточных для их задержания в соответствии с уголовно-процессуальным законодательством. В данном случае, прибегая к задержанию и административному аресту, в частности, за злостное невыполнение законного распоряжения или требования сотрудника полиции, сопротивление сотруднику полиции или судебному исполнителю и оскорбление сотрудника полиции или судебного исполнителя. Ссылаясь на веб-страницу МВД с достоверностью можно заявить, что такие случаи имеют место, более того, такого рода практика рассматривается, как соответствующая закону. В качестве наглядного примера, можно привести дело гр. Ребежа Григория²⁶, который был задержан и лишен свободы сроком на 3 суток за совершение административного правонарушения, со временем был подвергнут „мерам оперативной проработки в целях установления его участия в совершении разбойного налета на кассы валютного обмена в секторе Ботаника и Центру”.

По данным, предоставленным МВД в течение 2008 года на основании ст.

25 Статья 78. Заключение под стражу (14) К лицам, обвиняемым в совершении тяжких и особо тяжких преступлений, предусмотренных Уголовным кодексом Приднестровской Молдавской Республики, а также лицам ранее дважды осужденным к тяжким или особо тяжким преступлениям заключение под стражу в качестве меры пресечения может быть применено по мотивам одной лишь опасности.

26 http://www.mai.md/dep-operativ/dso_sept2008/

174 КАП РМ, „Злостное невыполнение законного распоряжения или требования сотрудника полиции” было составлено 4914 административных протоколов, на основании которых было задержано 3581 лицо, и только 1546 лиц были подвержены административному аресту. На основании ст.174/5 КАП РМ „ Сопротивление сотруднику полиции или судебному исполнителю ” было составлено 2925 административных протоколов, на основании которых было задержано 2354 лица, и только 859 лиц были подвержены административному аресту. На основании ст.174/6 КАП РМ, „Оскорбление сотрудника полиции или судебного исполнителя” было составлено 3538 административных протоколов, на основании которых было задержано 2880 лиц, и только 1027 лиц подвержены административному аресту. Таким образом, можно констатировать, что из 8815 задержанных лиц, только 3432 лица были подвержены административному аресту. Эти цифры демонстрируют нам, что почти 60 % административных задержаний, по данным категориям правонарушений, могут быть расценены, как необоснованные.

Во вторую очередь, незаконное и необоснованное задержание участников публичных собраний. На протяжении 2007 года были зарегистрированы случаи задержания организаторов и участников собраний, а в 2008 году, после принятия нового закона о собраниях, их число значительно возросло. По данным одного из отчетов о мониторинге свободы собраний²⁷, был установлен количественный рост противозаконных и самоуправных задержаний организаторов и участников публичных собраний. Так, большинство лиц, задержанных полицией под различными предлогами, в конечном итоге были оправданы судебными инстанциями. Одновременно, следует отметить, что статистические данные, предоставленные МВД согласно которым на основании ст.174/1 КАП РМ, „Нарушение законодательства об организации и проведении собраний” было составлено 605 административных протоколов, на основании которых было задержано 502 человека, и только 132 лица были подвержены административному аресту. Эти цифры демонстрируют нам, что около 74% административных задержаний, по данной категории правонарушений, могут быть расценены, как необоснованные.

В случае обвинений в совершении административных правонарушений зачастую, задержанные лица, содержатся под арестом свыше сроков, разрешенных законом (3 часа). Например, Генадие Брега²⁸, задержанный 10 мая 2008 года, за участие в несанкционированном собрании, оскорбление и сопротивление сотруднику полиции, содержался под арестом до 12 мая 2008 года, когда предстал перед судебной инстанцией, с нарушением срока в 3 часа, разрешенного законом. Имели место случаи, когда этот срок был превышен всего на 2-3 часа²⁹, тем не менее это противоречит закону.

27 <http://credo.md/arihiva/documente/Moldova%20Assembly%20Monitoring%20Report%20final%20170109%20ro.pdf>

28 <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Brega&sessionid=20414002&skin=hudoc-cc-en>

29 <http://www.ombudsman.md/Evenimente/704/>

Как было отмечено ранее, случаи незаконного лишения свободы, встречаются и в левобережье Днестра. Остановимся на деле гр. Пантелейчука Виорела³⁰, который был задержан 5 февраля 2008 года приднестровскими таможенниками под предлогом продажи картофеля на территории села Варница, без предварительного таможенного декларирования. Был составлен протокол об административном правонарушении о невыполнении законного требования таможенного представителя, предоставить документы о происхождении картофеля. Он был подвержен административному аресту сроком на 3 суток. Органы Республики Молдова при посредничестве Объединенной Контрольной Комиссии предприняли серию эффективных мер, которые, однако, не привели к освобождению из под стражи Виорела, автомобиль и картофель были изъяты из под ареста лишь после отбывания наказания.

Если в вышеописанном случае государственные органы приложили силы для освобождения незаконно задержанного Виорела, в случае Берзан Штефана³¹ их отношение было прямо противоположным. По факту, Берзан Штефан будучи сотрудником Департамента Гражданской Защиты и Чрезвычайных Ситуаций при МВД, разыскивался милицией Григориопольского района за введение в оборот 100 долларовой банкноты с признаками подделки. Не высказываясь по поводу обоснованности обвинения, отметим сотрудничество правоохранительных органов Республики Молдова с местной милицией. Зная о том, что он разыскивается органами сепаратистского региона, Берзан Штефан пришел в полицию населенного пункта Дороцкая, где дал показания об обстоятельствах дела. Сотрудник полиции не зарегистрировал дело, а вызвал милиционеров в отделение полиции и вместе с ними, заставил его пройти в Григориопольское отделение милиции для дачи показаний. Введенный в заблуждение полицейским, на личном автомобиле в сопровождении эскорта милиционеров был транспортирован в отделение милиции Григориополя. Берзан Штефан содержался под арестом до 11 августа 2008 года. Более того, был уволен из органов МВД по причине того, что был „осужден“ судом Григориополя, а „судимость“ несовместима с занимаемой должностью.

В двух ситуациях, связанных с лишением свободы лица структурами сепаратистского региона, вклад конституционных органов был абсолютно разным. Если в первом случае правоохранительные органы предприняли меры для освобождения незаконно задержанного лица, то во втором напрямую содействовали лишению свободы лица.

30 <http://www.flux.md/editii/200825/articole/1917/>

31 Случай из практики "Promo-LEX"

1.5. Право на свободу передвижения

Право на свободу передвижения по стране гарантируется. Каждому гражданину Республики Молдова обеспечивается право поселяться или пребывать в любом населенном пункте страны, выезжать из страны, эмигрировать из нее и возвращаться в нее³².

На протяжении 2007, 2008 годов имели место случаи нарушения права на свободу передвижения. В большинстве своем это было определено отсутствием фактического контроля со стороны конституционных властей над приднестровской территорией. Существующие проблемы были отражены в изучении Ассоциации „Promo-LEX” „Реализация права на свободу передвижения в восточном регионе Молдовы”³³. В настоящем отчете сошлемся на старые проблемы и вновь возникшие, как в области свободы передвижения, так и в области передвижения товаров, услуг и капитала.

Взыскание миграционного сбора при пересечении приднестровского региона Молдовы. В частности взыскание данного сбора отразилось на лицах, проживающих в правобережье Днестра, а работающих в левобережье или по иным причинам часто пересекающим „границу”. Категории лиц, освобожденные от уплаты этого сбора, были указаны в ежегодном законе о местном бюджете. В 2006 году ст. 19³⁴ „закона” о бюджете, от уплаты сбора были освобождены многие категории лиц, исключение составили лица, проживающие на расстоянии 500 метров от „границы”, и продолжившие уплачивать миграционный сбор. Законом о бюджете на 2008 год миграционный сбор был отменен, данное решение было приветствовано людьми, посещающими или пересекающими транзитом данный регион. Миграционный сбор не взыскивался, если пребывание в регионе не превышало 10 часов, а после внесения изменений с сентября 2008 года³⁵, вошедших в силу с 01.01.2009, если пребывание не превышало трех дней.

32 Статья 27 Конституции РМ

33 http://www.promolex.md/upload/publications/ro/doc_1232984043.pdf

34 От уплаты сбора с граждан, въезжающих, выезжающих и следующих транзитом по территории Приднестровской Молдавской Республики, освобождаются:

- а) граждане иностранных государств, имеющие документы, подтверждающие факт рождения на территории, входящей в состав Приднестровской Молдавской Республики, въезжающие и выезжающие с территории Приднестровской Молдавской Республики;
- б) граждане России и Украины, следующие транзитом;
- в) представители дипломатических миссий, имеющие дипломатические паспорта;
- г) граждане иностранных государств, пребывающие на территории Приднестровской Молдавской Республики по приглашению органов государственной власти и управления;
- д) за въезд и выезд – граждане, постоянно проживающие в населенных пунктах Приднестровской Молдавской Республики, в том числе в населенных пунктах Приднестровской Молдавской Республики, находящихся под временным контролем государственных органов Республики Молдова (населенные пункты: Новая Маловата, Кочиеры, Васильевка, Дороцкое, Кошница, Пырыта, Хаджимус, Коланка, Погребя), а также проживающие в 500-метровой пограничной полосе.

35 «От уплаты государственной пошлины, установленной подпунктом 2) части первой пункта 7 статьи 4 освобождаются:

- а) лица, пользующиеся дипломатическими и консульскими привилегиями;
- б) лица, родившиеся на территории, входящей в состав Приднестровской Молдавской Республики;
- в) лица, достигшие возраста 70 (семидесяти) лет;

Если лицо намерено пробыть в регионе более 10 часов, применяется положение о постановке на учет. Постановка на учет осуществляется непосредственно при пересечении границы, а не в миграционной службе населенного пункта, где намерено пребывать данное лицо. Эта процедура интерпретируется, как временная регистрация на территории ПМР. Для возможности пребывания в регионе более 10 часов уплачивается сбор в два раза выше миграционного сбора – приблизительно 17 леев (около 1,10 Евро). Несоблюдение данного положения в соответствии со ст. 192 кодекса об административных правонарушениях ПМР³⁶ влечет наложение штрафа в размере 5 условных единиц, что составляет около 50 леев (~ 3,1 Евро).

Другим препятствием в исполнении права на свободу передвижения являются контрольные посты на трассе Рыбница-Тирасполь, установленные органами сепаратистского региона. Это ограничивает доступ граждан Молдовы к принадлежащим им сельскохозяйственным землям и находящимся по ту сторону трассы. В 2006 году часть собственников данных сельхозугодий были вынуждены обратиться с письменными заявлениями в адрес органов сепаратистского региона для выдачи им разрешения на обработку сельскохозяйственных земель. Отсутствие такого рода заявления делает невозможным доступ собственников к своим сельхозугодиям. Таким образом, свободное передвижение собственников сельхозугодий обусловлено заявлением, которое не предусмотрено законом и вдобавок в нем нет необходимости в демократическом государстве.

Признание конституционными властями актов гражданского состояния, выданных органами сепаратистского региона.

Исполнение права на свободное передвижение напрямую связано с документами, удостоверяющими личность. Практически любая гарантия права на свободу передвижения не может быть исполнена без документов, удостоверяющих личность. В соответствии с положениями действующего законодательства, документы, удостоверяющие личность, выдаются структурами МИР, а основанием для их выдачи служат акты гражданского состояния.

Де юре свидетельство о рождении, выданное в сепаратистском регионе не признается конституционными властями, но на его основании и прилагаемой медицинской справки о рождении, выданной медучреждением, в кото-

г) граждане Приднестровской Молдавской Республики, постоянно проживающие за пределами Приднестровской Молдавской Республики;

д) иностранные граждане и лица без гражданства, проживающие в пределах пятикилометровой приграничной зоны Приднестровской Молдавской Республики;

е) иностранные граждане и лица без гражданства, временно пребывающие на территории Приднестровской Молдавской Республики менее 3 (трех) суток».

36 Статья 192. Нарушение правил пребывания иностранных граждан и лиц без гражданства в Приднестровской Молдавской Республике, а также транзитного проезда через территорию Приднестровской Молдавской Республики. Нарушение иностранными гражданами и лицами без гражданства правил пребывания в Приднестровской Молдавской Республике, то есть проживание без документов на право жительства в Приднестровской Молдавской Республике или проживание по недействительным документам, несоблюдение установленного порядка регистрации или прописки либо передвижения и выбора места жительства, уклонение от выезда по истечении определенного им срока пребывания, а также несоблюдение правил транзитного проезда через территорию Приднестровской Молдавской Республики – влечет предупреждение или наложение штрафа в размере до 5 (пяти) РУ МЗП.

ром родился ребенок, органы ЗАГС Республики Молдова выдают дубликат в соответствии со стандартами, предусмотренными национальным законодательством. Следовательно, *де-факто* данный документ признается, так как документом, выданным конституционным органом ЗАГС признается юридический факт рождения какого-либо лица.

Таким образом, создается противоречивая ситуация: с одной стороны официально акты гражданского состояния, выданные властями сепаратистского региона, не признаются, с другой стороны, они косвенно признаются путем подтверждения некоторых конкретных фактов или событий.

Согласно законодательным положениям, дубликаты выдаются только в случае повреждения или утери актов гражданского состояния. В случае выдачи актов, выданных в приднестровском регионе, орган гражданского состояния, установив принадлежность соответствующего акта гражданского состояния, выдает новое свидетельство с надписью „Дубликат”. Таким образом, подтверждается, что конституционные органы гражданского состояния признают *де-факто* акты о рождении детей, родившихся в сепаратистском регионе.

Необходимо принять нормативный акт, который бы четко и подробно регламентировал условия и порядок признания и подтверждения актов гражданского состояния, выданных в сепаратистском регионе.

Заполнение таможенной декларации при переходе через внутренние таможенные посты навязанное гражданам Республики Молдова. Другая проблема, с которой столкнулись жители правобережья Днестра, это таможенные декларации, устные и письменные, навязанные при переходе через внутренние таможенные посты. С данной проблемой чаще всего сталкиваются жители сел Похребя, Дороцкая, Кошница и Пырыта, которые вынуждены ежедневно пересекать внутренние таможенные посты. Они по праву считают эту процедуру унижающей и незаконной.

Процедура декларирования, которой подвергаются жители данного региона, проводится в устной или письменной форме, в зависимости от обстоятельств и по усмотрению таможенных сотрудников. Процедура устного декларирования проходит быстро и люди с ней свыклись, но были отмечены случаи, когда их обязывали заполнять письменно декларации на товары, которые они перевозят. Любая перевозка товаров подразумевает под собой прохождение специальной процедуры контроля, которая вполне определенно ограничивает право на свободу передвижения. Граждане, проживающие в этих населенных пунктах, осознают, что в настоящий момент разрешение проблемы, касающейся снятия таможенных постов, установленных сепаратистским режимом, невозможно, но они возмущены размещением внутреннего таможенного поста Республики Молдова.

В соответствии с частью 23 ст. 1 ТК РМ, таможенная декларация является односторонним таможенным документом, в котором лицо отражает свое волеизъявление относительно помещения товаров под определенное таможенное назначение в порядке, установленном таможенным законодательством. Ст. 173 ТК РМ предусматривает декларирование товаров и транспортных средств, перемещаемых через таможенную границу. Согласно части 3 ст. 4 ТК РМ, государственная граница Республики Молдова, периметры свободных зон и таможенных складов являются таможенной границей Республики Молдова. Таким образом, де юре, переход таможенной границы предусматривает и переход государственной границы. Отсюда вытекает, что обязательство, навязанное жителям правобережья Днестра заполнять таможенные декларации незаконно, так как, они не переходят государственную и таможенную границу страны.

Порядок ввоза в Республику Молдова и вывоза с её территории имущества физическими лицами регламентируется Законом № 1560-XV от 20 декабря 2002. Согласно ст. 4 настоящего закона³⁷, обязательному декларированию подлежит имущество, перемещаемое через таможенную границу Республики Молдова.

Исходя из изложенных законодательных положений, можно заключить, что обязательное письменное заполнение таможенных деклараций лицами, проживающими в левобережье Днестра, при перемещении через внутренние таможенные посты, является незаконным и неправомерным.

Передвижение автомобилей, зарегистрированных в Молдове по приднестровской территории и передвижение автомобилей с приднестровскими номерными знаками по территории Молдовы. Владельцы автомобилей с молдавскими номерными знаками, проживающие в населенных пунктах, находящихся под контролем неконституционных органов, не могут свободно передвигаться на этих автомобилях по территории левобережья Днестра. При пересечении так называемой границы ведется учет транспорта, въезжающего в ПМР и выезжающего из неё. Таким образом, если владелец автомобиля длительное время находится на данной терри-

37 Статья 4. Порядок декларирования имущества

(1) Имущество, перемещаемое через таможенную границу физическими лицами, подлежит обязательному декларированию в соответствии с настоящим законом, Таможенным кодексом и другими принятыми в соответствии с ним нормативными актами, за исключением валютных средств, указанных в пункте d) части (1) статьи 31.

(2) При ввозе имущества на таможенную территорию физические лица декларируют его и уплачивают ввозные таможенные платежи в таможенном органе расположенном в пункте пропуска через государственную границу.

(3) При вывозе имущества с территории Республики Молдова физические лица вправе осуществлять таможенное оформление товаров во внутренних таможенных органах.

(4) Физические лица вправе декларировать в устной форме таможенному органу следующее имущество:

a) ввозимые в страну предметы личного пользования, а также товары, указанные в приложении к настоящему закону;

b) иное ввозимое в страну имущество, кроме указанного в пункте a), таможенная стоимость которого не превышает 200 евро и которое не предназначено для коммерческой или производственной деятельности;

c) вывозимые из страны товары, таможенная стоимость которых не превышает 1000 евро и которые не предназначены для коммерческой или производственной деятельности;

d) предметы, указанные в подпункте a) пункта 1) и подпункте a) пункта 2) статьи 8.

(5) Имущество, ввозимое в Республику Молдова и вывозимое с её территории посредством международного почтового отправления или несопровождаемого багажа, декларируется в письменной форме в установленном порядке.

тории, он вынужден заполнять таможенную декларацию, уплачивать сбор, составляющий 0,18% от стоимости автомобиля и соблюдать процедуры, продиктованные таможенным режимом – временный допуск на таможенную территорию. Владелец автомобиля должен покинуть территорию ПМР в течение двух месяцев с момента въезда.

Если не соблюдается срок, указанный³⁸ в таможенной декларации, владелец автомобиля с молдавскими номерными знаками привлекается к ответственности³⁹, с наложением штрафа в размере от 50 до 100% от стоимости автомобиля, с или без его конфискации. Поэтому таможенники региона с особым вниманием следят за передвижением такого рода автомобилей.

Подтверждается тенденция ограничения передвижения автомобилей с приднестровскими номерными знаками на территории Молдовы. Первым шагом в данном направлении был сделан в 2001 году. В конце 2007 года⁴⁰ полиция прибегла к изъятию табличек с приднестровскими номерными знаками. На пресс-конференции, состоявшейся 25 сентября 2007 года, начальник Управления МВД, Михаил Чиботару, заявил, что полиция снимает номерные знаки с автомобилей, зарегистрированных в Приднестровье, потому что они не соответствуют национальным и международным стандартам. Он указал, что до настоящего момента (25 сентября 2007 года) было проверено 5895 автомобилей с приднестровскими номерными знаками, из которых 4058 управлялись лицами, проживающими в правобережье.

7 ноября 2007 года, на заседании Правительства, министр информационно-го развития, Владимир Моложен, представил два проекта, которые, в частности, затрагивали проблему автомобилей с приднестровскими номерными знаками:

- об утверждении проекта закона о документировании некоторых категорий транспортных средств,
- об утверждении Временного положения о введении свободного передвижения по Республике Молдова транспортных средств с несоответствующими документами и регистрационными номерами.

В рамках одной из пресс-конференций министр сообщил, что эти два проекта были утверждены. Проекты налагали некоторые ограничения на передвижение автомобилей, зарегистрированных в Приднестровье, по территории Республики Молдова, начиная с 1 января 2009 года и за её пределами, начиная с 1 января 2008 года. Соответствующие проекты не были опубликованы на официальных страницах Правительства и не были представлены в Парламент.

38 Были зарегистрированы случаи, в которых автомобили задерживались несмотря на то, что сроки, указанные в таможенной декларации не были просрочены. Дело С.Е. из практики "Promo-LEX".

39 Эти лица могут быть привлечены к ответственности в соответствии с положениями ст. 353 "таможенного кодекса ПМР".

40 <http://www.dejure.md/index.php?go=news&n=1092>

С правовой точки зрения передвижение автомобилей с несоответствующими регистрационными знаками запрещено на территории Молдовы. Пункт 121 Правил дорожного движения⁴¹ устанавливает, что запрещается эксплуатация транспортных средств с изъятием табличек с регистрационным номером при несоответствии регистрационных знаков установленным стандартам. Необходимо отметить, что ПДД не устанавливают каких-либо преференций в данном смысле для жителей левобережья Днестра. Более того, во всех случаях эксплуатации автомобилей с приднестровскими регистрационными знаками, которые не были зарегистрированы в установленном порядке, водители транспортных средств подлежат административной ответственности в соответствии с положениями части 3 ст. 129 КАП РМ⁴².

Статья 234 КАП РМ⁴³, которая предусматривает обстоятельства, исключающие производство по делу об административном правонарушении, не определяет ни одного обстоятельства, связанного с проживанием лица в определенной зоне страны, исходя из этих соображений разрешение передвигаться на автомобиле с приднестровскими регистрационными знаками, предоставленное жителям данного региона дискриминирующее, в отсутствие нормативных актов, которые предоставляли бы такого рода льготы. Отсутствие четких нормативных актов, регулирующих вопрос автомобилей, зарегистрированных в левобережье Днестра, а также возможность их перерегистрации, создает абсурдную гипотезу, предпосылку для получения гражданства ПМР владельцем автомобиля с приднестровскими регистрационными номерами и, таким образом, также получения возможности свободно передвигаться.

Провоз имущества через внутренние таможенные посты физическими лицами. *Де юре* между приднестровским регионом и остальной территорией Молдовы нет границы. Тем не менее, *де-факто* данная граница существует, будучи, установленной по реке Днестр, за исключением нескольких населенных пунктов левобережья Днестра (Коржова, Кочиерь, Моловата

41 ПП № 713 от 27.07.1999 "Об утверждении Правил дорожного движения", опубликованное 05.08.1999 О.М. № 83-86.

42 Эксплуатация водителями транспортных средств транспортных средств не зарегистрированных в установленном порядке и/или отсутствия полиса обязательного страхования автогражданской ответственности владельцев транспортных средств – влечет за собой наложение штрафа в размере от одной до трех условных единиц.

43 Статья 234. Обстоятельства, исключающие производство по делу об административном правонарушении
Производство по делу об административном правонарушении не может быть начато, а начатое подлежит прекращению при наличии следующих обстоятельств:

- 1) отсутствие события административного правонарушения;
- 2) недостижение лицом на момент совершения административного правонарушения шестнадцатилетнего возраста;
- 3) невменяемость лица, совершившего противоправное действие либо бездействие;
- 4) действие лица в состоянии крайней необходимости или необходимой обороны;
- 5) издание акта амнистии, если он устраняет применение административного взыскания;
- 6) отмена акта, устанавливающего административную ответственность;
- 7) истечение к моменту рассмотрения дела об административном правонарушении сроков, предусмотренных статьей 37 настоящего Кодекса;
- 8) наличие по тому же факту в отношении лица, привлекаемого к административной ответственности, постановления компетентного органа (должностного лица) о наложении административного взыскания, либо неотменного постановления о прекращении дела об административном правонарушении, а также наличие по данному факту уголовного дела.
- 9) смерть лица, в отношении которого было начато производство по делу

Ноуэ, Васильевка, Дороцкая, Пырыта, Кошница и Похребя, находящихся под контролем конституционных органов) и соответственно, нескольких населенных пунктов правобережья Днестра, находящихся под контролем органов сепаратистского региона (Бендеры, Протягайловка, Гыска, Меренешть, Кицкань и Кременчуг), разграниченные контрольными пунктами силовых структур с обеих сторон. Местные жители посещают данный регион и поддерживают экономические связи с ним, многие из них работают на экономических предприятиях Приднестровья.

При ввозе продукции купленной и приобретенной в приднестровском регионе, местные жители подвергаются таможенному контролю и облагаются сборами со стороны конституционных властей. Данная ситуация неоднократно вызывала возмущение со стороны населения, которое устало от постоянных массовых выступлений. Например, весной 2008 года население села Фырлэдень протестовало против размещения внутреннего таможенного поста в их селе, была принята резолюция, в которой они просили о внесении поправок в ПП № 792, регламентирующего деятельность внутренних таможенных постов и соответственно, провоз через них имущества.

Согласно указанному Постановлению Правительства „при перемещении через внутренние контрольные таможенные посты физическими лицами, не зарегистрированными в качестве субъектов предпринимательства, предназначенных для реализации товаров иностранного происхождения и товаров, происхождение которых не может быть установлено, начисление и взимание таможенных платежей производятся в полном объеме от заявленной стоимости”⁴⁴.

Общий порядок ввоза в Республику Молдова и вывоза с её территории имущества регламентируется Законом № 1569-XV от 20 декабря 2002⁴⁵. Согласно ст. 5 данного закона, „физические лица имеют право ввозить на территорию страны без уплаты таможенных платежей иное имущество, кроме указанного в пункте а), таможенная стоимость которого не превышает 200 евро и которое не предназначено для коммерческой или производственной деятельности. Если таможенная стоимость имущества превышает данный необлагаемый лимит, таможенные платежи взимаются исходя из всей его таможенной стоимости (указанный необлагаемый лимит не уменьшает облагаемую стоимость имущества)”.

В действительности же лица, провозящие с территории приднестровского региона имущество, не смотря на то, что оно не предназначено для коммерческой деятельности, а для собственных нужд, облагаются таможенными платежами. Эти положения затрагивают, в частности, людей, работающих

44 Часть 2 п. 10 Правил

45 Закон № 1569-XV "о порядке ввоза в Республику Молдова и вывоза с её территории имущества физическими лицами", О.М. № 185

в ПМР и, получающих зарплату в приднестровских рублях, а также жителей сел, транспортные артерии и географическое положение которых позволяют или обязывают поддерживать связи с населенными пунктами приднестровского региона.

Как следствие, 16 октября 2008 года, Постановлением Правительства № 1163, некоторые положения перечисленных нормативных актов были изменены, лицам проживающим в населенных пунктах, расположенных вдоль административной границы, был разрешен ввоз товаров для личного (или семейного) пользования стоимостью, не превышающей 200 Евро в месяц. Таким образом, пробел, указанного нормативного акта был относительно устранен, и перевоз товаров для личного пользования облегчился.

Обеспечение жителей приднестровского региона пенсиями по возрасту. Многие люди, в частности, проживающие в сепаратистских зонах, которые получали пенсии по возрасту со стороны НКСС, были поставлены в ситуацию приобретения гражданства ПМР. Соответственно, они были взяты на учет органами приднестровского региона и получают пенсию по возрасту в этих органах.

Конституционные власти прекратили выплату пенсий по возрасту лицам, которые получают пенсии со стороны органов сепаратистского региона. По требованию НКСС лица, проживающие в населенных пунктах не находящихся под контролем конституционных органов, и те, которые работали на предприятиях приднестровского региона, должны предоставить „справку, подтверждающую является или нет данное лицо получателем пенсии по возрасту”. Например, НКСС Дубоссар подтвердила факт того, что в районе с 2003 года нет людей, одновременно получающих пенсию по возрасту, и со стороны конституционных, и со стороны региональных властей.

В Республике Молдова, органическим законом⁴⁶, регламентирован порядок и условия предоставления пенсий государственного социального страхования. Статья 2 закона предусматривает, что право на пенсию имеют застрахованные лица, постоянно проживающие в Республике Молдова, а также лица, которые на дату назначения пенсии не являются застрахованными лицами, но соответствуют условиям, предусмотренным настоящим законом. Согласно ст. 14 закона, право на пенсию по возрасту возникает при суммарном выполнении условий пенсионного возраста и страхового стажа.

В любом территориальном офисе НКСС афиширован список документов необходимых для установления пенсии. Список также опубликован на сайте⁴⁷ НКСС, и включает в себя:

1. Заявление об установлении пенсии.
2. Удостоверение личности.

46 Закон Республики Молдова № 156-XIV от 14 октября 1998 “О пенсиях государственного социального страхования”

47 <http://www.cnas.md/ro/question/?page=2>

3. Трудовая книжка и иные документы, подтверждающие стаж работы (военный билет, диплом о высшем образовании и т.д.).

4. Справка о доходах, застрахованной заработной плате.

Таким образом, предоставление справки о получении пенсии из другого источника, которую требует НКСС, незаконно. Лишение пожилого лица, гражданина государства, пенсии по возрасту по причине, что оно получает похожую пенсию из фондов других органов, незаконно и непризнанно, не вписывается в рамки некоего законного ограничения.

Данная ситуация имеет еще один негативный эффект⁴⁸, недоверие населения региона к конституционным органам и властям Молдовы. В условиях, когда Российская Федерация предоставляет пенсионерам Приднестровья надбавки к пенсиям⁴⁹, недовольство местного населения политикой, продвигаемой НКСС, закономерно.

Невозможность ведения учета иностранных лиц, въезжающих в Молдову через участок неконтролируемый конституционными властями.

Одной из проблем, относящихся к свободе передвижения иностранных граждан по территории Молдовы, является отсутствие контроля над существенным участком молдавско-украинской границы. По этой причине иностранные граждане, въезжающие в Молдову из Украины, через приднестровский регион, не регистрируются пограничными службами, и соответственно, таможенными. Как следствие, становится невозможным точный учет числа лиц, въезжающих в страну, и соответственно, продолжительность пребывания их в стране⁵⁰. Более того, лица намеревающиеся находиться на территории Молдовы сверх срока в 90 дней, разрешенного законом, пользуются этим в своих интересах. Одновременно, становится проблематичным расследование такого рода случаев и наказание лиц, нарушающих закон.

Невозможность покинуть территорию Молдовы гражданами по причине недостатков имеющих место в системе учета.

Свобода передвижения лиц представляет собой не только свободу передвижения внутри государства, но и право покинуть данную территорию. Имеют место случаи, когда лица, по разным причинам, в частности по халатности сотрудников полиции и прокуратуры, которые не вносят в базу данных МВД и соответственно МИР информацию о гашении судимостей или об отмене ограничительных мер, наложенных законодательством об уголовном преследовании. Как следствие, соответствующие лица не могут покинуть территорию страны, так как в базу данных МИР не были внесены соответствующие изменения. Задача информировать МИР лежит на указанных государственных органах, путем предоставления соответствующей информации. На момент,

48 <http://www.olvia.idknet.com/ol82-09-06.htm>

49 http://www.pressa.tm.md/?page=itrec_4&id=28150

50 Случай R.G. из практики "Promo-LEX"

встречаются случаи, когда обязательство по внесению изменений в базу данных ложится на лицо, желающее выехать из страны. Для этого оно должно представить удостоверенные копии окончательных решений органов уголовного следствия или судебных инстанций. Потерянное время и силы, приложенные данными лицами, в учет не берутся, хотя информирование МИР должно было быть осуществлено органами, вынесшими решение об ограничении свободы передвижения. Очевидно, что МИР и иные компетентные органы должны были бы инициировать определенные действия для определения обстоятельств непредставления информации и наказания лиц, с опозданием представивших или не представивших для базы данных информацию об отмене ограничительных мер, но такие случаи не предаются огласке.

СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ:

ПМР	– Приднестровская Молдавская Республика
ИВС	– Изолятор Временного Содержания
МВД	– Министерство Внутренних Прав
КПП	– Комитет по Предупреждению Пыток
ООН	– Организация Объединенных Наций
КПС	– Комиссариат Полиции Сектора
КПР	– Комиссариат Полиции Района
ЦПЧ	– Центр по Правам Человека
ЕСПЧ	– Европейский Суд по Правам Человека
КАП РМ	– Кодекс об административных правонарушениях Республики Молдова
ТК РМ	– Таможенный Кодекс Республики Молдова
УК РМ	– Уголовный Кодекс Республики Молдова
УПК РМ	– Уголовно-процессуальный Кодекс Республики Молдова
МИР	– Министерство Информационного Развития
ПП	– Постановление Правительства
НКСС	– Национальная Касса Социального Страхования
ЕС	– Европейский Союз

Право частной собственности, а также долговые обязательства, взятые на себя государством, гарантируются. На государстве лежит обязанность соблюдать и защищать данное фундаментальное право.

В 2007-2008 годах были отмечены те же типичные нарушения, которые имели место в предыдущие годы. В частности, речь идет о нарушении прав бывших депортированных и политических заключенных, последствиях несоответствующей установленным требованиям приватизации предприятий, нарушении права собственности в восточном регионе РМ, непрозрачности фискальных операций, экспроприации земель и других нарушениях.

Если рассматривать ущерб, нанесенный государственному бюджету приговорами ЕСПЧ, надо отметить, что для исполнения решений ЕСПЧ в 2007 году из государственного бюджета была выплачена сумма в размере 15683713,52 леев, а в 2008 году сумма в 50004787,67 леев. Эти денежные средства были перенаправлены из резервных фондов, хотя могли быть использованы в других целях.

По статистике большинство дел рассмотренных ЕСПЧ затрагивают право на справедливое судебное разбирательство и право собственности. Так, в 2007 году Молдова проиграла 28 дел в ЕСПЧ, а в 2008 – 9 дел в отношении права собственности. Процентное соотношение составляет порядка 40,0% от общего числа приговоров¹.

2.1. Проблема бывших депортированных

В соответствии с изменениями, внесенными в Закон о реабилитации жертв политических репрессий, вошедших в силу 01.01.2007², Правительство должно было принять постановление, которым был бы установлен механизм введения в действие порядка возврата и возмещения стоимости имущества бывших депортированных. Данное постановление должно было быть при-

1 смотри - <http://hr.md/2/98.html>

2 смотри Закон № 186-XVI от 29.06.2006

нято еще 11.11.2006, а было издано 05.06.2007, то есть с 7-ми месячным опозданием³. Принятие Правительством постановления с опозданием обусловило органы местного публичного управления не рассматривать заявления, своевременно поданные бывшими депортированными. Необходимо отметить, что специальные комиссии были созданы органами местного публичного управления только к концу 2007 года, а в некоторых населенных пунктах к началу 2008. Таким образом, хотя формально новый механизм по возврату имущества внесудебным путем должен был начать действовать с 01.01.2007, он начал работать только в начале 2008 года.

Опоздание Правительства, а также общие местные выборы обусловили хаос в деятельности органов местного публичного управления в рассмотрении заявлений бывших депортированных, так как срок подачи заявлений о возврате имущества лицам, пострадавшим от политических репрессий, истек 01.01.2008, а в некоторых населенных пунктах на данный момент специальные комиссии не были даже созданы.

Ссылаясь на поправки введенные в 2006 году, отметим, что возврат имущества или возмещение его стоимости должны были быть осуществлены из местного, муниципального, а также государственного бюджетов. Однако, порядок и размер доли из государственного бюджета не были четко определены. Практически вся ответственность за возмещение стоимости, конфискованного имущества, была возложена на органы местного публичного управления, которые не располагали источниками для покрытия данных затрат. Лишь в некоторых муниципальных и районных советах на 2008 и 2009 годы в данных целях были предусмотрены финансовые источники.

Другим препятствием для восстановления в правах лиц, подверженных политическим репрессиям является несовершенство системы возврата, как во внесудебном, так и в судебном порядке. На внесудебном этапе трудность состоит во множестве документов, которые должны быть представлены комиссиям. Часто в силу объективных обстоятельств предоставление некоторых документов невозможно. По причине данного несовершенного механизма многие лица вынуждены обращаться в судебные инстанции для установления юридически обоснованных фактов, подтверждающих конфискацию имущества или право наследования. Вовлечение исполнительной власти в рассмотрение заявлений органами местного публичного управления снизило до минимума надежды бенефициаров закона. В данном смысле существенным является толкование ст. 12 Закона № 1225 от 08.12.1992, данное Министерством Юстиции РМ в инструкции, датированной 19.03.2008, и адресованной всем председателям районов РМ. Фактически, суть данной инструкции сводилась к прекращению процесса принятия к рассмотрению заявлений районными советами. Опрос, проведенный в се-

3 Смотри Постановление Правительства № 627 от 05.06.2007

редине 2008 года, выявил, что только 4 % от поданных специализированным комиссиям заявлений было удовлетворено внесудебным путем, остальные заявители вынуждены были обратиться в судебные инстанции, либо в целях обжалования отказа властей в ассигновании запрошенных сумм, либо для установления определенных обстоятельств.

Рассмотрение данной категории дел довольно затруднительно по причине отсутствия опыта, неравномерной юридической практики, а также противоречивых и расплывчатых нормативных положений. В среднем, одна тяжба по возврату имущества или возмещению его стоимости длится порядка 4 лет, однако не следует пренебрегать тем фактом, что большинство прямых бенефициаров закона это пожилые люди.

Специальную категорию, испытывающую большие трудности, составляют дела по возмещению стоимости имущества лицам, которые до депортации проживали в восточном регионе РМ. Имея в виду, что органы сепаратистского региона не признают законодательство РМ, защита конституционного права на собственность и возмещение стоимости конфискованного, национализированного или иным способом отобранного имущества иллюзорны. Более того, конституционные власти отказывают в восстановлении в правах данным лицам, мотивируя это тем, что де-факто восточный регион страны не находится под их контролем.

2.2. Индексация денежных вкладов

Ситуация в отношении прав вкладчиков, которые имели счета в Сбербанке на начало 1992 года, была преодолена путем внедрения механизма конвертирования денежных сумм⁴. Однако этот механизм не прописывает права вкладчиков, которые владели счетами в филиалах Сбербанка, расположенных в населенных пунктах восточного региона, что с нашей точки зрения является дискриминацией. Согласно Закону, индексация и выплата денежных вкладов граждан Республики Молдова в филиалах Сбербанка населенных пунктов левобережья Днестра, будут рассмотрены после восстановления финансово-бюджетных связей данных населенных пунктов с государственным бюджетом Республики Молдова. Отметим, что Парламентский Адвокат запросил проверку конституционности дискриминирующих положений, однако Конституционный Суд отклонил требование, как лишенное экономического обоснования.

4 Закон № 1530-XIV от 12.12.2002 об индексации денежных вкладов граждан в Сбербанк

2.3. Авторское право

29.01.2008 ЕСПЧ принял решение по делу Бэлан против Молдовы, которым признал нарушение права собственности Республикой Молдова. ЕСПЧ постановил, что к авторскому праву может быть применено понятие имущества в смысле, в котором это определено ст.1 дополнительного Протокола к Конвенции. В приведенном деле было установлено нарушение права собственности, как следствие несоблюдения авторского права Министерством Информационного Развития, которое без разрешения использовало при изготовлении удостоверений личности фотографию «Крепость Сорока», опубликованную П. Бэлан. В настоящее время в национальных судебных инстанциях находятся в производстве несколько десятков исков по защите авторского права, в частности, на фотографии, музыкальные произведения и кинематографические творения.

2.4. Неисполнение судебных решений

Возвращаясь к проблеме бывших депортированных, отметим, что не смотря на то, что некоторые выигрывают дела, они вынуждены длительное время ждать пока получат подлежащие возмещению суммы. Основной причиной является отсутствие денежных ресурсов на счетах органов местной публичной власти. Например, для обеспечения исполнения решений, вынесенных судебными инстанциями в период 2005-2006 годов по делам о возмещении стоимости конфискованного имущества, из финансовых средств, предусмотренных государственным бюджетом в 2007 году в бюджеты административно-территориальных единиц было переведено 3630,9 тыс. леев⁵. На 2008 год с данной целью было выделено 925,00 тыс. леев⁶. Эти ассигнования были осуществлены вследствие невозможности покрытия задолженных сумм районными советами. На 2009 год для выплаты сумм, подлежащих возмещению, бывшим депортированным было запланировано 14500,00 тыс. леев.

Проблематичным является взыскание денежных сумм согласно исполнительным документам со счетов органов публичного управления, так как в данном случае законные процедуры ограничивают действия судебных исполнителей. Таким образом, выданные судебными инстанциями исполнительные документы, касающиеся бесспорного отвлечения денежных средств непосредственно из государственного бюджета, передаются к исполнению Министерству Финансов, а касающиеся бесспорного отвлечения денежных средств учреждений, финансируемых из государственного бюджета, передаются к исполнению органам центрального публичного управления, ко-

5 Постановление Правительства № 1282 от 26.11.2007 "О выделении финансовых средств"

6 Постановление Правительства №1067 от 19.09.2008 и Постановление Правительства №1392 от 05.12.2008

торые совместно с соответствующими подведомственными публичными учреждениями отвечают за представление в отделения Государственного Казначейства платежных документов⁷. Таким образом, обладая свободой в том, что касается сроков исполнения, власти, как правило, оттягивают исполнение документов до 9 месяцев, спекулируя прецедентами ЕСПЧ в данной отрасли⁸.

Невозможность властей предоставить внутренне перемещенным лицам жилую площадь стала причиной десятков протестов на протяжении 2007-2008 годов. Согласно одному из Постановлений Правительства⁹, был определен план по обеспечению жилой площадью внутренне перемещенных лиц вследствие молдо-российского конфликта в 1992 году. Наравне с этим в 2007 году имелось большее количество окончательных судебных решений обязывающих Кишиневский Муниципальный Совет выделить жилую площадь. Эти решения будучи неисполненными дошли до ЕСПЧ. Протестующие сослались на то, что около 155 семей не получили квартиры, хотя муниципалитет воспользовался несколькими грантами для строительства жилых домов.

В начале 2008 года Кишиневский Муниципальный Совет заключил соглашение с протестующими, в котором было предписано выделение большего количества квартир внутренне перемещенным лицам. Казалось бы, вопрос исчерпан, однако, в начале 2009 года на жилую площадь, предназначенную внутренне перемещенным лицам, был наложен арест в счет других долгов, имеющихся у Кишиневского Муниципального Совета.

2.5. Экспроприация имущества для общественно-полезных целей

В Республике Молдова право частной собственности гарантировано, однако встречаются случаи когда имущество лиц может быть экспроприровано. Одним из случаев является экспроприация для общественно-полезных целей, но процедура должна соответствовать законодательству¹⁰. В частности, закон предусматривает, что экспроприация де-факто может иметь место только после справедливого и предварительного возмещения ущерба. Процедура возмещения ущерба может иметь место, как путем переговоров, так и в судебном порядке, если заинтересованное лицо не приняло, выдвинутые условия по возмещению ущерба. Право провозглашения общественной полезности в отношении работ национального значения принадлежит только Парламенту РМ.

7 Статья 35 ч.6 Закона о бюджетной системе и бюджетном процессе № 847-XIII от 24.05.1996

8 Решение ЕСПЧ по делу № 12224/05, Василе и Думитру Командарь против Молдовы

9 Постановление Правительства № 1410 от 20.12.2004 о Плана мероприятий по обеспечению жилой площадью внутренне перемещенных лиц из восточных районов Республики Молдова.

10 Закон об экспроприации для общественно-полезных целей № 488-XIV от 08.07.1999

Работы по строительству нового участка железнодорожной линии Кахул-Джурджулешть были начаты после того, как 24.05.2007 исполнительная власть приняла соответствующее постановление¹¹. Участок имеет протяженность в 49,7 км и пересекает земельные участки административно-территориальных единиц г. Кахул и сел: Крихана Веке, Манта, Вадул луй Исаак, Колибашь, Брынза, Вэлень, Слобозия Маре, Кышлица Прут и Джурджулешть. Предварительно оцененная общая площадь составляет 223,01 Га, включительно государственная публичная собственность – 77,26 Га, публичная собственность АТЕ – 117,09 Га и частная собственность – 28,66 Га. На переговоры по купле земельных участков Правительство отвело два месяца, то есть май и июнь 2007 года. В утвержденном плане Правительство не предусмотрело той ситуации, что заинтересованные лица могут не согласиться с компенсационными суммами. Одновременно с заключением договоров купли-продажи земельных участков необходимо было возместить ущерб 546 гражданам: в селе Манта – 63; в селе Вадул луй Исак – 2; в селе Колибашь – 158; в селе Брынза – 38; в селе Вэлень – 270; в селе Кышлица Прут – 2 и в селе Слобозия Маре – 13¹². На начало 2009 года не все участки были переведены в собственность государства.

Не смотря на то, что заинтересованным лицам не был возмещен ущерб, строительство данной железнодорожной линии все же было начато, вопреки протестам местных жителей. Только к концу строительных работ, 08.05.2008 Парламент РМ принял закон, которым провозгласил строительство железнодорожной линии работой национального значения¹³. Железнодорожная линия была сдана в эксплуатацию 25 июля 2008 года.

Прозрачность в управлении публичными финансами при строительстве железнодорожной линии Кахул-Джурджулешть также поднимает множество вопросов. Согласно сведениям Агентства Земельных Отношений и Кадастра на приобретение земельных участков, находящихся в частной собственности, было затрачено 3,22 млн. леев, из которых 2,96 млн. леев в 2007 году и 0,26 млн. леев в 2008 году, а по сведениям Министерства Финансов с данной целью была потрачена сумма в 5,9 млн. леев, из которой 4,2 млн. леев в 2007 году и 1,7 млн. леев в 2008 году.

2.6. Прозрачность процесса налоговой амнистии

На фоне экономического кризиса, в котором длительное время находится Республика Молдова, казалось бы, аннулирование исторических долгов должно было бы стимулировать национальную экономику. К сожалению,

11 Постановление Правительства № 581 от 24.05.2007

12 Информация, предоставленная Агентством Земельных Отношений и Кадастра РМ, письмо № 36/p-08/93 от 22.01.2009

13 Закон о провозглашении общественно-полезными работами национального значения работ по строительству железнодорожной линии Кахул – Джурджулешть № 95 от 08.05.2008

этого не произошло. Более того по причине прохождения в условиях непрозрачности, налоговая амнистия приведет к несоблюдению налоговых обязательств налогоплательщиками в будущем. Так при налоговой амнистии¹⁴, для 32065 налогоплательщиков были аннулированы задолженности перед государственным бюджетом в размере 3099,2 млн. леев, включительно основных платежей 1270,9 млн. леев, пени – 1048,8 млн. леев, штрафов 779,5 млн. леев. Для 7029 налогоплательщиков были аннулированы задолженности перед фондами обязательного медицинского страхования в размере 8,3 млн. леев, включительно основных платежей – 2,7 млн. леев, пени 4,9 млн. леев, штрафов 0,7 млн. леев¹⁵. Для 267655 налогоплательщиков были аннулированы задолженности перед бюджетом государственного социального страхования в размере 947,9 млн. леев, включительно взносов – 735,4 млн. леев, пени – 201,8 млн. леев, штрафов – 10,7 млн. леев.

В указанном контексте было аннулировано задолженностей перед национальным публичным бюджетом в размере 4334,4 млн. леев.

Однако встречались и случаи, когда отказывали в налоговой амнистии для периода до 01.01.2007, так как информация о существовании долгов была внесена позже данной даты. Налоговые органы не предали гласности список налогоплательщиков с чрезмерными долгами, так как налоговая амнистия в конце концов стала актом милосердия за общественные деньги, а не толчком экономического развития. Таким образом, налогоплательщики, постоянно выполняющие налоговые обязательства, почувствовали себя ущемленными, поскольку злостные неплательщики не были названы.

В 2008 году ГНИ была вовлечена в скандал, связанный с возвратом налога на добавленную стоимость. Вопреки существующим правилам, процесс оплаты и возврата НДС покрыт мистикой. На заседании Высшего Совета Безопасности в ноябре 2008 года обсуждалось, что практика возврата НДС непрозрачна, перейдя к выводу, что необходимы меры по усовершенствованию законодательства и механизма оплаты и возврата НДС.

2.7. Приватизация и национализация

На протяжении 2007, 2008 годов процесс приватизации некоторых объектов был широко медиатизирован, положительным толчком в данном смысле стало введение в действие Закона об управлении публичной собственностью и её разгосударствлении¹⁶. Таким образом, было выставлено на приватизацию большее количество объектов, список которых был объявлен. Заявления и обвинения некоторых политиков о незаконной приватизации,

14 Закон № 111-XIV от 27.04.2007

15 Информация, предоставленная ГНИ в письме № 17-9-2/13 от 13.02.2009

16 Закон №121 от 04.05.2007, об управлении публичной собственностью и её разгосударствлении

совершенной некоторыми лицами в предыдущие периоды, не были подтверждены судебными решениями, доказывающими их виновность.

30.10.2008 были выставлены на приватизацию несколько объектов, в том числе и Отель Дачия, вопреки тому, что 18.03.2008 ЕСПЧ вынес решение по иску, поданному обществом с ограниченной ответственностью „Dacia” вследствие аннулирования приватизации отеля 23 января 1999¹⁷. 24.02.2009 ЕСПЧ вынес решение о справедливом удовлетворении, Правительство РМ было обязано вернуть отель или выплатить SRL „Dacia” 7,237,700 евро¹⁸.

В данный момент ощущаются последствия несовершенной приватизации колхозов, совхозов и сельскохозяйственных кооперативов в 1994, 1999, 2001 годах. Их имущество было разделено между работниками, каждый из которых владеет *стоимостной долей* отраженной в определенной денежной сумме. Управление данным имуществом практически невозможно по причине неправильного разделения имущества. Много ли бесхозного имущества, особенно в сельской местности. Правительство не располагает ни одной стратегией по контролю над реализацией мероприятий на постприватизационном этапе, множество споров по определению паевых долей из совместного имущества находятся в производстве судебных инстанций. Данные факторы формируют серьезные препятствия в развитии сельскохозяйственного сектора.

Важным шагом стало создание механизма контроля над предприятиями-экспортерами восточного региона. Так, согласно Постановлению Правительства о регулировании трафика грузов и услуг, являющихся предметом внешнеторговой деятельности Приднестровья¹⁹, Государственная Регистрационная Палата (ГРП), начиная с 25.01.2006, осуществила временную регистрацию экономических агентов восточного региона. Одновременно была осуществлена постоянная регистрация предприятий того же региона. На 01.01.2008 ГРП приняла на учет 348 экономических агентов, из которых 238 на временный учет с присвоением государственного регистрационного номера IDNO, а 110 на постоянный. На 01.01.2009 ГРП зарегистрировало 463 экономических агента, из которых 328 были на временном учете, а 135 зарегистрировано постоянно²⁰. Неоспоримо, регистрация способствовала повышению эффективности контроля над данными предприятиями со стороны конституционных властей и демонстрирует открытость для интеграции бизнес среды в единый оборот.

К сожалению, не был установлен механизм контроля над процессом приватизации левобережных предприятий. Вопреки тому, что был принят законодательный акт в целях обеспечения социальной защиты лиц, проживающих

17 Смотри - <http://www.lhr.md/news/85.html>

18 Смотри - <http://www.lhr.md/news/129.html>

19 Постановление Правительства № 815 от 02.08.2005

20 Информация, предоставленная ГРП в письме № 05/03 от 17.01.2009

на сепаратической территории и территории муниципия Бендеры, обеспечения гарантии их патримониальных прав, а также недопущения каких-либо нарушений в процессе приватизации²¹, приватизация не проходит в согласованности с конституционными властями²². Работники, жители и другие лица, по праву претендующие на имущество, не могут участвовать в приватизации предприятий. Органы сепаратистского региона отчуждают предприятия, игнорируя конституционные власти, и только в геополитических интересах, таким образом, что большинство инвесторов в регионе являются резидентами Российской Федерации. Грубо нарушено преимущественное право населения региона, вызывают тревогу перспективы признания процессов приватизации после урегулирования приднестровского конфликта.

Большую угрозу вызывает порядок управления лесным и земельным фондами местными органами. Отметим, что конституционные власти не могут осуществлять контроль над управлением соответствующими пространствами, которые остались в руках органов сепаратистского региона. В данном контексте существенны «распоряжения» Тираспольского лидера о выделении в аренду больших земельных участков некоторым экономическим агентам, приближенным к Тираспольской власти. В последствие на основании данных распоряжений были заключены договора аренды сельскохозяйственных земель на сроки до: 29 лет, 49 лет и 99 лет.

Например, приказом № 799-рп от 03.11.2003, Тираспольский лидер, И. Смирнов, передал одному из экономических агентов все сельскохозяйственные земли и лесные массивы – несколько тысяч гектаров, которые находились во владении Сельскохозяйственного кооператива „Паркань”, Слободзийского района. Проблема встала довольно остро в 2007, 2008 годах, когда жители села потеряли свободный доступ к землям кооператива и следовательно потеряли источник к существованию, тревожный факт, если учесть высокий уровень безработицы и занятость населения преимущественного в сельском хозяйстве. Данный приказ также противоречит нормам Верховного совета самопровозглашенной пмр. Похожий случай произошел и в с. Цибулевка Дубоссарского района, где практически все земли села были переданы в пользование вино-коньячного завода «Квинт». Налицо нарушение права собственности жителей левобережья Днестра, которые вправе претендовать на долю имущества местного кооператива.

Ситуация в отношении управления имуществом населения левобережья Днестра неопределенна по причине конституционного вакуума в данном регионе. Множественные административно-территориальные реструктуризации осуществленные местными органами еще больше усугубляют ситуацию. В течение 2007, 2008 годов были ликвидированы сельсоветы Делакэу

21 Закон № 338 от 14.10.2004

22 Информация, предоставленная Министерством Экономики и Торговли № 05/1-657 от 06.02.2009

и Красная Горка, которые были переданы в подчинение Григориопольского горсовета. Такого рода реорганизации могут коснуться и других населенных пунктов.

2.8. Конфискация и арест имущества

В целом, случаев конфискации и самовольного ареста имущества физических лиц государственными органами, зарегистрировано не было. И все же, в течение 2007 года были установлены случаи снятия с автомобилей табличек с регистрационными номерами восточного региона, так как многие жители правобережья Днестра обратились с жалобами. Намерение правоохранительных органов состояло в регламентации гражданского оборота автомобилей, зарегистрированных в левобережье Днестра. В течение 17 лет Республика Молдова допускала практику регистрации автомобилей в левобережье Днестра населением, проживающим в правобережье. До конца 2008 года Правительство не нашло решения данной проблемы.

Как и в предыдущие годы органы сепаратистского региона продолжают претеснять владельцев автомобилей с регистрационными номерами Республики Молдова, обязывая их оплачивать пошлины и платежи на «таможенных» постах пмр. Были зафиксированы случаи конфискации товаров, ввезенных с правого берега в восточный регион РМ, как следствие неуплаты таможенных пошлин или вследствие того, что перевозимое имущество не было задекларировано на КПП, незаконно установленных властями сепаратистского региона.

В 2007, 2008 годах лица, пересекавшие транзитом территорию пмр были обязаны выплачивать незаконную миграционную пошлину, таким образом, было нарушено их право собственности.

ПРАВО НА ИНФОРМАЦИЮ, СВОБОДУ СЛОВА И ВЫРАЖЕНИЯ МНЕНИЯ

3.1. Право на информацию

По истечению семи лет после того, как вошел в силу Закон РМ о доступе к информации, власти продолжают игнорировать право лиц на доступ к официальной информации.

В последние годы прослеживается тенденция к тому, что власти ссылаясь на формальные, законно необоснованные причины, отказывают в доступе к информации, представляющей общественный интерес. Налицо противоречивость между официальными заявлениями о важности доступа к информации и прозрачности процесса принятия решений и складывающейся реальностью. Также отсутствует систематический и строгий контроль над применением законодательства в данной области со стороны Правительства и Парламента. Специализирующиеся организации отметили, что основную проблему составляет отсутствие четкого и эффективного механизма постоянного, объективного и оперативного информирования общественности, установления интерактивного диалога государственных институтов с гражданами, вовлечения их в процесс принятия решений¹.

Была отмечена неэффективность действий в области сенсibilизации общественного мнения и гражданского воспитания, осуществляемых государственными учреждениями и неправительственными организациями, по ликвидации юридической безграмотности и повышению уровня знаний в том, что касается прав человека. Итак, осуществление права на информацию требует, как повышения ответственности чиновников, так и обособления общественности знать. Зачастую люди вынуждены тратить время и деньги для получения, требуемой информации, что в дальнейшем подавляет их желание запрашивать какую-либо информацию.

Таким образом, необходимо создать соответствующую институциональную базу и развить способности публичного управления в отношении предоставления информации. С этой точки зрения государство должно создать

1 Годовой отчет об оценке доступа к официальной информации в Республике Молдова, Центр Acces Info, <http://www.acces-info.org.md/index.php?cid=146&lid=845>

комплексную и эффективную систему, содержащую новую стратегию², исполнения права доступа к информации.

В данном контексте существенной является отмена с 23 марта 2007 года трансляции в прямом эфире Национальной Общественной Компанией “Телерадио-Молдова” пленарных заседаний Парламента, и отказ передать частным радиостанциям и телевизионным каналам права на трансляцию. Данный запрет свидетельствует о серьезной проблеме в том, что касается прозрачности процесса принятия решений.

В последние годы судебными инстанциями было рассмотрено свыше 300 дел о доступе к информации. Поэтому, можно сказать, что по данной проблеме сложилась достаточно богатая судебная практика. Необходимо отметить, что роль судебных инстанций в принуждении чиновников быть более восприимчивыми к запросам граждан, очень велика. К сожалению, ущемленные в своих правах лица, не всегда обращаются в суд, чем побуждают власти к злоупотреблениям.

Несмотря на то, что Пленум Высшей Судебной Палаты принял Постановление о рассмотрении дел о доступе к официальной информации, ситуация в этой правовой области не идеальна³. Отметим, что число такого рода дел, рассматриваемых судебными инстанциями, постоянно растет, что свидетельствует о том, что власти не отказались от практики отказов. Сроки рассмотрения судами заявлений об обжаловании отказов в предоставлении информации очень велики. Зачастую решения, принятые судебными инстанциями, не возымеют ожидаемого действия, так как вынесены с большим опозданием и не могут больше быть использованы в предусмотренных целях.

В 2008 году Высшая Судебная Палата (ВСП) открыла новую электронную страничку (www.csj.md), которая предоставляет свободный доступ общественности к разделам базы данных ВСП по принятым решениям, расписанию всех заседаний Палаты, к информации о деятельности инстанции, её структуре. На сайте уже опубликовано более 4500 актов. Открытие этого сайта, безусловно, увеличит прозрачность судебной системы. Также, благоприятны и поправки, внесенные в Закон о судоустройстве, который обязывает судебные инстанции опубликовать все, вынесенные решения на веб-странице в сети Интернет, начиная с 1 июня 2009 года.

Одним из давно ожидаемых актов, является Закон о прозрачности процесса принятия решений, принятый 13.11.2008, который стимулирует участие граждан и их объединений в процессе принятия решений.

2 Ibidem

3 Постановление Пленума Высшей Судебной Палаты № 1 от 02.04.2007

К сожалению, за период, на который мы ссылаемся, было принято большее количество законодательных актов, в том числе ограничивающих доступ к информации. В первую очередь, речь идет про Закон о Кодексе поведения государственного служащего⁴, который запрещает государственным служащим предоставлять информацию от лица органа публичной власти, за исключением лиц, наделенных таким правом⁵. По сути дела, данный акт противоречит программе Правительства РМ, которое поставило задачей повышение уровня обмена информацией общего назначения, соответствующей интересам граждан, и обеспечение недискриминационного доступа средств массовой информации к официальной информации⁶.

Ограничительным можно назвать и Закон о государственной тайне, принятый в конце 2008 года⁷. Заменяв старый закон о государственной тайне и множество иных дублирующих его нормативных актов, данный закон, фактически, создает новые препятствия в том, что относится к доступу к официальной информации, наделяя государственных служащих широкой дискреционной властью для засекречивания определенной информации.

3.2. Случаи ограничения доступа к информации

В 2007 году имели место случаи ограничения доступа на пресс-конференции, организованные органами центрального публичного управления. Посредством ограничения принятия участия некоторых журналистов в пресс-конференциях, де-факто, было ограничено право доступа лиц к информации, которая должна была быть распространена соответствующими СМИ. Основной проблемой является тот факт, что центральные государственные органы власти сотрудничают только с ограниченным числом журналистов и масс-медиа, которые не критикуют власти. Самыми закрытыми для журналистов являются резиденция Президента, Парламент, Министерство Внутренних Дел, Министерство Иностранных Дел и Европейской Интеграции, Министерство Образования и Молодежи⁸.

9 февраля 2007 года один из судей Суда Бэлць попросил репортера Агентства “DECA-press” покинуть зал, в котором проходило открытое судебное заседание по делу одного из бывших высоких чинов. Несмотря на то, что к началу судебного заседания журналист представился, к половине заседания, без объяснения причин, магистрат обратился к журналисту с категорическим требованием покинуть зал. Репортер был удален из зала суда по-

4 Закон о Кодексе поведения государственного служащего № 25-XVI от 22.02.2008

5 Ст. 8 ч. 3 Закона о Кодексе поведения государственного служащего № 25-XVI от 22.02.2008

6 П.1 Приоритетов политики Правительства на 2008-2009 годы, Программа Прогресс и Интегрирование, <http://gov.gov.md/www.gov.md/file/doc%20politice/md/Progres%20si%20integrare%202008%20md.pdf>

7 Закон № 245 от 27.11.2008 о государственной тайне, опубликованный 27.02.2009. Дата вхождения в силу 27.05.2009

8 Эволюция свобод СМИ в контексте внедрения плана действий ЕС-Молдова, Оливия Пырцак, Еужения Рыбка, Кишинев, 2008

сле начала слушаний по нескольким медицинским освидетельствованиям, а также обращению, адресованному в Генеральную Прокуратуру, и это не смотря на то, что перед началом заседания никто не потребовал, чтобы оно проходило в закрытом режиме⁹.

27 марта 2007 года два работника телевизионного канала DTV были задержаны полицией во время ведения репортажа об одной из общественных акций, проводимой в столице. Как участники, так и репортеры, были препровождены в Комиссариат Полиции сектора Центру. В этот же день полиция задержала двух журналистов телеканала "PRO-TV Chişinău", которые готовили репортаж о данном событии. Они были допрошены, а их видеоматериалы были размагничены.

Также, были отмечены проблемы, связанные с аккредитованием иностранных журналистов. В данном контексте характерны отказы в аккредитовании журналистов со стороны Министерства Иностранных Дел и Европейской Интеграции (МИДЕИ). Все отказы не обоснованы. Так, согласно Положению об аккредитовании и профессиональной деятельности иностранных журналистов в Республике Молдова¹⁰, журналисту может быть отказано в аккредитации только, если он был признан виновным в совершении определенных правонарушений или преступлений, подтвержденных решением судебной инстанции. В одном из заявлений, сделанным большим количеством НПО в области масс-медиа, была выражена озабоченность в связи с ограничением молдавскими властями доступа иностранных журналистов к информации путем отказа им в аккредитовании или необоснованного затягивания процедуры аккредитования. В частности, был указан случай Румынского Агентства NewsIn, журналистке этого агентства – Лине Грыу было отказано в аккредитации на пресс-конференцию президента Владимира Воронина, прошедшую 23 июля 2008 года. Необходимо отметить, что Агентство NewsIn запросило аккредитование журналистки у Министерства Иностранных Дел и Европейской Интеграции за два месяца до того, как имела место пресс-конференция¹¹. Также в аккредитовании было отказано журналистке Агентства „Radio România Actualităţi”. Было затянато рассмотрение заявлений, поданных Агентством “Rompres”, TVR1 и Agerpres. С такими же проблемами столкнулись корреспонденты агентств „Рейтер” и „Итар-ТАСС”. 19 декабря 2007 года многим румынским журналистам было отказано в доступе на ежегодную пресс-конференцию Президента РМ. Речь идет о съемочной группе телевизионного канала “Prima TV”, корреспондентах радиостанции “Radio Romania” и Агентства “Rompres”¹².

9 Эволюция свобод СМИ в контексте внедрения плана действий ЕС-Молдова, Оливия Пырцак, Еужения Рыбка, Кишинев, 2008

10 Постановление Правительства № 359 от 02.06.1995 “Об аккредитовании иностранных журналистов в Республике Молдова”

11 <http://www.seemo.org/content/view/77/66/> и http://deca.md/?cat=art_com&id=2722&hl=mass-medi

12 <http://old.azi.md/news?ID=47435>

23 января 2008 года несколько неправительственных организаций, занимающихся проблемами СМИ, выразили протест в связи с методом, которым служба безопасности Президента РМ обошлась с группой журналистов, прибывших вечером 18 января 2008 года в Национальный Дворец, для освещения одного из общественных мероприятий. Телохранители Президента РМ запретили некоторым журналистам пройти в помещение Национального Дворца (в здание не смогли войти журналисты “PRO TV”, “Jurnal de Chişinău”, “TV Dixi”). Запрет имел место вопреки предварительной договоренности, имеющейся между журналистами и организаторами мероприятия. Более того, съемочную группу “PRO TV” заставили уничтожить материал, снятый у Национального Дворца, содержащий кадры с Президентом РМ. Похожий случай произошел 28 декабря 2007 года, когда к репортеру портала UNIMEDIA была применена сила со стороны службы безопасности Президента РМ во время съемок Президента, принимающего участие в церемонии инаугурации “Romului Tării” в центре столицы¹³.

9 июля 2008 года к оператору телевизионного канала „Eu TV”, Геннадия Брега, была применена физическая сила лицами в штатском, которые вышли из здания Прокуратуры Кишинева и запретили ему снимать одного из молодых людей обвиненного в распространении посредством одного из порталов, множественных заявлений, расцененных правоохранительными органами, как экстремистские. Служащий в грубой форме потребовал у него уйти и несколько раз ударил по видеокамере журналиста. Данный поступок был расценен, как явное вмешательство в исполнение права журналиста и исполнение права общественности быть информированной¹⁴.

На протяжении 2008 года, журналистам телевизионного канала „Pro TV” неоднократно препятствовали в проведении съемок. При проведении журналисткой Д. Негру репортажа об ограблении филиала одного из банков, сотрудник полиции одетый в штатское вывернул ей руку и отобрал микрофон, который бросил на асфальт. 10.10.2008 сотрудников полиции и заместитель комиссара полиции Орхей грубо обошлись со съемочной группой PRO TV, запретив им съемки при входе в Суд Орхей.

3.3. Релевантные конфликты

В 2008 году одна из специализированных организаций разработала отчет о мониторинге восприимчивости предоставления, запрошенной информации, в установленные сроки. В рамках мониторинга, было разослано 4839 заявлений с запросом о доступе к информации. Число ответов довольно мало – 934 (19,3%), из которых 22% представляло собой формальные и неполные ответы. Самый высокий показатель ответов зарегистрирован за

13 http://deca.md/?cat=art_com&id=1035&hl=mass-medi

14 <http://www.seemo.org/content/view/77/66/>

учреждениями центрального уровня – 52,8%, за ними идут учреждения муниципального уровня – 36,5%, районного уровня, включая примэрии районных центров – 27,6%. Меньше всего ответов было получено со стороны сельских примэрий и претур – 10,1%, десконцентрированные учреждения – 6,3%.

Из контролирующих и правоохранительных органов больше всего ответов было получено из Высшей Судебной Палаты – 100% (60% - исчерпывающие); Счетная Палата – 87,5% (85,7% - исчерпывающие), Таможенная Служба – 87,5% (57,1% - исчерпывающие), Центр по Борьбе с Экономическими Преступлениями и Коррупцией – 85,7% (83,3% - исчерпывающие), Служба Информации и Безопасности – 66,6% (все исчерпывающие), Пограничная Служба и Экономическая Апелляционная Палата не ответили ни на одно заявление из восьми адресованных.

Из министерств, Министерство Реинтеграции – 7 из 7 (все исчерпывающие), Министерство Местного Публичного Управления – 8 из 8 (87,5% - исчерпывающие), Министерство Финансов – 87,5% (все исчерпывающие), Министерство Иностранных Дел и Европейской Интеграции – 85,7% (66,6% - исчерпывающие). Самые слабые показатели зарегистрированы за Министерством Информационного Развития – один ответ (неполный) из 7 запросов (14,3%), Министерство Культуры – 25%, Министерство Сельского Хозяйства и Пищевой Промышленности – 37,5% (все исчерпывающие), Министерство Образования и Молодежи – 37,5% (все исчерпывающие) и Министерство Экологии и Природных Ресурсов – 37,5% (66,7% - исчерпывающие).

Из правительственных служб, бюро и агентств, 87,5% ответов на запросы было дано Национальным Агентством по защите Конкуренции (71,4% - исчерпывающих), 75% - Национальное Агентство по Регламентированию в области Телекоммуникаций и Информатики (83,3% - исчерпывающих), 62,5% - Бюро Межэтнических Отношений (60% - исчерпывающих). Все восемь запросов в адрес Государственной Архивной Службы, Агентства по Лесному Хозяйству “Moldsilva” и Агропромышленного Агентства “Moldova-Vin”¹⁵ были проигнорированы.

Закон о доступе к информации содержит ряд конкретных положений о защите права доступа к информации, обжаловании в судебном порядке действий или бездействия государственных служащих, предоставляющих информацию. Таким образом, вследствие непредоставления информации в установленные сроки в судебные инстанции было подано множество заявлений. Так, из представленных статистических данных следует, что не все учреждения соблюдают сроки предоставления информации.

15 Смотри отчет мониторинга о доступе к информации за 2008 год, <http://www.access-info.org.md/index.php?cid=146&lid=845>

Другой причиной для обращения в судебные инстанции является необоснованное отнесение информации к категории информации, содержащей государственную тайну, коммерческую тайну или к категории конфиденциальной информации, а также неправомерное засекречивание информации.

В контексте судебных разбирательств по доступу к информации, представим несколько случаев относящихся к делу в аспекте необоснованного засекречивания информации.

К особо значимым можно отнести дело Бельцкого периодического издания „SP”. Судебное разбирательство было вызвано отказом Министерства Информационного Развития предоставить копию договора найма одного из объектов недвижимого имущества, расположенного в муниципия Бэлць, принадлежащего МИР и, переданного им в пользование одной из политических партий. Решением Кишиневской Апелляционной Палаты МИР было обязано выплатить газете моральный ущерб в размере 1000 леев и предоставить, запрошенную информацию. Высшая Судебная Палата оставила в силе данное решение.

Ассоциация „Promo-LEX” обратилась к Правительству РМ с запросом о выдаче копий проекта закона о документировании некоторых категорий транспортных средств и проекта Временного Положения о введении в свободное обращение в РМ транспортных средств с нерегламентированными документами и номерными знаками, представленных на заседании Правительства от 07.11.2007. В суде представитель Правительства сослался на то, что данная информация относится к категории информации, содержащей государственную тайну, так как она прописывает финансовую безопасность государства. Своим решением Кишиневская Апелляционная Палата обязала Правительство предоставить, запрошенную информацию, так как интерес общественности ознакомиться с запрошенной информацией, превышает государственного интереса засекретить информацию. Более того, важность процесса принятия решений состоит и в необходимости ознакомления общественности с проектами нормативных актов, обсуждаемых в открытых заседаниях Правительством. Определением Высшей Судебной Палаты от 26.11.2008 решение Кишиневской Апелляционной палаты было кассировано, а заявление - исключено из списка подлежащих рассмотрению дел, так как согласно уставу ассоциации, исполнительный директор не уполномочен подписывать иски в суд.

Одновременно, судебные инстанции рассматривали другой конфликт Ассоциации „Promo-LEX”, которая была вынуждена оспорить отказ Агентства „Moldsilva” предоставить информацию об управлении лесничеством Копанка-Талмаз и передаче полосы леса во владение общество с ограниченной ответственностью „Dicorlac”. Решением Кишиневской Апелляционной Палаты от 10.07.08 заявление было отклонено по причине того, что данная

информация представляет собой коммерческую тайну. Высшая Судебная Палата удовлетворила кассационную жалобу, обязав „Moldsilva” предоставить информацию, определив засекречивание данной информации, как неправомерное. Высшая Судебная Палата удовлетворила исковое заявление, хотя оно было подписано и подано на тех же условиях исполнительным директором ассоциации.

В восточном регионе РМ ситуация по обеспечению доступа к информации тревожна, здесь не применимо национальное законодательство, а местные органы засекречивают любую информацию.

3.4. Свобода слова и выражения мнения

Каждому гражданину гарантируется свобода мысли, мнений, а также свобода публичного выражения посредством слова, изображения или иными возможными способами.

В 2007 году продолжился процесс внедрения Кодекса телевидения и радио. Координационный совет по телевидению и радио (КСТР) в этом году был одним из важнейших действующих лиц, который особенно был занят разрешением критических ситуаций внутреннего порядка. Решения КСТР были расценены гражданским обществом и международными организациями, как попытка ограничить плюрализм мнений и критические высказывания СМИ РМ¹⁶. В январе 2007 года КСТР принял и опубликовал “Рекомендации по внедрению и соблюдению Кодекса телевидения и радио, адресованные всем владельцам лицензий”¹⁷. Владельцам лицензий был предоставлен месячный срок для приведения сетки вещания в соответствие с положениями Кодекса телевидения и радио в том, что относится к обязательному объему программ на румынском языке, обязательному дубляжу и субтитрованию художественных, документальных и детских фильмов, приоритета программ реализованных на государственном языке. 10 мая 2007 года КСТР принял Стратегию покрытия национальной территории аудиовизуальными программными комплексами на 2007-2010 годы, в целях поддержки демократического процесса в РМ путем гарантирования права каждому лицу получать и распространять информацию посредством аудиовизуальных программ.

Несмотря на это, последние отчеты свидетельствуют о том, что СМИ Молдовы „не свободны”¹⁸. В данном контексте значимыми являются приговоры РМ в ЕСПЧ по делам о свободе слова. В 2007, 2008 годах были вынесены решения, которыми было установлено нарушение права на свободу выражения мнения по следующим делам: П.И. „Коммерсант Молдовы” против Молдовы (09.01.07), П.И. „Flux” (№ 3) против Молдовы (12.06.07), П.И.

16 “Мониторинг внедрения положений Кодекса телевидения и радио. Заключительный отчет (период 1 января – 31 декабря 2007)”, www.apel.md

17 <http://www.cca.md/Recomandari.doc>

18 Отчет о ситуации в области прав человека в РМ за 2007 год, разработанный Посольством США

„Flux” (№ 2) против Молдовы (03.07.07); П.И. „Țara” и Поятэ против Молдовы (16.10.07); П.И. „Flux” и Самсон против Молдовы (23.10.07); П.И. „Flux” против Молдовы (20.11.07), Timpul Info-Magazin и Алина Ангел против Молдовы (27.11.07); П.И. „Flux” (№ 4) против Молдовы (12.02.08) и Гужа против Молдовы (12.02.08). Все эти дела имели политический окрас и явно демонстрируют отсутствие независимости правосудия¹⁹.

14 марта 2007 года официальными лицами 14 дипломатических миссий и международных организаций было сделано заявление, в котором критиковался порядок проведения приватизации и продажи радиостанции Antena C и телевизионного канала Euro-TV, и выражена „озабоченность” по поводу ограничения властями пространства свободного обращения информации²⁰. Приватизацию радиостанции Antena C и телевизионного канала Euro-TV расценили, как непрозрачную. Оба канала были проданы приблизительно за 287.000 долларов США (3,5 млн. леев). Радиостанция Antena C за 1,5 млн. леев, а телевизионный канал Euro-TV за 2 млн. леев.

Согласно данным КСТР в стране функционировало 47 радиостанций, 213 телевизионных каналов и операторов кабельного телевидения. Большинство из них ретранслируют румынские, российские и украинские каналы, а вот количество местных программ достаточно низкое. Другие зарубежные программы, включая международные новостные каналы, были доступны только абонентам кабельного телевидения. Некоторые органы власти местного публичного управления, включая АТО Гагаузия, сами владеют радиостанциями, телеканалами и печатными органами²¹.

28 марта 2008 года Парламент РМ определил, что одной из основных причин вынесения постановлений ЕСПЧ²² в отношении Молдовы является неправильное рассмотрение дел о защите чести и достоинства. Согласно данному решению, деятельность правоохранительных органов, прокуратуры, полиции и судебных инстанций по соблюдению и соответствию требованиям Конвенции признается недостаточной и, что „имеются случаи неприменения судебными инстанциями и сотрудниками правоохранительных органов юриспруденции и практики ЕСПЧ”.

Одно из заявлений, распространенных в июле 2008 года, подтверждает беспокойство многих европейских дипломатических миссий по поводу состояния демократии и свободы выражения в Республике Молдова. В частности миссии выразили тревогу за уровень издательской независимости Общественной телерадиокомпании „Телерадио-Молдова” и плюрализма в секторе телерадиовещания страны в целом.

19 http://www.ijc.md/index.php?option=com_content&task=view&id=336&Itemid=1

20 Отчет о ситуации в области прав человека в РМ за 2007 год, разработанный Посольством США

21 http://www.ijc.md/index.php?option=com_content&task=view&id=336&Itemid=1

22 Решение Парламента № 72-XVI от 28.03.2008 о слушаниях относительно постановлений Европейского Суда по правам человека в отношении Республики Молдова, исполнения этих постановлений и предупреждения нарушения прав человека и основных свобод

В Приднестровье местные власти строго ограничили свободу слова и прессы, чиня препятствия при регистрации печатных органов и подвергая цензуре их деятельность. Альтернативные точки зрения стали объектом тотальной цензуры и резиденты боятся выражать свое мнение и участвовать в реальных обсуждениях ключевых аспектов, поразивших сепаратистский регион. Самыми тиражированными в пмр являются издания лояльные власти и, соответственно, информация подвергается цензуре. Оппозиционные газеты „Новая Газета” и „Человек и его право” издаются ограниченным тиражом. Большинство телерадиоканалов пмр контролируются властями, продвигающими агрессивную политику против Республики Молдова и, явно, продвигают независимость Приднестровья.

3.5. Злоупотребления и давление на аудиовизуальные и частные организации

В конце июня 2007 года Министерство Информационного Развития РМ потребовало у КСТР объявить конкурс на использование частот канала TVR1 (частоты II национальной телевизионной сети). Причиной послужил тот факт, что финансовые средства предусмотренные для функционирования данного телеканала исчерпались, а нового источника финансирования нет, таким образом, экономические интересы ГП „Radiocomunicații” послужили ширмой. Вопреки тому, что Правительство Бухареста пополнило бюджет Румынского телевизионного общества (SRTv) для финансирования ретрансляции программ TVR1 на территории РМ, 27 сентября 2007 года, лицензия на вещание, действительная до 2011 года, была отозвана молдавскими властями, а частоты переданы другому телеканалу. Решением суда жалоба SRTv была отклонена.

31 января 2008 года Президент РМ призвал Службу Информации и Безопасности противодействовать незаконному финансированию политических партий и СМИ, включительно за счет внешних ресурсов”. В дальнейшем, в одном из интервью Агентству “Moldpres”, директор СИБ заявил, что ведомство, которое он возглавляет, предпримет все необходимые меры для того, чтобы противодействовать внешнему финансированию СМИ и политических партий РМ: “будут предупреждены и пресечены действия, представляющие угрозу для безопасности государства. Об этом не может быть и речи, чтобы европейское государство с демократическими традициями позволило бы, чтобы его политический вектор определяли финансируемые извне политические деятели, главным образом незаконными путями”²³.

13 февраля 2008 года КСТР отказал в продлении лицензии радиостанции из муниципия Бэлць “FM-103.5”, мотивируя это несоблюдением с её стороны

23 По данным Агентства Монитор Медиа, 1 февраля 2008, 20 февраля 2008, 17 марта 2008

сетки вещания, установленной после 12 часового мониторинга. Это привело к тому, что 16 февраля 2008 года радиостанция “FM-103.5” прекратила свое вещание, а её частоты были переданы другой компании. Непрозрачность процесса²⁴ принятия данного решения КСТР, побудила медийные организации заявить, что члены КСТР не учтя общественный интерес, приняли пристрастное решение, демонстрирующее искаженный характер процесса внедрения нового аудиовизуального законодательства.

Большую обеспокоенность вызывает дело главного редактора ежедневной газеты “*Timputul de dimineață*”, К. Тэнасе, обвиненного в “умышленных действиях, направленных на разжигание национальной, расовой или религиозной вражды или розни” на основании ст. 346 Уголовного Кодекса. По данным Генеральной прокуратуры, в ходе прошедшего 3 февраля митинга, организованного Союзом журналистов Молдовы, К. Тэнасе публично озвучил «призывы, направленные на разжигание вражды и национальной розни, а также на ограничение прав представителей русской национальности в РМ»²⁵.

14 апреля 2008 года Суд сектора Центру муниципия Кишинев принял решение наложить арест на счета периодического издания “*Jurnal de Chișinău*” в размере 300 тыс. леев. Это решение было вынесено в связи с иском, предъявленным бывшим прокурором района Дондушень об оскорблении чести, достоинства и профессиональной репутации в нескольких статьях, опубликованных „*Jurnal de Chișinău*” в 2003 и 2004 годах. В начале мая 2008 года Кишиневская Апелляционная Палата кассировала заключение об аресте банковских счетов газеты “*Jurnal de Chișinău*”.

Сотрудники правоохранительных органов усилили свою деятельность в июне 2008 года, после того, как часть молодежи, выразившая свое мнение посредством порталов forum.md, torrentsmd.com, desteptarea.info и unimedia.md была обвинена в распространении множественных призывов к насильственному свержению конституционного строя и ликвидации государственности и территориальной целостности Республики Молдова. В свете этих событий общество обеспокоено тем, что мнения выраженные молодыми форумщиками сводятся к деяниям, подпадающим под Уголовный Кодекс²⁶.

Суд района Комрат постановил наложить арест на счета издания “Единая Гагаузия” в размере 500 тыс. леев, вследствие заявления, поданного прокурором АТО, Георгием Лейчу, в котором утверждалось, что две статьи, опубликованные в газете, ущемили его честь и достоинство. В конце сентября 2008 года редакция газеты “Единая Гагаузия” распространила заявление, в

24 www.apel.md.

25 Эволюция свобод СМИ в контексте внедрения плана действий ЕС-Молдова, Оливия Пырцак, Еужения Рыбка, Кишинев, 2008.

26 http://www.ijc.md/index.php?option=com_content&task=view&id=349

котором дала понять, что прокуратура является инструментом расправы с прессой. Согласно заявлению прокуратура инициировала процесс ликвидации соответствующего гагаузского издания.

Журналисты газеты “Ziarul de Garda” заявили, что после опубликования 4 сентября 2008 года статьи „Знойное лето в СИБ”, в которой рассказывалось о нескольких молодых людях, с которыми провел беседу один из сотрудников Службы Информации и Безопасности, попытавшийся завербовать их для некой миссии, редакция газеты была подвержена ежедневным нападкам и давлению по телефону и электронной почте. Неустановленные лица угрожали тем, что им известны имена журналистов, написавших статью, их домашние адреса, имена их членов семей, что их телефоны прослушиваются, а корреспонденция поступающая по электронной почте прослеживается, и то, что у них „будут проблемы с СИБом”²⁷.

27 http://www.ijc.md/index.php?option=com_content&task=view&id=370

СВОБОДА СОБРАНИЙ, ОБЪЕДИНЕННЫХ И СВОБОДА СОВЕСТИ

Митинги, демонстрации, манифестации, шествия или любые иные собрания являются свободными, и могут организовываться и проводиться только мирно и без какого бы то ни было оружия¹.

В 2007 году органы власти местного публичного управления использовали негативную практику запрета проведения собраний. Эти нарушения были определены тем, что Закон № 560-XIII от 21 июля 1995 года об организации и проведении собраний (отмененный) наделял местные публичные органы, а также полицию дискреционной властью по сравнению с организаторами собраний. Вопреки (отмененному) закону, который исчерпывающе определял основания для запрета собраний, власти использовали иные причины уместного характера, такие как: собрание нежелательно; организаторы не владеют полной правомерностью согласно уставу; заявление на выдачу разрешения не было оформлено соответствующим образом; не обеспечены соответствующие условия для проведения собрания; не соблюдены сроки подачи предварительного заявления; нет оснований для проведения собрания; основание для проведения собрания себя исчерпало; возможность проведения контрманифестаций; отсутствие убедительных аргументов для проведения собрания.

Все же в 2007 году была зарегистрирована положительная динамика в аспекте соблюдения права на свободу собраний, которая установила более низкое число запретов по сравнению с 2006 годом. Сокращение числа отказов властей на проведение собраний обусловлено тем, что 2007 год был годом всеобщих местных выборов, что побудило местные публичные власти не провоцировать конфликтов, препятствуя проведению собраний, тем более, что большинство из них носило предвыборный характер. Это допустимое объяснение, так как протагонистами нарушений права на свободу собраний в 2007 году были не местные публичные органы власти, а органы полиции.

1 Статья 40 Конституции Республики Молдова

Не последнюю роль в привлечении внимания властей к данной проблеме сыграл тот фактор, что в соответствии с Национальным Планом Действий в области Прав Человека на 2004-2008 годы РМ взяла на себя обязательство изменения законодательной базы о свободе собраний. Была отмечена открытость центральных публичных органов власти к диалогу, сосредоточенному на необходимости разработки нового закона о собраниях. В конце 2007 года проект закона о собраниях был представлен Парламенту на утверждение.

22.04.2008 вошел в силу новый Закон о собраниях. Новый законодательный акт отличается от отмененного тем, что устанавливает более свободный механизм организации и проведения собраний. Отмененный закон предусматривал систему выдачи разрешений на проведение собраний, включающую в себя обязательство подачи заявления организаторами собрания для получения разрешения на его проведение. Для проведения организаторами собрания, примэрия соответствующего населенного пункта должна была выдать разрешение. Если публичный орган власти отклонял заявление, организатор мог обратиться в судебную инстанцию для отмены отказа. Также, действующий закон не содержит положений о запрете проведения собраний на расстоянии 25-50 метров от месторасположения центральных публичных органов власти. Одновременно, возросли и гарантии в отношении проведения стихийных мирных собраний и использования технических средств, временных конструкций. Порядок прекращения и разгона собрания был строго регламентирован. Право запретить проведение собрания вверено исключительно судебным инстанциям, которые могут удовлетворить заявление властей, если представлены доказательства неправомерно характера собрания.

Несмотря на то, что новый закон достаточно хорош, он не может быть применен на всей территории Республики Молдова. Он не применим на территории, контролируемой Тираспольским сепаратистским режимом, который руководствуется другими положениями, схожими по своему характеру с теми, которые были включены в отмененный закон. Таким образом, почти 1/7 часть населения Республики Молдова лишена возможности воспользоваться преимуществами, предоставляемыми новым законодательным актом.

В 2007 и 2008 годах самыми проблематичными областями, применения законодательства, были:

Обсуждение места проведения собрания. В период действия, отмененного закона, до апреля 2008 года, запрещалось проведение собраний на расстоянии менее чем на 25-50 метров от местонахождения центральных публичных органов власти. Однако, и после принятия нового закона, который исключил данное положение, органы полиции продолжают заставлять организаторов и манифестантов проводить собрания на расстоянии не ме-

нее 50 метров от месторасположения центральных органов власти. В официальных извещениях об этих незаконных действиях органы полиции часто ссылаются на интересы безопасности центральных органов власти.

Оказание давления на организаторов и участников собраний и подвержение цензуре их выступлений. Организаторы были вызваны в органы прокуратуры и полиции для дачи показаний и были предупреждены о некоторых заявлениях, которые, с точки зрения правоохранительных органов, представляют собой угрозу для государственности Республики Молдова. Эти действия были расценены, как давление со стороны властей, так как влекут своей целью подвергнуть цензуре их выступления в рамках собраний. Так, действующие нормативные акты и меры предупреждения совершения преступлений и правонарушений, не включают в себя такого рода административной процедуры, как вызов организаторов и участников собраний в комиссариаты полиции для проведения бесед.

Задержание участников и организаторов собраний органами полиции. При исполнении права на свободу собраний, основная роль органов полиции состоит в поддержании общественного порядка и обеспечении безопасности протестующих, так как существует риск агрессии со стороны третьих лиц или контрманифестантов. К сожалению, были зарегистрированы случаи, когда участники собраний подвергались агрессии именно со стороны сотрудников полиции. Чаще всего сотрудники полиции задерживали организаторов и участников собраний, ввинуя им совершение административных правонарушений. Самыми распространенными были обвинения в нарушении законодательства об организации и проведении собраний, оскорбление сотрудников полиции, оказание сопротивления сотрудникам полиции и мелкое хулиганство. Большинство дел такого характера были прекращены судебными инстанциями по причине отсутствия события правонарушения, что свидетельствует о незаконных действиях органов полиции. Были выявлены случаи необоснованной конфискации органами полиции специального оборудования для усиления звука, плакатов, информационных буклетов, других средств для выражения своих идей или позиции.

4.1. Самые существенные происшествия 2007 года

13.02.2007 к участникам мирного собрания, организованного перед зданием Парламента Движением „Acțiunea Europeană”, подошли сотрудники МВД, которые потребовали, чтобы митингующие переместились на улицу Марии Чеботарь угол бульвара Штефана чел Маре, Кишинев. Причиной на которую сослались сотрудники полиции послужил тот факт, что расстояние до здания Парламента составляет менее 50 метров. Необходимо отметить, что протест был организован в разрешенном месте, а сотрудник правоохранительных органов, который принимал участие в утверждении разрешения

в рамках заседания Кишиневского Муниципального Совета, не располагал ни одним документом, с достоверностью подтверждающим, что организатор провел собрание на расстоянии менее 50 метров.

К невозможности проведения собрания в обозначенном месте и к тому, что организаторы были задержаны до момента проведения собрания, можно отнести случай членов коммунистической партии Тирасполя. Они заявили о намерении проведения митинга протеста против увеличения тарифов и цен, а также шаткой экономической ситуации, сложившейся в приднестровском регионе. Протест был запланирован на 13 марта 2007 года перед зданием верховного совета самопровозглашенной приднестровской молдавской республики. Но 11 марта 2007 года пять лидеров коммунистической партии были задержаны. В тоже время председатель и секретарь партии были признаны виновными в «попытке организации несанкционированного митинга и оказании яростного сопротивления милиции» и были арестованы на 3 суток. Они были подвержены преследованию за попытку доведения до сведения общественности намерения организовать собрание. В соответствующий день место, где должен был быть проведен митинг, было огорожено металлическим забором.

27.03.2007 группа лиц, представляющая Либеральную Партию Республики Молдова, была задержана полицией во время её шествия к центральному кладбищу, расположенному по ул. Армянской г. Кишинева, для возложения цветов к могилам членов Сфатул Цэрий. Несмотря на то, что данная группа лиц не имела намерений организовывать каких-либо собраний, органы полиции расценили данное шествие, как несанкционированное собрание. Таким образом, было сорвано свободное шествие, в результате чего было задержано несколько человек.

16 мая 2007 года три члена Ассоциации „Hyde Park” пришли к Посольству Российской Федерации с намерением проведения собрания. Перед началом протеста стало известно, что Кишиневская Апелляционная Палата отклонила заявление об отмене распоряжения об отказе в проведении собрания. Причиной для отклонения искового заявления послужила нецелесообразность собрания. Для того, чтобы предупредить скопление участников, несколько членов „Hyde Park” вывесили вместо лозунгов, черное полотно, что означало, что протест не будет проводится, но они не скандировали и ничего не требовали. Тем не менее, они были задержаны и препровождены в комиссариат полиции, с обвинениями в совершении правонарушения об организации несанкционированного собрания. В дальнейшем судебная инстанция прекратила дело, установив отсутствие события правонарушения.

17.12.2007 сотрудниками полиции был задержан автомобиль А. Мэтэсару, на котором был вывешен плакат с лозунгом „Привет вора́м в законе. Не давайте взятки дорожной полиции”. Мэтэсару проводил санкционированное

собрание на улицах Кишинева. Во время проведения марша один из инспекторов полиции остановил автомобиль протестующего. В то время, как последний проверял документы, другой сотрудник дорожной полиции уничтожил плакат. Необходимо отметить, что полицейский уничтожил плакат по указанию своего начальника.

Несколько участников протеста патентообладателей, организованного 24 декабря 2007 года в Бельцах, были приглашены в местный комиссариат полиции „для дачи объяснений”, и были предупреждены о несении ответственности в случае, если будет нарушен общественный порядок в рамках акций протеста, намеченных ими на будущее. Руководство Бельцкого Комиссариата Полиции признали этот факт. Таким образом, такого рода действия никак не вписываются в исполнение полицией своих целей по предотвращению правонарушений и борьбе с ними.

В данном контексте хотелось бы отметить, что органы прокуратуры не вмешались в действия лиц, которые сорвали свободное проведение собраний. Также, необходимо подчеркнуть, что ни одно из должностных лиц, нарушивших на протяжении предыдущих лет право человека на свободу собраний, не было привлечено к ответственности.

4.2. Самые существенные происшествия 2008 года

На этапе санкционирования марша „O lumînare pentru spiritul comunist”, запланированного на 22.02.2008, организаторы были вызваны для дачи объяснений по поводу группы поддержки. За несколько дней до собрания неустановленные сотрудники правоохранительных органов потребовали от организаторов дать объяснения по поводу листовок, содержащих информацию о данном марше. В день проведения марша протестующим запретили доступ на трассу, многие были допрошены сотрудниками полиции. После проведения марша большинство участников были вызваны в Прокуратуру муниципия Кишинева для дачи объяснений по поводу заявлений, сделанных в рамках марша протеста. После чего им были выдвинуты обвинения в привлечении к протестам лиц, не достигнувших совершеннолетия, и возбуждены административные дела. В дальнейшем эти дела были прекращены по причине отсутствия события правонарушения.

Таким же образом были допрошены некоторые участники собрания, организованного Союзом журналистов Молдовы и проведенного 24 февраля 2008 года перед Театром Оперы и Балета в Кишинева. В данном событии приняли участие представители СМИ, политических партий и других групп гражданского общества. В дальнейшем они были устно предупреждены и обвинены в экстремистских заявлениях. Тем не менее, санкции применены не были. По этим двум случаям министр внутренних дел обратился в Прокуратуру с письмом, датированным 25.02.2008, в котором содержалось

требование квалифицировать с правовой точки зрения заявления ряда лиц. Письмо содержало около 15 стенографированных выступлений участников собрания, преимущественно тех, которые критиковали руководство государства и призывали к национальной реинтеграции.

25.04.2008 и 01.05.2008 сотрудники полиции уничтожили коллекцию карикатур протестующего А. Мэтэсару, вывешенных легальным образом в Городском саду Кишинева. У одного из обозревателей категорически потребовали уничтожить снимки, сделанные во время уничтожения сотрудниками полиции карикатур, вывешенных в рамках протеста. Видеокамера протестующего, также была изъята органами полиции, а съемки уничтожены.

22 апреля 2008 года, в день, когда вошел в силу Закон о собраниях, несколько членов Ассоциации „Hyde Park” организовали спонтанное собрание, протестую перед Президентской Резиденцией Республики Молдова, поднявшись на ступеньке Президентской Резиденции, но вход в здание не заблокировали. Через небольшой промежуток времени они были задержаны сотрудниками полиции, и обвинены в проведении несанкционированного собрания, хотя спонтанные собрания с участием малого количества людей, не требует извещения. Более того, в рамках одной из пресс-конференций власти заявили, что участники нарушили законодательные положения, так как поднялись на ступеньки Президентской Резиденции, считая, что это запрещено законом. Отметим, что действия сотрудников полиции не были законными в этой части, так как участники не блокировали вход в данное здание, а также не срывали работу данного учреждения каким-либо иным способом.

Воспрепятствование проведению собрания имело место 30 апреля 2008 года в Кишиневе. Многим членам Ассоциации „Hyde Park” сотрудники полиции помешали прибыть к месту проведения собрания вблизи Национального Дворца до начала концерта. Один из протестующих, Олег Брега, нес плакат с надписью „50 лет лжи”. Он был задержан сотрудниками полиции под предлогом, совершения хулиганских действий, ругательств, сопротивления сотрудникам полиции и их оскорбления. Полицейские расценили заявления „50 лет лжи”, „лжецы” и „одурачили народ”, как брань. Кишиневская Апелляционная Палата прекратила административное дело по причине отсутствия события правонарушения, однако между тем Олег Брега содержался под арестом три дня на основании необоснованного решения Суда сектора Буюкань.

После принятия действующего закона были зафиксированы случаи превышения полномочий местными публичными органами власти путем санкционирования или отказа в проведении собрания. Даже, если эти решения были приняты под давлением контрманифестантов, они незаконны, так как действующий закон предусматривает, что собрание может быть запрещено только судебной инстанцией на основаниях, ясно установленных законом.

8 мая 2008 года Примэрия муниципия Кишинев вынесла решение № 321-d, которым запретила проведение собрания в форме общественной акции, организованной Информационным Центром „GenderDoc-M», намеченной на 11 мая 2008 года, мотивируя это необходимостью избежания напряженности в обществе. Решение базировалось на информацию, предоставленную генеральным комиссаром полиции муниципия Кишинев, о несогласии религиозных организаций, которые обвиняли сексуальные меньшинства в агрессии и нарушении морально-духовных ценностей. В качестве правового основания для отказа власти сослались на то, что организаторы собрания подстрекали к дискриминации и публичному насилию. Необходимо отметить, что действующий закон не наделяет Примэрию правом запрещать проведение собраний. В соответствии с законом Примэрия должна обратиться в судебную инстанцию, которая вынесет решение о легальности собрания.

10 мая 2008 года Г. Брега начал акцию протеста против ареста своего брата. С этой целью он вывесил несколько плакатов на расстоянии более 100 метров от здания Правительства. Через некоторое время к нему подошли два сотрудника полка «Скут», которые применив физическую силу, препроводили его в Комиссариат Полиции сектора Буюкань, где он был задержан на 48 часов. Г. Брега обвинили в оказании сопротивления сотрудникам полиции, без учета того, что один из высоких чинов ударил его и уничтожил отснятые им кадры. Административное дело было прекращено, а лица, участвовавшие в его задержании, не были привлечены к уголовной ответственности за прерывание протеста, они отделались выговорами.

02.10.2008, приняв к сведению предварительное заявление Либеральной Партии Республики Молдова, Примар муниципия Бельцы вынес постановление № 703а, об отказе в проведении митинга протеста о выводе российской армии и боеприпасов с территории Республики Молдова, которые должен был иметь место 05.10.2008. Власти сослались на то, что постановлением № 627 от 28.08.2008 была утверждена организация официального общественного мероприятия – “Ярмарка - 2008”. Так, в соответствии с действующим законом, власти не имеют права отказать в проведении собрания. Власти могут объявить временно закрытыми в целях организации официальных общественных манифестаций некоторые публичные места, однако в данном случае такого рода решения принято не было. Из предоставленной информации следует, что орган власти не вызвал организаторов с целью установления другого места проведения собрания. 05.10.2008 Либеральная Партия провела собрание, в котором принимало участие небольшое количество человек, но они подверглись нападению группы контрманифестантов. Во время нападения на протестующих ни один сотрудник полиции не вмешался в происходящее.

18.12.2008 А.Мэтэсару, намереваясь провести марш протеста и использовать в этих целях поросенка и осла, был задержан полицией на выходе из

собственного двора. Предметы и материалы, которые он подготовил для проведения собрания, были изъяты, а он задержан за хулиганство, мочеиспускание в публичном месте и оказание сопротивления сотрудникам полиции.

18.12.2008 Г. Брега был задержан вблизи здания Министерства Внутренних Дел во время флешмоба, и обвинен в проведении несанкционированного собрания. На самом деле собрание закончилось не начавшись. В итоге, возбужденного административное дело было, было прекращено по решению Кишиневской Апелляционной Палаты. Другому желающему принять участие в флешмобе от 18.12.2008, Анатолию Христя-Стан, не дали выйти из троллейбуса пятеро неизвестных лиц. Кадры, зафиксированные одним из наблюдателей, демонстрируют, что ему намеренно помешали выйти из троллейбуса на остановке возле МВД.

25.12.2008 было воспрепятствовано проведение вблизи одного из публичных зданий марша протеста, организованного несколькими организациями. Участникам запретили проведение собрания на ступеньках Президентской Резиденции, напротив Парламента, а также на ступеньках, ведущих к зданию Правительства. Ответственные лица Министерства Внутренних Дел заявили, что существует положение о запрете проведения собраний перед Президентской Резиденцией, Парламентом и Правительством, отметив, что эти здания представляют собой стратегические объекты и пользуются особым режимом. Но ни в Президентской Резиденции, ни в Правительстве, ни в Парламенте не смогли представить нормативный акт, запрещающий проведение публичных собраний перед данными учреждениями.

Таким образом, в 2008 году, несмотря на то, что благодаря новому закону, было либерализовано исполнение права на свободу собраний, были зафиксированы случаи необоснованного и грубого прекращения собраний сотрудниками полиции. Другое заключение состоит в том, что в 2007 и 2008 годах органами прокуратуры не было проведено ни одного расследования и ни одно лицо, виновное в незаконном прерывании собраний, не было привлечено к административной или уголовной ответственности, как в рассмотренные периоды, так и в предыдущие.

4.3. Свобода объединений

Граждане могут свободно объединяться в партии и другие общественно-политические организации. Закон гарантирует всем свободу объединения.

На протяжении 2007 и 2008 годов многие инициативные группы, движения и общественно-политические организации указали на тот факт, что орган ответственный за регистрацию и перерегистрацию организаций чинит препятствия в реализации права на свободу объединений.

Таким образом, регистрации объединений предшествуют непомерные формальности, состоящие в представлении внушительного количества документов. Если сравнивать документы необходимые для регистрации общественного объединения, то они по своему количеству практически совпадают с числом документов необходимых для регистрации коммерческого общества. Помимо этого, в период своей деятельности общественное объединение обязано представлять множественные налоговые декларации и отчеты, то есть, для этого необходимы специальные знания в определенных областях, но не все общественные объединения располагают такими кадрами. С точки зрения многих объединений, процедуры навязанные законом непомерны и излишни.

22.04.2007 общее собрание Ассоциации “Hyde Park” приняло решение о формальной ликвидации объединения. По мнению общего собрания Министерство Юстиции предъявило отклоняющиеся от нормы требования и даже незаконные, такие как, предоставить список, сведения, удостоверяющие личность, и адреса всех членов организации. Собрание расценило абсурдными требования налоговых и статистических органов о представлении периодических налоговых, финансовых и статистических отчетов, в условиях, когда они не осуществляют экономической деятельности, у них нет наемных работников, офиса и имущественных ценностей.

Другим резонансным случаем можно считать дело Профсоюзов „Uniunii Sindicatelor din Autoritățile și Serviciile Publice” (USASP). Он был создан 3 февраля 2007 года. 19.02.2007 Союз представил документы для регистрации в Министерство Юстиции. 04.06.2007 Министерство Юстиции отказало в регистрации Союза по причине того, что устав содержит положения о правопреемстве Федерации Профсоюзов „Federației Sindicatelor din Autoritățile și Serviciile Publice”. Несмотря на то, что USASP исключил положение о правопреемстве – МЮ отказалось регистрировать его устав. Обратившись с исковым заявлением в суд, USASP просил о регистрации и возмещении ущерба в размере 463000 леев, что составило бы взносы членов за незарегистрированный период. Решением Кишиневской Апелляционной Палаты от 02.06.2008 иск был удовлетворен частично. МЮ обязали зарегистрировать устав. Определением Высшей Судебной Палаты от 12.11.2008 решение было кассировано с отклонением искового заявления по причине того, что изменения в устав, относящиеся к исключению правопреемственности, были осуществлены позднее, чем было вынесено обжалованное решение 04.06.2007.

Объединение Falun Dafa или Falun Gong, которое пытается зарегистрировать свой устав, начиная с 2006 года, ни в 2007, ни в 2008 годах не получила желаемого. По мнению властей, объединение не представило необходимые для регистрации документы, более того, есть решение суда, по которому символика объединения признана фашистской. Будучи зарегистрирован-

ным более, чем в 80 странах, объединение считает, что его устав соответствует всем критериям, предусмотренным законодательством РМ, а отказы МЮ не обоснованы. На протяжении 2008 года объединение пикетировало МЮ неоднократное количество раз для того, чтобы зарегистрировать свой устав, но все безуспешно.

Представители многих политических движений ссылаются на то, что вопросы, касающиеся регистрации изменений, вносимых в уставы политических организаций, рассматриваются слишком долго, что расценивается ими, как намерение МЮ не допустить участия данных организаций в парламентских выборах 2009 года. Некоторые формирования обжаловали действия властей, другие предпочли подать документы для перерегистрации. Множество жалоб, поданных политическими формированиями, обличают бюрократические процедуры, навязанные Министерством Юстиции.

Партия Союз Труда “Patria-РОДИНА” 19 сентября 2007 года подала в Министерство Юстиции заявление о внесении изменений и дополнений в устав партии. Своим решением Министерство Юстиции отказало в регистрации изменений. 26 февраля 2008 года Кишиневская Апелляционная Палата отклонила иск, а 28.05.2008 Высшая Судебная Палата передало дело на пересмотр в Кишиневскую Апелляционную Палату.

Республиканская Народная Партия (РНП) заявила, что Министерство Юстиции намеренно отказало в регистрации изменений, внесенных в её устав 28.09.2008, потребовав представить документы, которые необходимы только в случае регистрации нового политического формирования. Дело находится на рассмотрении.

Движение “Европейское Действие” проинформировало общественность, что 29 июня 2008 года, в рамках внеочередного Конгресса ДЕД, были внесены изменения в устав формирования, включительно об изменении статуса из общественно-политического движения в политическую партию. Тем не менее, МЮ отказалось регистрировать партию, сославшись на то, что партия не представила документ о передаче извещения о своей реорганизации. В настоящий момент дело находится на рассмотрении. Ранее, Министерство Юстиции проиграло два процесса с участием ДЕД.

Центристский Союз Молдовы (ЦСМ) заявил, что действия Министерства Юстиции, которое отказалось признать действительным избрание Василия Тарлева на пост лидера формирования, неправомерны, публичные органы власти оперирует формальными причинами, которые относятся к способу голосования. Оставшись недовольным отказом МЮ, ЦСМ вновь провел процедуру голосования.

Серьезной проблемой остается порядок регистрации общественных объединений и других социально-политических организаций в восточном регионе РМ, который фактически не контролируется конституционными властями.

Население региона не может свободно реализовать своего права на объединения. Местные структуры препятствуют любой инициативе объединения населения, преследует организации, осуществляющие или пытающиеся осуществлять свою деятельность в восточном регионе. Внешнее финансирование объединений запрещено де-факто. Такое положение было введено в один из нормативных актов приднестровским лидером еще в 2006 году. В 2007 году соответствующий акт был изменен, однако, ограничения, относящиеся к финансированию объединений осуществляющих политическую деятельность, остались в силе. Понятие “политическая деятельность” интерпретируется местными органами по разному, так, что любое действие по продвижению и защите прав человека, расценивается, как политическая акция. Соответствующие положения позволяют органам безопасности региона проверять любую деятельность местных объединений.

Деятельность социально-политических организаций региона также находится под полным контролем органов безопасности. На протяжении 2007-2008 годов в регионе не было зарегистрировано новых социально-политических движений или организаций. Существующие организации были учреждены некоторыми лидерами или дельцами в целях создания впечатления, что в регионе поддерживается политический плюрализм, в реальности же это пожелание является неосуществимым по причине отсутствия прозрачности и постоянного нарушения любых местных мирных акций. Более того, одним из нормативных актов местные органы безопасности были наделены очень широкими полномочиями вмешательства, если деятельность расценивается, как экстремистская. Они считают экстремистскими любые действия и идеи, выражаемые людьми или группой лиц, которые очерняют «приднестровскую государственность».

4.4. Свобода совести

В Республике Молдова свобода совести гарантируется. Она должна проявляться в духе терпимости и взаимного уважения. Религиозные культы свободны и организуются сообразно собственным уставам и в соответствии с законом. В отношениях между религиозными культурами запрещаются любые проявления вражды. Религиозные культы самостоятельны, отделены от государства и пользуются его поддержкой, в частности, в облегчении религиозного присутствия в армии, больницах, тюрьмах и приютах.

Несмотря на это международные эксперты обращают внимание на то, что законодательство о культах предоставляет властям дискреционную свободу при регистрации культов и религий.

По данным Национального Бюро Статистики большинство населения - 93,3% отнесло себя к православным, а 1,4% - к атеистам. Из числа других религиозных конфессий, зарегистрированных на территории Молдовы, 1% - бап-

тистов, 0,4% - адвентистов седьмого дня, 0,3% - пятидесятников, христиане старообрядцы и христиане евангелисты составляют 0,15%, остальные религии насчитывают 1,1% от общего числа населения.

Значительным достижением является, принятый 11.05.2007 закон о религиозных культах и их составляющих структурах, вошедший в силу 17.08.2007. По сравнению с предыдущим законодательным актом, новый закон предусматривает более четкий механизм регистрации религиозных культов. Культы регистрируются Министерством Юстиции. Тем не менее, со стороны некоторых религиозных объединений поступили жалобы о его тенденциозном отношении.

К достижению 2007 года можно отнести Решение Государственной Службы по Вопросам Культов при Правительстве от 14.03.2007, которым Бессарабская Митрополия была признана правопреемником Бессарабской Митрополии, действовавшей на нынешней территории Республики Молдова до 1944 года. Государственная Служба по Вопросам Культов внесла ряд изменений и дополнений в устав по организации и функционированию Бессарабской Митрополии, согласно которому к ней будет относиться 4 исторические епархии: Кишиневская архиепископия, Бельцкая епископия, Южно-Бессарабская епископия, православная Дубоссарская епископия и всего Приднестровья.

27 февраля 2007 года Европейский Суд по Правам Человека (ЕСПЧ) принял решение в пользу Молдавской Истинно-Православной Церкви одной из ветвей Православной Русской Зарубежной Церкви, обязав Правительство её зарегистрировать. Дело в ЕСПЧ было передано ещё в 2002 году.

Тем не менее, проблема реституции церковной собственности, конфискованной и национализированной советской властью, остается неразрешенной. Эту проблему ощущают Бессарабская Митрополия и Лютеранская Церковь. Нет ясной и четкой нормы, предусматривающей возмещения ущерба церквям.

Адепты мусульманского культа Молдовы обвиняют Министерство Юстиции в дискриминации. В Республике Молдова не было зарегистрировано ни одной структуры мусульманского культа, несмотря на то, что молдавские мусульмане утверждают, что первое ходатайство о регистрации их Правления и признания ислама в Молдове было подано ими еще 6 сентября 2000 года. Отказ в регистрации данного религиозного культа был обжалован в судебной инстанции, спор датируется 2005 годом. На протяжении 2007-2008 годов руководство мусульманской религиозной организации неоднократно обращалась в Министерство Юстиции с заявлениями, с приложенным к ним уставом культа. Каждый раз МЮ ссылается на неясности в том, что относится к органам правления культа. Мусульмане Молдовы жалуются на проверки со стороны налоговых органов и органов внутренних дел, которым они периодически подвергаются.

В результате заявлений некоторых государственных чинов, начиная с декабря 2007 года, были проведены проверки приходов Бессарабской Митрополии. Таким образом, правящая власть РМ дала понять, что не признает решения ЕСПЧ о регистрации Бессарабской Митрополии. Затем под предлогом дополнительного контроля на таможне Скулень Унгенского района на несколько часов был задержан Митрополит Петру. Министерство Внутренних Дел инициировало проверку пребывания иностранных граждан – священников и служителей Бессарабской Митрополии. За декабрь 2007 – январь 2008 года сотрудниками полиции было оформлено 6 административных дел на служителей данной организации. Эти лица были обвинены в том, что не легализовали свое пребывание в РМ, несмотря на то, что проживали в РМ около 10 лет. В дальнейшем все дела были прекращены судебными инстанциями.

08.01.2008 свыше 400 прихожан Кагульского района организовали Крестный Ход в знак солидарности с лицами, вынужденными покинуть РМ. Затем 6 служителей Бессарабской Митрополии и 2 государственных служащих были обвинены по факту проведения незаконного собрания, хотя Закон о религиозных культурах и их составляющих структурах устанавливает, что для проведения богослужений нет необходимости в соблюдении формальностей, затребованных органами полиции. В итоге все протоколы в отношении священников были прекращены в связи с отсутствием факта правонарушения.

Союз баптистов заявил, что только 12 миссионеров получили свидетельство иммигранта для осуществления миссионерской деятельности. В качестве основания для ограничения числа миссионеров была приведена квота, установленная государством для трудовых мигрантов. В соответствующей ситуации оказались и Протестанты.

В восточном регионе РМ ситуация в области свободы вероисповедания довольно тревожна. Местные органы управления дискриминируют другие культы и конфессии, кроме русской православной веры. Так, любое изъятие намерения о развитии других культов рассматриваются сдержанно. Притеснение других религиозных культов наблюдается, как со стороны административных органов, так и со стороны некоторых приходов.

Имели место случаи запрета силовыми органами восточного региона богослужений евангелистских групп в собственных домах и жилищах, мотивируя это отсутствием условий необходимых для такого рода служений.

Свидетели Иегова восточного региона ссылаются на непризнание их статуса юридического лица и религиозной конфессии, так как им отказывают в регистрации. Такие же жалобы поступают и от Баптистского сообщества региона. Более того, органы местного управления ведут явную пропагандистскую борьбу против этих культов. Призыв в армию юношей, входящих в

конфессию Свидетелей Иегова, являет собой большую проблему для молодежи левобережья Днестра. Так, до 2008 года по отношению к 20 юношам были применены санкции по факту отказа от призыва в вооруженные силы восточного региона. Надо отметить, что к большинству из них неоднократно применялись санкции за одни и те же действия.

Качество образовательной системы для общества, в целом, и для властей, в частности, должно стать безусловным приоритетом. Разработка политики в сфере образования должна включать в себя процесс сотрудничества основных субъектов – Министерство Образования и Молодежи, родителей (объединенных в НПО) и представителей гражданского общества. Данный процесс остается на начальной стадии, иногда формальным. Государство крайне редко обращается к экспертизе и мнению сторон, вовлеченных в процесс разработки решений, относящихся к образовательной системе, как следствие, провоцируя конфликтные ситуации и недовольство со стороны дидактических кадров, учеников или родителей.

За последние 17 лет численность населения страны сократилась, как минимум на 350 тысяч человек, то есть приблизительно на 10 %, что еще больше усиливает давление на экономически активное население. В сложившихся условиях, задача образовательной системы РМ состоит в выдвигании жизнеспособных решений в разрешении насущных проблем для прочного развития. По статистике, в 270 населенных пунктах нет детских садов, 250 сел не имеют школ, в 60 селах работают только начальные школы, а в 500 населенных пунктах только гимназии. Таким образом, совсем не удивителен рост числа детей, не посещающих школу на начало 2007-2008 учебного года, что вдвое больше, чем на начало предыдущего года¹.

Эксперты в данной области неоднократно обращали внимание официальных лиц на указанные недостатки в образовательной системе, на высокие риски, с которыми сталкивается Молдова по причине несовершенной образовательной системы.

Не делая различий между 2 берегами Днестра, отметим все же, что образовательная система приднестровского региона существенно отличается от системы правобережья Днестра. Далее, проанализируем события, которые обозначили рассматриваемый период, с точки зрения права на образование (дошкольное, доуниверситетское и университетское) и осветим ситуацию, в

1 Декларация депутата В. Унтилэ о соблюдении прав человека в Молдове

которой находится образовательная система страны, включительно коснемся и ситуации в приднестровском регионе, являющегося частью Р. Молдова, жители которого должны пользоваться равными правами и условиями.

5.1. Право на образование и академическая самостоятельность

Право на образование это основополагающее понятие, к которому необходимо подходить в соответствии с его важнейшими характеристиками на любом уровне учебно-образовательного процесса. Таким образом, право на образование в любой форме и на любом уровне должно соответствовать следующим основным взаимосвязанным характеристикам: наличие, доступность (физическая и экономическая), приемлемость, адаптируемость.

Академическая свобода включает право лиц свободно выражать мнение об учреждении или системе, выполнять свои функции, не испытывая проявлений дискриминации или страха перед преследованием со стороны государства или иного субъекта, пользоваться всеми международно признанными правами человека, присущими другим лицам по той же юрисдикцией.

Недостатки образовательной системы РМ особенно чувствуются в левобережье Днестра. Учащиеся этого региона не обладают академической свободой, которая присуща молодежи других регионов страны. Те 8 школ региона, подведомственные конституционным властям, не могут удовлетворить потребности всех учащихся, желающих на момент учиться на румынском языке, и вынужденные выбирать между обучением на основе кириллицы, либо на русском языке, в местных учебных заведениях. По статистике, в 33 школах, то есть в 17% доуниверситетских учебных заведений региона, преподавание ведется на „молдавском” языке. В сельской местности страны большое количество детей вынуждено преодолевать пешком по 5-6 км для того, чтобы дойти до ближайшей школы. Одним из факторов, провоцирующим снижение уровня охвата школьным обучением, является отсутствие школьного транспорта, плохое качество дорог и т.д. За эту ситуацию, уникальную в Европе, ответственны правительственные структуры, которые игнорируют серьезные проблемы в данной сфере. Отсутствие продвигаемой государственной политики привело к стагнации системы и её исключению из европейского направления развития.

5.2. Дошкольное образование

Раннее образование является очень важным для роста и развития человека. Количество мест в дошкольных учреждениях увеличилось, однако не в той мере, в которой их было бы достаточно для обеспечения доступа всех детей к дошкольному образованию. В 270 сельских населенных пунктах РМ нет до-

школьных учреждений, в городах детские сады переполнены, составляются списки ожидания для записи. Уровень записи в дошкольные учреждения детей, достигших 5-ти летнего возраста, выше. Вне системы остаются 15% детей, хотя, согласно законодательству, все дети должны были бы посещать дошкольные учреждения или, как минимум подготовительные группы.

В большинстве сельских детских садов наблюдается недостаток дидактических кадров и наглядно-дидактических материалов. Многие детские сады приостанавливают свою работу на зимний период, так как помещения не отапливаются. Санитарные условия оставляют желать лучшего, во многих детских садах нет горячего водоснабжения, а в некоторых нет даже холодной воды. Устаревшая система канализации ставит под угрозу здоровье детей, так как может служить источником распространения инфекционных болезней. В детских садах (в частности, в сельской местности) были зарегистрированы случаи отравления, заболевания инфекционными болезнями, что явилось следствием антисанитарных условий, в которых работают детские сады².

По оценке Министерства Образования и Молодежи, в РМ на 01.01.2007 запись детей 1-5 лет в дошкольные учреждения составляла 55,37%³ от общего числа в 185350⁴.

В 2008 году этот показатель составил 70,1%.⁵ И все же, 3 детей из 10 остаются вне дошкольного образовательного процесса. Серьезные различия, существующие между городом и селом, негативно отражаются на зачислении детей в систему начального школьного образования⁶. Специалисты считают, что в РМ образовательная система может быть эффективной и успешно адаптированной к европейским стандартам. Образование, формирующее основы личности ребенка, на начальном уровне в большей части является ответственностью государства, на котором лежит финансирование и мониторинг, и родителей, которые принимают решение о доступе, выборе, контроле. Низкий уровень образования приводит к ограниченному доступу на рынок труда или помещает людей на низшую позицию, характеризующуюся тяжелым физическим трудом, тяжелыми условиями и низкой оплатой труда⁷.

В заключении, подчеркнем, что большинство детей РМ не имеют равных шансов на образование, присущее возрасту, что влияет на их дальнейшее развитие и утверждение в зрелости, в данном смысле сельская местность явно поставлена в невыгодное положение.

2 <http://www.sanatatea.com/art/social/1842-la-trei-gradinite-din-balti-medicii-igienisti-au-depistat-in-ulei-particule-de-sapun.html>

3 Отчет CpDOM – за 2007 год

4 <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=2602>

5 Дети Молдовы, Издание Статистики, Кишинев 2008

6 <http://www.unimedia.md/?mod=news&id=8653>

7 www.viitorul.org/public/1634/ro/Educatie%20prescolara.pdf

5.2.1. Финансирование

Дошкольные учреждения берут на себя большую часть общих затрат на образование (16%, эквивалент 1,1% от ВВП, в сравнении со средним в 0,5% в странах ОЭСР)⁸. Однако, финансовых средств, выделяемых образовательной системе, недостаточно, из расчета потребностей на содержание учреждений и создания соответствующих условий для детей. Покрытие финансового дефицита осуществляется за счет родителей. Дошкольные учреждения косметически ремонтируются при поддержке родителей, а их обеспечение всем необходимым зависит от руководителя, от его способности сбора фондов из различных источников: доноры, родители, при посредстве внедрения разнообразных проектов и т.д.

Специалисты уточняют, что механизм финансирования не совершенен: фонды из национального бюджета, перечисляемые территориальным управлениям, исчисляются из расчета числа детей дошкольного возраста (0-7 лет), а зачастую учреждения получают сумму, исчисленные из расчета количества детей, которые в настоящее время посещают детские сады. Следовательно возникает возможность использования оставшихся ресурсов в других целях, однако не все руководители дошкольных учреждений знают об этом.

Низкое финансирование образовательной системы обусловило закрытие некоторых дошкольных учреждений, которые в свое время либо пришли в запустение, либо было изменено их назначение. Некоторые здания были отданы в пользование на определенный период, а их возврат являет собой затруднительный процесс, особенно тех, которые стратегически позиционированы или расположены в сельской местности. Процесс смены назначения зданий продолжается, некоторые собственники требуют выселения детей и выдачу градостроительного сертификата на снос учреждения и разрешения на строительство жилого комплекса. И это, в условиях наличия списков ожидания для тысяч детей.

Зарплаты в образовательной системе крайне низки, ниже средней заработной платы по стране и ниже прожиточного минимума. В 2007 году заработная плата воспитателя с более чем 20-ти летним опытом работы и высшим образованием составила 741 лей, в то время как ежемесячный прожиточный минимум на одного человека на тот период составлял 1099,4 леев. В данном контексте, деятельность детских садов без содействия со стороны родителей невозможна. Достойная оплата труда могла бы исключить родительские объединения, которые все еще поощряются служащими центральных административных структур.

⁸ Улучшение эффективности государственных затрат для экономического роста и снижения уровня бедности. Анализ государственных затрат для эффективности РМ, Отчет Всемирного Банка за 2007 года.

Ситуация дошкольных учреждений приднестровского региона существенно не различается. Несмотря на то, что администрация региона “приняла” 3 официальных языка (молдавский, украинский и русский), в Приднестровье предпочтение отдается исключительно русскому языку. Воспитание детей не исключение. „Promo-LEX” зарегистрировала многочисленное количество жалоб со стороны жителей региона о дискриминации в образовании. Так, жители Бендер, Тирасполя, Григориополя, Дубоссар и Слободзии заявили, что условия (отопление, дотация и благоустройство территории, питание, уровень образования и т.д.) в русских дошкольных учреждениях намного лучше, чем в молдавских. Данный факт побуждает родителей записывать своих детей в русские детские сады, что способствует интенсификации процесса принудительной русификации населения региона (в “ненасильственных” и “демократических” условиях). На начало 2007 года только 63% от общего числа детей в регионе посещали дошкольные учреждения.

5.3. Доуниверситетское образование

В последнее десятилетие число учащихся в школах РМ постоянно снижается. По некоторым оценкам, в последующие 5 лет их число снизится до 50 % по сравнению с максимальными показателями 1995-2000 годов. Соответствующее явление является результатом массовой миграции населения, последствия которой видны, в частности, в сельской местности. Сельские школы прекрасно отражают демографическую ситуацию и уровень образовательной системы РМ. Они сталкиваются с различными проблемами: недостаток кадров, постоянное снижение числа учащихся, слабое финансирование, недостаток дидактических материалов, др.

Если раньше количество учеников в классе достигало 40 человек, то на сегодня во многих классах учатся по 5-10 человек. Например, в селе Пиетросу (район Фэлешть) школа на 200 учащихся, в 2008 году посещалась 95 учениками, в пгт. Дурлешть в общеобразовательной школе № 84 обучалось 81 человек, что составляет около 50 % от вместимости учреждения. Власти приняли решение о переводе данного учебного заведения в помещение Гимназии № 64, где из 800 учащихся учатся только 300⁹.

По причине мизерных зарплат школы теряют хороших специалистов, а их места занимают преподаватели пенсионеры или лица со средним образованием. Выпускники педагогических вузов не желают работать в сельской местности, несмотря на то, что Правительство предоставляет им единовременное пособие в размере 30000 леев (3000 долларов США). Школы республики располагают порядка 2000 вакантными местами.

9 <http://www.viitorul.org/viewinterview.php?l=ro&idc=159&id=1367>

Учащиеся из других населенных пунктов принимаются в столичные школы только при предъявлении родителями справок с места работы или копии договора найма жилого помещения, соответственно, десятки семей из сельской местности, переезжающие в столицу в поисках места работы, подвергают своих детей риску непосещения школы. Необходимо отслеживать процесс миграции молодых семей с детьми из сельских населенных пунктов в столицу, так как родители, переезжающие в столицу и не имеющие постоянного места работы и жилья, ставят под угрозу не только свою жизнь и безопасность, но и своих детей, а неофициальные опросы демонстрируют, что большинство детей, занимающихся попрошайничеством в столице, родом из других населенных пунктов.

Решение отдать ребенка в школу влечет за собой множество затрат, которые несутся родителями. Данная ситуация, в частности, остра в селах, доходы сельского населения мизерны в сравнении с реальными затратами на содержание одного ребенка, посещающего школу. Так, в сельской местности воспитание одного ребенка ежегодно требует около 3,7 тысяч леев, а семья, проживающая в городе тратит на эти нужды на 1500 леев больше. Показатель затрат одной семьи на воспитание одного школьника составляет в среднем 17% от общего дохода. Одновременно, в среднем по стране, родители ежегодно оплачивают около 118,5 млн. леев за дополнительные часы. 92,5 млн. леев из этой суммы идут на индивидуальные уроки, а 26 млн. леев на дополнительные занятия в группах. В то же время, для лучших результатов на экзаменах ежегодно выплачивается 6 млн. леев, а за хорошие оценки в течение учебного года - 3,7 млн. леев. Порядка 50% родителей считают, что учащиеся из бедных семей лишены преимуществ из-за того, что не могут оплачивать дополнительные выплаты. Необходимо установить строгий контроль над дополнительными часами и сбором денег. Необходимо различать часы запрошенные учениками и навязанные преподавателями.

5.3.1. Реформа учебной программы

Образовательная система Молдовы все же подверглась реформам, содействующим её равнению на общепризнанные образовательные ценности. Так, за последние 10 лет была модернизирована учебная программа по всем школьным дисциплинам. Это стало возможным благодаря поддержке, оказанной международными донорскими организациями и сотрудничеству с гражданским обществом и публичным управлением. Внедрение куррикулума не решило некоторых старых проблем, а способствовало возникновению новых проблем, как например, объем содержания, преподаваемого материала, остается слишком большим, не все преподаватели способны отобрать необходимое содержание, контрольные работы ориентированы на заучивание и воспроизведение информации, все это ведет к изматыванию учащихся (выполнение домашних заданий занимает практически все

свободное время); ученики мало работают с различными альтернативными источниками информации, что ограничивает развитие аналитического и критического мышления; ограничена возможность выбора факультативных курсов или углубленного уровня в изучении различных школьных дисциплин (только на уровне лицеев существует 2 профиля – реальный и гуманитарный); плохо разработаны стандарты компетентности, как следствие растет степень субъективности процесса оценивания; учебные заведения и учителя ограничены в возможности изменения куррикулума к потребностям сообщества; отношения между учителями и учениками остались авторитарными, провоцируя иногда психологическое и физическое насилие.

Расхождение между 2 доуниверситетскими системами Молдовы порождает проблему нострификации дипломов выпускниками средних школ приднестровского региона. Для того, чтобы они могли подать документы в правобережные вузы, они должны пройти бюрократическую процедуру нострификации документов об образовании в конституционных органах власти.

Проблемой остается язык преподавания. Согласно местным статистическим данным, в Приднестровье функционируют 135 заведений с преподаванием на русском языке (70,3%), 39 (20,3%) на молдавском/румынском (17 на основе кириллицы, подведомственные Тираспольскому режиму и 6 на основе латиницы, подведомственные конституционным властям (МОМ)); 16 (8,4%) смешанных русско-молдавских школ; 2 (1%) с преподаванием на украинском языке¹⁰. В независимости от языка преподавания, сохраняется тенденция равнения на стандарты российской образовательной системы. Это демонстрируется такими обстоятельствами, как, единый государственный экзамен (русская модель) для выпускников средних школ, учебники на кириллице, разработанные на основе учебной программы советского периода, др.

В приднестровском регионе экзамены на степень бакалавра проводятся только в учебных заведениях, подведомственных МОМ, в остальных учебных заведениях учащиеся сдают единый государственный экзамен (ЕГЭ). Этот экзамен, в качестве эксперимента, впервые был введен в нескольких школах в 2006 году. В 2007 году его ввели во всех школах региона. Только 10% выпускников общеобразовательных школ региона продолжают свое обучение в вузах Российской Федерации, 60 % остаются в регионе, 7 % выбирают вузы РМ, 6% Украины, а остальные едут учиться за рубеж. Выпускники XI классов (общеобразовательных школ) получают свидетельства, которые признаются только в регионе.

Владельцы дипломов об образовании, выданных вузами РМ (включительно и преподаватели) вынуждены “подтверждать” свои дипломы, то есть проходить процедуру *нострификации* дипломов с выдачей нового документа

10 <http://www.olvia.idknet.com/educru.htm>

„действительного” в регионе и позволяющего преподавателям осуществлять свою деятельность. Этот процесс требует дополнительных затрат и занимает время, так как “переквалификация” влечет за собой прохождение курсов, продолжительностью до 2 лет. В ассоциацию „Promo-LEX” обращались преподаватели, которые подвергались давлению на рабочем месте в связи с тем, что они не прошли процедуру нострификации.

В заключение, отметим, что доуниверситетское образование остается слабой точкой в звене образовательных учреждений на национальном уровне. Как следствие, выпускники недостаточно подготовлены для того, чтобы продолжать свое обучение в вузах. Необходимость модернизации и применения новых методов преподавания-воспитания-оценивания, ориентированных на облегчение усвоения преподаваемого материала и развитие личности ученика, представляют собой первоочередную задачу для национальной образовательной системы.

Что касается среднего профессионального образования (профессиональные училища, ремесленные училища) и средних специальных заведений (колледжи), эти два звена де-факто подготавливают большую часть выпускников лицеев и средних школ, но к сожалению не могут обеспечить им никакого будущего. Общее среднее образование нуждается в гибких программах и различных системах обеспечения, таким образом, чтобы соответствовать потребностям учеников с разными социально-культурными принципами. Среднее образование должно быть открытым и доступным для всех путем принятия необходимых мер, в частности, путем постепенного внедрения бесплатного образования, что означало бы, что доступ ученика к образованию Государство обязано обеспечить равный доступ к образованию всем лицам.

5.3.2. Финансирование

Доуниверситетская система образования РМ непоколебима и сохраняет инфраструктуру советского периода. Даже если, согласно Конституции, общее образование является обязательным и бесплатным, оно не может существовать без финансовой поддержки родителей. Зарплаты учителей остаются самыми маленькими, самыми непредсказуемыми и неточными. По причине недостаточного финансирования руководство учебных заведений Молдовы в последние 10-15 лет прибегает к сбору денег с родителей. Прокуратура квалифицировала эти действия, как противозаконные и возбудила множество дел, однако необходимость в сборе денег не отпала, что побудило органы власти разрешить регистрацию родительских объединений. Посредством данных объединений, родители покрывают разницу необходимую для осуществления качественного образовательного процесса. Было установлено, что государство обеспечивает менее 70% от потребно-

стей доуниверситетских заведений. Как правило, деньги из Государственного бюджета предназначены для: выплаты заработных плат, оплаты электроэнергии и воды, др., остальные затраты ложатся на родителей¹¹.

Тот факт, что до 2015 года число детей школьного возраста составит всего 55% от числа детей, зачисленных в 1995-2000 годах существенно усугубит финансирование доуниверситетских учреждений¹².

В целом, эксперты считают, что самой большой проблемой на местном уровне является финансирование образования, а этот факт выявляет отсутствие четкой политики в данной области, что не стимулирует поддержание и развитие качества образовательного процесса. Напротив, субфинансирование, устаревание основных стандартов в образовании и массовый уход учителей, создают систему, в которой в независимости от объема ассигнованных ресурсов, сохраняются те же правила в администрировании финансирования на начальном уровне¹³.

Несмотря на то, что с 2000 года ежегодные затраты на образование выросли в среднем на 28%,¹⁴ образование в РМ находится в состоянии застоя. Зарплата учителей далека от средней заработной платы по стране. Плохое управление денежными средствами объясняется тем, что в образовании нет единого хозяина, который был бы ответственен за то, что происходит в данной сфере. MOM занято соблюдением школьной программы; местное публичное управление –обеспечением материальной базы, а финансы на содержание отрасли распределяются Министерством Финансов. В итоге, школа не рассматривается как комплексный организм, а за плохое состояние отрасли никто не отвечает¹⁵.

Другая проблема состоит в качестве обучения, которое страдает по причине отсутствия материально-технической базы и уровня подготовки дидактических кадров. По данным MOM, школы сталкиваются с дефицитом дидактических кадров. Доля дидактического персонала с высшим образованием еле достигает 81%. Стаж работы большинства педагогов составляет более 18 лет. Дидактические степени имеют около 30% учителей, преподающих в школе, 65% преподают по 3 школьные дисциплины, а 6143 достигли пенсионного возраста. В 2007-2008 учебном году спрос на дидактические кадры составил 1624 человека, на работу было принято 937 человек, а уволилось 1967 человек, соответственно, на 2008-2009 год спрос составил 1966 человек, было трудоустроено 852 человека, уволилось 2137 человек¹⁶. Нет школьных библиотек и адекватной инфраструктуры. Материально-техническая и ди-

11 Сергей Лысенко, председатель Ассоциации "Pro comunicare, lectură și scriere flexibilă"

12 <http://www.viitorul.org/viewwinterviu.php?l=ro&idc=159&id=1308>

13 Иорь Мунтяну, директо IDIS Viitorul

14 <http://www.viitorul.org/viewwinterviu.php?l=ro&idc=1387&idc=159>

15 Вячеслав Ионице, эксперт IDIS Viitorul

16 Информация, предоставлена MOM по запросу Ассоциации Promo-LEX от 2.03.2009

дактическая базы разрушены. Около 65% учебных заведений нуждаются в капитальном ремонте. Только 78% зданий школ соответствуют стандартам.

Финансирование не ориентировано на улучшение услуг общественного образования для всех граждан страны, а на поддержание пассивного контроля самой широкой категории бюджетников; школы чрезмерно уязвимы к политическому воздействию, что снижает ответственность за конечный результат и эффективное использование ресурсов¹⁷. Так, для лучшего функционирования образовательной системы, необходимы серьезные внутриотраслевые реформы, а именно, децентрализация затрат, консолидация школьной автономии, предоставление больших финансовых полномочий на уровне районных управлений образования, вовлечение гражданского общества, в первую очередь родительских объединений в деятельность по планированию и мониторингу финансирования, др.

5.4. Право на высшее образование

Как и в случае с общим образованием, высшее образование, чтобы соответствовать потребностям молодежи, должно располагать гибкими программами и различными системами, такой как, заочное обучение. Следовательно, в реальности и общее образование, и высшее образование должно существовать в различных формах. Основное отличие между общим образованием и высшим состоит в том, что общее образование должно быть открытым и доступным для всех, а высшее должно быть в равной степени доступным для всех на базе способностей. „Способности“ должны оцениваться на основании опыта и знаний, накопленных молодежью.

После присоединения в 2004 году к Болонскому Процессу была разработана Национальная Стратегия Развития Высшего образования в контексте ратифицированного документа, Концепция университетского куррикулума, Концепция стандартов профессиональной подготовки и т.д. В соответствии с ними было намечено обеспечение последовательности образования, акцент в котором должен быть поставлен на индивидуальности и ответственности студента, на продвижении свободы мысли и формировании партнерства между преподавателями и студентами. Недостатки системы состоят в том, что она только теоретически предоставляет студентам шанс выбора факультативного курса, многие из них неподготовлены к тому, чтобы сделать этот выбор, так как, если группа не формируется, курс не ведется.

Другая проблема состоит в отсутствии четкой концепции по поводу 2-го уровня – магистратуры, который должен соответствовать европейским стандартам. Высшее образование в РМ продолжает оставаться теоретическим. У студентов, в большинстве своем, не сформированы навыки само-

17 <http://www.viitorul.org/viewinterview.php?l=ro&id=1371&idc=159>

стоятельной работы. Отсутствует активное сотрудничество между вузами и работодателями, др. В данных условиях, имеет место компрометация новой образовательной системы, которая достаточно эффективно функционирует на Западе.

Теоретический характер высшего образования в Молдове в большинстве своем обязано отсутствию современной материально-технической базы. Многие положения Болонского Процесса на данный момент функционируют только на бумаге. Из-за отсутствия финансовых ресурсов, достаточно затруднительной становится реализация академической мобильности. Исключение составляет Программа „Work and Travel”, которая предоставляет студентам возможность работать и обмениваться опытом, приобретать новые профессиональные или мотивационные навыки. Так как в 2007-2008 годах большая часть студентов нарушила режим пребывания в США, своевременно не вернувшись в страну, практика “Work and Travel” негативно отразилась на имидже университетской среды Молдовы и на имидже страны в целом. Выехавшие молодые люди тоже были ущемлены в своих правах. Компетентные органы (МОМ, ЦпПЧМ, МИДЕИ, Посольство США) сослались на совокупность негативных аспектов в процессе применения, порядке соблюдения требований, установленных в договоре участия, условиях адаптации в США, включая финансовые аспекты. В результате, были созданы различные информационные порталы, предназначенные для информирования студентов о потенциальных рисках и запретах во время пребывания на территории другой страны¹⁸.

Другой проблемой является Постановление Правительства № 434¹⁹ об установлении квоты приема в высшие учебные заведения, что привело к недовольствам, как со стороны выпускников доуниверситетских учебных заведений, так и со стороны дидактического персонала и руководства вузов. Вследствие, проведенных исследований, эксперты установили, что данный документ привел к финансовым и социальным проблемам: сокращение коэффициента часов, сокращение рабочих мест для преподавателей в отсутствие реальных альтернатив; ежегодно 10 тысяч абитуриентов остаются не зачисленными; уязвимость руководящих органов вузов в отношениях с Правительством; неспособность вузов обновить материально-техническую базу²⁰.

За последние 3 года вузы РМ недополучили около 400 млн. леев. Вузовская автономия, включительно частных вузов находится под угрозой. Социальный спрос по-прежнему велик, существенное число молодых людей остаются вне учебного процесса, это демонстрирует, что Постановление Правительства № 434 противоречит воле и выбору граждан, посягает на са-

18 <http://www.mfa.gov.md/swt/>, <http://moldova.usembassy.gov/summer-work.html>

19 Постановление Правительства № 434 от 2006

20 http://www.communicate.md/index.php?task=articles&action=view&article_id=1714

мостоятельность принятия решений вузами. Неправомерные ограничения задевают конституционное право на образование (ст.35 Конституции РМ).

Ограничив свободное функционирование вузов, РМ самоизолируется, ведь данный принцип является ключевым принципом Болонского Процесса. Понятие вузовской автономии установлено Конституцией и Законом об образовании и подразумевает под собой право распоряжаться фондами, выделенными из бюджета или иного законного происхождения, в соответствии с законом и на основе личной ответственности²¹.

Академическая среда была ознаменовано событиями, которые повлияют на её развитие на длительный период. Вектор развития, заданный за эти два года, направит университетское образование к форме далекой от европейских стандартов.

Высшее образование в Приднестровье не познало каких-либо изменений или развития. Ситуация выпускников еще более остра в условиях, когда администрация региона субсидирует университетское и профессиональное обучение только для тех студентов, которые согласны работать по окончании вуза по распределению. Тем не менее, выпускники предпочитают трудоустраиваться в коммерческие организации или выезжать на работу за пределы РМ (или в другие регионы). В целях обеспечения бюджетных организаций и предприятий квалифицированными специалистами, предлагается возврат к практике “государственного заказа”, системы практикуемой в Российской Федерации. В регионе функционируют филиалы 5 высших учебных заведений РФ (из которых только 2 аккредитовано) и филиал одного вуза из Украины. „Государственный” университет имени Т.Г. Шевченко сепаратистского региона является действительным членом Евроазиатской Ассоциации классических университетов. Выдаваемые им дипломы об образовании, признаются Министерством Образования РФ, но не признаются конституционными властями. Также поступает и Тираспольская администрация, которая не признает дипломы, выданные вузами правобережья Днестра. В 2008 году в Тирасполе попытались упростить эту достаточно бюрократическую процедуру²².

5.5. Проблема учебников

В данной сфере были достигнуты значительные успехи: накоплен неплохой опыт в разработке и создании учебников, силами центральных компетентных органов власти и гражданского общества процесс разработки и издания учебников стал более прозрачным, создана система аренды школьных учебников. На сегодняшний день, лицеи обеспечены учебниками на 80%.

21 <http://www.edu.md/?MenuItem=6&SubMenu0=1&SubMenu1=1>

22 <http://www.nr2.ru/pmri/178067.html>

Однако, сохраняется проблема качества учебников. Часть из них подверглась жесткой критике со стороны преподавателей, родителей и экспертов. Имея ввиду, что первый уровень системы высшего образования в соответствии с Болонским Процессом сосредоточен на студенте, первостепенными субъектами на повестке дня вузов должны быть повышение практических навыков студентов, оснащенность современными информационными ресурсами, комплектация библиотечных фондов. Благодаря внешним пожертвованиям и НПО, в последнее время библиотечные фонды ощутимо комплектуются достаточно хорошими работами, которые могут применяться студентами в образовательном процессе. Все же, и здесь существует одна проблема – темы, затрагиваемые в публикациях НПО, отличаются от материала куррикулума, который в основном базируется на теории, а не на независимом исследовании и практическом применении.

5.5.1. Приднестровский регион

Если в правобережье Днестра книжной индустрии удалось выйти на потребности читателей, то в приднестровском регионе ситуация остается тревожной. Библиотечные фонды не обновлялись десятками лет, а полученные пожертвования в большинстве своем это старые книги на русском языке, которые не представляют интереса для молодых читателей. В условиях, когда доступ в Интернет не обеспечен для всех учеников (в школах отсутствует оборудование необходимое для подключения к глобальной сети) библиотеки остаются единственным источником информации для молодежи, однако их фонды политизированы и устаревшие.

Использование советских учебников препятствует развитию учеников в духе демократических ценностей, многостороннего познания и участия. Библиотеки превратились в склады, так как их заглавия более не актуальны. Этот факт оказывает влияние и на уровень информированности дидактических кадров, в чьем распоряжении должно быть больше литературы, однако это невозможно в учебных заведениях региона, где свобода познания ограничена, и подчинена экономическим интересам и идеологическим целям местного режима. Данная аномальная ситуация увековечена и барьерами, возведенными Тираспольским режимом, путем препятствования поставки в регион информативных/учебных материалов, изданных на румынском или английском языках, которые по мнению приднестровских „чиновников” посягают на безопасность и стабильность „пмр”.

ПРАВО НА ТРУД И СОЦИАЛЬНУЮ ЗАЩИТУ

Согласно положениям национального законодательства, в РМ каждый человек имеет право на труд, свободный выбор работы, справедливые и удовлетворительные условия труда, а также право на защиту от безработицы. Государство обязано принимать меры по обеспечению любому человеку достойного жизненного уровня, потребного для поддержания здоровья и благосостояния его самого и его семьи, в том числе пищи, одежды, жилища, медицинского ухода и необходимого социального обслуживания¹.

Анализ ситуации за 2007 и 2008 года позволяет нам сделать вывод, что право на труд и социальную защиту довольно часто нарушается. Несмотря на то, что были внедрены проекты в данной области, приняты ряд постановлений Правительства, число случаев нарушения права на достойный жизненный уровень, социальную помощь и защиту, здравоохранение, защиту от безработицы и т.д. постоянно растет.

6.1. Право на труд и защиту от безработицы

Согласно статистическим данным, среднемесячная заработная плата на одного работника в национальной экономике в январе-ноябре 2007 года составила 2014 леев и увеличилась в реальные сроки на 8,2% по сравнению с этим же периодом 2006 года. В государственном секторе среднемесячная заработная плата составила 1949 леев, а в частном секторе около 1841 лея. На протяжении 2007 года было создано 87 тысяч рабочих мест, это в 2,3 раза больше, чем в 2006 году. Необходимо отметить, что число созданных новых рабочих мест значительно превысило число ликвидированных рабочих мест (около 39,8 тысяч)². Количество занятых в экономике РМ в период января-ноября 2007 года составило 620,8 тысяч человек, что на 25,3 тысячи или 3,9% меньше по сравнению с 2006 годом. Самый большой спад (на 17,7%), в качестве тенденции последних лет, постиг сельскохозяйственный сектор. Также, было зарегистрировано сокращение персонала в промыш-

1 Конституция РМ, статья. 43, 47

2 www.statistica.md/ Биржа труда в РМ за 2007 год

ленности (на 6,2%), здравоохранении и социальной защите (на 3,8%), образовании (на 2,9%) и транспортной сфере (на 1,9%). В то же время, число лиц, вовлеченных в коммерческую деятельность и строительство, возросло на 13,7 и 9,7 процентов.

В 2008 году, по данным Правительства, средняя заработная плата в экономике составила 2528,6 леев, а в бюджетной сфере -1959 леев, то есть возросла на 21% по сравнению с предыдущим годом³. Все же, молдавские граждане предпочли трудиться за рубежом, мотивируя свое решение недостаточным размером заработной платы. Согласно официальным данным за рубежом трудятся около 360 тысяч молдавских граждан, а по неофициальным сведениям миллион. Согласно публикации "PM – проблемы миграции", вышедшей 26.07.2007, около 273.000 молдавских граждан покинули свою страну на определенный период времени. Большинство из них выехало за рубеж в поисках работы. Так, свыше 130.000 или 47,7%, находящихся за рубежом граждан, не вернулись в Молдову через год. Около 89% выехали за рубеж работать, 6,5% на учебу и 5% в иных целях⁴. Большинство молдавских граждан, работающих за рубежом, не имеют легальных трудовых договоров, заключенных с работодателями.

Число безработных согласно данным Международного Бюро Труда составило около 66,7 тысяч, что равняется 2/3 от общего числа безработных в 2006 году. Безработица в большей мере затрагивает мужчин -62,2% и горожан – 61,1%. Средняя продолжительность безработицы сократилась на 2 месяца по сравнению с 2006 годом, приравнявшись к 19 месяцам. Уровень безработицы в стране составил 5,1%, что на 2,3 % меньше по сравнению с 2006 годом, самое большое сокращение было зарегистрировано в рядах лиц мужского пола (-2,6%). Уровень безработицы среди молодежи (15-24 лет) составил 14,4% по сравнению с 17,1% в 2006 году. Длительная безработица в рядах молодежи (6 месяцев и более) сократилась с 46,2% в 2006 году до 35,2% в 2007. Реально, число лиц, находящихся в поисках работы, намного больше, чем представлено МБТ⁵. Безусловно, бюрократические процедуры и ничтожный размер пособия по безработице ведут к сокращению числа граждан, официально регистрирующихся в центрах занятости населения.

В последние годы увеличилось число безработных и в левобережье Днестра⁶. Безработица спровоцирована деятельностью местных органов власти. Большинству крестьян негде работать, так как сельскохозяйственные земли были насильно приватизированы фирмами монополистами. На сегодня, в большинстве своем, крестьяне не имеют доступа к своим сельскохозяйственным участкам, основному источнику их существования и не име-

3 www.info-prim.md/2008-02-19/09:28/

4 <http://www.basa.md/?c=news&id=355064#355064>

5 Это приблизительно миллион граждан находящихся за границами страны

6 В территориальном бюро по занятости населения г. Тираспол в 2008 году обратились около 12,5 тысяч граждан, из которых только 1655 получили статус безработного, а 49 обустроились на работу.

ют другого места работы. В результате они не могут содержать свои семьи и детей, не могут оплачивать счета или приобрести имущество⁷. В Григориопольском районе люди остались без работы по причине приватизации, коммерциализации, несостоятельности или разгрома фабрик. Выдвигались различные мотивы, по которым им не было выплачено пособие по безработице и не было предоставлено другого места работы.

Несмотря на то, что здесь есть центры занятости населения, они занимаются только регистрацией безработных⁸. Эти центры не предлагают конкретных рабочих мест, как по причине их отсутствия, так и по причине сравнительно низкого количества вакантных мест. Конституционные власти не ознакомлены и не вмешиваются в такого рода проблемы.

Контроль над соблюдением нормативных актов в области труда осуществляется Инспекцией по Трудом. В 2007 году, вследствие проведенных проверок, было зарегистрировано около 80000 случаев нарушения работодателями положений трудового законодательства. Число несчастных случаев на производстве снизилось по сравнению с предыдущими годами: 595 случаев в 2007, 665 в 2006 и 682 в 2005. Коэффициент несчастных случаев на производстве составил 0,78% (0,87% в 2006). В промышленности количество несчастных случаев на производстве составил 250 случаев. В приднестровском регионе на протяжении 2008 года было зарегистрировано около 173 несчастных случаев на производстве. С 1992 года по 2008 год число случаев со смертельным исходом работников при авариях на производстве составило 63 происшествия. Основными причинами аварий на производстве являются: не обеспечение работодателями условий труда; отсутствие средств защиты; неэффективность механизма отслеживания и контроля над соблюдением трудового законодательства. Большинство предприятий региона работают на советском оборудовании, износ которого намного превышает допустимый предел, а срок эксплуатации давно истек.

Из общего числа жалоб в адрес Инспекции по Трудом, около 70% относятся к несвоевременной выплате заработной платы. Были зафиксированы случаи, когда заработная плата работникам не выплачивалась в течение 9 месяцев по причине отсутствия финансовых ресурсов, а подоходный налог удерживался от „невыплаченной” зарплаты. Согласно данным, на 1.12.2007 в реальном секторе экономики, 448 предприятий имело задолженности по зарплате, на общую сумму в 90 млн. леев. В начале прошлого года долги снизились на 25 млн. леев. Самые большие долги (54%) перед работниками имеют предприятия сельскохозяйственного сектора, за ними следуют промышленные предприятия, транспортники и коммуникации. В данном кон-

7 Из за отсутствия мест работы и жилищных условий, большинство граждан из левобережья Днестра, уезжают на работу за пределами страны. В 2007 из г. Рыбница, уехали за границу около 3648 людей с возрастом от 20 и 40 лет. В результате, около 2417 жилых домов остались без присмотра, из которых 782 больше 5 лет.

8 В 2008 г., в приднестровском регионе Р. Молдова, минимального пособия по безработице была около 15 долларов США, а максимальное до 37 долларов США, а минимальная корзина потребления на одного человека составляло около 140 долларов США.

тексте, с 2008 года вырос размер административных штрафов, применяемых к работодателям за задержку выплаты заработной платы более, чем на 2 месяца. Штраф составляет от 250 до 300 минимальных заработных плат.

В приднестровском регионе несвоевременная выплата зарплат привычное явление. Задержка выплаты заработной платы мотивируется отсутствием финансовых ресурсов или бюджетным дефицитом. Только государственные служащие, работники силовых органов, прокуроры и судьи вовремя получают зарплату. Ассоциация Promo-Lex установила, что преподаватели молдавских школ региона получали зарплату с опозданием в несколько месяцев. В то время, как преподаватели школ с обучением на русском языке получали заработную плату регулярно.

6.2. Право на здравоохранение

В РМ право на здравоохранение гарантировано Конституцией⁹. Рассмотренное под большими аспектами, данное право подразумевает: улучшение и укрепление здоровья населения, обеспечение безопасности жизни, предупреждение и профилактика болезней, поддержка здорового образа жизни, гарантию доступа к услугам здравоохранения и качественным лекарствам, др.

В 2007 и 2008 годах правительственная политика в области здравоохранения постепенно эволюционировала. Была принята Национальная политика в области здоровья и Стратегия развития системы здравоохранения на 2008-2017 годы. Была утверждена Национальная программа продвижения здорового образа жизни на 2007-2015 годы, Национальная Программа по борьбе с вирусными гепатитами В, С и D на 2007-2011 годы, Национальная Программа трансфузионной безопасности и самообеспечения препаратами крови на 2007-2011, Национальная Программа умственного здоровья на 2007-2011. Было осуществлено правовое разграничение службы первичной медицинской помощи от стационарной и консолидирование инфраструктуры медицинских учреждений скорой помощи. В 2007 году финансирование системы здравоохранения составило 3,2 млрд. леев по сравнению с 590 млн. леев в 2001 году.

Другой положительный аспект состоит в разработке определенных проектов в области здравоохранения, которые должны быть внедрены в приднестровском регионе¹⁰. Финансирование проектов будет осуществляться из государственного бюджета в партнерстве с иностранными донорами. Так, были выдвинуты предложения по непрерывной профессиональной подго-

⁹ Статья 36, Конституция Р. Молдова.

¹⁰ Постановления Правительства Р. Молдова нр. 1178 от 31.01.2007 в целях обеспечения эффективного осуществления инициатив Президента Р. Молдова по укреплению доверия и безопасности в целях урегулирования приднестровской проблемы и социальной помощи населения в населенных пунктах левобережья Днестра (Приднестровье).

товке врачей, медицинского персонала и фармацевтов региона; реабилитации Центров переливания крови; стимулированию инициатив противодействию вирусу ВИЧ/СПИД и туберкулеза; созданию Перинатального Центра 2-го уровня в г. Тирасполе, др.

Основные проблемы, с которыми столкнулся сектор здравоохранения в 2007-2008 годах, состоят в недостаточности санитарного транспорта, недостаточной оснащенностью медицинским оборудованием, неудовлетворительным состоянием зданий здравоохранения, отсутствие необходимой инфраструктуры, недостаточность лекарств, плохое качество услуг здравоохранения, мотивирование молодых специалистов, высокий показатель детской смертности, распространение туберкулеза, ВИЧ/СПИДа и гепатита, др.

Одно из исследований, проведенных Институтом „Legatum Institute” (Дубай), показывает, что около 43 % молдавских граждан не удовлетворено состоянием своего здоровья. Приоритетная проблема любого демократического государства, разумеется, и РМ состоит в здоровье людей, в которое государство ежегодно инвестирует меньше 200 долларов США на душу населения. Исследование Legatum Prosperity Index 2008, проведенное в 104 странах мира расположило РМ на 83 место, между Гондурасом и Пакистаном. В тройку лидеров входят Австралия, Австрия и Финляндия, на последнем месте Йемен. Смертность от ВИЧ в Молдове самая высокая в регионе. Около 20% граждан страны курят, а свыше 10% страдают от недоедания. В результате, продолжительность жизни в Молдове составляет 60 лет, а население убывает¹¹.

В 2007 году учреждения первичной медицинской помощи были отделены от больничного сектора и стали самостоятельными юридическими лицами. Данная реформа преследовала своей целью повышение эффективности ассигнования финансовых средств в систему здравоохранения и улучшение управления финансовыми ресурсами медицинскими учреждениями. Таким образом, в сельских населенных пунктах РМ было создано 334 Центров здоровья, а в райцентрах 35 Центров семейных врачей¹². Несмотря на это, доступ к услугам здравоохранения продолжает оставаться серьезной проблемой. Около 25% поставленного в невыгодное социальное положение населения, население в возрасте или трудоспособное, преимущественно из сельской местности, не имеет достаточного доступа к здравоохранению по причине финансовых трудностей, отсутствия транспортной инфраструктуры, др. Данная категория населения не входит в систему обязательного медицинского страхования. В сельской местности на медицинские услуги одна бедная семья тратит в 28 раз меньше, чем состоятельная семья¹³. Около 300

11 <http://www.interic.md/2009-02-20/legatum-institute-problemacheie-a-moldovei-este-ocrotirea-sanatatii-8713.html>

12 http://www.ms.gov.md,raportul_ministrului_sanatatii_din_29.01.09

13 <http://www.e-democracy.md/parties/docs/amn/200711151/>

населенных пунктов не имеют семейного врача, а сотни граждан не имеют доступа к медицинским услугам. В некоторых районах, на одного семейного врача приходится население 5-6 сел. Больше всего от этого сказывается на людях с ограниченными физическими возможностями и пенсионерах, которые нуждаются в специальном и неотложном уходе. Самый большой дефицит семейных врачей приходится на Кантемировский, Резинский и Чимишлийский районы, которые обеспечены такого рода специалистами на 50-60 процентов¹⁴. Меры, предпринятые Правительством, по стимулированию молодых специалистов по их трудоустройству в сельскую местность показали себя неэффективными. Условия жизни и шаткое положение, мизерная заработная плата обескураживает молодых. Довольно тревожная ситуация складывается и в приднестровском регионе, где медицинский персонал по причине низкой зарплаты, эмигрирует, а оставшийся персонал вынужден переносить на себе последствия сепаратистского режима: недостаточная заработная плата, отсутствие медицинского оборудования и лекарственных средств, ненадлежащие условия труда, политическое давление и т.д. В некоторых населенных пунктах нет аптек. Самые необходимые лекарства можно найти только в аптеках Тирасполя. В затруднительном положении находятся лица с ограниченными физическими возможностями и пенсионеры, которым тяжело передвигаться, поэтому они вынуждены приобретать лекарства у врача по цене в 2-3 раза дороже, а врачи не желают оказывать медицинскую помощь на дому пациентам, которые заблаговременно не приобрели себе необходимые лекарства.

Одной из проблем системы здравоохранения является коррупция. Несмотря на то, что в связи с этим было принято множество проектов, коррупция в медицинских учреждениях не перестала процветать. Наоборот можно утверждать, что ситуация стала более критической. Врачи продолжают требовать дополнительную оплату за предоставленные медицинские услуги, в независимости от того идет ли речь о простой медицинской процедуре или более серьезном курсе лечения. Врачи требуют денег за выдачу справок, установление, предоставление или повышение степени инвалидности и т.д. Суммы варьируют от 50 до 300 евро¹⁵.

Другой проблемой для РМ остается медицинское страхование населения. В 2007 году застраховалось около 20000 граждан, это меньше чем в 2004 году, когда было застраховано 34000 лиц¹⁶. Незаинтересованность населения в приобретении полисов медицинского страхования обусловлена и тем фактом, что граждане вынуждены платить дважды за лечение, первый раз при приобретении полиса медицинского страхования, а во второй раз, когда платят врачу, затребованную им сумму, за предоставленную услугу. Вто-

14 <http://www.odn.info.md/social3408.html>

15 <http://www.capc.md/ro/radio/18.html>

16 www.parlament.md/download/drafts/ro/3210.2008.doc

рой причиной, по которой люди не приобретают страховой полис, выступат ограниченное покрытие спектра и объема медицинских услуг по Единой Программе обязательного медицинского страхования.

В особой ситуации находятся работающие пенсионеры и выпускники высших учебных заведений. Первые вынуждены выплачивать взносы медицинского страхования, несмотря на то, что уже застрахованы, как пенсионеры. Считаем необоснованным взыскание в государственный бюджет взносов обязательного медицинского страхования с работающих пенсионеров, работой которых пользуется национальная экономика. В схожей ситуации находятся и молодые выпускники высших учебных заведений. Государство предоставляет им медицинскую страховку только до окончания учебы, но не на период после окончания ВУЗа, период в который они находятся в поисках работы. Очевидно, что они вынуждены приобретать полис медицинского страхования на деньги родителей.

Открытой темой остается оказание медицинских услуг гражданам левобережья Днестра. В предыдущем отчете, ассоциация Promo-LEX указала проблемы, с которыми сталкиваются застрахованные лица в регионе, но никаких мер для улучшения ситуации предпринято не было. Застрахованные лица продолжают выплачивать взносы медицинского страхования, а пользоваться услугами системы здравоохранения не могут¹⁷.

6.3. Право на достойный жизненный уровень и социальную защиту

Закон гарантирует право на социальную защиту социально-незащищенным слоям населения: лицам с ограниченными возможностями, детям, многодетным семьям, пожилым людям и т.д.

Согласно расчетам Всемирного Банка у черты бедности находится около 40% населения страны¹⁸. Одной из причин является неоднородный характер системы государственного социального страхования. Трудоспособное население, находящееся в меньшинстве, содержит нетрудоспособное население. Политика Правительства больше направлена на социальную поддержку и меньше на предотвращение проблемы. Система обязательного социального страхования не охватывает граждан, работающих за рубежом. Они не пользуются социальной защитой государства, несмотря на то, что их вклад довольно значителен для экономики.

Самыми уязвимыми категориями населения являются пенсионеры и лица с ограниченными возможностями, которые полностью зависят от системы государственного социального страхования. В 2007 году пособие по инва-

¹⁷ <http://www.promolex.md/index.php?module=publications>

¹⁸ <http://www.flux.md/editiii/48/articole/1302/>

лидности для 1-ой группы составляло 288 леев, что соответствует 19% стоимости минимальной потребительской корзины, а минимальная пенсия в сельскохозяйственном секторе всего 361 лей, то есть 24%. Очевидно, этих сумм недостаточно для обеспечения достойного жизненного уровня и соответствующего ухода инвалидов и пенсионеров. Для сравнения, например, пенсии депутатов, членов правительства, государственных служащих, местных выборных лиц, судей и прокуроров в 10 раз превышают размер средней пенсии по возрасту, установленной на общих основаниях. Таким образом, нарушается принцип социального равенства, соответственно, равное право на достойный жизненный уровень.

В затруднительной ситуации находятся жертвы политических репрессий, для которых были отменены все виды социальных льгот под предлогом того, что большинство из них являются пенсионерами и пользуются социальной защитой со стороны государства.

Серьезной проблемой для Молдовы остается защита ребенка и многодетных семей. В свете гарантированного права на достойный уровень жизни, семьи с новорожденными детьми пользуются ежемесячными пособиями, размер которых зависит от взносов, перечисленных данными семьями в бюджет государственного страхования. По закону, одна из категорий работников не выплачивает данных взносов, как в случае сотрудников Министерства Внутренних Дел. Исходя из этого, сотрудницы МВД находящиеся в отпуске по уходу за ребенком в возрасте до 3-х лет, получают ежемесячное пособие в размере равном пособию, предоставляемому не трудоустроенным лицам, несмотря на то, что государство обязано обеспечить их справедливой выплатой, так как данная категория лиц *де-факто* трудоустроена.

Необходим и пересмотр системы назначения пособий на детей, желательным было установление недифференцированного пособия для всех детей в зависимости от минимальной потребительской корзины. Существующая система имеет множество недостатков. Считаем, что пособия должны быть одинаковыми для всех детей, в противном случае, они оказываются в дискриминирующем положении, потому что их родители не могут трудоустроиться и, соответственно, не выплачивают взносы социального страхования.

Ежемесячное пособие по уходу за ребенком от 1,5 до 16 лет составляет всего 50 леев и выплачивается только, если среднемесячный доход на каждого члена семьи не превышает 54 леев. Если мать устраивается на работу до окончания отпуска по уходу за ребенком или муж уезжает на работу за границу, выплата пособия прекращается. Были зарегистрированы случаи, когда молодым мамам было отказано в выплате пособия по причине того, что муж работает за рубежом, где достаточно зарабатывает. Компетентный орган установил этот факт путем проверки паспорта заявителя, в котором были проставлены печати о въезде/выезде.

Открытой остается проблема поддержки тех, кто ухаживают за лицами с ограниченными возможностями в возрасте до 75 лет. Они не пользуются ни компенсациями, ни льготами, ни государственными пособиями, а период ухода за инвалидами, прикованными к постели, не включается в трудовой стаж. Таким образом, государство показывает свое безразличие к данной категории лиц.

В неблагоприятном положении продолжают оставаться жители восточного региона. Они не пользуются социальной помощью и защитой со стороны государства. Конституционные власти мотивируют свою некомпетентность гарантировать им социальные права, политической ситуацией, функционированием отдельных систем социальной защиты на территории, препятствиями с которыми они сталкиваются при внедрении законов и др. Ассоциация Promo-LEX зафиксировала случай, когда компетентные органы отказались предоставить льготы, до того, как правоохранительными органами была проверена военная обязанность заявителя. В извещении, направленном гражданину К.Г., проживающему в регионе, написано, что *он получит соответствующую льготу, только после предоставления военного билета для установления факта воевал ли он, или нет, против РМ и проверки военной обязанности компетентными органами.*

Несмотря на то, что закон не дискриминирует доступ граждан региона к социальным услугам, гарантированным государством, это право не реализуемо по причине непризнания актов, изданных „приднестровскими властями” или отсутствия органов, которые могли бы обеспечить эффективное внедрение нормативных актов. Все же, Ассоциация „Promo-LEX” изучила случаи молчаливого сотрудничества между органами социального страхования с обоих берегов Днестра. Несмотря на то, что нет ни одного соглашения между этими двумя органами, они отсылают данные по пенсиям или иные данные граждан частного характера. Более того, они уже определили территориальный радиус социальной защиты граждан, намеренно отказывая в рассмотрении заявлений тех, кто желает получать пенсию со стороны „РМ или Приднестровья”. Были отмечены случаи, когда органы социального обеспечения „рекомендовали” людям обратиться в силовые органы региона. Так, власти не только грубо нарушают закон, но и подталкивают граждан левобережья Днестра к разочарованию в конституционных властях.

Бюджетный дефицит свыше 45% показывает, что в регионе социальная ситуация критическая. Местное законодательство предусматривает только формально „социальное” обеспечение определенных категорий получателей. На самом деле, льготами, освобождениями и другими привилегиями пользуются только работники/пенсионеры силовых структур, прокуратуры и суда. Остальные пенсионеры, лица с ограниченными физическими возможностями полагаются на грошовые выплаты и „гуманитарную помощь”

со стороны России. В 2008 году, в качестве „помощи“ со стороны „России мамы“, пенсионеры региона получили дополнительные выплаты к пенсии в размере 85 рублей (около 100 леев). Согласно некоторым неофициальным источникам, соответствующим пособием воспользовались только русские пенсионеры или те, кто имеет российское гражданство, несмотря на то, что власти Москвы и Тирасполя заявили, что материальная помощь предназначена всем пенсионерам вне зависимости от национальности.

ИЗБИРАТЕЛЬНЫЕ ПРАВА

На протяжении 2007-2008 годов в избирательное законодательство были внесены изменения, в общем, создающие новые препятствия в исполнении избирательных прав.

23 марта 2007 года были внесены изменения в ст. 82 Регламента Парламента. Соответствующий проект закона был принят в срочном порядке, одновременно в двух чтениях, что нарушает положения Регламента Парламента. Таким образом, было установлено, что пленарные заседания парламента, за исключением закрытых заседаний, *могут транслироваться в прямом эфире национальными общественными радиостанциями и телевизионными каналами в соответствии с положениями Кодекса телевидения и радио, а также по инициативе Парламента.*

Изменение Регламента Парламента в срочном порядке не имеет достаточного обоснования и является неправомерным, так как была нарушена процедура голосования. *Власть оценила данную поправку, которая отменяет обязательство транслирования в прямом эфире общественными радиостанциями и ТВ заседаний Парламента.*

Впоследствии, один из авторов законодательной инициативы чистосердечно заявил, что поправки необходимы для прекращения неправомерного вмешательства некоторых парламентских фракций, ограничения рекламы и публичного появления представителей некоторых партий, которые не принимали независимого участия в предвыборной гонке. Официально выдвинутые доводы, тем не менее, противоречивы. Изначально причиной была названа экономия финансовых средств (около 2 млн. леев необходимо для прямой трансляции), а позднее в качестве аргумента была выдвинута необходимость обеспечения издательской независимости общественной компании.

В апреле 2008 года Парламент внес несколько существенных поправок в избирательное законодательство. Одна из них состоит в повышении избирательного порога с 4% до 6%. Эксперты считают, что это может привести к кризису легитимности демократии в Молдове. Более того, возврат к 6%

избирательному порогу произошел всего лишь через 3 года после его снижения. За этот период времени не было ни одних выборов.

Приведенные аргументы, отмечающие тот факт, что 4% барьер содействует присутствию в законодательной власти слишком большого числа партий, что вредит молдавской демократии, несерьезны. В действительности, путем внесения соответствующих изменений, преследовалась цель недопущения некоторых новых политических формирований в Парламент. В условиях, когда в Молдове проблемы, относящиеся к СМИ и информированию населения не только в избирательный период, представляют собой еще одну серьезную тему для обсуждения, повышение избирательного порога может быть истолковано не иначе, как своевременное ограничение. Ужесточение условий для допуска электоральных конкурентов в Парламент есть ничто иное, как прямая реакция власти на проигрыш выборов в гагаузской автономии в 2006 и 2008 годах, на всеобщих местных выборах в 2007 году и, в частности, выборов на должность мэра столицы.

Более того, пропорциональная избирательная система (по партийным спискам), используемая при формировании Парламента, решающим образом содействует роли партий в ущерб независимым кандидатам. В истории выборов Молдовы независимые кандидаты никогда не достигали успехов. В условиях актуальной избирательной системы, при которой независимые кандидаты должны набрать 3% голосов, их прохождение в Парламент практически невозможно.

Оппозиция и гражданское общество, а также эксперты и представители международных организаций, выразили свою озабоченность в связи с внесением данных поправок.

10 апреля 2008 года Парламент Республики Молдова внес изменения в избирательное законодательство, ограничив исполнение права лиц, призванных на государственную службу, обладающих двойным или множественным гражданством. В качестве официальной версии для введения ограничения был выдвинут аргумент о не *подвержении опасности государственной безопасности*, а предполагаемые аргументы политико-правовые обязательства перед соответствующими странами, аспект, который может породить конфликт интересов в ситуации существования обязательств перед обоими государствами. Оппозиция, эксперты в политико-правовой сфере назвали данные изменения, как способствующие социальной розни, создающие предпосылки для отсеивания кадров по политическим, социальным и даже национальным критериям. Соответствующие заключения основываются на том, что не были выявлены пробелы, отсутствуют научные и практические обоснования, отсутствует оценка числа лиц, находящихся в ситуации возможного конфликта, а также серьезный анализ влияния.

Более того, множество проблем, правовые противоречия и неточности, выявленные экспертами, были проигнорированы властями, которые ускорили утверждение, внесенных поправок, без экспертной оценки компетентных европейских институтов, без установления четких положений о механизме проверки кандидатов на государственные посты и без предоставления гарантий в отношении тенденциозного и выборочного неприменения новых положений.

23 октября 2008 года ОБСЕ и Венецианская Комиссия представили отчет, в котором отмечается, что электоральные ограничения противоречат ст. 38 Конституции РМ, Кодексу хорошей практики в сфере выборов и другим международным конвенциям, одной из сторон которых является Молдова. Было обращено внимание властей на то, что избирательное законодательство неадекватно по отношению к одной из категорий граждан. С небольшим опозданием, 29 апреля 2008 года и Комиссия против расизма и нетерпимости предала огласке отчет, разработанный в декабре 2007 года, выразив свою озабоченность в связи с поправками, внесенными в Закон о гражданстве РМ.

Более того, 18 ноября 2008 года ЕСПЧ по запросу, поданному Генеральным мэром столицы, Дорином Киртоакэ, и муниципальным советником Александром Тэнасе, установил, что ограничения, внесенные в Закон о гражданстве, являются дискриминирующими и ограничивают права и свободы человека. Суд отметил, что Молдова является единственной страной Совета Европы, которая, несмотря на то, что позволяет множественное гражданство, запрещает лицам, обладающим им, быть избранными на государственные посты. Это удивительно, в частности, потому что в 2002 и 2003 годах Правительство разрешило множественное гражданство, не оговорив возможные ограничения, налагаемые на политические права.

Одним из самых обсуждаемых аспектов предыдущей избирательной кампании был способ ведения списков избирателей. Власти пытаются разработать механизм составления и проверки списков. Концепция Государственной автоматизированной информационной системы „Выборы” предоставляет необходимую базу для формирования Регистра избирателей в электронном формате. Информатизация и безопасность процесса должны сопровождаться соответствующей образовательной подготовкой и техническим оборудованием, а осуществляемая деятельность могущей быть проверенной. Первые испытания были проведены на нескольких избирательных участках в рамках местных выборов, проводимых в 2007 году, однако по причине отсутствия финансовых ресурсов, система не будет использована в рамках парламентских выборов в 2009 году.

В период, на который мы ссылаемся, в Молдове всеобщие местные выборы проводились 2 раза, в июне 2007 года и в марте 2008 года при избрании На-

родного Собрания АТО Гагаузия. Также, в декабре 2007 года и в марте 2008 года, в целях проведения парламентских и, соответственно, президентских выборов, Российская Федерация впервые открыла множество избирательных участков в приднестровском регионе, проигнорировав мнение конституционных властей Молдовы, общественное мнение и нормы международного права.

В 2007 и 2008 годах власти Республики Молдова не добились положительных результатов в разрешении основных проблем, с которыми сталкивается электорат, постоянно затрагиваемых гражданским обществом и международными экспертами. В первую очередь, речь идет о пленарном гарантировании исполнения права голоса, проблеме, которой продолжают уделять недостаточное внимание в Молдове. Самой серьезной проблемой в данном контексте является тот факт, что не были найдены и приняты адекватные решения для участия в голосовании граждан, проживающих в левобережье Днестра, выехавших на заработки за границу, а также, некоторых специальных категорий лиц (например, слепым не обеспечена тайна голосования, хотя Promo-Lex неоднократно указывал на эти проблемы в своих предыдущих отчетах).

7.1. Всеобщие местные выборы

3 и 17 июня 2007 года в Молдове прошли всеобщие местные выборы. В общем, они имеют большую важность для будущих парламентских выборов, поэтому политическая борьба на местных выборах довольно жесткая. Ситуация о применении принципа местной автономии не претерпела больших изменений или положительной эволюции ни в 2007, ни в 2008 годах. Национальный и международные наблюдатели, которые проводили мониторинг избирательной кампании, выборов и постэлекторальной ситуации, установили практически те же главные проблемы, которые стали обычными для Молдовы после 2001 года. Более того, эксперты ОБСЕ/ ODIHR и Конгресса Местных и Региональных Властей Совета Европы выразили свое сожаление по поводу повторяющихся проблем и не принятия властями РМ, данных ранее рекомендаций об улучшении ситуации в области электорального процесса. Так, по их мнению, выборы, прошедшие 17 июня 2007 года не могут быть признаны полностью свободными и правильными.

При проведении местных выборов продолжилась практика использования административных ресурсов, вовлечения правоохранительных органов, запугивания конкурентов, др. Одновременно, несмотря на то, что число нарушений было высоким, в реальности избирательными органами было зарегистрировано мало жалоб.

Ситуация, отраженная в отчетах Ассоциации Promo-Lex за 2005 и 2006 года о несоответствующем, установленном требованиям, поведении центральных

органов власти по сравнению с местными органами, не претерпела изменений к лучшему. В некоторых населенных пунктах, где были избраны кандидаты от оппозиции, ситуация осталась напряженной. Центральные органы власти в большинстве своем предоставляли помощь местным публичным органам власти в зависимости от их партийной принадлежности, а в Кишиневе вновь набирает ход холодная война.

Доступ к средствам массовой информации не был равным для всех электоральных конкурентов. Правящая партия монополизировала доступ к общественному телерадиовещанию и прессе, подверженной мониторингу, не только с количественной точки зрения, но и географической. Положения Регламента по освещению избирательной кампании в СМИ, принятого ЦИК, носили чрезмерный и запретительный характер, что воспрепятствовало свободному обмену мнениями и мыслями между конкурентами. В предвыборный период и в начале избирательной кампании, СМИ были запуганы изматывающими действиями и злоупотреблениями.

Условия проведения избирательной кампании не были равными для всех электоральных конкурентов. Регламент о порядке размещения предвыборной агитации был нарушен КПРМ, в дальнейшем эта практика была перенята большинством электоральных конкурентов. Сохранилась практика скрытого финансирования избирательной кампании, а некоторые электоральные конкуренты использовали инструменты по дезинформации общественности и очернения противников. Исходя из этого, Коалиция 2007 пришла к выводу, что в большей части, местные выборы прошли в условиях, не отвечающим международным критериям о свободе и правильности.

Начиная с 2001 года отношения между центральными органами власти и местными столичными (муниципий Кишинев) органами власти, за некоторыми исключениями, полностью испортились. Как на всеобщих местных выборах 2003 года, так и на выборах 2007 года, выиграли представители оппозиции. Тем не менее, в период с апреля 2005 по июнь 2007 года, должность исполняющего обязанности Генерального мэра муниципия Кишинев занимали лица лояльные к правящей партии или их представители. В этот период нападки в адрес Примэрии Кишинева, а также отношения между Правительством и Президентом, с одной стороны, и исполняющим обязанности Генерального Мэра, с другой стороны, познали положительную динамику и относительное сотрудничество.

После фиаско КПРМ в Кишиневе 17 июня 2007 года, отношения вновь обострились, возобновилась практика запугивания и стычек с местными избранниками (представителями оппозиции) через некоторые СМИ, возбуждения уголовных и административных дел, вызова в суд или ареста государственных служащих, проведения внезапных и частых финансовых и налоговых проверок, блокирования счетов, прямого подчинения полиции и поставщи-

ков коммунальных услуг центральным властям, отсутствия диалога и отказа от него, финансирования, обусловленного политической принадлежностью и т.д. Таким образом, центральные органы власти постоянно препятствовали При мэрии столицы нормально исполнять свои обязанности, постоянно прибегая к очернению муниципальных органов власти. В первую очередь, очевидным было финансовое давление, муниципальную власть обязали возместить непосильные долги, накопленные на протяжении многих лет. Более того, поведение центральных органов власти в период зимних праздников как в 2007, так и в 2008 годах, стало просто комичным, при поддержке полиции, они воспрепятствовали установлению Рождественской Елки в центре столицы.

Интерпретация центральными органами власти отношений с муниципальной администрацией в призме политической принадлежности серьезно усложняет ситуацию жителей столицы, а наложение на столицу непомерной финансовой нагрузки ведет к снижению уровня жизни населения, и без того низкого, а также качества, предоставляемых услуг.

Буква закона и суть законодательных положений определяющих право местных органов власти на самостоятельное осуществление своих функций в интересах местных коллективов нарушены практикой, которую используют центральные органы власти, а в некоторых случаях и местные органы второго уровня. В этом же контексте, в дальнейшем оппозиция предъявила обоснованные обвинения мажоритарной партии в том, что они предлагают проголосовать за самый несбалансированный бюджет в истории страны, усмотрев самую серьезную проблему в абсолютной централизации бюджетных ресурсов, метод которым руководство страны вносит в жизнь угрозу финансового давления на местные публичные органы власти и их ущемление, после выборов, прошедших в июне 2007 года. Депутат Валериу Косарчук заявил, что согласно проекту Закона о бюджете ассигнования на капитальные вложения, предусмотренные для районов, в которых у руководства стоят представители правящих партий в среднем составляют 4-5 млн. леев, а для тех, которыми руководят представители оппозиции 1,5-2 млн. леев. Другой депутат, Ион Гуцу, заявил по этому поводу, что таким образом предусмотрено финансирование, которое должно принести политические дивиденды коммунистам на предстоящих выборах.

В 1998 году была проведена административно-территориальная реформа РМ, которая предусматривала широкое местное самоуправление и способствовала региональному развитию в соответствии с международным опытом и принципами. В 2002 году, сразу после принятия власти Коммунистической Партией, РМ вернулась к старой административно-территориальной структуре, критически рассмотренной общественностью и европейскими организациями. По нашему мнению, актуальные проблемы местных пу-

бличных органов власти являются закономерным последствием возврата к советской системе административно-территориальной организации.

В 2007 году предвыборная борьба сопровождалась давлением, протестами и даже прямыми злоупотреблениями, как в столице, так и в регионах. В качестве наглядного примера можно привести выборы в Резинский Районный Совет, которые были выиграны оппозицией. В результате, местные представители КПРМ бойкотировали избрание председателя районного совета, тем самым были инициированы повторные выборы. Для того, чтобы выиграть выборы КПРМ, не гнушаясь прибегала к различным манипуляциям и уловкам, игнорируя интересы общественности.

Накануне выборов Резинский район посетил Президент РМ (лидер КПРМ), премьер-министр, многочисленные министры и депутаты коммунисты, которые, владея большинством мест в Парламенте, перенесли пленарное заседание законодательного органа для того, чтобы провести агитацию в пользу собственного политического формирования. Использование административных ресурсов и других средств (рабочие визиты чиновников, СМИ и др.), а также некоторой незаконной практики на этот раз обеспечили победу КПРМ в повторных выборах в Резине (18 мандатов из 33).

После первого тура местных выборов от 3 июня 2007 года, в селе Буцень Хынчештского района был избран примаром представитель АНМ. По ходатайству кандидата от КПРМ судебная инстанция приняла решение о проведении повторных выборов, которая ссылаясь на множественные нарушения во время выборов. Решение судебной инстанции вызвало недовольство избирателей, которые организовали акцию протеста, перекрыв трассу Кишинев-Хынчешть. Они согласились прекратить протест и провести повторные выборы при условии сохранения в избирательной кампании кандидата от АНМ. Изначально, его кандидатура была принята, однако впоследствии ВСП вынесла определение об её исключении из предвыборной гонки. В силу данного определения, ЦИК на нескольких заседаниях не успела принять решения, что определило проведение 15 июля 2007 года повторных выборов с участием всех кандидатов, включая исключенного определением ВСП, который, однако, опять получил большинство голосов. Но, игнорирование определения ВСП обусловило принятие судебными инстанциями решения о повторе выборов (без участия кандидата от АНМ). Судебное решение возмутило избирателей, которые устроили беспорядки в суде. В качестве протеста жители с. Буцень бойкотировали процесс голосования на повторных выборах от 14 октября 2007 года, а новое намерение проведения повторных выборов 16 декабря привело насильственным действиям между сторонниками этих двух политических формирований. В тот же день окружная избирательная комиссия Буцень сняла с себя полномочия, а её председатель заявил, что недовольство населения яростно возросло из-за действий предпринятых работниками Прокуратуры Хынчешть, которые в

период 13-15 декабря 2007 года, пригласили в прокуратуру многих жителей, включая членов Комиссии, попросив их подписать определенные документы и отказав в выдаче их копий, под предлогом указания сверху. События достигли своего апогея 15 декабря 2007 года, когда были дислоцированы силы МВД свыше 400 человек, пытающихся запугать членов Комиссии во время процедуры подсчета бюллетеней, др. После формирования новой местной избирательной комиссии и замены кандидатуры от АМН, 2 марта 2008 года, были проведены новые выборы, в которых приняло участие 2 кандидата, выборы были признаны состоявшимися, а должность примара все равно занял представитель оппозиции.

4 августа 2007 года, по прошествию несколько недель после вхождения в должность, примар с. Дрэсличень, района Криулень, Андрей Бузу, был убит, его тело было обнаружено в одном из колодцев. Родственники примара утверждали, что он получил несколько анонимных записок с угрозами, так как намеревался предать огласке все беззакония, хищения и фальсификации обнаруженные в примэрии. Полиция Криулень сразу установила, что о самоубийстве не может идти и речи, это было предумышленной убийство. В дальнейшем, как ХДНП (членом, которой являлся Алексей Бузу), так и другие политические формирования потребовали информацию о расследовании данного дела.

Все же, 17.02.2009 Генеральная Прокуратура сообщила Ассоциации Promo-Lex прекращении уголовного дела по причине отсутствия состава преступления: В рамках уголовного расследования было установлено, что смерть примара Андрея Бузу наступила в результате самоубийства, обусловленного специфическим психологическим состоянием, огромной служебной ответственностью, депрессией, сильными душевными переживаниями и не имеет никакой связи с насильственными действиями третьих лиц. В этом же контексте, необходимо отметить, что в рамках уголовного расследования не было установлено ни одного факта, того что самоубийство было обусловлено преследованием, клеветой или оскорблениями со стороны других лиц.

7.2. Приднестровский регион

Для настоящего исследования существенны условия, в которых проходили местные выборы в с. Коржова Дубоссарского района. По сравнению с избирательной кампанией, открытием избирательных участков и, собственно говоря, процессом голосования в Приднестровье на парламентских и президентских выборах в России, местные выборы в с. Коржова отчетливо выявили вызывающее и неправомерное поведение Тираспольской администрации по отношению к конституционному режиму и населению Республики Молдова. Тираспольская администрация относит село Коржова к пригороду г. Дубоссары (контролируемого сепаратистским режимом), соответственно,

против воли населения и конституционной местной власти, Тирасполь претендует на свое право на данный населенный пункт, находящийся под конституционной юрисдикцией, и не признает местные органы управления.

13 мая 2007 года вооруженные группы милиционеров и гражданских лиц арестовали примара села Коржова Валериу Мицул, освобожденного от должности, так как он был выдвинут в качестве кандидата и советника Дубоссарского района Юрия Коцофан. Их допрашивали в течение 4 часов. Милиционеры мотивировали задержание тем, что в этот день примар должен был провести собрание, на котором собирался отчитаться перед своими избирателями. Вдобавок, Валериу Мицу, избранный примаром в 2003 году, выставлял свою кандидатуру на второй срок. Ему сообщили, что он не имеет право вывешивать никаких объявлений на территории села, находящегося (по мнению Дубоссарской администрации) под юрисдикцией Тираспольского режима. Также, ему запретили организацию в населенном пункте каких-либо культурного характера мероприятий, а конституционные власти и миротворческие силы были не в силах обеспечить соблюдение прав человека.

Советник Коцофан был допрошен отдельно и подвергнут унижениям. По мнению советника, данные действия влекут своей целью назначение на должность примара другой кандидатуры, которая поддерживает Тираспольский режим и чьи муж, дочь и зять, работают в отделении милиции г. Дубоссары.

Местные выборы от 3 и 17 июня 2007 года в Коржова были обозначены инцидентами и перебранками между конституционными силами полиции и военизированными структурами Тираспольского режима, которые напали на избирательный участок и заняли его. Располагая ограниченными силами, полиция не успела обеспечить проведение выборов и безопасность избирателей. Сотрудники милиции, сконцентрированные в большом количестве (привезенные на специальных автобусах из Тирасполя, Рыбницы и Каменки), арестовали и угрожали смертью представителям местных публичных органов власти, а также избирателям, которые настаивали на исполнении своего конституционного права. Выборы, прошедшие в Коржова, 3 июня были объявлены недействительными, так как только около 100 жителей успело проголосовать. Приднестровская милиция массово распоясалась в селе и запретила доступ жителей на избирательный участок. До проведения второго тура голосования, Миссия ОБСЕ попросила власти РМ обеспечить нормальное проведение выборов в Коржова: избирателям необходимо предоставить возможность беспрепятственно реализовать право голоса, а лица, замешанные в событиях 3 июня в Коржова, должны быть наказаны во избежание повтора такого рода ситуации.

Вопреки данной рекомендации, в Коржова власти не успели обеспечить нормальное проведение повторных выборов 17 июня 2007 года. Более того, в этот день, избирательный участок № 15/3 был взят штурмом с применением физической силы, с нанесением телесных повреждений. Было повреждено здание, были изъяты списки, бюллетени для голосования, другое имущество и информация. Участок посетили представители ОБСЕ, командующий миротворческими силами и военные наблюдатели. Затем началось сосредоточение сил сепаратистского режима, доступ к избирательному участку был заблокирован. По данным МВД, несмотря на то, что командующий миротворческими силами был сразу проинформирован об обострении ситуации, военные наблюдатели и командование прибыли с 2-х часовым опозданием, затем было созвано внеочередное заседание Объединенной Контрольной Комиссии (органа, который с 1992 года ничего не решает). Акты, вещи и другие, изъятые документы, были использованы сепаратистской администрацией для запугивания и преследования, вовлеченных лиц, и жителей села.

Общественность и власти вновь констатировали серьезные проблемы в том, что относится к гарантированию основных прав, включительно избирательных, в приднестровском регионе и зоне безопасности. Тираспольский режим не погнушался использовать любые средства и методы, включительно преступные, для воспрепятствования реализации гражданами своего права демократическим образом избрать местные или центральные органы власти. Российские и приднестровские СМИ, а также Тираспольская администрация по-разному интерпретировали данные события, пытаются манипулировать общественным мнением и восхвалять российских миротворцев, которые якобы разняли стороны.

В 2007 и 2008 годах продолжились, с одной стороны, запугивания и преследования в рамках выборов, организованных конституционными властями, с другой стороны, поощрение жителей с. Коржова участвовать в выборах, проводимых администрацией региона.

Все последующие попытки властей РМ и других международных организаций прийти к некоему решению претерпели неудачу. Это происшествие генерировало множество проблем правового порядка, так как согласно национальному законодательству, мандат местных избранников может быть продлен только в случае войны или катастрофы. В итоге, конституционные власти отказались от идеи проведения выборов в с. Коржова, по одному из чрезвычайных органических законов, мандат местного Совета и Примара при исполнении был продлен.

Отчеты за 2005 и 2006 года, разработанные Ассоциацией Promo-Lex выявляют серьезные проблемы в отношении соблюдения и реализации избирательного права в РМ. В большинстве своем, власти не приложили достаточ-

ных усилий для гарантирования всеобщности голосования и обеспечения равных условий для всех граждан с правом голоса на всей территории страны. Так, в парламентских выборах 2009 года, около 400.000 граждан, проживающих в приднестровском регионе, смогут проголосовать только на 10 избирательных участках, открытых для них в близлежащих населенных пунктах, находящихся под контролем конституционных властей. Вот уже 18 лет конституционными властями игнорируются избирательные права приднестровских жителей и нарушаются местной администрацией сепаратистского региона. В парламентских выборах 2005 года проголосовало около 8206 избирателей приднестровского региона из общего числа в 200.000 граждан с правом голоса.

7.3. Выборы в Российскую Думу

Впервые с момента провозглашения независимости РМ, вопреки нормам и принципам международного права, игнорируя несогласие молдавских конституционных властей и общественности, Российская Федерация развернула широкую избирательную кампанию и открыла многочисленные избирательные участки в приднестровском регионе для выборов в российскую Думу. Как при проведении парламентских выборов 2 декабря 2007 года, так и президентских 2 марта 2008 года, российские власти и Тираспольская администрация вели себя вызывающе в отношении властей РМ. Несмотря на то, что российское посольство в Молдове сообщило, что открытие избирательных участков в Приднестровье не изменит позицию России в отношении признания территориальной целостности РМ, на протяжении предвыборной кампании приднестровский регион выглядел, как предместье г. Москвы или анклав Российской Федерации. Из 25 избирательных участков, открытых на территории РМ, 24 находились на территории Приднестровья, а региональная администрация непосредственно была вовлечена в проведение выборов.

В них без обязательного согласия и аккредитации, необходимой в соответствии с положениями законодательства РМ, приняло участие около 350 международных наблюдателей. Последние, однако, не охватили весь избирательный процесс. Мы ссылаемся в первую очередь на избирательную кампанию, развернутую в регионе, и на передвижные урны или передвижные избирательные комиссии, которые обеспечили сбор бюллетеней для голосования на всей территории приднестровского региона. Помимо этого, были зарегистрированы случаи, которые могут быть истолкованы, как подкуп избирателей (не было указано, какие подарки были преподнесены).

По сведениям Посольства Российской Федерации в Республике Молдова, в выборах в декабре 2007 года приняли участие 47731 граждан России, из общего числа в 131.000 с правом голоса, проживающих по обоим берегам

Днестра. За правящую партию Единая Россия проголосовало более 39000 избирателей, то есть 83,8%. Остальные формирования получили менее 5% голосов.

Таким образом, несмотря на то, что выборы в 2007 и 2008 годах прошли незаконно в приднестровском регионе РМ, с грубыми нарушениями избирательного процесса, на результаты парламентских и президентских выборов в России не оказали влияние голоса, полученные в Приднестровье, однако в условиях, в которых разница в счете была бы незначительной, приднестровские голоса могли бы сыграть важную роль.

В 2007 и 2008 годах российские власти продолжили поощрять жителей РМ, в частности, проживающих в приднестровском регионе, в целях получения российского гражданства. Одновременно, вопреки многочисленным обращениям властей РМ и международного сообщества, Российская Федерация игнорирует соблюдение обязательств, ранее взятых на себя, по окончательному и безоговорочному выводу войск и военного арсенала из Приднестровья.

7.4. Выборы в Народное Собрание АТО Гагаузия

Гагаузия - это автономно-территориальное образование с особым статусом как форма самоопределения гагаузов, являющееся составной и неотъемлемой частью Республики Молдова, которое самостоятельно, в пределах своей компетенции, в соответствии с положениями Конституции Республики Молдова, решает вопросы политического, экономического и культурного характера в интересах всего населения (ст. 111 Конституции Р. Молдова).

16 и 30 марта 2008 года были проведены выборы в региональный законодательный орган (Народное Собрание). Согласно экспертам, выборы в Народное Собрание Гагаузии имеют более выраженную специфику в сравнении с национальными парламентскими выборами, что является прямым последствием использования мажоритарной избирательной системы. В гагаузском регионе доверие граждан к политическим партиям намного ниже, чем в целом по стране, здесь партиям доверяют 15-20% респондентов. Региональные политические лидеры объясняют недоверие граждан тем, что законодательство Республики Молдова препятствует регистрации региональных партий.

Интенсивность и характер отношений между региональной администрацией и властями центральной администрации в последние годы носили нестабильный характер. В рамках избирательной кампании 2008 года в контексте гуманитарной помощи, предоставленной Россией, вновь возникла определенная напряженность. Также как и остальные регионы РМ, АТО Гагаузия находится в поисках финансовой самостоятельности. Частичное разрешение

проблемы источников финансирования сопровождалось новой напряженностью в отношениях между местными и центральными властями. 4 марта 2008 года МИД России выразило свое недоумение по поводу действий молдавских властей, которые предложили задержать перевозку гуманитарной помощи в Гагаузию. МИД России заявлял, что планирует выслать в начале марта в связи с тем, что Гагаузия является одним из регионов РМ, пострадавшим от засухи 2007 года, гуманитарную помощь. Однако, изначально согласившись, позднее молдавские власти отозвали свое согласие. Отказ центральных властей объясняется желанием избежать использования гуманитарной помощи в избирательной кампании. По рекомендации национальных наблюдателей и в первом туре голосования Кишиневские власти отказались от распределения гуманитарной помощи, предоставленной Российской Федерацией, гагаузскому региону. Позднее, в промежутке между этими двумя кампаниями, гуманитарная помощь была доставлена в АТО, а исполнительная власть Комрата отослала в адрес Российской Федерации телеграмму с благодарностью. В целом, в рамках региональных выборов, были зарегистрированы те же проблемы, характерные и для национальных выборов¹, самыми частыми были: использование административных ресурсов, некомпетентность электоральных служащих, дискриминация по отношению к электоральным конкурентам, необъективная и недостаточная информированность электората, не обновление избирательных списков, низкая прозрачность финансирования электоральных конкурентов, вовлечение центральных публичных властей, представление документов, удостоверяющих личность, с истекшим сроком действия, недостаточное обеспечение тайны голосования, предвыборная агитация в день выборов и т.д.

Таким образом, считаем, что в период 2007-2008 годов в Молдове было зафиксировано негативное развитие реализации избирательных прав.

Серьезную проблему представляет стойкое политическое и экономическое давление на СМИ и нарушение и в дальнейшем их институциональной независимости и издательской политики. Реорганизация общественного телерадиовещания не привела к положительным результатам. В аспекте свободы СМИ, доступа к информации и объективного отражения хода выборов ситуация в Молдове продолжает вызывать озабоченность.

В период избирательной кампании активно проявляют себя многие специализированные организации, реализуя себя в рамках Коалиции за Свобод-

1 До сведения наблюдателей LADOM было доведено, что в избирательной кампании в некоторых населенных пунктах спонтанно ремонтировались дороги и подъездные пути. Молдавские ведомости провели расследование в отношении финансирования из государственного бюджета Р.Молдова ремонта некоторых местных дорог, предположив, что это было сделано в предвыборных целях. В своей статье «Еще раз о выборах методах, примененных в Гагаузии» приводится указание премьер-министра (№ 0913-223 от 20.02.2008, адресованное Министерству Транспорта и Дорожного Хозяйства) в соответствии с которым по просьбе некоторых депутатов Народного Собрания АТО Гагаузия были ассигнованы финансовые средства на ремонт в белом варианте 18 км местных дорог и улиц в населенных пунктах, которые проголосовали за кандидата, поддерживаемого центральной властью. Отчет № 3 о мониторинге выборов в Народное Собрание Гагаузии, LADOM, 31 марта 2008 года.

ные и Правильные Выборы. Гражданское общество продвигает программы по гражданскому и электоральному воспитанию, акцентируя их эффективность и облегчая информирование и воспитание избирателей. Эта деятельность должна поддерживаться СМИ, в частности общественным телерадиовещанием.

Несмотря на это, участие в избирательном процессе оценивается гражданами, как не имеющее важности. Они не верят, что их голос может решительно повлиять на политическую ситуацию в обществе. Отсюда вывод, что молдавскому обществу еще не присущи характеристики консолидированной демократии.

7.5. 2009 год, Предвыборная ситуация

В 2007 и 2008 годах было отмечено множество проблем электорального характера, власти не предприняли конкретных мер по устранению недостатков. Так, были проигнорированы, как беспокойства, так и рекомендации национальных и международных наблюдателей (Венецианская Комиссия, Совет Европы и др.). Это заключение проистекает из того, что лица, нарушившие законодательство и права электоральных конкурентов или избирателей в рамках предыдущих выборов и избирательных кампаний, не были наказаны. По крайней мере, такого рода случаи не были доведены до сведения общественности. Данная ситуация сохраняется и в преддверии парламентских выборов 2009 года.

Однако, было отмечено и положительное развитие, это открытый и конструктивный диалог между ЦИК и гражданским обществом (подготовка потенциальных электоральных служащих, информирование и воспитание избирателей, усиление деятельности политических партий), большинство указанных недостатков сохранились до конца 2008 года.

Отсутствие прозрачности в отношении вероятной даты парламентских выборов, подрыв демократии и местного самоуправления, несоблюдение Деонтологического кодекса журналиста, неравные условия для некоторых потенциальных электоральных документов, одни из самых серьезных негативных аспектов, отмеченных в предвыборный период. СМИ, в частности публичные, не обеспечивают выражение разных точек зрения, а их деятельность ставится под угрозу отсутствием эффективности и пристрастным отношением, что не вписывается в Деонтологический кодекс. Зависимость и пристрастность характерны и для региональных СМИ, а непорядочность в подаче информации и несоблюдение плюрализма мнений лишают граждан права доступа к правдивой и безошибочной информации. Эти недостатки оказывают негативное влияние на исполнение права на информацию и свободу выражения мнения.

Одновременно, власти продолжают неадекватно подходить к частным периодическим изданиям и телерадиоканалам. В конце 2008 года телевизионный канал PRO TV, признанный общественностью, как источник объективной информации, был подвержен нападкам и официально предупрежден КСТР, что им не будет продлена лицензия на вещание. Вследствие имеющих место протестов, КСТР объявил мораторий на частоту вещания канала PRO TV до окончания парламентских выборов. Описанные действия могут быть расценены, как предупреждение всем телерадиовещательным каналам Молдовы.

АББРЕВИАТУРА

- РМ** – Республика Молдова
- ЦИК** – Центральная Избирательная Комиссия
- МВД** – Министерство Внутренних Дел РМ
- ГП** – Генеральная Прокуратура РМ
- КСТР** – Координационный Совет по телевидению и радио
- СЕ** – Совет Европы
- ОБСЕ** – Организация по Безопасности и Сотрудничеству в Европе
- МИД РФ** – Министерство Иностранных Дел Российской Федерации

В 2007 и 2008 годах правительственная политика по реформированию системы защиты ребенка познала некоторые положительные аспекты. Было сформировано Министерство Социальной Защиты, Семьи и Ребенка (МСЗСР), центральный орган власти, наделенный основными функциональными полномочиями в области защиты ребенка¹. Ускорился процесс создания и мобилизации социальной помощи, было разработано и принято 18 нормативных актов в данной области. Несмотря на то, что эти усилия были положительно восприняты международными экспертами, они рекомендуют государству выделить существенные финансовые ресурсы в целях изменения и внедрения законодательства в области: эксплуатации детского труда, подростковой преступности, предупреждения насилия, воздействия и торговли детьми, распространения ВИЧ/СПИД, обучения детей и обеспечение доступа к образованию. Также, эксперты обращают внимание на необходимость разработки и внедрения жизнеспособного механизма учета и сбора данных в отношении положения детей на уровне местного публично-го управления, который позволит предотвратить нарушения прав ребенка и выявить проблемы, с которыми сталкивается ребенок.

В условиях глобальных проблем, с которыми сталкивается население РМ, приветствуется создание института Парламентского Адвоката по защите прав ребенка, который осуществляет свои полномочия в целях гарантирования соблюдения конституционных прав и свобод ребенка.

Положение детей остается тревожной, в частности, в приднестровском регионе РМ. Конституционные власти не приложили достаточных усилий, чтобы заставить сепаратистский режим соблюдать права человека, включительно ребенка. Внедрение положений Конвенции о правах ребенка, а также иных актов неисполнимо в данном регионе. Несмотря на то, что здесь действуют, так называемые, министерства образования, здравоохранения и социальной защиты, районные отделения по делам несовершеннолетних, они не могут выдержать социальных требований и требований по защите

¹ Решения Правительства нр. 52 от 18.01.2007

детей. Ни конституционные власти не предоставили поддержку, а правоохранительные органы отказываются от вовлечения в дела по нарушению прав несовершеннолетних. Только специализированные НПО при поддержке организаций-доноров предоставили социальные услуги и помощь детям из социально незащищенных семей.

8.1. Соблюдение равенства в правах детей

Согласно закону, дети равны в правах независимо от расы, национальности, этнического происхождения, языка, религии, пола, взглядов, имущественного положения или социального происхождения².

В общем, принцип недискриминации в РМ соблюдается. Тем не менее, исследование³, проведенное Центром информирования и документирования по правам ребенка РМ, показывает, что дети, проживающие в восточном регионе, дискриминированы по сравнению с детьми, проживающими в других регионах, в реализации прав на объединение и обучение на родном языке. Они обязаны обучаться на русском языке или писать на кириллице. За исследуемый период ситуация в отношении соблюдения права на образование не изменилась.

В последние годы Тираспольский режим ориентировал свою пропагандистскую деятельность на манипулирование детьми посредством действий недопустимых для цивилизованного образовательного процесса. Так, PROMOLEX зафиксировала случай, когда дети в одном из детских садов региона по случаю праздника получали сладости в обмен на декламацию антидемократических и антиконституционных лозунгов. Робкие протесты родителей были проигнорированы воспитателями.

Некоторые дети утверждали, что были дискриминированы по причине религиозных взглядов. Факт, подтверждающийся тем, что в школах был введен обязательный курс религии, на котором дети других конфессий отказываются присутствовать.

По мнению некоторых международных экспертов, национальное законодательство ясно не гарантирует равные права детям с ограниченными возможностями, как предусматривает ст. 12 ч.1 Конвенции о правах ребенка.

По сведениям Организации поддержки детей с ограниченными физическими возможностями и конвульсивным синдромом (ASCSC), в РМ свыше 170 тыс. детей с ограниченными физическими возможностями и их число постоянно растет. Они не охвачены школьным обучением, так как нет специальных кадров, которые могли бы заняться их образованием. В муниципии

² Закон нр. 338 о правах человека от 15.12.1994

³ Отчет детей о соблюдении Конвенций по правам ребенка, Кишинев, 2008

Кишинев действуют всего четыре организации и несколько специализированных центров по подготовке и обучению детей с ограниченными возможностями. Примером в данном случае может послужить случай одной из учениц г. Каменка, страдающей синдромом Дауна, которую исключили из школы. Директор школы мотивировал свое решение тем, что „её место не в школе”. Девочка была принята в лицей села Сэнэтэука и вынуждена ежедневно преодолевать расстояние в несколько километров и проходить процедуру „контрольных постов”⁴.

8.2. Запрет насилия и пресечение торговли детьми

Ребенок имеет право на защиту от насилия, включительно от телесных наказаний со стороны родителей или лиц, их заменяющих.

Положительно восприняты изменения законодательства в области насилия над детьми. Так, 15.07.2008 был опубликован Закон о внесении изменений и дополнений в Семейный Кодекс, в соответствие с которым запрещается применение телесных наказаний по отношению к детям, ребенок имеет право самостоятельно обратиться в органы опеки и попечительства или судебную инстанцию в случае насилия и применения по отношению к нему телесных наказаний родителями или иными лицами. Закон разделяет понятие насилие и применение телесного наказания по отношению к ребенку. Положительно оценен и Закон о предупреждении и пресечении с насилием в семье. В соответствии со статьей 15 судебная инстанция в течение 24 часов выносит защитное предписание, применив к агрессору, в зависимости от обстоятельств, определенные меры. До принятия данного закона, жертвы агрессора (например, жена и ребенок) размещались в специальные центры на определенный период времени, а агрессор оставался дома.

Все же Национальный Центр по предупреждению злоупотреблений в отношении детей (СНПАС), отмечает, что в РМ нет четких рычагов, которые облегчили бы мгновенное разрешение случаев злоупотребления в отношении детей. В 2007 году, СНПАС зафиксировал 101 случай злоупотреблений, а в 2008 около 222 случаев злоупотреблений в отношении детей, хотя их число намного больше. Констатируются случаи сексуального насилия, совершенного в отношении детей их родителями. Так, одна несовершеннолетняя девочка была изнасилована в извращенной форме собственным отцом, и это продолжалось в течение двух лет, в то время как её мать находилась за границей. И только в 15 лет она осмелилась рассказать об этом своей учительнице. Учительница обратилась за помощью в СНПАС, который сообщил об этом правоохранительным органам, оказал психологическую и юридическую помощь жертве. Преступник был осужден к 13,5 годам лишения сво-

4 Случай из практики Promo-LEX

боды. Центр регистрирует множество случаев физического насилия и пренебрежения к детям в их семьях. Так, во время оказания психологической помощи у двоих детей в возрасте 8 лет на теле были обнаружены следы ран и шрамы от сигаретных ожогов, а также от ударов металлическим прутом. Дети не различали цвета, не знали дней недели, не умели считать и распознавать предметы. Их мамы сообщили, что к детям применялись физическое и моральное наказания в воспитательных целях.

Предупреждение и пресечение торговли детьми, защита и помощь ребенку жертве торговли людьми должно представлять для РМ первоочередную задачу⁵.

Согласно сведениям, опубликованным Генеральной Прокуратурой, в 2007 году правоохранительными органами было открыто 48 уголовных дел в отношении торговли детьми, из которых 10 были переданы в суд. В 2008 году было возбуждено 17 уголовных дел в отношении торговли детьми и переданы в суд 4 дела. Наказание в виде лишения свободы было применено по отношению к 47 лицам. Согласно информации, сообщенной Центром по борьбе с торговлей людьми, в 2007 году было зарегистрировано 40 случаев торговли детьми, а в 2008 году 31 случай. Согласно этому же источнику, в 2007 году судебными инстанциями было осуждено 7 лиц за торговлю людьми. Власти признали, что торговля людьми представляет собой проблему, но, в целом, положились и в дальнейшем на силы НПО и международных организаций в отношении проведения кампаний по информированию населения и сенсбилизации общественного мнения о тяжести и воздействии данного явления на общество.

8.3. Политика усыновления

Национальное усыновление считается приоритетным. В 2007 году в РМ было усыновлено 353 ребенка. В 2008 году иностранные пары усыновили 66 больных детей из РМ, а 262 ребенка были усыновлены молдавскими семейными парами.

Процедура усыновления регулируется Семейным Кодексом и Гражданско-процессуальным кодексом. В 2008 году МСЗСР разработало проект закона о юридическом статусе усыновления, который был утвержден Правительством, и направлен в Парламент, но так и не был принят. Необходимость такого рода специального закона об усыновлении детей обусловлена отсутствием механизма строго контроля в период усыновления и последующий период; отсутствием определенных запретов при усыновлении и достаточного регулирования процедуры в случае международного усыновления.

⁵ Закон РМ нр. 241-XVI от 20.10.2005 об предотвращению и борьбе с торговлей людьми

Считаем необходимым создание базы данных усыновленных детей. В соответствии с частью 2 ст. 117 Семейного Кодекса, учет детей, которые могут быть усыновлены, ведется органами опеки и попечительства и центральным органом по защите ребенка (МСЗСР). Следует, что учет детей, которые могут быть усыновлены, ведется, как органом опеки и попечительства, который установил отсутствие родительской заботы, так и центральным органом по защите ребенка. Эффективность базы данных на уровне территориального органа опеки и попечительства очень мала. В первую очередь, ограничена возможность размещения ребенка, который может быть усыновлен, на другой территории, кроме той, находящейся в радиусе действия органов опеки и попечительства, и, во вторую очередь, если ребенок был передан другому учреждению или лицу, орган опеки и попечительства не имеет реальной возможности отслеживать развитие ребенка или изменить форму его размещения. Эксперты считают, что положения ст. 117 Семейного Кодекса противоречат положениям ст. 290 Гражданского Процессуального Кодекса. Процессуальное законодательство предусматривает, что судья выносит определение, по которому производство по делу приостанавливается, до предоставления органом опеки и попечительства документа, подтверждающего наличие сведений об усыновляемом ребенке в государственном банке данных о детях, оставшихся без попечения родителей, а также документов, подтверждающих невозможность передачи ребенка на воспитание в семью граждан РМ или на усыновление родственниками ребенка независимо от гражданства и места жительства этих родственников при усыновлении ребенка гражданами РМ, постоянно проживающими за рубежом, иностранными гражданами или лицами без гражданства, не являющимися родственниками ребенка. Так как в РМ не существует государственной базы данных, очевидно, такого рода документы не могут быть предоставлены судебной инстанции. Таким образом, можно предположить, что заключение о согласии на усыновление не выдается в соответствии с законодательными нормами. В настоящее время, судьи вместо такого рода справок, требуют опубликования сведений о детях, которые могут быть усыновлены, в Официальном Мониторе, возможно полагая, что реализуется база данных на национальном уровне.

Тяжелая ситуация относящиеся к соблюдению прав ребенка при усыновлении побудила законодателей дополнить ст. 205 Уголовного Кодекса четырьмя частями, которые предусматривают уголовную ответственность за посредничество, облегчение или поощрение усыновления ребенка в целях получения прибыли, материальной или иной выгоды, и осуществление принуждения по отношению к родителю, опекуну (попечителю) ребенка в любой форме в целях получения согласия на усыновление или представления недостоверных сведений для получения разрешения на усыновление, учреждения опеки (попечительства), размещения ребенка в специальном учреждении, семье или детском доме семейного типа. Изначально, уголов-

ное законодательство предусматривало наказание только за злоупотребления родителей или иных лиц при усыновлении детей⁶.

В 2007 году имел место единственный случай отказа в национальном усыновлении по причине здоровья. Не было зарегистрировано случаев лишения родительских прав родителей усыновителей⁷.

В докладе „Исчезновение новорожденных с целью незаконного усыновления в Европе“, составленного швейцарским парламентарием Рут-Габриелой Вермот-Мангольд во время визита в Республику Молдова и Украину, эксперт обнаружил случаи незаконного усыновления новорожденных и объявления в прессе, в которых молодым беременным, но незамужним женщинам предлагалось продать своих детей за 3000 долларов США. Докладчик обнаружила, что много младенцев было объявлено врачами родильных домов умершими во время родов. Их мамы не обратились в компетентные органы с целью проведения расследования об установлении причин смерти. Все же, парламентарий считает, что факты смертей новорожденных у матерей-одиночек могли способствовать усыновлению детей по заказу, а явление незаконного усыновления имеет место по причине отсутствия строго контроля над правилами усыновления. В этой связи 24 января 2008 году ПАСЕ порекомендовала Республике Молдова содействовать международным правилам усыновления детей⁸.

8.4. Институционализация детей группы риска

Дети, которые временно или постоянно лишены семейной среды или, которые в их же интересах, не могут быть оставлены в этой среде, пользуются специальной защитой и помощью государства.

В 2008 году в РМ действовало 100 социальных центров, оказывающих услуги 5633 детям. Во всех районах были созданы Комиссии по защите ребенка, находящегося в затруднительном положении, задачей которых является повышение качества процесса реформирования резидентской системы и предупреждения помещения ребенка в интернатные заведения. 20.08.2007 была принята Национальная Стратегия в области действий сообщества по поддержке детей, находящихся в затруднительном положении на 2007-2009 годы. В 2008 году было рассмотрено 829 дел, из которых 539 дел по предупреждению институционализации, 110 дел по институционализации и в 80 случаях были применены другие формы защиты. Действовало 69 детских домов семейного типа, в которые было размещено 283 ребенка, и 59 семей профессиональных патронатных воспитателей, в которых было размещено 75 детей⁹.

6 <http://www.parlament.md/news/plenaryrecords/11.10.2007/en.html>

7 <http://old.azi.md/news?ID=47918>

8 <http://www.info-prim.neo,2008-01-25/07:52/>

9 Отчет о деятельности Министерства Социальной Защиты, Семьи и Ребенка за 2008 год и задачи на 2009 год.

В 2007 на учете Муниципального Управления по защите прав ребенка находилось около 15 тыс. детей, находящихся в затруднительном положении. Из которых 231 ребенок попрошайки и беспризорники, 117 детей употребляют наркотики, алкоголь, токсические вещества, 483 из дезорганизованных семей. В Управлении на учете состоят около 5 тыс. неблагополучных семей, в которых растут около 10 тыс. детей¹⁰.

В Кишиневе действует Центр временного размещения для несовершеннолетних МВД РМ. В 2008 году в Центре было размещено 300 детей, которые бродяжничали на улицах столицы¹¹.

В законодательство были внесены изменения с целью защиты прав и интересов детей, оставшихся без попечения родителей. Так, Закон о внесении изменений в некоторые положения Семейного Кодекса обязывает органы опеки и попечительства защищать ребенка и в случае покидания родителями. Здесь, можно отметить дело С. Друцэ¹², который обратился в судебную инстанцию с иском к своей матери, которая бросила его в детстве. Суд обязал ответчицу выплатить моральный ущерб в размере 160 тыс. леев.

Этим же законом были внесены поправки в ч.3 ст. 112 Семейного Кодекса, которая запрещает другим органам, кроме органов опеки и попечительства, а также физическим и юридическим лицам, деятельность по избранию форм защиты детей, оставшихся без попечения родителей. В старой редакции данное положение запрещало деятельность по выявлению и устройству детей, оставшихся без попечения родителей. Таким образом, предположим, что были приняты во внимание рекомендации Promo-LEX, изложенные в отчете о соблюдении прав человека за 2006 год.

Также, Семейный Кодекс был дополнен ст. 112¹, которая устанавливает необходимые меры по предупреждению разлучения детей с родителями¹³. Так, органы опеки и попечительства обязали организовать работу служб, необходимых для поддержания, восстановления и развития способности ребенка и родителей преодолевать ситуации, которые могут привести к разлучению детей с родителями. Все же, считаем, что государство должно применять преимущественно альтернативные меры институционализации, такие как распределение детей в семьи или отдельным лицам, или детские дома семейного типа, или использовать другие альтернативные формы защиты, основанные на семье, и не прибегать к размещению детей в учреждения, кроме как, к последней мере. Мы считаем, что органы опеки и попечительства должны мгновенно реагировать на случаи детей жертв насилия и предотвратить их возвращение в эти семьи. В данном контексте доказательным является случай несовершеннолетних Койка К. и М. из Гри-

10 <http://www.info-prim.neo>, 2008-02-05/21:38/

11 <http://www.info-prim.neo>, 2008-02-13/06:58/

12 Случай из практики Центра по Правам Ребенка, www.copil.md

13 Статья 121 Семейный Кодекс РМ

гориополя. По окончании школы-интерната и по возвращению домой они жили в помещении без кровати, стола, шкафа, белья, спали и питались в изолированной комнате. Отец несовершеннолетних, который отбыл наказание за убийство жены, и болел туберкулезом, часто употреблял алкоголь и заставлял детей приносить спиртные напитки и сигареты, а затем и употреблять алкоголь. Органы опеки и попечительства не проверили условия, в которых должны были жить дети, и не предприняли необходимых мер предостережения.

В период, на который мы ссылаемся, в РМ не было принято нового Регламента об органах опеки и попечительства. Действующий Регламент от 1972 года был принят Постановлением Совета Министров Молдавской ССР и давно изжил себя.

8.4.1. Репатриация и защита детей, покинутых родителями

07.08.2008 постановлением № 948 был утвержден Регламент о процедуре репатриации детей и взрослых - жертв торговли людьми, незаконных мигрантов, а также детей без сопровождения. Нормативный акт предусматривает предоставление конкретной помощи жертвам и вмешательство государства в такого рода случаи. МСЗСР при поддержке МОМ в РМ и Представительства Швейцарского Фонда „Terre des hommes” организовало 12 миссий по репатриации 44 детей. Все же, центральный орган практически лишен средств реагирования в случаях покидания молдавских детей в иностранных государствах. Это происходит по причине того, что небыли подписаны двусторонние соглашения с другими государствами с целью сотрудничества в области защиты детей. Репатриация покинутых детей имеет место только в рамках совместных проектов, внедряемых с международными организациями.

Также, в РМ отсутствует внутренний механизм возврата детей, проданных за границу, или их незаконной миграции. Изучение одного случая, когда 5 детей, незаконно вывезенных в Италию по просьбе их родителей, находящихся там на работе, не могут быть репатрированы. Итальянские власти связались с уполномоченными органами РМ для инициирования процедуры репатриации, но по причине несовершенного законодательства, молдавские власти не могут репатриировать несовершеннолетних из Италии. Дети смогут быть возвращены в страну только по просьбе родителей, так как власти компетентны действовать только в случае, если дети находятся на содержании и воспитании государства¹⁴.

Социально-экономическая ситуация в стране привела к массовой эмиграции граждан за пределы страны в поисках работы. Одно из исследований, проведенных Генеральной Прокуратурой, показывает, что в 2007 году по

14 <http://old.azi.md/news?ID=50404>

причине выезда родителей за рубеж, около 50 тыс. детей проживали с одним родителем, а 25 тыс. без обоих родителей. 13 тыс. детей в стране учатся в 67 школах-интернатах. 80% из них имеют одного или двух родителей, не имеющих материальной возможности воспитывать и обучать их в семье. Правоохранительные органы обнаружили 1,5 тыс. детей, покинувших семьи и школу. Они бродяжничали, занимались попрошайничеством, употребляли алкогольные напитки и наркотики¹⁵.

Другое исследование, реализованное ЮНИСЕФ показывает, что около 117 тыс. молдавских детей, аффицированы миграцией их родителей за рубеж. У 10% детей, оставшихся без надзора родителей, ухудшилась школьная успеваемость, многие из них не ходят в школу и ведут замкнутый образ жизни. Эксперты МОМ считают, что РМ должна заключить соглашения об упрощении процедуры легализации со странами, в которые молдавские рабочие чаще всего выезжают. Как правило, процедура легализации молдавских граждан в одном из европейских государств занимает 4-6 лет. Очевидно, что соответствующий период негативно влияет на психическое состояние ребенка¹⁶.

10.07.2008 был принят Закон о трудовой миграции, который устанавливает ограничения на эмиграцию в трудовых целях родителей, которые не предоставили документы, подтверждающие постановку на учет несовершеннолетних детей, остающихся в стране. Этими ограничениями преследуется надзор за несовершеннолетними, оставшимися без родителей, и предупреждении случаев покидания детей.

8.5. Подростковая преступность

Согласно статистическим данным, в 2007 году несовершеннолетними было совершено 1278 правонарушений, что на 28,4% меньше, чем за этот же период в 2006 году, когда несовершеннолетними было совершено 1785 правонарушений. Также, уменьшилось число правонарушений, совершенных несовершеннолетними в состоянии алкогольного опьянения, и повторных правонарушений. В 2007 году несовершеннолетние совершили 34 правонарушения в состоянии алкогольного опьянения, что на 24,4% меньше, чем за схожий период предыдущего года, а повторно было совершено 110 правонарушений, на 40,9 % меньше по сравнению с 2006 годом. В 2007 году, органами Прокуратуры было проведено около 200 проверок по соблюдению законодательства о защите прав ребенка и предупреждению подростковой преступности. Как следствие, было выдвинуто 180 требований вмешательства властей для устранения нарушений закона и привлечения к ответственности виновных лиц¹⁷.

15 <http://old.azi.md/news?ID=48598>

16 <http://old.azi.md/news?ID=46959>

17 Отчет о деятельности Генеральной Прокуратуры РМ за 2007 год.

В приднестровском регионе доля правонарушений, совершенных несовершеннолетними, постоянно растет. Так, в 2008 году несовершеннолетними было совершено 6 убийств, 8 изнасилований, 6 хулиганских действий, 70 краж и 50 случаев, употребления наркотических веществ¹⁸.

Уголовное судопроизводство предусматривает обязательное привлечение прокурора, психолога и педагога в уголовном расследовании по делам несовершеннолетних. В 2008 году в расследовании уголовных дел может принимать участие медиатор¹⁹. Вовлечение данных специалистов в следственную деятельность и судебное рассмотрение уголовных дел способствует реализации процессуальных прав сторон. Все же, законодательство ограничивает общение психолога с ребенком – жертвой или правонарушителем. В рамках следствия используется роль психолога и педагога только в качестве помощи, а не вовлечения. Многие прокуроры, следователи и судьи не обладают тактом, необходимым при опрашивании ребенка-жертвы. Вопросы, формулируются специально в агрессивной форме с устрашающим подтекстом. Поэтому, рекомендуется, чтобы в рамках уголовного следствия, допрос велся психологом при присутствии прокурора и полицейского. Для опроса несовершеннолетних необходимо использование специального помещения, оснащенного записывающим оборудованием.

В предыдущем отчете²⁰, Ассоциация Promo-LEX указала на необходимость создания инстанций, специализированных на рассмотрении дел, в которых затрагиваются интересы несовершеннолетних. Такого рода инстанции не были созданы, возможно, потому что это требует существенных затрат и не приносит моментальной пользы государству.

Конституционные власти никак не вмешиваются в процесс охраны и защиты прав ребенка в приднестровском регионе. Ассоциация Promo-LEX зарегистрировала случаи жестокого обращения со стороны органов милиции с несовершеннолетними правонарушителями. Красноречивым является дело несовершеннолетнего З.Ф., который в течение 12 месяцев содержался в предварительном заключении, а впоследствии был осужден к 4 годам лишения свободы. Несовершеннолетний был обвинен в краже *продуктов и 30 рублей* у лица, который не заплатил ему за работу. Следователь предложил ему явку с повинной потому что, если *„его посадят, он все равно подпадет под амнистию“*. Суд Тирасполя осудил его только на основании явки с повинной и заявления пострадавшей стороны. Ему не была предоставлена помощь психолога или педагога, судья не предоставил ему слова для выдвижения аргументов в свою защиту, а его родители были удалены из зала суда.

18 <http://olvia.idknet.com/ol218-02-09.htm>

19 Закон нр.134-XVI от 14.06.2007 о медиации, в силе от 01.07.2008

20 <http://www.promolex.md/index.php?module=publications>

Несмотря на то, что местное законодательство²¹ предусматривает и иные формы наказания за кражу имущества, суд применил максимальное наказание. З. был помещен в исправительное учреждение для несовершеннолетних, где условия удручающие. Несовершеннолетний содержался в темной и сырой камере вместе с остальными 10 заключенными, осужденными за особо тяжкие преступления. Promo-LEX, от имени несовершеннолетнего обратилась в Генеральную Прокуратуру РМ, Министерство Внутренних Дел РМ, Службу Информации и Безопасности и Центр по Правам Человека, с требованием о защите прав несовершеннолетнего З.Ф.; об установлении лиц, виновных в нарушении прав этого ребенка; о возбуждении уголовных дел. В короткое время, нам было сообщено, что: *„в сложившейся с 1992 года политической ситуации и по настоящий момент, органы Прокуратуры РМ лишены возможности вмешательства, при необходимости, с целью защиты прав и свобод жителей данного региона“.*

Promo-LEX установила случаи, когда дети из неблагополучных семей региона были принуждены к явке с повинной за убийства, кражи, грабеж или хулиганство, к которым, на самом деле не имели никакого отношения. В случае неповиновения возбуждаются уголовные и административные дела за различные правонарушения. Так, в 2008 году матери 2 несовершеннолетних обратились за правовой помощью к юристам Promo-LEX в связи со злоупотреблениями местной милиции по отношению к их детям. В течение 2 лет, несовершеннолетние содержались в предварительном заключении, подвергались жестокому обращению и устрашению. От них добивались признания в совершении преднамеренного и особо жестокого убийства. В качестве прямых доказательств послужили показания нескольких бродяг. Под давлением милиционеров несовершеннолетние подписали признательные показания. Сегодня, родители ребят пытаются восстановить реальную картину обстоятельств убийства, чтобы доказать невиновность своих детей. В то же время, 70 семей из с. Лунга подписали коллективное письмо, адресованное прокурору пмр, в котором изобличили незаконные действия милиционеров в данном населенном пункте. Прокуратура Тирасполя постановила освободить несовершеннолетних и расследование случая. Через некоторое время один из несовершеннолетних был осужден „судом Дубосар“ к 8 годам лишения свободы за другое предполагаемое преступление. После оглашения приговора, прокурор сказал матери несовершеннолетнего, что это возмездие за жалобу прокурору. Второй несовершеннолетний сбежал за пределы РМ, а местные органы объявили его в розыск.

21 Статья 154. Кража 1. Кража, то есть тайное хищение чужого имущества, - наказывается штрафом в размере до 2000 (двух тысяч) расчетных уровней минимальной заработной платы либо обязательными работами на срок от 180 (ста восьмидесяти) до 240 (двухсот сорока) часов, либо исправительными работами на срок от 1 (одного) года до 2 (двух) лет, либо арестом на срок от 4 (четырех) до 6 (шести) месяцев, либо лишением свободы на срок до 3 (трех) лет.19 <http://www.jurnal.md/article/9081/>

В РМ все граждане равны перед законом и властями независимо от расы, национальности, этнического происхождения, языка, религии, пола, и др.¹ Фундаментальный принцип равенства в правах предоставляет гражданам разных полов равные возможности в политической, экономической, социальной, культурной или других сферах жизни. Женщинам гарантируется право занимать любую государственную должность или рабочее место, иметь социальный статус наравне с мужчинами. Закон запрещает дискриминацию по половому признаку и обеспечивает равенство между женщиной и женщиной, а также защищает жертву торговли людьми и домашнего насилия.

В 2007 и 2008 годах были приняты нормативные акты, разработаны национальные планы и стратегии в данной области, но, несмотря на это, существует ряд недостатков и пробелов в праве. Эксперты отметили, что это было определено, как неэффективностью политики Правительства обеспечить жизнеспособное применение нормативных актов, так и отсутствием конкретных институционных рамок по предупреждению и оказанию помощи жертвам торговли людьми. Другим фактором, которым не стоит пренебрегать, является дезинформация и пассивность общества в данной проблеме. За данный период не было установлено уголовного и административного наказания за сексуальное домогательство и насилие в семье. Как следствие, женщины остаются без эффективной защиты против актов насилия.

9.1. Соблюдение равенства полов

В РМ мужчины и женщины пользуются равными правами и свободами, им также гарантированы равные шансы для их исполнения².

В 2007-2008 годах не было внесено существенных поправок в законодательство по данному вопросу. Правовые отношения в области равенства в

1 Статья 43 (2) Конституция РМ

2 Закон нр. 5-XVI от 09.02.2006, статья 5, о равенстве между мужчинами и женщинами

правах женщин и мужчин регулируются Конституцией РМ и Законом об обеспечении равенства шансов для женщин и мужчин. Политика Правительства о внедрении закона отмечена в Национальном Плана "Продвижение равенства полов в обществе на 2006-2009 годы". Молдова присоединилась к Дополнительному протоколу к Конвенции о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин.

После года мониторинга внедрения Закона об обеспечении равенства шансов для женщин и мужчин, НПО „Gender-Centru”³ установила, что вопреки определенному прогрессу в области равенства шансов между женщинами и мужчинами продолжает существовать значительная разница в различных областях.

В общем, женщины не занимают важных государственных должностей и постов. Так, на 1.01.2007 число женщин-депутатов в парламенте составляло 21,7%, в Правительстве только одна женщина была министром из общего числа, составляющего 15 постов, одна женщина заместитель премьер-министра и 2 зам. министра, одна председатель района и 157 женщин примаров⁴. Число женщин, занимающих ответственные должности в учреждениях, находящихся за рубежом, остается незначительным. Устоявшейся практикой является привлечение женщин на государственные должности в качестве секретарей местных советов, примэрий или на другие незначительные должности.

Закон обязует партии и другие социально-политические организации содействовать обеспечению равенства полов, но не предусматривает квот и наказания. Свобода выбора по данному вопросу остается за членами или руководством партии. За этот период национальное законодательство не было дополнено положениями, которые устанавливали бы специальные меры в целях повышения уровня участия женщин в политической сфере или в сфере принятия решений.

Государство гарантирует равные права и шансы, равный подход к женщине и мужчине при приеме на работу. Работодатель при приеме на работу должен пользоваться методами, обеспечивающими равный доступ женщин и мужчин к труду, включительно подтверждающими действиями. Вопреки положениям закона женщины остаются дискриминированными при приеме на работу, в аспекте условий труда и заработной платы. Согласно статистическим данным женщины зарабатывают на 27,4% меньше, чем мужчины. Сферы, в которых превалирует число женщин, остаются те же: здравоохранение и социальная помощь (79,1%), гостиничное хозяйство и рестораны (75,1%), образование (74,3%) и финансовая сфера (65,7%)⁶. Это

3 Отчет «Мониторинг внедрения Закона о равенстве между мужчинами и женщинами и Национального Плана «Продвижения гендерственного равенства в обществе в период 2006-2009», Кишинев, 2007.

4 www.statistica.md, Гендер Статистика 2007.

демонстрирует, что ситуация не изменилась, женщины продолжают занимать низкооплачиваемые должности.

Они остаются дискриминированными при приеме на работу, так как некоторые работодатели не принимают на работу молодых женщин, только после предоставления документов о гражданском состоянии, а другие работодатели не принимают на работу женщин старше 40 лет. Исследования демонстрируют, что только 17% работодателей ознакомлены с тем фактом, что некоторые их действия расцениваются законом, как дискриминация по половому признаку, 83% ответили отрицательно, и были удивлены тем, что «запрашивание сведений о гражданском состоянии претендентов» по закону является дискриминационным действием. Мы считаем, что посредством отказа в найме на работу беременным женщинам, работодатели преследуют своей целью уход от выплаты пособия при выходе в декретный отпуск или избежание ситуации временного приема на работу другого лица на соответствующую должность. В последнее время широкий размах приобрело размещение в прессе дискриминационных объявлений о трудоустройстве женщин. С этим явлением тяжело бороться, так как на сегодняшний день не существует органа, наделенного обязанностями отслеживания и предупреждения дискриминации по половому признаку в СМИ.

В 2007-2008 годах был выявлен рост числа женщин, зачисленных в учебные заведения, около 51% от общего числа учеников и студентов. Прием в высшие учебные заведения осуществляется на основании личных знаний. Женщины отдают предпочтение ВУзам следующих направлений: образование (72,4%), здравоохранение (70,3%), экономика (62,5%), искусства и кинематография (60,4%) и сельское хозяйство (44,8%). Риск остаться не трудоустроенной и иные социальные факторы побуждают женщин останавливать свой выбор именно на этих сферах. Например, число женщин с высшим образованием равно или превышает число мужчин с высшим образованием, однако число женщин кандидатов наук меньше. В 2007 году научные исследования были проведены только 41 женщиной докторами наук (по сравнению с 230 мужчинами) и 414 женщинами кандидатами наук (по сравнению с 569 мужчинами).

Сексуальное домогательство продолжает оставаться проблемой для РМ. Законодательство не было изменено или дополнено в 2007-2008 годах в отношении запрета сексуального домогательства, не смотря на то, что данное явление приобретает размах. Нет четкого и жизнеспособного механизма, предусматривающего подачу жалобы или бремя доказывания в данных ситуациях.

Согласно исследованию, в РМ чаще всего сексуальному домогательству подвергаются студентки и, работающие женщины. 7 из 10 женщин считают проблему сексуального домогательства достаточно важным вопросом и 8

из 10 считают, что действия сексуального характера отрицательно сказываются на академической успеваемости/профессиональном росте, отношении с коллегами по работе/однокурсниками, с супругом/партнером или на личность.

Число действий сексуального характера обратно пропорционально их тяжести. 4 из 10 студенток заявили, что испытывали на себе непристойные взгляды, 3 из 10 стали мишенью непристойных жестов, 2 из 10 были обняты без позволения или испытали на себе прикосновения с сексуальным подтекстом. 2 из 10 женщин-работниц признали, что к ним были обращены непристойные взгляды, 1 из 10 заявила, что столкнулась с непристойными жестами, несоответствующими прикосновениями, выражениями и шутками сексуального характера или поцелуями без позволения. Тот факт, что женщины-работницы чаще являются жертвами различных форм сексуального домогательства, говорит о том, что профессиональная среда больше университетской является местом, где женщины подвергаются сексуальной агрессии⁵.

9.2. Насилие в семье

Положительно воспринято принятие Закона о предупреждении и пресечении насилия в семье. Нормативный акт устанавливает юридическую и организаторскую базы деятельности по предупреждению и пресечению насилия в семье, органы и учреждения, наделенные соответствующими функциями, механизм выявления и разрешения случаев насилия в семье. Было введено понятие „защитное предписание“, которое позволяет судье применить к агрессору одну из специальных мер по его отделению от жертвы. До принятия закона жертва должна была искать себе убежище, покинув дом и детей.

Несмотря на его вхождение в силу, закон пока остается неприменимым, отсутствует механизм его внедрения. Уголовный Кодекс не был дополнен специальными положениями об ответственности за насилие в семье. Насилие продолжает считаться личным делом, а женщины жертвами, которые проходят лечение, как „женщины с проблемами в семье“. В уголовно-процессуальные нормы не были внесены изменения, определенные ст. 15, указанного Закона. Как следствие, судебный следователь может отказать в выдаче постановления о защите жертвы, такие случаи уже были зарегистрированы⁶.

Согласно исследованию, проведенному Международным Центром „La Strada“, насилие в семье определяется большинством респондентов (63%)

5 <http://www.progen.md/index.php?mod=home&hmod=news&nmod=postbyid&id=75>

6 <http://www.infotag.md/press-releases-ro/565637/>

как физическое, психологическое, словесное, экономическое, духовное или сексуальное воздействие со стороны одного из членов семьи по отношению к другому члену/членам семьи, причиняющее определенный ущерб. Другие участники опроса (27%) воспринимают насилие в семье как физическое воздействие мужчины на женщину, самый высокий показатель приходится на возрастную категорию старше 45 лет. Каждый восьмой в возрасте до 18 лет воспринимает явление насилия в семье, как сексуальное воздействие мужчины по отношению к женщине. Основными причинами насилия в семье выступают алкоголизм, бедность, неудовлетворительные жилищные условия, безработица и низкий уровень воспитания⁷.

Международные эксперты установили, что в РМ каждая третья женщина, как минимум один раз, оказывалась жертвой насилия в семье. Они подвергаются насилию как со стороны нынешних, так и бывших мужей более чем в 73% случаев, а также со стороны отцов в 14% случаев. В большинстве своем женщины разводятся с агрессивными мужьями. Таким образом, 60 % разведенных женщин признались, что были жертвами домашнего насилия, в сравнении с 28 % женщин, находящихся в браке⁸. Встречаются случаи, когда женщины оказывают сопротивление или атакуют агрессора⁹. Будучи незащищенной, женщина прибегает к применению силы для личной защиты и защиты своих детей.

9.3. Торговля женщинами

1.02.2008 вошла в силу Конвенция, принятая Советом Европы о противодействии торговле людьми, РМ стала первой страной ратифицировавшей данную конвенцию. Документ предусматривает для жертв торговли людьми 30-дневный период для восстановления и размышления с возможностью получения временного вида на жительство вне зависимости от решения жертвы сотрудничать с правоохранительными органами, а также обязательное оказание помощи; преследование „клиентов“; запрещает наказание жертв торговли людьми; усиливает международное сотрудничество и создает постоянный механизм отслеживания по внедрению положений Конвенции.

Согласно одному из отчетов Государственного Департамента США, РМ является основным источником торговли женщинами с целью сексуальной эксплуатации и страной транзита в торговле женщинами. 1% из примерно 750000 молдаван, выехавших за рубеж, являются жертвами торговли людьми. Основной артерией транзита в торговле людьми выступает восточный регион страны, над которым власти не имеют юридического контроля. Жен-

7 http://www.lastrada.md/date/statistica/campanii/css_2008.html

8 <http://www.hr.un.md/news/210/07.03.2007>

9 <http://www.flux.md/editii/2008166/articole/4531/>

щины из РМ продаются в различные страны. Равным образом, девушки и молодые женщины, сельского происхождения, продаются в Кишинев¹⁰.

В 2007 году власти инициировали 250 уголовных дел, 60 торговцев людьми были осуждены. По сведениям Генеральной Прокуратуры РМ в 2007 году правоохранительными органами было возбуждено 507 уголовных дел по факту торговли людьми, по сравнению с 446 случаями в 2006 году. В 2008 году число преступлений, связанных с торговлей людьми снизилось на 14,3% в сравнении с 2007 годом. Было инициировано 166 уголовных дел, из которых 71 по факту торговли людьми, 15 незаконного вывоза за рубеж детей, 71 по факту сводничества. Половина из этих уголовных дел были доведены до конца и переданы в суд. Также в 2008 году Генеральная Прокуратура рассмотрела 202 уголовных дела, возбужденных в отношении 253 лиц, 58 из которых были осуждены¹¹.

Эксперты „La Strada” считают, что число жертв торговли людьми намного больше. Многие женщины не говорят о том, что стали жертвами торговли людьми, из страха за безопасность своей семьи и близких родственников. Система защиты свидетелей и жертв торговли людьми недействительна. Приведем в качестве примера дело одной женщины, которая по возвращению из-за рубежа сообщила одному из сотрудников полиции информацию о лицах, которые вербовали женщин из сельской местности страны с целью их продажи и сексуальной эксплуатации. Через некоторое время несколько неизвестных в масках ворвались к ней в дом, избили её и разгромили все имущество в доме за то, что она их выдала. Торговцы людьми выехали за рубеж, а жертва не может покрыть, причиненный ей материальный и моральный ущерб.

10 <http://romanian.moldova.usembassy.gov/tiprpt2008.html>

11 <http://www.infotag.md/noutati/575507/>

Согласно информации “Уровень преступности в РМ за 2008 год”¹, в сравнении с 2007 годом, за который было осуждено 9764 человека, в 2008 году зарегистрировано значительное снижение числа осужденных лиц², составив 7367 человек. В 2007 году наказание в виде лишения свободы было применено в отношении 2261 лица, а в 2008 году в отношении 1789 лиц³, что говорит о сохранении тенденции снижения числа наказаний в виде лишения свободы.

Согласно этой же информации, на начало 2007 года в пенитенциарных учреждениях республики отбывали наказание 6521 лицо, из которых 141 несовершеннолетних, а на начало 2008 года число лиц заключенных снизилось до 5470 лиц, из которых 21 несовершеннолетних⁴. Таким образом, наблюдается снижение числа лиц, отбывающих наказание в пенитенциарных учреждениях. Вследствие принятия Закона № 188-XVI от 10 июля 2008 “Об амнистии в связи с объявлением 2008 года Годом молодежи”, значительно снизилось число лиц, находящихся в заключении.

Несмотря на это, в РМ число лиц, лишенных свободы, на 100000 населения практически в два раза превышает среднее значение в странах членах Совета Европы (СЕ). В РМ (за исключением приднестровского региона) эта цифра составляет около 217 человек, когда в странах членах СЕ, соответственно 105 человек⁵.

Абсолютно отличная ситуация зарегистрирована в приднестровском регионе РМ. Так, на начало 2007 года в пенитенциарных учреждениях региона находилось в заключении 3121 лицо, а на начало 2008 года - 3487 лиц, что являет собой самый высокий показатель за последние 10 лет⁶. В сравнении со странами членами СЕ, в 2007 году в пенитенциарных учреждениях региона находились 563 человека на 100000 населения, а в 2008 - 628 человек на

1 <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=2544>

2 В 2006 году было осуждено 12434 лиц.

3 В 2006 году к наказанию в виде лишения свободы было осуждено 2943 лица.

4 На начало 2006 года в пенитенциарных учреждениях отбывали наказание 6647 лиц, из которых 210 несовершеннолетних.

5 http://www.un.md/key_doc_pub/doc/romanian/A%20HRC%2010%2044%20Add%203%20torture%20Moldova_ROM.pdf

6 <http://guinpmr.narod.ru/index.htm>

100000 населения. Учитывая незаконность режима сепаратистского региона, правовые эффекты актов, издаваемых данным режимом, считаем, что эта проблема должна составлять первостепенную озабоченность правоохранительных органов РМ.

10.1. Материальная база

В период 2007-2008 годов власти приложили усилия в целях обновления материальной базы пенитенциарных учреждений. Так, в Законе о бюджете на 2007 год было запланировано 6539700 леев капитальных вложений в пенитенциарную систему. На 2008 год в данных целях было намечено вложений в размере 9519200 леев.

Согласно заявлениям служащих ДПУ на протяжении этих двух лет практически каждое пенитенциарное учреждение воспользовалось финансовыми средствами на строительство или реконструкцию, капитальный ремонт некоторых важных систем. Так, в различных пенитенциарных учреждениях был проведен капитальный ремонт, переоборудованы системы теплоснабжения, построены новые мини-котельные, отремонтированы туалеты и умывальники, обновлена кровля. Также, были проведены работы по текущему ремонту водопроводов, электросетей и систем отопления помещений.

Мнимо, была разрешена и самая неотложная проблема пенитенциариев, перенаселенность. Так, вместимость пенитенциариев составляет 6860 человек, а следственных изоляторов соответственно 2770 человек. На допустимом пределе функционируют изоляторы предварительного заключения из Кишинева, Бельц и Резины.

10.2. Личная гигиена

Одним из обязательств государства является улучшение санитарных условий в пенитенциарных учреждениях. Государство должно уделять особое внимание обеспечению общей и личной гигиены, так как она не соответствует стандартам. Мы уже отметили в качестве положительного фактора текущий и капитальный ремонт туалетов и умывальников в пенитенциарных учреждениях. В данном контексте можно отметить поправки, внесенные Постановлением Правительства № 1054 от 19.09.2008 в Постановление Правительства № 609 „О минимальных нормах ежедневного питания и обеспечения заключенных предметами личной гигиены и моющими средствами“. Таким образом, впервые, были установлены и гарантированы минимальные нормы обеспечения предметами личной гигиены и моющими средствами, необходимыми для личной гигиены, всех категорий заключенных, включительно детей, находящихся в пенитенциарных учреждениях вместе с заключенными матерями.

10.3. Питание

Проблема питания в пенитенциарных учреждениях РМ остается такой же острой, как и ранее. Можно отметить увеличение суточного содержания, приходящегося на питание одного заключенного. Так, в 2007 году оно составляло 5,03 леев на одного человека в день, а в 2008 году 6,12 леев⁷. Несмотря на это, суточное содержание на питание остается в 2 раза меньше, чем предусмотрено действующим законодательством, что практически ведет к исключению из рациона заключенных мяса, рыбы и молочных продуктов⁸. Заключенные относительно удовлетворительно питаются только благодаря, в частности, гуманитарной помощи и продуктовым передачам от родственников.

Не познала значительных изменений ситуация в отношении питания заключенных и в изоляторе предварительного заключения № 13 Кишинева, и в изоляторе, находящимся в подчинении ГКП Кишинева. Зачастую задержанные лица, доставленные в комиссариаты полиции для проведения следственных действий лишены обеда и даже ужина, если доставлены поздно в изоляторы предварительного заключения. В данном случае их ждет только завтрак.

В такого рода ситуациях должны применяться положения Приложения № 6 к Постановлению Правительства № 609 от 29.05.2006, об обеспечении заключенных сухим пайком. Суточный рацион может быть пересчитан таким образом, чтобы они были обеспечены сухим пайком (с собой).

10.4. Медицинская помощь

Тревожная ситуация складывается в приднестровском регионе РМ. В пенитенциарных учреждениях региона снизилось число заболеваемости туберкулезом, но вызывает беспокойство рост числа лиц, инфицированных другими инфекционными заболеваниями, в частности ВИЧ/СПИД, так в 2007 году было инфицировано 146 заключенных, а в 2008 году 168. Резкий рост данного заболевания в пенитенциарных учреждениях региона был зафиксирован в 2004 году, когда число инфицированных увеличилось с 27 до 110. С 2004 году количество инфицированных лиц постоянно увеличивается, но не так резко, как в 2004.

Также, в пенитенциарных учреждениях региона распространены венерические заболевания. Так, в 2007 году из общего числа заключенных, 53 были диагностированы венерическими заболеваниями, а в 2008 году 80.

Одной из причин данной ситуации являются ненадлежащие условия содержания, в которых здоровые заключенные содержатся в одних и тех же камерах с больными. Более того, были отмечены случаи, когда заражение

7 В 2006 году на питание одного заключенного приходилось около 4 леев.

8 <http://www.penitenciar.gov.md/ro/dirlogistic.html>

было преднамеренным, в качестве возмездия со стороны персонала данных учреждений.

В пенитенциарных учреждениях, находящихся в подчинении конституционных органов сохраняется проблема неудовлетворительной медицинской помощи, в частности, по причине отсутствия необходимых финансовых средств, квалифицированного медицинского персонала и современного оборудования. Тем более непонятна практика отказа от специализированной медицинской помощи из вне пенитенциарных учреждений. На момент не существует эффективного и прозрачного механизма оказания медицинской помощи из вне.

10.5. Контакт с внешним миром

Изоляция от общества лиц, отбывающих наказание, должна быть условной, то есть не нужно исключать контакты с родными и близкими людьми. Имеют место случаи запрета свиданий с родными, в частности, вследствие применения дисциплинарных санкций. Заключение предпочитают не обращаться с жалобами, так как рискуют лишиться и права получения передач от родных.

В данном контексте ситуация критична в восточном регионе. Родные некоторых заключенных жалуются, что практически невозможно получить свидания с лицами, лишенными свободы, без уплаты незаконных тарифов служащим и надзирателям данных пенитенциарных учреждений.

По информации, опубликованной на электронной страничке департамента пенитенциарных учреждений приднестровского региона, тюрьмы практикуют ежегодный день родных, в который позволены визиты. Родным предоставляется возможность войти в камеры, а не только в блок, предназначенный для свиданий.

ПРАВА НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ

Все граждане РМ равны перед законом и властями независимо от расы, национальности, этнического происхождения, языка, религии, пола, взглядов, политической принадлежности, имущественного или социального положения.¹

В период 2007-2008 годов были зарегистрированы различные ситуации, которые, с нашей точки зрения, способствовали нарушению прав национальных меньшинств. Политика Правительства по внедрению законодательства в данной области, а также реализация рекомендаций международных организаций была неэффективной. Национальные меньшинства сталкиваются с трудностями, связанными с интеграцией в общество, трудоустройством, обучением, услугами здравоохранения, доступом к информации, доступом к государственным службам, выражением мнения и объединением, др. Как правило, власти трактуют национальные меньшинства, как этнокультурные группы с особыми традициями и фольклором, др.

Ситуация этнических групп в приднестровском регионе страны не познала каких-либо изменений по сравнению с предыдущим периодом²

11.1. Доступ к образованию

По мнению экспертов, образовательная политика в отношении этнических меньшинств в РМ нерациональна. Меньшинства продолжают учиться только на русском языке, начиная с дошкольного воспитания и заканчивая университетским образованием. Румынский язык им преподается 2-3 раза в неделю, а их родные языки вообще оставлены без внимания образовательной системой. Нынешняя образовательная политика отрицательно влияет на украинцев, болгар, цыган, гагаузов. Несмотря на то, что они являются гражданами, обладающими полными правами и обязательствами, степень владения ими румынским языком настолько незначительна, что зачастую

1 Ст.16 ч.2 Конституции Республики Молдова

2 http://www.promolex.md/upload/publications/ro/doc_1232983319.pdf

они не могут интегрироваться в общественную жизнь, оставаясь изолированными³

В своем отчете за 2008 год Комитет ООН по устранению всех форм расовой дискриминации с озабоченностью указал, что украинский, болгарский и гагаузский языки, а также культура соответствующих меньшинств, стали объектом изучения только в ограниченном числе школ с преподаванием на русском языке. Только в нескольких классах нескольких экспериментальных школ преподавание ведется на украинском и болгарском языках. Нет школ, преподающих цыганский язык и культуру, азербайджанский или татарский языки. Преподавание официального языка для национальных меньшинств оставляет желать лучшего. По данным одного из исследований,⁴ трудности в обеспечении учебниками на болгарском, украинском и гагаузском языках возникают из-за их недостаточного количества. В результате стоимость учебников очень высока, а цены за их аренду практически недосягаемы для родителей.⁵

Власти не прикладывают постоянных и эффективных усилий по созданию условий для изучения представителями этнических меньшинств официального языка, что облегчило бы их интеграцию в общество и позволило бы на равных занимать государственные должности.

Другой проблемой остается низкая посещаемость, отказ от школы и высокая безграмотность в рядах детей цыган. Их семьи подтвердили, что не отдают своих детей в школу по финансовым причинам, из-за отсутствия школ, незнания официального или русского языков, боязни дискриминации, др. Как следствие, большинство цыганских детей вовлечено в различные незаконные виды деятельности.

Государство полностью не осознало важность обучения для цыган и необходимость стимулирования их доступа к образованию всеми возможными путями. Только в 2006 году был утвержден План действий по поддержке цыган в РМ на 2007-2010 годы,⁶ Национальный Центр Цыган (НЦЦ) утверждает, что для внедрения данного плана не были выделены финансовые ресурсы,⁷ соответственно, образовательные обязательства, взятые на себя Правительством, не были выполнены.

Эти же проблемы присущи и болгарскому меньшинству, которое сталкивается с отсутствием мультикультурного и мультилингвистического подхода в образовательном процессе.⁸

3 <http://www.flux.md/editii/200870/articole/2942/>

4 Проблема преподавания языков в иноязычных школах РМ: анализ потребностей, Кишинев, 2009

5 Стоимость одного учебника по болгарскому языку достигает 275 леев, по гагаузскому языку до 160 леев, по украинскому языку до 198 леев.

6 ПП № 1453 от 21 декабря 2006

7 <http://www.roma.md>

8 <http://www.parlament.md/news/pressrelease/archive/february2007/05.02.2007/#2>

11.2. Участие в политической деятельности

Участие национальных меньшинств в политической деятельности довольно низкое. Это проявляется в период избирательных кампаний. Мало политических партий включили в свою избирательную платформу пункты, затрагивающие проблемы этнических меньшинств. НЦЦ утверждает, что в Молдове нет населенных пунктов, руководимых примарами цыганами, а в Парламенте страны нет депутатов цыганского происхождения. Организации, представляющие национальные меньшинства, отдают предпочтение социально-культурной деятельности. Нет специальных мер по продвижению на государственные должности представителей меньшинств или образовательных программ, которые обеспечивали бы приблизительное пропорциональное присутствие цыган и других национальных меньшинств в Парламенте и государственных органах, включительно в правоохранительных органах и судебных инстанциях.

На доступ к государственным должностям также влияет не владение представителями этнических групп и меньшинств официальным языком.

11.3. Языковая интеграция

В период 2007-2008 годов не была ратифицирована Хартия региональных и миноритарных языков, важный документ для функционирования миноритарных языков в РМ. Эксперты считают, что правительство не ратифицировало Хартию по причине колебаний в отношении статуса русского языка и нежелания брать на себя четких обязательств по обеспечению функционирования украинского, гагаузского и болгарского языков в Молдове.

Таким образом, владение представителями меньшинств официальным языком могло бы создать условия для их полной интеграции в общество, но это возможно только при продвижении на официальном уровне политики поддержки, расширения и стимулирования изучения языка. Власти должны были пойти навстречу гагаузской автономии и другим публичным органам власти, которые понимают, насколько важным является владение официальным языком, и должны выделить фонды для данных целей.⁹ Некоторые политики отметили, что в Молдове было бы желательным продвижение политики дерусификации национальных меньшинств, в контексте, когда в советский период они были подвержены принудительной русификации. При отсутствии каких-либо конкретных мер, на сегодня некоторые из них могут лишиться национальной идентификации.¹⁰

Субъект и проблемы языковой интеграции этнических меньшинств остаются недостаточно затронутыми государственными властями.

9 <http://www.viitorul.org/newsview.php?l=ro&idc=132&id=858>

10 <http://www.flux.md/articole/5205/>

11.4. Социальное стимулирование

Многие этнические организации утверждают, что национальные меньшинства сталкиваются с различными случаями нарушения социальных прав.¹¹ Цыгане отметили, что государство не обеспечивает им право на достойное жилище, не предоставляет рабочие места, старики не получают помощи и пенсий, а дети не посещают школу. Поэтому они вынуждены работать за границей или устраиваться на сезонную работу, страдать от различных заболеваний и жить в неудовлетворительных условиях. Цыганское меньшинство является одной из беднейших социальных категорий.

Некоторые этнические группы (болгары, русские) воспользовались материальной поддержкой со стороны организаций и органов власти страны своего происхождения.

11.5. Запрет дискриминации

В период 2007-2008 годов не был принят Антидискриминационный Закон. Цыганское меньшинство остается самым дискриминированным в Молдове. Цыгане дискриминированы прямо или косвенно в школах, государственных учреждениях, медицинских учреждениях и т.д. Организации данной этнической группы заявили о допущении по отношению к ним дискриминационных действий со стороны некоторых политических лидеров, бизнесменов, расценивая данные действия, как расистские и порочащие.¹²

Европейские организации в данной области, в своих отчетах, выразили озабоченность по поводу того, что дискриминационные расистские действия, совершенные сотрудниками полиции против мусульман, не были достаточно расследованы. Не было зарегистрировано мусульманское вероисповедание.¹³ Проблемы мусульман в Молдове не были разрешены. Соответственно, около 15000 мусульман не располагают необходимыми условиями и помещениями для проведения обрядовых действий (индивидуальные и коллективные молитвы 5 раз в день, мечети, др.), а в местах, где они собираются, вмешивается полиция. Женщины мусульманки не могут фотографироваться на паспорт с покрытой головой.

За данный период парламентскими адвокатами было рассмотрено 5 дел в отношении этнической дискриминации, а Генеральной Прокуратурой зарегистрировано всего 2 случая нарушения законодательства в области разжигания межэтнической вражды.¹⁴

11 <http://www.flux.md/articole/2833/>

12 <http://old.azi.md/news?ID=51944>

13 Выписка из Отчета Amnesty International 2009 www.amnesty.md

14 <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/members.htm>

11.6. Права национальных меньшинств в приднестровском регионе

В Приднестровье продолжается процесс принудительной русификации населения, русская этническая группа фаворизируется различными средствами и процедурами. Местная администрация оказывает предпочтение русскому меньшинству в ущерб молдавскому и украинскому большинству. Превалирует практика навязывания русского языка, как средства общения в обществе. Все документы издаются исключительно на русском языке, хотя „официальными” объявлено 3 языка: украинский, молдавский и русский. Граждане, предоставляющие документы на румынском/молдавском языке обязаны их перевести на русский язык с нотариальным заверением, что влечет за собой, дискриминационным образом, значительные финансовые затраты. Румынский и украинский языки фактически запрещены, на них говорят или в сельской, или домашней среде. В детских садах и школах обучение ведется на основе кириллицы, что препятствует поступлению выпускников в учебные заведения других регионов РМ или за рубежом. В библиотеках, книжных магазинах, школах или государственных учреждениях доминирует русская пресса и литература, учебники очень старые и повреждены, а более новые содержат идеологический и ведущий к этнической вражде материал. Материалы на румынском языке практически запрещены в регионе, они либо конфискуются, либо облагаются (100%) пошлиной. Учебные заведения региона оставшиеся под юрисдикцией конституционных властей продолжают сталкиваться со всевозможными проблемами.

Юристы Ассоциации „Promo-LEX” зафиксировали в 2007 году случай, в котором 2 молдаван, проживающих в регионе, были жестоко избиты за то, что слушали в автомобиле национальную музыку. Происшествие произошло в Рыбнице.

Нет прессы на латинице, местные телевизионные каналы и радиостанции предоставляют минимальное эфирное время для программ и новостей на румынском и украинском языках. Национальные радиостанции и телевизионные каналы не транслируются или заглушаются.

Организации этнических общин региона, как правило, исполняют формальные функции, будучи вовлеченными, в местную пропагандистскую и политическую деятельность, а некоторые из них и в работу по оказанию посреднических услуг в получении гражданства стран происхождения (в частности Российской Федерации), паспортов или других актов гражданского состояния, включительно военных, для жителей региона. Более того, в последние годы наметилась тенденция, когда представители данных организаций поощряют население региона отказываться от гражданства РМ в пользу российского или украинского.

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВОЕ СУДЕБНОЕ РАЗБИРАТЕЛЬСТВО

Любое лицо имеет право на эффективное восстановление в правах компетентными судами в случае нарушения его прав, свобод и законных интересов. Ни один закон не может ограничить доступ к правосудию¹

“Каждый в случае спора о его гражданских правах и обязанностях или при предъявлении ему любого уголовного обвинения имеет право на справедливое и публичное разбирательство дела в разумный срок независимым и беспристрастным судом, созданным на основании закона”²

Отметим, что гарантии справедливого судебного разбирательства не относятся исключительно к этапу судопроизводства, они распространяются и на его предыдущие и последующие этапы. Другими словами, гарантии справедливого судебного разбирательства должны соблюдаться правоохранительными органами, начиная с рассмотрения дела на предсудебном этапе и заканчивая исполнением судебного решения.

В течение 2007, 2008 годов были зафиксированы различные ситуации, которые, с нашей точки зрения, могут аффектировать применимость гарантий справедливого судебного разбирательства на различных этапах и в итоге привести к нарушению прав человека.

12.1. Определение допустимости доказательств

В общем, не было зарегистрировано случаев отклонения представленных доказательств и приобщения их к делу правоохранительными органами или судебными инстанциями. Однако, это не значит, что все представленные доказательства принимаются во внимание. Имеют место случаи, когда представленные доказательства не рассматриваются надлежащим образом или вообще игнорируются. Например, судебная инстанция получила и приобщила к делу доказательства, представленные А. Т.³, которые подтверждали наличие вакантной должности в одном из подразделений, из которого он был уволен под предлогом сокращения штатов, но, несмотря на это, дан-

1 Статья 20 Конституции

2 Фрагмент части 1 ст. 6 Европейской Конвенции

3 Случай из практики “Promo-LEX”

ный факт не был учтен судом, вынесшим решение об отклонении заявления истца о восстановлении его в должности. Предположим, что на инстанцию оказал влияние тот факт, что ответчиком выступал государственный орган.

12.2. Несоблюдение органами уголовного преследования принципа презумпции невиновности

В данной области совершается множество нарушений. Так, на протяжении 2007, 2008 годов были зарегистрированы многократные случаи, в которых органы уголовного преследования (в частности представители МВД и Прокуратуры), в рамках проводимых пресс-конференций, представляли факты и сведения, таким образом, насколько позволяли виновность и идентификация лиц, до вынесения судебной инстанцией своего вердикта. В Отчете Ассоциации за 2006 год, нами было отмечено, пожелание опубликования случаев, относящихся к коррупции, злоупотреблению служебным положением, жестокому обращению и т.д., на web-страницах Прокуратуры и МВД, из соображений прозрачности процесса, но необходимо соблюдение конфиденциальности сведений, могущих привести к установлению личности лица (имя, фамилия, внешность, местожительство и т.д.). Правоохранительные органы с нашей точки зрения, должны предавать огласке незаконные факты и действия, это возможно и без установления личности обвиняемого, например, не публиковать фотографию, использовать инициалы, др. Обычно, этот принцип нарушается в случаях, имеющих высокий общественный резонанс.

Отдельную категорию, в которой допускаются превышения в данном контексте, составляют политические лидеры⁴ или иные частные лица, деятельность которых противоречит официальной позиции правящей власти⁵.

12.3. Соблюдение разумных сроков рассмотрения дела

Несмотря на то, что непредусмотрено конкретных сроков для рассмотрения споров в судебных инстанциях, и наблюдается тенденция снижения сроков рассмотрения уголовных дел, пересмотр гражданских споров длится очень долго. В частности, это недопустимо при разрешении трудовых споров⁶, которые зачастую должны решаться в течение, как максимум 30 дней, но данное правовое положение чаще всего не соблюдается. Особенно затягиваются дела по разрешению трудовых споров на базе административного суда, который относится к государственным служащим. Например, дело В.И.⁷ рассматривается судебной инстанцией более 20 месяцев, а окончательного решения еще не было вынесено.

4 <http://www.protv.md/stiri/social/iurie-rosca-urma-sa-fie-asasinat-de-un-killer-sustin-fortele-de.html>

5 <http://arhiva.timpul.md/Article.asp?idIssue=903&idRubric=9295&idArticle=20857>

6 Смотри отчет Ассоциации "Promo-Lex" за 2006 год.

7 Случай из практики "Promo-LEX".

12.4. Независимость и беспристрастность суда

Мы вынуждены повторить свою точку зрения, изложенную в отчете Ассоциации за 2006 год, о лицепрятности некоторых административных комиссий, в частности, тех, которые рассматривают нарушения совершенные в области дорожного движения. Многочисленные административные правонарушения такого рода рассматриваются *де-факто* органами, которые, в принципе, сами собрали доказательства, и сами вынесли предложения о санкционировании. Считаю, что в данной ситуации, беспристрастность членов административных комиссий является фикцией, так как они являются руководителями лиц, которые собрали доказательства, и они напрямую заинтересованы в том, чтобы подтвердилась позиция их подчиненных.

12.5. Права на эффективное средство правовой защиты

И по данному разделу имеют место многочисленные нарушения, в частности, в восточном регионе, Приднестровье. Жители данного региона практически лишены данного фундаментального права. Ассоциация „Promo-LEX” неоднократно сталкивалась с жалобами жителей региона, которые, с различными проблемами правового характера обращались к конституционным властям, однако последние были не в силах им помочь, мотивируя это тем, что они „не контролируют данный регион”. В лучшем случае правоохранительными органами иницируются некоторые процедуры, которые со временем отменяются по причине не установления личности лиц, совершивших правонарушения. Таким образом, люди лишаются возможности как минимум попытаться защитить свои погрязшие права. Тот факт, что исполнение некоторых окончательных решений, принятых правоохранительными органами, в отношении лиц, находящихся на неконтролируемой территории, затруднительно, иногда даже невозможно, не должно быть препятствием для людей, желающих защитить свои права. Правительство должно продвигать очень четкую политику в отношении соблюдения прав человека в данном регионе и порядка их защиты.

12.6. Право на проведение расследования по факту жестокого обращения

Согласно части 3¹ ст. 10 Уголовно-процессуального кодекса „бремя доказывания неприменения пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания возлагается на учреждение, в котором содержится лицо, лишенное свободы, помещенное туда по распоряжению государственного органа, по его указанию либо с его ведома или молчаливого согласия”⁸. Несмотря на это, мы вынуждены констатировать, что в области проведения расследований по факту пыток су-

8 Поправка, внесенная LP13-XVI от 14.02.08, О.М., № 51-54 от 14.03.08, ст.161

ществуют серьезные пробелы. По данным, предоставленным Генеральной Прокуратурой, на протяжении 2008 года было зарегистрировано 259 жалоб о применении пыток, жестоких и бесчеловечных видов обращения. Только в 28 случаях были возбуждены уголовные дела, в 231 случае в уголовном преследовании было отказано. Хотя, кажется, что только 10 % жалоб обосновано, считаем, что эти цифры необходимо рассматривать с критической точки зрения, так как отказом в возбуждении уголовного преследования могла послужить защита лиц, применивших такого рода виды обращения. В качестве примера можно привести дело девяти членов Ассоциации „Hyde Park” и симпатизирующих им лиц, задержанных и подверженных жестокому обращению на всем протяжении нахождения под стражей. Органы прокуратуры вынесли 5 постановлений об отказе в возбуждении уголовного преследования, установив, что в действиях сотрудников полиции и других виновных лиц не было обнаружено признаков состава преступления. Это довольно часто используемая органами прокуратуры формулировка. Прокуроры регулярно проверяют изоляторы предварительного содержания, но в большинстве своем, как и в случае с Hyde Park, они не обнаруживают каких-либо нарушений. При строгом контроле можно установить, что прокуроры косвенно виновны в незаконных действиях и обращениях, применяемых по отношению к задержанным. Вследствие уголовного преследования виновных лиц, в черный список, по умолчанию, попали бы и сотрудники прокуратуры, которые вследствие инспектирования мест лишения свободы и расследования уголовных дел, не предприняли эффективных мер для наказания и противодействия незаконным видам обращения.

12.7. Приостановление уголовных дел

По многим рассмотренным делам, ЕСПЧ установил⁹, что право на справедливое судебное разбирательство включает в себя соблюдение принципа равенства исходных условий, подразумевающего, что “каждая из сторон должна получить равную возможность представить свое дело и ни одна из сторон не должна пользоваться какими-либо преимуществами по сравнению с противной стороной”. Более того, Суд отметил, что право на справедливое судебное разбирательство подразумевает, равным образом, состязательную процедуру, иными словами, право одной из сторон в гражданском процессе “ознакомиться с представленными замечаниями и выдвинутыми доказательствами другой стороны и высказаться по ним”.

В 2006 году в уголовное судопроизводство был введен институт приостановления уголовных дел в различных ситуациях. Мы не выносим на обсуждение необходимость данного института, но хотели бы привлечь внимание к факту его соответствия принципу равенства исходных условий. Приостановление подразумевает под собой приостановление уголовного преследования по конкретному уголовному делу на условиях, определенных ст. 287/1 УПК. В

⁹ Дело *De Haes and Gijssels v. Belgium* (19983/92, решение от 24 февраля 1997 года).

большинстве случаях уголовное преследование приостанавливается, если не установлено лицо, подлежащее привлечению в качестве обвиняемого или обвиняемый скрылся, уклоняясь от уголовного преследования.

Заинтересованные лица, чаще всего потерпевшие стороны, в принципе вправе опротестовать решение, принятое органом уголовного преследования¹⁰. Однако, заинтересованное лицо вынуждено опротестовывать решение о приостановлении уголовного преследования с закрытыми глазами, так как не знает, насколько обоснованным является данное решение, а закон четко не предусматривает право ознакомления с материалами дела в случае приостановления уголовного преследования. Органы уголовного преследования могут принимать поспешные решения, без объективного и по всем аспектам рассмотрения дела, а заинтересованная сторона не имеет реальных шансов проследить за деятельностью органа уголовного преследования.

Предполагается, что орган уголовного преследования, как и потерпевшая сторона, является стороной обвинения, следовательно он должен находится по эту же сторону баррикад, но реальность, как минимум в случаях расследования противозаконных действий (жестокое обращение, превышение власти и т.д.), совершенных должностными лицами из рядов правоохранительных органов, доказывает обратное – потерпевшая сторона должна не только защищать свои попранные права, но и прилагать усилия для мониторинга деятельности органов уголовного преследования в целях добросовестного исполнения ими своих обязанностей¹¹. Учитывая действующие положения, полагаем, что существует возможность изменения законодательства в области уголовного судопроизводства в том, что относится к ознакомлению потерпевшей стороной с материалами дела в случае приостановления уголовного преследования, а по необходимости, обязать последнюю не разглашать тайну уголовного следствия.

12.8. Рассмотрение нескольких дел в одно и тоже время одной и той же инстанцией

Эта ситуация характерна для апелляционных и кассационных инстанций, то есть апелляционных палат и Высшей Судебной Палаты. Эти инстанции назначают рассмотрение нескольких дел на одно и то же число и в одно и то же время, а интервал между заседаниями составляет в целом один час. Судьи отводят по одному часу на рассмотрение, как минимум двух-трех дел, что делает невозможным их объективный и всесторонний анализ. Применяя такого рода практику, судебные инстанции рассчитывают на то, что стороны не представятся, и процесс будет отложен. Если стороны, все же, пред-

10 Например, в 2007 году уголовное преследование было прекращено по 11432 уголовным делам, из общего числа 46445 дел.

11 В деле Берзан Штефана, упомянутом выше, прокуратура приостановила уголовное преследование, так как не были установлены лица, подлежащие привлечению в качестве обвиняемых, а сотрудник полиции, который его передал, даже не был допрошен в качестве подозреваемого.

ставляются рассмотрение дел длится, как правило, больше часа. Поэтому, вызванные в суд стороны вынуждены часами ждать своей очереди для того, чтобы пройти в зал заседаний. Это создает большие трудности, особенно, адвокатам, у которых по роду их занятия, может быть назначено несколько заседаний в разных инстанциях в один и тот же день. Подчеркнем и тот факт, что судебные инстанции не фиксируют время, в которое представились стороны, и сколько времени они прождали. Для того, чтобы обосновать свое отсутствие адвокат может потребовать справку, однако лицо, ответственное за выдачу таких справок, секретарь, тоже находится на процессе, который бесконечен. По причине, такого рода ситуаций рассмотрение дел в судебных инстанциях затягивается, нарушаются сроки, которые по закону должны быть разумными.

12.9. Право на юридическую помощь

Действующее законодательство гарантирует право на юридическую помощь. Стороны в процессе, а также другие лица, вовлеченные в процесс, могут воспользоваться юридической помощью выбранного адвоката. Проблемы возникают только в отношении лиц, которые не располагают средствами для найма адвоката, и пользуются услугами назначенного адвоката. Чаще всего назначенный адвокат ведет одновременно несколько дел и физически не успевает предстать перед судебной инстанцией и продемонстрировать хорошую защиту. В данной ситуации у судебной инстанции есть два решения: либо отложить рассмотрение дела, либо назначить нового адвоката. Первичные инстанции склонны откладывать процесс, высшие, как правило, назначают другого адвоката. Теоретически, обвиняемый пользуется помощью адвоката, но эту помощь нельзя назвать качественной, так как адвокат не входит в суть дела и не может приготовить защитительную речь. Имеют место случаи, когда назначенные адвокаты принимают дела непосредственно перед заседанием апелляционной или кассационной инстанции. Очевидно, что в этом случае не может идти речи о квалифицированной юридической помощи и о соблюдении права на юридическую помощь.

Promo - LEX

REPORT

**THE HUMAN RIGHTS IN MOLDOVA
2007-2008**

Chisinau 2009

CONTENTS

1. RIGHT TO LIFE, FREEDOM AND PERSONAL SECURITY	253
1.1. Right to life.....	253
1.2. Prohibition of torture and inhuman or degrading punishment.....	256
1.3. Prohibition of forced or compulsory labor;.....	259
1.4. Right to liberty and personal security.....	260
1.5. Right to free movement.....	263
2. RIGHT TO PROPERTY	273
2.1. The problems of former deported people.....	273
2.2. The indexations of bank savings.....	275
2.3. Copyright.....	275
2.4. Non-execution of judiciary decisions.....	276
2.5. Expropriation on public utility grounds.....	277
2.6. The transparency of the fiscal amnesty process.....	278
2.7. Privatization and nationalization.....	278
2.8. Sequestration and seizure of goods.....	281
3. RIGHT TO INFORMATION, FREEDOM OF SPEECH AND OPINION	282
3.1. Right to information.....	282
3.2. Cases of banning the access to information.....	284
3.3. Relevant lawsuits.....	286
3.4. Freedom of opinion and expression.....	288
3.5. Pressure and abuse on the audiovisual and private institutions.....	290
4. RIGHT TO ASSEMBLY, ASSOCIATION AND FREEDOM OF CONSCIENCE	293
4.1. The most relevant cases occurred in 2007.....	295
4.2. The most relevant cases occurred in 2008.....	296
4.3. The right to association.....	299
4.4. Freedom of conscience.....	302
5. THE RIGHT TO EDUCATION	305
5.1. The right to education and academic autonomy.....	306
5.2. Preschool education.....	306
5.3. Pre-university studies.....	309
5.4. The right to higher education.....	314
5.5. The problem of the textbooks.....	316
6. RIGHT TO WORK AND SOCIAL PROTECTION	318
6.1. Right to Work and Protection against Unemployment.....	318
6.2. Right to Health Protection.....	321
6.3. Right to Decent Living and Social Protection.....	324
7. ELECTORAL RIGHTS	327
7.1. Local General Elections.....	329
7.2. Transnistrian region.....	333
7.3. Elections in Russian Duma.....	335
7.4. Elections for the popular meeting of TAU Gagauz-Yeri.....	336
7.5. 2009, preelectoral situation.....	338
8. RIGHTS OF THE CHILD	340
8.1. Protection of Equality of the Children's Rights.....	341
8.2. Prohibition of Abuses and Prevention of Traffic in Children.....	342
8.3. Adoption Policy.....	343
8.4. Institutionalization of Children in High-Risk Situations.....	345
8.5. Juvenile Justice.....	348
9. WOMAN'S RIGHTS	351
9.1. Gender Equality Protection.....	351
9.2. Violence in Family.....	354
9.3. Trafficking in Women.....	355
10. RIGHTS OF PRISONERS	356
10.1. Material Basis.....	357
10.2. Personal Hygiene.....	357
10.3. Nutrition.....	358
10.4. Medical Assistance.....	358
10.5. Contact with the World Outside.....	359
11. THE RIGHTS OF NATIONAL MINORITIES	360
11.1. Access to education.....	360
11.2. Participation at political activities.....	361
11.3. Linguistic integration.....	362
11.4. Social environment.....	362
11.5. Prohibition of discrimination forms.....	363
11.6. Minorities rights in the Transdniestrian region.....	363
12. THE RIGHT TO A FAIR TRIAL	365
12.1. Determination of evidence admissibility.....	365
12.2. Non-observance of the principle of presumption of innocence by the prosecuting agencies.....	366
12.3. Observance of reasonable terms for case consideration.....	366
12.4. Court independence and impartiality.....	366
12.5. Right to an effective appeal.....	367
12.6. The right to investigate cases of torture.....	367
12.7. Suspension of the criminal cases.....	368
12.8. Consideration of multiple cases at the same time and by the same court.....	369
12.9. Right to legal aid.....	369

RIGHT TO LIFE, FREEDOM AND PERSONAL SECURITY

According to international treaties and national legislation, the Republic of Moldova guarantees the right to life, physical and psychological integrity to all persons under its jurisdiction. In this respect, we shall distinguish the following aspects:

- Right to life;
- Prohibition of torture and inhuman
- Prohibition of forced or compulsory labor;
- Right to liberty and personal security;
- Freedom of movement.

1.1. Right to life

The state guarantees the right to life to any person under its jurisdiction. Capital punishment is abolished, therefore no one can be condemned to capital punishment or be executed¹.

In accordance with ECtHR jurisprudence this right shall be examined looking from the prospect of two commitments: negative and positive. The negative one consists of the abstention of provoking a person's death, and the positive one consists of undertaking necessary measures for the protection of people under the state's jurisdiction. In the Association's reports for 2005 and 2006² we mentioned mainly systematic problems which will be described below. We have not recorded any big progress at this chapter.

During 2007, 2008 there was a number of suspicious deaths in penitentiaries recorded. The majority was suicides and murders due to inadequate supervision of the people deprived of their liberty on the behalf of the penitentiaries' administration. These cases are ascribable under the infringement of the right to life, thus state's guilt could be proved. The existence of these problems is recognized by the penitentiaries' administration, some of them having been reported to the

1 Art 24 Constitution of the Republic of Moldova

2 <http://www.promolex.md/index.php?module=publications>

public. On January, 26 2009, during the meeting of the Ministry of Justice College at which the activity report for 2008 was presented, Vitalie Pîrlog specified that despite the registered positive results, there are deficiencies in the activity of the Ministry of Justice. "There are undesirable cases of ... suicide, ill-treatment, mass riots in penitentiaries..." Unfortunately, the results of these investigations regarding the deaths are not reported to the public.

Therefore, on August 28, 2008, the body of the condemned Dașic Andrei was found with signs of a violent death at the entrance on the sector No 5 of enclosed-type penitentiary No. 15 situated in Cricova³.

On May 22, 2008, about 22:45, in the same penitentiary, in cell No 23, the officer on duty found the body of the condemned Mititelu Gheorghe. The detainee was found strangled with a bed sheet on the water pipe. The detainee was isolated from the others on May 18, on the grounds of a written demand, in which he declared that he could make an attempt on the other people's security and life due to psychological disorders. However, the penitentiary's administration had not taken into account the possibility of a suicide, although they knew that the detainee was followed up by a doctor at the psychiatric medical unit and often was hospitalized at the Penitentiary Hospital No 16, Pruncul⁴.

According to the data delivered by the Ministry of Internal Affairs in 2008, two cases of suicide were recorded in the preventive detention isolation wards. On April 2, 2008, the body of penal arrested detainee Tcaci Vladimir was found in the PDIW (preventive detention isolation ward) of Cahul DPC; a cause of death was indicated as a suffocation. On October 5, 2008, the body of penal arrested detainee Songrov Grigore was found in the PDIW of Taraclia DPC; cause of death was indicated as a suffocation.

During 2007 and 2008 there were recorded numerous cases of deaths in the Transnistrian region, a territory which is not under the effective control of constitutional authorities of the Republic of Moldova. We believe that in some of those cases the state could be accused of infringement of the right to life. However the constitutional bodies do not intervene in the investigation into cases of death produced in the region, and correspondingly the investigations conducted by the local bodies can not be monitored and assessed. Especially it refers to the deaths of military men from the so called "MTR army" and the investigation of murder cases.

For instance, in 2007 in the Transnistrian region of the Republic of Moldova a young man was shot by his friends as a result of an incident in a military unit situated in Slobozia. Another young man, committed a suicide with the duty weapon.

3 <http://www.penitenciar.gov.md/ro/stiredetalii.html?idnews=28.08.2008%206:09:11>

4 <http://www.penitenciar.gov.md/ro/stiredetalii.html?idnews=23.05.2008%206:34:26>

In 2008 there were two suspicious deaths recorded. The first case which was made public at the end of the same year and was analyzed in details by „Promo LEX”⁵, refers to Mospan Andrei who died on the sixth day of his enrollment. Officially the death was caused by a cardio-vascular disease. Although not taking into account the declarations of relatives about the presence of numerous injuries on the dead body of the young man which proved violence, many questions arose regarding the quality of the induction examination before enrollment; a fact which does not absolve the state of the young man’s death.

Shortly after this tragic event Evghenii Colobîșco’s body⁶ was found in Nistru River who, according to the forensic medical examination conducted in the Russian Federation, died in December 2007. It is to be noted that in such a case it is impossible to establish the exact date of death, it is an alarming fact that the disappearance of the young man was not investigated, and the competent bodies of the Republic of Moldova have not intervened in the investigation of the above mentioned cases.

Homicide is prohibited in the Republic of Moldova by legislation⁷. Even in the territory which is not controlled by the constitutional authorities⁸ a moratorium over capital punishment was set up. During 2007, 2008 amendments were made to the Penal Code as regards to the establishment of penal responsibility for the various situations of homicide. Thus, the Law No.136 from 19.06.2008⁹, by which some of the provisions of the Penal Code were amended and completed, is relevant in this respect. The amendment to laws No 1239, 1241 and 1243 from 2002 represent a gap in this law, as it specifies that “until absolute territorial integration of the Republic of Moldova the provisions of the international convention¹⁰ ... shall be applied only on the territory which is effectively controlled by the Moldovan authorities”. In this way the Government declines the responsibilities for possible encroachments of the mentioned conventions on the territory which is not effectively controlled, a fact that can be taken as a denial of its obligations with regards to the protection of the right to life in this territory.

In our opinion, the most serious problem is the elimination of the territory from the left side of Nistru River from the area of Moldovan legislation functionality. This elimination can lead to the existence of various problems. Firstly, it rouses dissatisfaction, who consider the constitutional bodies as being adpromissors of the respect of their rights. This elimination can be interpreted as betrayal and indifference. Additionally, offenders can take advantage of it in order to commit illegalities. In bare outlines, such as attitude on the behalf of constitutional au-

5 http://www.promolex.md/upload/publications/ro/doc_1233069646.pdf

6 Ibidem

7 The Penal Code does not provide for the capital punishment and applies severe punishment for depriving people of life in various circumstances

8 The territory from the left bank of Nistru is not controlled efficiently by the constitutional authorities

9 <http://lex.justice.md/md/328801/>

10 International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, International Convention Against the Taking of Hostages and International Convention for the suppression of Terrorist Bombings

thorities can cause a severe increase of the illegalities in the region because the impunity brings illegalities.

1.2. Prohibition of torture and inhuman or degrading punishment

No one may be subjected to torture or to cruel, inhuman, degrading punishment or treatment¹¹.

Nowadays there are only two absolute rights in legal theory which may not be violated under any reason and with no exemptions. The right to not be tortured is one of them, but we have to ascertain that this right was not respected during 2007 and 2008 with series of violations occurring.

Even though there are various forms of illegal treatment which vary on the grounds of scope and intensity of suffering, we shall not qualify them but we will further use a general notion of illegal treatments.

As in the case of protection of the right to life, the right to not be tortured entails two commitments for the state: a negative one, to refrain from applying the torture, and a positive one, to investigate completely and impartially such cases.

Most often the illegal treatments are committed by police officers during or after the detention of suspected persons, with the purpose of finding information concerning the circumstances of the offences. According to a survey conducted by TPC experts in Moldova, during September 14-24, 2007, about one third of detained persons in police precincts declared they have been physically or psychologically mistreated¹², those who had been maltreated recognized that they submitted declarations confirming the perpetration of the accused offences.

During July 4-1, 2008, the insulators and penitentiaries from Moldova were visited by the UN official Manfred Novak, who discussed with detainees ascertained that persons suspected often are submitted to illegal treatments¹³.

The official mentioned that the long detention in the insulators subordinated to the MIA itself represents a degrading treatment because of the precarious conditions.

The modality of recording penal cases/files is alarming. Thus, the General Prosecutor's office, at the Association demand, reported 28 penal cases initiated in 2008 on the grounds of article 309/1 of Penal Code of RM "Torture", and MIA reported only 15 penal cases. It is to be noted that there were 2878 arrested persons in 2008, and every one hundredth person detained was submitted to mistreatment¹⁴, actions on the grounds of which penal cases have been initiated.

11 Art 24 Constitution of the Republic of Moldova

12 <http://www.cpt.coe.int/documents/mda/2008-12-04-eng.htm>

13 <http://www.unhcr.org/refworld/country,,,MDA,,49a55fea2,0.html>

14 Despite the fact that the right to not be tortured is considered to be absolute

231 other complaints about the application of torture, inhuman or degrading punishment or treatment have been considered groundless, and orders of non-initiation of penal case were issued in this respect.

The legal framework provides for the compulsory character of the examination of complaints regarding the application of illegal treatments by the penal prosecution bodies, but there is a bad situation in this domain as there have been recorded numerous cases in which, out of various reasons, the investigation is carried out slowly and inefficiently and the persons suspected of application of such treatments are not punished.

There are cases when the prosecutors responsible for the investigation refused on purpose to start the penal prosecution in order to absolve the persons guilty for illegal treatment committal. These breaches have been mentioned by the UN Special Official. Therefore, although the legislation provides for the investigation and sanctioning of cases of illegal treatment, the law enforcement bodies often disregard these provisions.

Evidence of this represents the case of the members and sympathizers of "Hyde Park" Association who were illegally detained in degrading conditions over 40 hours in the prison of Buiucani PC¹⁵. An investigation was initiated which lasted more than one year; there were issued numerous orders of non-initiation of penal case by the prosecutors responsible during the investigation, which were further annulled either by the hierarchically superior prosecutors or by the judges instruction. It is to be noted that competent bodies of case examination abused their position and did not deliver information about the investigations conduct in compliance with the penal procedure; they did not send to the parties involved copies of the adopted decision, a fact which offputs the law enforcement bodies and makes effective decision disproof impossible.

Alexei Tretiacov¹⁶, has been maltreated by policemen from the PC Centru. After submitting a complaint to the CHR, he was charged more seriously with the offence being re-qualified. Moreover, after medical general surveying, he was refused the necessary qualified medical assistance.

The application of illegal treatments on the behalf of "penal prosecution bodies" has become usual behavior in the eastern districts of the country. We will make two examples in this respect. In March 2007 B.lu., B.I. and R.I.¹⁷ were arrested by militia men in Bender, being charged with theft. They were beaten during a whole night for the purpose of making them acknowledge their guilt, and the qualified medical care was delivered only after one of the group injured himself seriously in the abdomen. Bender prosecutor's office has not initiated any criminal proceedings against these militia men on the grounds of the absence of the

15 Case from "Promo-LEX" practice

16 <http://omct.org/index.php?id=&lang=eng&actualPageNumber=1&articleSet=Appeal&articleId=8398&PHPSESSID=a8c3a9d95b6c8b2459b5a6dc0da76387>

17 Case from "Promo-LEX" practice.

offence's constitutive elements. We make a note of the fact that the Penal Code applied on the territory of *MTR* does not provide for the express punishment for torture application. It is to be noted that indisputable evidence in this case has been obtained by *MTR* militiamen in partnership with Moldovan police as a result of a search at the domicile of the accused person.

On June 2, 2007 Valentin Beșleaga¹⁸, the candidate for Mayor of Corjova village, was submitted to a 15 day period of administrative arrest for illegal pre-election campaigning within *MTR* territory. Valentin Beșleaga was detained in a cold and dark cell with an excessive level of humidity and was given food once a day, while food packets from relatives were forbidden. He had taken ill of acute bronchitis and his sight considerably worsened.

Nevertheless, there is a certain progress registered in this domain. Thus, on July 26, 2007, the Parliament adopted the decision to establish a consultative council for prevention of torture within the CHR of Moldova, for the purpose of provisions' execution stipulated in the Optional Protocol to the UNO Convention against Torture (OPCAT). The clause on ratification and efficient implementation of the Optional Protocol has been provided for in the Moldova-EU Action Plan. On January 31, 2008, the Head of CHR approved the Regulation of the Consultative Council, and at the beginning of April, 2008, after holding a competitive tender for the selection of the candidates, the Consultative Council was set up, consisting of 10 representatives of civil society and one ombudsman.

As well, on March 14, 2008 the Law No 13-XVI "for the completion of some legislative acts" was published. This law stipulates that the probation obligation for the non application of torture and other cruel, inhuman or degrading treatments or punishments lies on the authorities in whose custody the person deprived of liberty is placed at the disposal of a state body or at its indication, either with its consent or without it.

In this way they focused on the obligation of the law enforcement bodies to probe the non application of illegal treatment. At the same time the ombudsmen have been endowed with the right to order the investigation and/or forensic medical examination without the involvement of other law enforcement bodies.

During 2007, 2008, the ECtHR passed on 11 decisions of condemning Moldova for the encroachment of art.3 of Convention about inhuman treatments. Three decisions by which applications submitted on the grounds of this article were shifted off the roll due to the amicable agreements signed by the parties and the Government.

In the event that considerable efforts would not be exerted for the suppression of this phenomenon, Moldova risks losing new cases in the ECtHR, fact that leads to its negative image at international level. Certainly, notice shall be taken

18 Case from "Promo-LEX" practice.

of the applied pecuniary punishments, which are paid from the state budget in the prejudice of the necessary planned investigations. Additionally, the bodies applying such treatments discredit themselves before citizens, a fact which fosters distrust towards the judiciary system.

1.3. Prohibition of forced or compulsory labor;

Not to be regarded as forced labour are the following:

- a) Military -like duty or the activities designed to replace it, carried out by those who under the law are exempted from compulsory military service;
- b) Work done by a convicted person under the normal conditions, in custody or on conditional release;
- c) Services such as those required to deal with calamities or other dangers or as considered under the law to be a part of normal obligations of civilians¹⁹.

As mentioned above, nowadays there are only two absolute rights in the law theory, the second being the right to not be submitted to forced labor. In the previous reports the Association distinguished two negative phenomena in this domain: traffic of human beings, which can be viewed as a modern method of slavery, and the commitment of the military people to provide services which are not in accordance with the military statute. In addition to these negative phenomena, we must mention the involvement of minor persons in various labors sometimes against their will.

In 2007, 2008 a light decrease of human and children trafficking was recorded. Thus, in 2007 there were recorded 245 cases of traffic with human beings and 43 children trafficked, and in 2008 there were recorded 209 cases of traffic with human beings and 28 children trafficked. It has to be noted that in June, 2008, according to the Report of USA State Department, Moldova was classified in the third group (the lowest level) of states which do not meet the minimum standards and there has not been exerted significant efforts in this respect. After this report has been published, the Government had intensified the actions of counteracting this phenomenon. As a result of this, at the end of 2008, Moldova passed from the third group into the second group of states. The obvious conclusion is the following: the state does not undertake major actions against this negative phenomenon, until it is criticized for the inefficiency of it's activities carried out in this respect.

During 2008, according to the information delivered by the Ministry of Defense, there was recorded only one case of illegal involvement of military people into services which are not linked to the military. This action has been documented and the person guilty for this abuse of power was dismissed from the National Army and sanctioned in compliance with Art.37 of the PC of RM, by the order

¹⁹ Art 44 form the Constitution of the Republic of Moldova

issued by the Ministry of Defense. The considerable contribution of the military people in summer 2008 does not contravene the legal provisions and was ascribed to services in case of calamities in compliance with the Constitution.

During 2008, Labor Inspection registered 300 cases of minor persons' involvement in various labors²⁰. Such cases take place in the Transnistrian region as well. Thus, students of Lunga village high school have been involved in agricultural labor for the benefit of the "Buket Moldavii"²¹ enterprise. According to a bilateral agreement signed between school administration and economical agent, without seeking the consent of children or their parents, 40 students gathered grapes during a week, including the weekend. The didactic process was interrupted and the children were not paid for the provided labor. A teacher and the local councilor from Dubasari who reported the case to the public and mentioned the illegality were persecuted by the secessionist law enforcement bodies.

1.4. Right to liberty and personal security

Individual freedom and personal security are declared to be inviolable. Searching, detaining in custody or arresting a person shall be permitted only if it is based on the authority of law. The period of detention in custody may not exceed 72 hours. Persons may be arrested only under a warrant issued by a magistrate for a maximum time period of 30 days. The arrested may contest the legality of the warrant and lay a complaint before a hierarchically superior court judge. Under conditions stated by legislation, the time limit of detention may be extended to 12 months only by a judge or the court. The person detained in custody or arrested shall be informed without delay of the reasons for his detention or arrest, as well as the charges made against him/her, which may take place only in the presence of a lawyer, either chosen by the defendant or appointed ex officio. If the reasons for detention in custody or arrest have ceased to exist the release of the person concerned must follow without delay²².

The person who committed an administrative offence shall be detained not more than for three hours. In extraordinary cases, due to a special necessity other administrative detention terms can be set up in compliance with legislative acts of the Republic of Moldova²³. Administrative detention is applied only in extraordinary cases, for some categories of administrative offences, for a time limit up to 30 days. Administrative detention is appointed by the legal courts²⁴.

We reiterate the necessity of amending the provisions of art.166 of PPC of RM, which provides for an exaggerated task for the penal prosecution bodies ascribed by the legislator, specifying the reasonability of detention. A part of evidence

20 http://www.inspectiamuncii.md/?lang=ro&menu_id=5

21 Case from "Promo-LEX" practice.

22 Art 25 of the Constitution of the Republic of Moldova

23 Art. 249 of Code on Administrative Offences of the Republic of Moldova

24 Art.31 of Code on Administrative Offences of the Republic of Moldova

provided for in the Code and which serves as a proof of a person's culpability, are not enlisted. Therefore, the law differentiates between the evidence serving as a ground for person's suspicion and detention and the evidence confirming a person's culpability. This inadvertence allows penal prosecution bodies to motivate a person's detention by any evidence provided for in the Code and not necessarily by those stipulated in the mentioned article, a fact that can influence the illegality of the detention. Unfortunately, the legal courts do not take into account such details and issue custody orders which are further ascertained to be illegal.

According to the information submitted by the General Prosecutor's Office, we ascertain that 2878 persons were detained in 2008 on the grounds of art.166, 167 PPC of RM. Only 2037 were arrested on the grounds of a custody order. The figures show that at least 30% of the detained persons were deprived of liberty groundless.

Transnistrian law enforcement bodies are guided by local normative documents in the event of applying deprivation of liberty measures. Not taking into account the legality of these normative documents, we state they are defective and create conditions for people's arbitrary deprivation of liberty. For instance, par. 14 of art.78 of Penal Procedure Code of MTR²⁵, which establishes the conditions under which the arrest is applied as a preventive measure, allows deprivation of liberty only for offence's gravity, however, ECtHR mentioned repeatedly that every case on deprivation of liberty has to be analyzed separately, and the offence's gravity does not represent the grounds for a person's deprivation of liberty. It has to be noted, that the normative documents applied in the Transnistrian region classify as serious offences, those offences for which deprivation of liberty is provided for a term longer than five years. During 2007, 2008 the tendency of people's arbitrary deprivation of liberty for the committal of administrative offences were maintained. There exist two trends in this respect.

Firstly, the detaining of persons suspected *de facto* of the committal of offences, without having adequate evidence to allow detention in compliance with penal procedure legislation. Then proceeding to detention and administrative arrest for alleged misbehavior, especially non subordination with bad intention or legitimate police request, offering resistance to the police or judicial executor and insulting police or judicial executor. The information posted on the web page of MIA confirms the existence of such cases, moreover such a practice is considered to be in line with the law. The case of Rebeja Grigorii²⁶ is a example of this, who was detained and deprived of liberty for a 3 day term for the committal of a administrative offence, in the meantime he was submitted to some "measures of

25 Article 78. Detention

(14) To persons accused of committing grave and especially grave crimes under the Penal Code of MTR, as well as to persons previously convicted twice for a serious or especially serious crimes, detention as a preventive measure can be applied only based on grounds of the potential danger.

26 http://www.mai.md/dep-operativ/dso_sept2008/

operative processing for the purpose of his participation at committal of brigandish attacks at exchange offices situated in Botanica and Centru districts”.

According to MIA data during 2008, on the grounds of Art.174 of CAO of RM, under “Non subordination with a bad intention to police orders or legal request” there were drafted 4914 administrative minutes, on the basis of which 3581 persons were detained and only 1546 were arrested on administrative grounds. On the grounds of art.174/5 of CAO of RM, “offering resistance to police or judicial executor”, there were 2925 administrative minutes drafted, on the basis of which 2354 persons were detained and only 859 were arrested on administrative grounds. On the grounds of art. 174/6 of CAO of RM, “insulting police or judicial executor” there were 3538 administrative minutes drafted on the basis of which 2880 persons were detained and only 1027 were arrested on administrative grounds.

Thus, we ascertain the detaining of 8815 persons, out of which only 3432 were arrested on administrative grounds. The figures prove 60% of detaining on administrative grounds being baseless.

Secondly, the abusive and groundless detention of participants at public meetings. During 2007, there were cases of detaining coordinators and participants at public meetings recorded; in 2008, after the adoption of new legislation on assemblies, the number of cases increased considerably. A report on monitoring freedom to assembly²⁷ has stated the quantitative increase of arbitrary and abusive detainment of coordinators and participants at public meetings. However, the great majority of persons detained by police on various alleged reasons have been finally discharged by law courts. At the same time, we mention the statistical data submitted by MIA, in compliance with which, on the grounds of art.174/1 of CAO of RM, “encroachment of legislation on organization and carrying out meetings”, there were 605 administrative minutes drafted, on the basis of which 502 persons were detained and only 132 were arrested on administrative grounds. The figures prove 74% of detaining on administrative grounds, on this offences’ category being baseless.

In the event of the allegation for administrative offences committal, persons’ detention over the legal time terms (3 hours) is frequent.

Ghenadie Brega²⁸ for instance, was detained on administrative grounds on May 10, 2008 for the participation at an unauthorized meeting, insulting and offering resistance to police. He was detained until May 12, 2008 when he was brought before the court, thus encroaching the 3 hour legal stated time. There have been cases when the terms were surpassed by 2-3 hours²⁹, which contravenes the legislation.

27 <http://credo.md/arihiva/documente/Moldova%20Assembly%20Monitoring%20Report%20final%20170109%20ro.pdf>

28 <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Brega&sessionid=20414002&skin=hudoc-cc-en>

29 <http://www.ombudsman.md/Evenimente/704/>

As was previously mentioned, there were cases of illegal deprivation of liberty on the left side of Nistru River also. We refer to the case of Panteleiciuc Viorel,³⁰ who was detained on February 5th, 2008 by the Transnistrian customs officers on the alleged reason that he had commercialized potatoes on the territory of Varnița village, without previously submitting a customs declaration. A minute was drafted with regards to the administrative offence concerning the insubordination to legal requests of a customs representative to offer documents of potatoes origin. He was taken in custody for a period of 2 days on administrative grounds. Moldovan bodies through the JCC undertook a series of efficient measures, which resulted in the restoration of the vehicle and potatoes, although this led to Viorel's discharge only after the serving of the sentence.

In the case of Berzan Ștefan³¹ the attitude of state bodies was reversed to the previous, in which they applied efforts for discharging a person from illegal detention. Berzan Ștefan being employee of the Department of Civil Protection and Extraordinary Situations of MIA, was prosecuted by Grigoriopol militia for introducing a counterfeit 100 USA dollars bill.

Without referring to the grounds of the alleged accusation, we mention the collaboration of state law enforcement bodies with local militia. Knowing that he was prosecuted by secessionist region bodies, Berzan Ștefan went to the Dorotcaia police office to declare the case's circumstances. The police officer did not record the case but instead called militia men to the police office and they convinced him to go to Grigoriopol militia office to submit an explanation.

Being misled by the police officer, he was transported in the private car of the latter, escorted by militia men to Grigoriopol militia office. Berzan Ștefan was kept into custody until August 11th, 2008. Moreover, he was dismissed from MIA bodies on the grounds of being "judged" by Grigoriopol law court, and the "penal record" was incompatible with his position.

In two situations concerning person's deprivation of liberty by secessionist region's structures, the constitutional bodies approach has been absolutely different. In the first case the law enforcement bodies undertook measures for discharging the person from the illegal detention, and in the second they contributed directly to person's deprivation of liberty.

1.5. Right to free movement

Every citizen of the Republic of Moldova is guaranteed the right to choose his place of residence anywhere within the national territory, to travel in and out of the country and also to emigrate at will³².

30 <http://www.flux.md/editii/200825/articole/1917/>

31 Case from "Promo-LEX" practice.

32 Art 27 from the Constitution of the Republic of Moldova

During 2007, 2008 there took place cases of encroachment of the right to free movement. Most of them were induced by the lack of efficient control of constitutional authorities over the Transnistrian region. The current problems have been reflected in the study by “Promo-LEX” Association “The assertion of the right to free movement in the eastern part of the Republic of Moldova”³³.

In the present report we shall refer to old problems as well as to the new that have appeared either in the sphere of persons' free movement or in the sphere of goods, services and capital circulation.

Payment of migration tax at the entrance into Transnistrian region of the Republic of Moldova.

The application of this tax had an impact especially on the persons domiciled on the right bank of Nistru River who work on the left bank or whom out of various reasons were crossing the «border» often. The categories of persons exempted from the tax in question have been specified in the annual law on local budget. In 2006, by Art.19³⁴ of the budget “law”, more categories of persons were exempted from this tax, with the exception of the inhabitants of the localities situated at a distance of 500 meters from the “border”, who continued to pay the migration tax. On the grounds of budget law for 2008, the migration tax was annulled, a decision which was found favorable for the persons who cross or visit the region. The migration tax was not collected in the case of a staying not exceeding 10 hours and on the grounds of the amendments from September 2008³⁵ which entered into force on 01.01.2009, in the case of a stay not exceeding three days.

In the event that a person stays in the region more than 10 hours, the provisions on the registration are applied. The registration is made at the border crossing, not at the migration department in the locality the person is going to stay. This procedure is considered to be a temporary registration on the territory of *MTR*. For the option of staying more than 10 hours in the region, they collect a tax twice that of the migration tax- about MDL 17 (Euro 1, 10).

33 http://www.promolex.md/upload/publications/ro/doc_1232984043.pdf

34 The following persons are exempted from the payment of the tax for crossing Moldovan Transnistrian Republic territory:

- a) citizens of foreign states possessing documents confirming the fact of birth on the territories which are part of Moldovan Transnistrian Republic, entering and leaving Moldovan Transnistrian Republic territory;
- b) citizens of Russian Federation and Ukraine, transiting the territory;
- c) representatives of diplomatic missions, possessing diplomatic passports;
- d) citizens of foreign states, traveling on Moldovan Transnistrian Republic territory on the grounds of invitations on the behalf of stated administration bodies;
- e) for entry and leaving – citizens living on a permanent basis in the villages of Moldovan Transnistrian Republic, including the villages under a temporary control of state bodies of the Republic of Moldova (villages: Novaya Malovata (rus; Molovata Noua- Ro), Cocieri, Vasiliievca, Dorotcaia, Cosnita, Pîrîta, Hadjimus, Copanca, Pohrebea), as well those living within 500 meters frontier belt.

35 The following persons are exempted from the payment of state tax, provided for by p. 2), par.1, art.4:

- a) persons benefiting from diplomatic and consulate immunity;
- b) persons born on the territories which are part of Moldovan Transnistrian Republic;
- c) persons having achieved 70 years old;
- d) citizens of Moldovan Transnistrian Republic living on a permanent basis outside Moldovan Transnistrian Republic;
- e) citizens of foreign states and citizens without citizenship living within 5 km of Moldovan Transnistrian Republic frontier zone;
- f)) citizens of foreign states and citizens without citizenship, staying on a temporary basis on the territory of Moldovan Transnistrian Republic less than 3 days time term.

In the event on insubordination to this provision, in compliance with Art. 192 or the CAO of the *MTR*³⁶, one risks a fine up to 5 conventional units, which is about MDL 50, (Euro 3, 10).

Another barrier for the assertion of the freedom of movement is the existence of check points on Rîbnița-Tiraspol road, established by secessionist region bodies. These points limit the access of Moldovan citizens to the portions of land that they own which are situated on the other side of this road. In 2006 a part of the owners of these agricultural portions of land were committed to submit applications to secessionist region bodies to be allowed to cultivate their portions of land. The lack of such an application made access impossible for people to their agricultural portions of land. Therefore, the free movement of the owners of these agricultural portions of land was influenced by an application which was not provided for by the legislation and is not necessary in a democratic state.

Recognition by constitutional authorities of the civil state documents issued by secessionist region institutions.

The assertion of the freedom of movement is directly linked to identity documents. Almost any of the guaranties of the freedom of movement can not be exerted in the absence of identity documents. In compliance with the current legislative provisions, identity documents are issued by MID structures and the civil state documents serve as a basis for their issuing.

De jure, the birth certificate issued by the secessionist region is not recognized by constitutional authorities, but on its' grounds, to which the medical birth certificate issued by the medical institution where the child was born is attached, Moldovan office of civil registration issue a duplicate in line with the standards provided for by national legislation. Consequently, *de facto*, this document is recognized, as through the document issued by the constitutional office of civil registration the legal fact of a person's birth is recognized.

Thus a contradictory situation is created: on the one hand, the civil state documents issued by the secessionist region authorities are not officially recognized, and on the other hand they are recognized indirectly through the confirmation of some concrete facts and events.

In accordance with the legal provisions, the duplicates are issued only in the event of deterioration or loss of civil state documents. In case of the documents issued in the Transnistrian region, the office of civil registration issue a new document marked „Duplicate”, having identified the civil state document in point. Thus, they confirm the fact that constitutional civil registration bodies, *de facto*

36 Art 192. The encroachment of lodgment rules by foreign citizens and citizens without citizenship in the Moldovan Transnistrian Republic, as well transit through the territory of Moldovan Transnistrian Republic.

The encroachment of lodgment rules by foreign citizens and citizens without citizenship in the Moldovan Transnistrian Republic, i.e. living without documents of residence right in the Moldovan Transnistrian Republic, or living on the grounds of illegal documents, non-observance of the established rules of registration, the registration or the movement and choice of residence place, avoidance of departure at the end of certain period of lodgment, as well the non observance of rules of crossing the territory of Moldovan Transnistrian Republic – implies either warning or the fine in the sum of 5 PY M3Π.

recognize the birth certificates of the children born in the Transnistrian region.

The adoption of a normative act is necessary which shall regulate clearly and explicitly the conditions and the modalities of recognition and confirmation of civil state documents issued in the secessionist region.

Completion of customs declaration at crossing internal customs posts imposed to citizens of the Republic of Moldova.

Another problem notified by the inhabitants from the left bank of Nistru River are customs declarations, written and oral, imposed at crossing internal customs posts. The inhabitants of Pohrebea, Doroțcaia, Coșnița and Pîrîta face this problem most often, as they have to cross the internal customs point every day. This procedure is considered humiliating and illegal by them.

The procedure of declaration to which the inhabitants of this region are compelled is either a verbal or a written one, depending on the circumstances and at the customs officers will. The procedure of declaration is a quick one and the people have grown accustomed to it, but cases were notified in which persons were obliged to write declarations with regards to goods they had with them. Any transportation of goods implies a special control procedure, which evidently limits the freedom of movement. The citizens from those localities understand that at the moment it is impossible to solve the problem with regards to the withdrawal of the customs post established by secessionist region bodies, but they are indignant at the establishment of Moldovan internal customs point.

In compliance with p.23 Art.1 of CC of RM, *Customs declaration* is a unilateral customs instrument in which an entity declares its will regarding the placement of goods under a certain customs regime in the manner set forth by the customs legislation. Article 173 of CC of RM provides for the Declaration of Goods and Means of Transportation crossing the border. According to par.3 art.4 of CC of RM, the national border of the Republic of Moldova and the free zones and free customs warehouses' perimeters are the customs frontier of the Republic of Moldova. Therefore de jure crossing customs frontiers takes as fact crossing state frontier. On this assumption the commitment imposed on the inhabitants of the left bank of Nistru River to fill in customs declarations is illegal, as they do not cross the state and customs border of the country. The means of import and export of goods by individual persons on the territory of the Republic of Moldova is regulated by Law No.1560-XV from December 20, 2002.

In compliance with Art.4 al of the present law³⁷, only goods crossing the customs

37 Art. 4. The modality of declaring goods

(1) Goods listed by individuals over the border are subject to customs declaration required under this Act, the Customs Code and other regulations adopted in accordance with it, except the currency specified in Article 3 paragraph lett.d)

(2) In the event of importing of goods on the territory of the Republic of Moldova, individuals declare and pay import duties at the customs body situated at state border crossing points.

(3) At exporting goods from the territory of the Republic of Moldova, individuals are entitled to clear goods through internal customs bodies.

(4) Individuals have the right to declare the goods to the customs body orally as follows:

a) Personal items brought into the country and the goods listed in the Annex to this Law;

border of the Republic of Moldova shall be obligatory declared.

From the mentioned legal provisions it can be concluded that the commitment of persons living on the left bank of Nistru River to submit written customs declarations at the crossing through internal customs posts is an abusive and illegal act.

The circulation of vehicles registered in the Republic of Moldova on the Transnistrian territory and the circulation of vehicles with Transnistrian number plates on the territory of the Republic of Moldova.

The owners of vehicles with Moldovan number plates who are domiciled in the localities under non constitutional authorities can not travel freely in those vehicles on the territory of the left side of Nistru River. The transport entering and leaving the territory is registered on a long term basis at the crossing of the so-called border; the vehicle's owner is committed to complete a customs declaration and to pay a tax of 0, 18% from the vehicle's value, and to respect the procedures of customs regime- temporary entrance on the customs territory. The vehicle's owner shall leave MTR territory during two months from the entrance moment. In the event of insubordination to the time term³⁸ specified in customs declaration the owner of the vehicle with Moldovan number plates is brought to account³⁹, an shall pay a fine which is from 50 to 100% of the vehicle's value, with or without its confiscation.

Therefore, region customs officers follow very thoroughly the circulation of these vehicles.

They have noticed a tendency to limit the circulation of vehicles with Transnistrian number plates on Moldovan territory. A first step towards this was made in 2001. At the end of 2007⁴⁰ the police proceeded to withdrawal of Transnistrian number plates. At the press conference organized on September 25, 2007, the head of MIA Department Mihail Cibotaru declared that the police had withdrawn the number plates of the vehicles registered in Transnistria, as they do not correspond to national and international standards. He specified that until that moment (September 25, 2007), 5895 vehicles with Transnistrian number plates had been verified, out of which 4058 were driven by persons from the right bank of Nistru River.

b) goods brought into the country, other than those referred to in letters a), whose customs value does not exceed the sum of 200 euros and are not intended for commercial or production activities;

c) Goods exported from the country whose customs value does not exceed the sum of 1000 euros and are not intended for commercial or production activities;

d) Goods referred to in article 8 par. 1, letter a) and par.2 letter a).

(5) Goods imported into and exported from the territory of the Republic of Moldova through international mail or unaccompanied luggage shall be declared in written form following the established modality.

38 There have been recorded cases of detaining vehicles despite the fact that the terms specified in the customs declaration were not exceeded. C.E case from "Promo-LEX" practice.

39 These persons can be made liable in compliance with the provisions of art.353 from the "penal code of MTR".

40 <http://www.dejure.md/index.php?go=news&n=1092>

On November 7, 2007, during the Government meeting of the ministry of Informational development Vladimir Molojen introduced two projects regarding the problem of vehicles with Transnistrian number plates:

- For approving the draft law project on the documentation of some vehicles categories,
- On approving the Temporary Regulations on putting into free circulation on the territory of the republic of Moldova the vehicles with illicit documents and number plates.

Within a press conference, the ministry stated that those two projects had been approved. They imposed some restrictions for the circulation of vehicles registered illegitimately in Transnistria, on the territory of the Republic of Moldova beginning with January 1st, 2009 and out of its territory beginning with January 1st, 2008. The projects in question have not been published on the Government's official web site, and have not been submitted to the Parliament.

From the legal point of view, the circulation of vehicles registered illegitimately is prohibited on the territory of the Republic of Moldova. Par.1 of the Regulation on road circulation.

Par. 121 of the Regulation on road circulation⁴¹ states the prohibition of vehicle exploitation through withdrawal of number plates in the events the latter do not correspond to the established standards. We mention that the Regulation does not provide for facilities in this respect for people from the left bank of Nistru River. Moreover, in all the cases of the utilization of vehicles with Transnistrian number plates which were not registered in line with the established modality, the drivers are liable for administrative responsibility in compliance with the provisions of par.3 art.120 CCA al RM⁴².

Art.234 CAO of RM⁴³, which provides for the circumstances that exclude the procedure in the events regarding administrative offence, does not refer in anyway to circumstances concerning the person's domicile in a certain country's area, by

41 GD No.713 from 27.07.1999 "On approving the Road Circulation Regulation", published on 05.08.1999 in the Official Gazette. No.83-86.

42 The use of transport means which were not registered in the established modality and/or the lack of compulsory insurance of civil responsibility by the owners of vehicles – results in the application of a fine in the sum from 1 to 3 conventional units.

43 Art 234. Circumstances excluding the procedure in the event regarding the administrative offences
Procedura în cazul cu privire la contravenția administrativă nu poate fi începută, iar cea începută urmează a fi încetată în cazul existenței următoarelor circumstanțe:

- 1) lack of administrative offence;
- 2) non-achievement of the age of sixteen until the moment of administrative offence committal;
- 3) irresponsibility of the person, who committed an illicit action or non action;
- 4) acting in a situation of extreme necessity of legal defence persoanei;
- 5) issue of an amnesty act, in the event this crosses out the application of administrative sanction;
- 6) abrogation of the act establishing the administrative responsibility;
- 7) expiration of the time terms provided for in art. 37 of the current Code until the moment of case examination as regards the administrative offence;
- 8) the existence, on the same act, as regards the person against whom administrative action was brought, of a decision issued by a competent institution (a person with a responsible position) on the application of administrative sanction, or the existence of not annulled decision to stop the case as regards the administrative offence, as well as the existence of a criminal case on the same act;
- 9) the death of the person, who was the subject of the case in point.

virtue of which the permission given to region's people to travel in vehicles with Transnistrian number plates is a discriminatory one, on the grounds of the lack of normative acts providing for such facilities.

The lack of clear normative acts with regards to the vehicles registered on the left bank of Nistru River. The possibility of their re-registration, create an absurd hypothesis for the owners of vehicles with a Transnistrian number plate to apply for MTR citizenship and to circulate freely.

Transportation of goods by individual persons through internal customs posts.

De jure there is no boundary line between the Transnistrian region and the rest of Moldovan territory.

Nevertheless, *de facto* this boundary line exists, being established on Nistru River, except for some localities situated on the left bank of Nistru River (Corjova, Cocieri, Molovata Noua, Vasilievca, Dorotcaia, Pirita, Cosnita and Pohrebea, which are under constitutional authorities' control), and some localities situated on the right bank of Nistru River, under secessionist region's control (Bender, Proteagailovca, Gisca, Merenesti, Chitcani and Cremenciug), being separated by check points of law enforcement bodies on both sides. The native inhabitants visit and maintain economic links with the region, many of them being employed by Transnistrian economical entities.

When transporting products purchased and obtained in the Transnistrian region, the native inhabitants are submitted to customs control and committed to pay taxes to constitutional authorities. People often disapprove of this situation, and it has degenerated into public manifestations. For instance in the spring of 2008, people of Firladeni village protested against the establishment of internal customs post in the locality, adopted a resolution by which they requested the amendment of GD No. 72 which regulates the activity of internal customs posts and the circulation of goods through them.

In compliance with mentioned Government decision, "the calculation and collection of imports is made out of the integral declared volume, in the event of transportation of goods of foreign production and whose origin can not be established, designed for commercialization, by individual persons not registered as entrepreneurs"⁴⁴.

The general modality of import/export of goods from the territory of the Republic of Moldova is regulated by the Law No. 1569-XV from December 20, 2002⁴⁵. In compliance with Art.5 of the law, "individual persons have the right to import on the country's territory, without paying imports, other goods than those specified in let.a), whose customs value does not exceed the sum of Euro 200 and are not designed for commercial or production activity. In the event the customs value

⁴⁴ Par 2 pnt.10 of the Regulation

⁴⁵ Law No. 1569-XV "on the modality of import/export of goods from the territory of the Republic of Moldova by individual persons de către persoane fizice", O.G. No.185

exceeds the above mentioned tax-free quantum, the imports shall be paid on the basis of the value goods in the customs (the above mentioned tax-free quantum does not decrease the taxable value of the good)”.

Persons transporting goods from the Transnistrian territory shall pay taxes, even though they are not designed for commercialization, but for private consumption. These provisions have a special effect on persons working in *MTR* and receiving salaries in Transnistrian rubles, as well as on inhabitants of villages, geographical position and arterial roads of which allow or impose links with Transnistrian localities.

Consequently, on October 16, 2008, by GD nr. 1163, some provisions of the normative acts in question were amended, and the persons domiciled in limitrophe localities were allowed to introduce goods for personal or family use in the value which should not exceed monthly the equivalent of Euro 200. In this way the deficiency of the normative act was removed and the transportation of goods for personal use was facilitated.

Insurance of Transnistrian people with pensions. Many people especially those from the security areas, who benefited from pensions from NHSI, found themselves in a situation to apply for *MTR* citizenship. Respectively, they have been registered by Transnistrian bodies and receive pensions from these.

The constitutional authorities stopped paying pensions to those persons who benefit from pensions on the behalf of secessionist region authorities. At the NHSI's request, the persons domiciled in the localities not situated under constitutional bodies control and those who worked in the Transnistrian entities should present a “certificate confirming the fact that the persons is or is not a beneficiary of pension”. For instance Dubasari NHSI confirmed the fact that, during 2003, in the district there were no persons benefiting concomitantly from pension for age limit either on the behalf of constitutional authorities and of regional ones.

In the Republic of Moldova, the organic law⁴⁶ regulates the modality and the condition of offering pensions and state social insurance. Art. 2 of the law stipulates that right to pension is granted to the insured persons domiciled in the Republic of Moldova, and the persons who on the date of establishment the pension did not have the qualification of insured person, but fulfill the conditions provided for in the current law. According to Art.14 of the law, the right to a pension on the grounds of age limit is granted if the conditions of age of retirement and the probation are fulfilled.

The list of necessary documents for pension establishment can be viewed at any territorial office of National House of Social Insurance. The list is published on the web site⁴⁷ of National House of Social Insurance, and contains the following:

46 Law of Republic of Moldova No.156-XIV from 14 October1998 “On pensions and state social insurance”

47 <http://www.cnas.md/ro/question/?page=2>

- 1) Application for pension establishment.
- 2) Identity card.
- 3) Labor book and other employment history documents (military service record card, Diploma of University Education etc).
- 4) Certificate of income, salary ensured.

Thus, it is considered to be illegal to present a certificate of pension from another source, entailed by NHSI. Deprivation of an old person, a state citizen, of pension of age, on the grounds that he benefits from a similar pension given from the funds of an illegal and not recognized, is not fit into the frames of a legal restraint. This situation raises another negative effect⁴⁸, the region people distrust constitutional bodies and Moldovan authority in the region. Under the conditions when the Russian Federation offer Transnistrian pensioners additional payment to pensions⁴⁹, local people's discontent with NHSI policy is natural.

Incapacity to register foreign persons entering the territory of the Republic of Moldova through the region not controlled by the constitutional authorities.

A serious problem with regards to the freedom of movement of foreign citizens on the territory of the Republic of Moldova is the lack of control over the entire Moldo- Ukrainian border. Because of this foreign persons entering the territory of the Republic of Moldova from Ukraine, through the Transnistrian region, are not registered by border guard and customs services. Consequently, it is impossible to assess the exact number of persons entering the country and the duration of their staying in the country⁵⁰. Moreover, the persons having a clear interest to stay in the Republic of Moldova over the time term of 90 days allowed by the law take advantage of this situation. At the same time the investigation of such cases and sanctioning visitors who misbehave is difficult.

Impossibility of citizens to leave Moldovan territory on the grounds of some deficiencies of the registration system. The free movement refers not only to the free displacement within the country, but also the right to leave it. There are cases when persons, out of different reasons, especially as a result of policemen and court officials negligence do not submit information in the data base of MIA and MID as regards to the annulment of criminal records and restrictive measures imposed by the penal procedure legislation. Consequently, the persons in point are not able to leave the country' territory as MID database was not adequately updated.

The responsibility to notify to MID lies on the mentioned state bodies and shall be carried out by submitting information in question. For the moment, however, there are cases in which the updating of the data base lies on the person who wants to leave the country, by committing him/her to submit authorized copies of final decisions of penal prosecution bodies or law courts. The time spent and

48 <http://www.olvia.idknet.com/ol82-09-06.htm>

49 http://www.pressa.tm.md/?page=itrec_4&id=28150

50 R.G. case from "Promo-LEX" practice.

the efforts applied by these persons are not taken into account, although the notification to MID shall be made by the bodies which issued the decision of limiting the free circulation.

Evidently, MID and other competent bodies shall initiate certain actions for the purpose of establishment of circumstances of not submitting the information and sanctioning the persons who applied with a delay or did not include in the data base information referring to the annulment of restrictive measures, but such cases are not made public.

LIST OF ABBREVIATIONS:

MTR	–	Moldovan Transnistrian Republic
RP	–	Remand Prison
MIA	–	Ministry of Internal Affairs
TPC	–	Torture Prevention Committee
UNO	–	United Nations Organization
PC	–	Police Commissariat
CPR	–	District Police Commissariat
CHR	–	Centre for Human Rights
ECHR	–	European Court for Human Rights
CAO of RM	–	Code on Administrative Offences of the Republic of Moldova
CC of RM	–	Customs Code of the Republic of Moldova
PC of RM	–	Penal Code of the Republic of Moldova
PPC of RM	–	Penal Procedure Code of the Republic of Moldova
MID	–	Ministry of Informational Development
GD	–	Government Decision
NHSI	–	National House for Social Insurance
UE	–	European Union

RIGHT TO PROPERTY

The right to private property as well as the claims to the state is guaranteed. In this respect the state is obliged to respect and protect this fundamental right.

The years 2007 and 2008 were marked by the same types of violations recorded in previous years. These are: violation of the rights of former deported people and politically detained people, the consequences of the faulty enterprises' privatization, the violation of the right to property in the eastern part of the Republic of Moldova, non-transparency of the fiscal operation, expropriation of the portions of lands, and others.

With regard to loses caused to the state budget by ECtHR sentencing, it is to be mentioned that the sums of 15683713, 52 MDL in 2007 and 50004787, 67 MDL in 2008 were paid from the state budget for ECtHR executed decision. These sums were redirected from the reserve fund and could have been used for other purposes.

According to the statistical data with regard to the cases examined at ECtHR, most of them were focusing on the right to a due process and right to property.

Thus, 28 cases on right to property in 2007 and cases 9 in 2008 were lost by Moldova at the ECtHR. This works out 40% of the total number of sentences¹.

2.1. The problems of former deported people

According to the amendments to the Law on rehabilitation of political repression victims, entered into force on 01.01.2007², the Government shall adopt a decision by which to establish an application mechanism of returning and recuperation of the value of former deported people's goods. Although this decision was to be adopted until 11.11.2006, it was issued on 05.06.2007 with a delay of 7 months³. The delayed adoption of the Government decision persuaded public authorities not to examine the complaints submitted by former deported people

1 Visit - <http://hr.md/2/98.html>

2 See Law No. 186-XVI from 29.06.2006

3 See Government Decision No.627 from 05.06.2007

on time. It is to be noted that the public authorities created special commissions only at the end of 2007 and in some localities at the beginning of 2008.

Although formally, the new mechanism of returning the goods by extrajudicial means should have started to be applied from 01.01.2007 but it was put into practice only at the beginning of 2008.

Both the Government's delay and the local general elections caused chaos in public authorities' activity concerning the examination of the former deported people's complaints. As, the deadline to submit complaints on returning of private goods of political repressions victims expired on 01.01.2008 and special commissions were not established in some of the localities at that moment.

Referring to the amendments operated in 2006 it is to be noted that the returning and recuperation of the value of goods should have been paid from the local, municipal budgets as well from the state budget. However the modality and the proportion of the contribution from the state budget has not been clearly specified. The full responsibility for the recuperation of the value of sequestered goods lies on the local public authorities which have no sources to cover such expenses. Financial resources were designed for this purpose only in some municipal and district councils in 2008 and 2009.

Another barrier in the rehabilitation of politically repressed persons is the defectiveness of the recuperation system both at the judicial and extrajudicial levels. The difficulty met at extrajudicial level lay in the large number of documents submitted to councils. Despite the objective circumstances, the submission of some documents is often impossible.

On the grounds of this imperfect mechanism, many people found themselves in the situation to apply to the courts for the statement of legal facts confirming the sequestration or the succession right.

The authorities' interference in the process of examining the complaints by local public authorities' diminished the expectations of the law beneficiaries.

In this respect, the explanation of art. 12 of Law No.1225 from 08.12.1992 written by Ministry of Justice of the Republic of Moldova in a form letter on 19.03.2008 to all district heads of the Republic of Moldova is of relevance. In fact, the form letter aimed at bringing to a close the process of admission of applications by district councils.

A survey conducted in the middle of 2008 showed that only 4% of the complaints submitted to specialized commissions had been solved extrajudicially, the rest of the applicants had to use judicial means either for appealing the authorities' refusal to pay the solicited sums of money or for the statement of certain circumstances. It is difficult to solve this category of cases on the grounds of lack of experience, unbalanced judicial practice and due to confusion and ambiguous legislative provisions. A case on returning the goods or the pecuniary recompen-

sation of victims lasts about four years, and account should be taken of the fact the majority of beneficiaries are old.

A category apart facing major difficulties comprises the cases on returning of the value of goods of persons who lived in the Eastern region of the Republic of Moldova before deportation.

In view of the fact that separatist region bodies do not recognize Moldovan legislation, the defence of the constitutional right to property and returning the value of confiscated, nationalized or otherwise taken goods are illusive. Additionally, the constitutional authorities refuse to reinstate these persons on the grounds that de facto the eastern territory is not under their control.

2.2. The indexation of bank savings

The situation regarding the rights of persons who had accounts in “Banca de Economii” (Savings Bank) at the beginning of 1992 was overcome by the implementation of a mechanism for money conversion⁴. However, this mechanism does not protect the people who had accounts in the subsidiaries of “Banca de Economii” (Savings Bank) established in the eastern localities, therefore we believe discrimination has been committed. In compliance with the law, the indexation and payment of money deposits of the citizens of the Republic of Moldova in the subsidiaries of “Banca de Economii” (Savings Bank) established in the eastern localities shall be examined after the reestablishment of the financial-budget relationship between these localities and the state budget of the Republic of Moldova. It has to be noted that the Parliamentary Advocate has solicited the control of the constitutionality of discriminating provision but the Constitutional Court rejected the notification as having no economical grounds.

2.3. Copyright

On 29.01.2008, ECtHR stated the decision in the case *Balan vs Moldova*, recognising the violation of the right to property by the Republic of Moldova. The ECtHR stated that the terms of goods can be ascribed to the copyright in the sense it is defined in Art 1 of the Additional Protocol to the Convention. In the cited case, the violation of the right to property has been ascertained, as the Ministry of Informational Development breached the copyright, using a reversed image of the Soroca fortress taken by P. Balan without authorization, for identity cards’ execution.

At present, there are a few score of complaints as regards to copyright in the national courts, especially on reversed images, songs and moving pictures.

⁴ See Law No. 1530-XIV from 12.12.2002 on the indexation of bank savings of the citizens of the Republic of Moldova in “Banca de Economii” (Savings Bank)

2.4. Non-execution of judiciary decisions

With reference to the problem of former deported people, it is to be noted that although some of them are successful in the action, they have to wait a length until repossessing the recovered money. The main cause is the lack of financial resources in the account of local public authorities. For instance, in 2007 - 3630, 9 lei from the financial resources provided by the state budget were transferred to the budgets of administrative territorial units, for ensuring the execution of the complaints issued by the courts during 2005-2006 in cases on the returning of the value of confiscated goods⁵.

The sum of 925, 00 thousand MDL was allocated for this purpose in 2008⁶. The transfers were made as a consequence of the impossibility of covering the debts by the district councils. The sum of 14500, 00 thousand MDL was planned in 2009 for payment of the recouperation of sums to former deported people. The payment according to the complaints from the accounts of public administration authorities is a problematic issue, as in this case the legal procedures limit the judicial executor's actions.

The executory titles related to the incontestable closing down of the institutions financed by state budget are transmitted for execution to the Ministry of Finance and those relating to the closing down of the institutions financed by state budget are transmitted for execution to the central public authorities' administration. In their turn, they are obliged to present for payment all necessary documents in the departments of the State Treasury⁷. Having a greater freedom in terms of the execution period, usually the authorities tergiversate the titles execution for up to nine months, referring to existent precedents of ECtHR⁸.

The authorities, not being able to offer housing spaces to the internally displaced persons gave reason for a score of protests during 2007-2008. In accordance with a Government decision⁹, it a calendar was established on ensuring with housing spaces of the internally displaced persons as a consequence of Moldo-Russian conflict of 1992. As well, until 2007 there existed many irrevocable courts' decisions on the obligation of Chisinau Municipal Council to distribute housing spaces. Remaining unexecuted, these decisions were acquired in the ECtHR.

The remonstrants have invoked that about 155 families were not given apartments, although the municipality has benefited from many grants for the building of blocks. At the beginning of 2008 the Chisinau Municipal Council signed an agreement with the remonstrants which ordered the distribution of apartments and studio flats to internally displaced persons. The problem seemed to

5 See Government Decision No. nr. 1282 from 26.11.2007 "Cu privire la alocarea mijloacelor financiare"

6 See Government Decision No. 1067 from 19.09.2008 See Government Decision No. 1392 from 05.12.2008

7 See art.35 al.6 of the Law on budget system and budget process No. nr.847-XIII from 24.05.1996

8 See ECHR Decision in case No.12224/05, Vasile and Dumitru Comandari vs. Moldova

9 See Government Decision No.1410 from 20.12.2004 on Action Plan regarding the ensuring with housing spaces of the internally displaced persons from the eastern districts of the Republic of Moldova

be solved but at the beginning of 2009, housing spaces of the internally displaced persons were sequestrating as a result of Chisinau Municipal Council debts.

2.5. Expropriation on public utility grounds

The right to private property is guaranteed in the Republic of Moldova, but there are cases when people's goods can be expropriated. One of such cases is the expropriation on public utility grounds and the procedure shall fall in line with the legislation¹⁰. Especially, the law provides for de facto expropriation which shall take place only after preliminary damages. The procedure shall take place either by negotiation or by judicial way in the event the person has not accepted the offered recompensation conditions. Only the Parliament of the Republic of Moldova has the right to declare a case on public utility grounds.

According to authorities' decision adopted on 24.05.2007, the works on a new railway section Cahul-Giurgiulesti started¹¹. The section has a distance of 49.7 km and intersects the lands of territorial administrative units of Cahul town and villages: Crihana Veche, Manta, Vadul lui Isac, Colibasi, Brinza, Valeni, Slobozia Mare, Cislita Prut and Giurgiulesti. The total preliminary area is 223,01 ha, including the state public property – 77,26 ha, ATU public property – 117,09 ha and private property – 28,66 ha.

The Government appointed May and June 2007 as the period for negotiating the purchasing of portions of lands. In the approved plan, the Government had not foreseen the situation that people would not agree with the compensation sums. Together with the execution of the sale - and - purchase contract of the land portions compensations should have been offered to 546 citizens: 63 in Manta Village; 2 in Vadul lui Isac Village ; 158 in Colibasi Village; 38 in Brinza Village; 270 in Valeni Village; 2 in Cislita Prut Village and 13 in Slobozia Mare Village¹². Not all the areas passed into states property at the beginning of 2009.

In spite of peoples' protests, the construction of the railway section started, although compensations were not given. The Parliament of the Republic of Moldova adopted a law by which the construction of the railway section was declared as having public utility grounds, only at the end of the works on 08.05.2008¹³. The section was put into service on July 25, 2008.

The transparency in managing public finances used for the construction of the railway section Cahul - Giurgiulesti raises many question signs as well. In accordance with the data of the Agency for Land Relations and Cadastre the sum of 3,22 mln MDL was spent for the procurement of private property portions of lands,

10 See Law on expropriation on public utility grounds Nr. 488-XIV from 08.07.1999

11 See Government Decision No. 581 from 24.05.2007

12 Information offered by the Agency for Land Relations and Cadastre of the Republic of Moldova, letter No. 36/p-08/93 from 22.01.2009

13 Law on declararea utilității publice de interes național a lucrărilor de construcție a liniei de cale ferată Cahul-Giurgiulești Nr. 95 din 08.05.2008

out of which 2, 96 mln MDL in 2007 and 0, 26 mln MDL in 2008, but the data of Ministry of Finance shows the sum of 5, 9 mln MDL spent on these purposes out of which 4, 2 mln MDL 2007 and 1, 7 mln MDL in 2008.

2.6. The transparency of the fiscal amnesty process

The annulment of historical debts should have aroused the national economy against the backdrop of the timeproof economical crisis of the Republic of Moldova. Unfortunately this did not happen. In addition, the fiscal amnesty shall lead to the non-fulfilment of fiscal commitments by the taxpayers in the future, due to the intratransparency conditions. Thus, for the execution of fiscal amnesty¹⁴, for 32065 tax payers there have been annulled the arrears to state budget in the amount of 3099,2 mln MDL, including basic payments 1270,9 mln MDL, penalties – 1048,8 mln MDL, fines 779,5 mln MDL. For 7029 taxpayers there have been annulled the arrears to compulsory health insurance funds in the amount of 8,3 mln MDL, including basic payments – 2,7 mln MDL, penalties 4,9 mln MDL, fines 0,7 mln MDL¹⁵. For 267655 taxpayers there have been annulled the arrears to state insurance budget in the amount of 947,9 mln MDL, including la contributions – 735,4 mln MDL, penalties– 201,8 mln MDL, fines – 10,7 mln MDL.

In the mentioned context there have been annulled arrears to public national budget in the amount of 4334,4 mln. MDL.

There have been recorded cases of fiscal amnesty refusal for a period until 01.01.2007, as the information regarding the debts was updated later. As the fiscal authority did not make public the list of taxpayers with excessive debts, the fiscal amnesty became a donation made from public money instead of as a stimulus for economical development.

The taxpayers who permanently paid the taxes were wronged as the badly paying customers had not been nominated. In 2008 IFPS was involved in a scandal concerning the return of value added tax. In spite of the existent rules, the process of payment and returning of value added tax is hard to make out. The topic of nontransparency of the returning of value added tax practice was discussed during the meeting of the Supreme Security Council in November 2008 and the conclusion was made that there is a need for measures for legislative improvement and the mechanism of paying and returning of value added tax.

2.7. Privatization and nationalization

The entering into force of the Law on public property denationalization had a positive impact on the privatization process of some facilities in the period of

14 See Law No. 111-XIV from 27.04.2007

15 Information offered by the IFPS letter No 17-9-2/13 from 13.02.2009

2007, 2008¹⁶. The list of the privatized facilities was made public. The declarations and the accusations of some politicians with regards to the illegal privatization procedures committed by some persons during prior periods were not corroborated by sentences proving the culpability of those. On 30.10.2008 Dacia Hotel alongside with other facilities was proposed for privatization, inspite of the fact that on 18.03.2008 ECtHR made a statement on the complaint submitted by Ltd. „Dacia” as a result of the annulment of the privatization process on January 23, 1997¹⁷. On 24.02.2009 ECtHR announced the decision on the equitable satisfaction and comitted the Government of the Republic of Moldova either to return the hotel or to pay 7,237,700 euro to the Ltd. „Dacia”¹⁸.

Nowadays they feel the consequences of the imperfect privatization of collective farms, state farms and agricultural land during the period of 1994, 1999, 2001. The persons who worked in those farms shared the heritage, each of them acquiring a share value equal to a certain sum of money.

It is practically impossible to manage that heritage as a result of the defective distribution of goods. In rural localities, people do not own many goods. The Government has not adopted a strategy as regards the control of the activities carried out during the post privatization period; many cases on determining shares from the common heritage are pending in courts. This causes serious barriers to the rural area development.

An important step was the elaboration of a control mechanism over the exporting firms from the Eastern part of the country. In compliance with the authorities' decision on regulating the traffic of goods and services, which is the object of the external trade activity of Transnistria¹⁹, beginning with 25.01.2006 the State Registration Chamber (SRC) performed provisional registration of economical agents from the eastern region. Concomitantly they registered the entities from the same region on a permanent basis.

By 01.01.2008, SRC registered 348 economic agents, 238 of which on provisional registration with IDNO, 110 on permanent registration. By 01.01.2009, SRC registered 463 economic agents, 328 of which on provisional registration, and 135 on permanent registration²⁰. The registration has contributed to the improvement of the constitutional authorities' control and demonstrates openness for the integration of business environment into a single circuit.

Unfortunately, they did not establish a control mechanism for the privatization process of entities situated on the left bank of Nistru River. Despite the adoption of a legislative document designed for social protection of people living on the

16 See Law No. 121 from 04.05.2007, on administration and public property denationalization

17 See <http://www.lhr.md/news/85.html>

18 See <http://www.lhr.md/news/129.html>

19 See Government Decision No.815 from 02.08.2005

20 Information offered by SRC by letter no.05/03 from 17.01.2009

occupied region and Bender municipality, for their economic interests, and for the prevention of violations in the privatization process²¹, the privatization process is not coordinated by the constitutional authorities²².

The employers, inhabitants and other persons enjoying the right to heritage cannot participate in the privatization of the entities. The secessionist region's bodies perform the disposal ignoring the constitutional authorities on geopolitical grounds only; therefore, the majority of investors from the region are residents of Russian Federation. The perspectives of full recognition of privatization process after Transnistrian conflict settlement are alarming in the event of serious violation of the right of refusal.

A big danger represents the way local authorities manage the forest and land fund. It is to be noted that the constitutional authorities are not able to control the management of the areas in question, as they are ruled by the illegal bodies of the region. The "orders" of Tiraspol leader are relevant in respect to the rental of some large portions of land by economic agents affiliated to Tiraspol authorities. Later, they signed contracts of rent for periods of 29 years, 49 years or 99 years, on the ground of these "orders". For instance, by order No. 799-pn from 03.11.2003, I.Smirnov, Tiraspol leader leased out all agricultural portion of lands and forestry to an economic agent, several thousand hectares in area, owned by Agricultural cooperative „Parcani”, Slobozia district. The problem became especially acute in 2007, 2008 by banning people's access to the agricultural portions of land of the cooperative thus loosing the source of existence, fact which is alarming in the event of a very high unemployment rate and the population's employment mainly in agriculture. This order is contrary to the directives imposed by the supreme soviet of the self-proclaimed mtr. A similar case occurred in Țîbuleuca village, Dubăsari district, where all the village portions of land were leased out to wine and cognac factory "Kvint". This is an obvious encroachment of the right to property of the inhabitants of the left bank of Nistru River, who enjoy the right to claim a share from the local cooperatives.

There is an uncertain situation regarding the management of the property of people from the left bank of Nistru River because of the constitutional vacuum created in the region. Numerous administrative territorial reorganizations performed by the local authorities aggravate the situation much more. During 2007, 2008 Delacău and Krasnaia Gorka village Soviets were liquidated being passed on to Grigoriopol town soviet. Such reorganizations shall be arranged for other localities as well.

21 See Law nr.338 from 14.10.2004

22 Information offered by Ministry of Economics and Trade no. 05/1-657 from 06.02.2009

2.8. Sequestration and seizure of goods

Generally, there have not been recorded cases of arbitrary seizure and sequestration and people's goods by state authorities. Nevertheless in 2007, cases of withdrawing vehicle numbers registered in the eastern region were referred, thus many people living on the right bank of Nistru River submitted complaints. The competent bodies' objective was to regulate the civil traffic of the vehicles registered on the left bank of Nistru River. During a period of 17 years the Republic of Moldova accepted the practice of vehicle registration on the left bank of Nistru River by people residing in the localities of the right bank of Nistru River. Until the end of 2008 the Government did not find a solution for this problem.

Identically with the previous years, the secessionist region authorities continued to persecute the drivers of the vehicles registered in the Republic of Moldova, compelling them to pay taxes and duties at the "customs" points of mtr. In the eastern region of the Republic of Moldova, there were referred cases of seizure of goods from the right bank, as a result of either the non-payment of customs taxes or the fact that the goods were not declared at the check points illegally established by the secessionist region authorities.

In 2007, 2008 the right of property of people who crossed the territory of the Republic of Moldova was violated by being forced to pay groundless taxes for migration.

RIGHT TO INFORMATION, FREEDOM OF SPEECH AND OPINION

3.1. Right to information

After seven years from the moment of the enactment of the Law on access to information in the Republic of Moldova, the authorities continue to disregard the people's right of access to public information. There has been recorded during the recent years, a tendency for the public authorities to refer to regular reasons which hold no legal grounds to refuse access to information. There is a clear inconsistency between the public officials' declarations with regards to the importance of access to information and the transparency of the decision making process and the real facts. There is no systematic and rigorous control of law enforcement by Parliament and Government.

The specialized institutions have pointed out that the major problem is the lack of clear and efficient mechanism for continuous, objective and operational information for the people. Mechanisms which would establish an interactive dialogue between state institutions and the citizens, involving the latter in the decision making process¹.

They mentioned the inefficiency of the activities of contribution to public opinion and civic education carried out by the state institutions and non-governmental organizations for a better understanding of human rights and the liquidation of juridical illiteracy. Therefore, the increase of both the public officials' liability and people's motivation to learn is needed for the right to information to be observed. The applicants often experience a loss in time and money in order to receive the required information, a fact which disheartens them to seek information in the future.

In this consideration it is essential to create an appropriate institutional framework and the expansion of the capacity of public administration regarding the supply of information. In this regard, the state shall create an efficient system to implement the right of access to information that shall contain a novel strategy².

1 Annual Report on the assessment of the access to official information in the Republic of Moldova, Acces Info Centre, <http://www.acces-info.org.md/index.php?cid=146&lid=845>

2 Ibidem

In this sense, the interruption of the direct transmission of plenary meetings of the Parliament by the Administration Public Broadcasting Institution (IPNA) "Tel-radio-Moldova" beginning with March 23, 2007, and the refusal to allow for the right of transmission to private TV channels and radio stations is highly significant. This interdiction represents a serious problem concerning the transparency of the concerned decision making process.

Over 300 cases with regard to the access to information were examined in the legal courts in previous years. Therefore, in this respect there is a rich judicial practice. It should be noted that the legal courts play an important role in persuading the officials to be more open to peoples' complaints. Unfortunately, those people whose rights were violated do not always appeal to the courts, thus persuading continual abuses on the behalf of authorities.

Although the Plenum of the Supreme Court of Justice has adopted a Decision on the examination of cases with regard to access to official information³, there is not a proper position within this branch of justice.

It should be noted that the number of cases of this type examined by the courts are continuously increasing, a fact which discloses that the authorities have not annuled the refuted practice.

There are long judgments to examine complaints with regards to the appeals of the refusals to access of information in the courts. Often the decisions adopted by the courts do not have the expected effect as they are not issued within an appropriate time and cannot be utilised for the settled purposes.

In 2008, the Supreme Court of Justice started a new website (www.csi.md). It offers the public free access to the Database of Supreme Court Decisions, to all meetings' agenda and to information about the institution's activity and the structure. There are over 4500 documents published on this site. Certainly, the launching of this site shall increase transparency in the judicial system. Amendments to the Law on judicial organization, which entrusts the judicial institutions to publish all the decisions on the internet beginning with June 1, 2009, are also favourable. The Law on Transparency in the Decision Making Process adopted on 13.11.2008 is an opportune document, which persuades citizens and associations to participate in the decision making of a public interest nature.

We regret to state that many legislative documents restraining the right of access to information were adopted during the period in question. Firstly, the Law on Code of Conduct for Public Officials⁴, which interdicts public officials from delivering information except for those officials delegated with such authority⁵.

3 See Law on Code of Conduct for Public Officials No. 25-XVI from 22.02.2008

4 See art. 8 al. 3 from Law on Code of Conduct for Public Officials No. 25-XVI from 22.02.2008

5 See p.1 of Government Policy Priorities for 2008-2009, Progress and Integration Program, <http://gov.gov.md/www.gov.md/file/doc%20politice/md/Progres%20si%20integre%202008%20md.pdf>

This document runs counter to the program of the Government of the Republic of Moldova, which has set the task of an increase in the degree of communication of information and ideas of a public interest nature and to ensure the non-discriminatory access of official information to the mass media⁶.

Regards to the topic in question, the Law on State Secrets adopted at the end of 2008⁷ is restrictive. In fact, by replacing the old legislation on state secrets and other doubling of documents, this law has created new barriers with regards to the access of official information, offering officials strong discretionary powers in the classification of certain information.

3.2. Cases of banning the access to information

In 2007 there were cases of limitation of access to press-conferences organized by the central public administration authorities. By restricting the participation of some journalists at press conferences, they in fact restricted the peoples' right to information that was to be delivered to the public by the stations in question. The problem lies in the collaboration between the central authorities and a small number of press agencies or journalists who do not usually criticize the authorities. The Presidency, the Parliament, the Ministry of External Affairs and European Integration, the Ministry of Education and Youth⁸ appear to be the most often closed institutions for journalists.

On February 9, 2007, an attorney from the Balti Prosecutor's Office asked a "DE-CA-press" Agency reporter to leave the room in which a public meeting with regards to a former official was being held. Although, at the beginning of the meeting the reporter had introduced himself, in the second half the judge asked the reporter to leave. The removal of the journalist from the courtroom occurred after the reading of medical certificates of the former official, and his petition to the General Prosecutor's office; it is to be noted that none of the participants requested that the meeting be secret⁹.

On March 27, 2007 two employees of DTV television were detained by the police whilst reporting about a public action in the capital. Both the participants and the reporters were taken to the Centre Police Commissariat. On the same day the police detained two journalists of "PRO-TV Chisinau" station, who were reporting about the event, they were called in for questioning and their cassettes erased.

Problems with regards to foreign journalists' accreditation were reported. In this context, we mention as relevant the refusals of journalists' accreditation on be-

6 See Law No. 245 from 27.11.2008 on state secret, published on 27.02.2009. Entry into force on 27.05.2009

7 Evolution of mass-media liberties within the implementation of UE-Moldova Action Plan, Olivia Pirtac, Eugeniu Ribca, Chisinau, 2008

8 Evolution of mass-media liberties within the implementation of UE-Moldova Action Plan, Olivia Pirtac, Eugeniu Ribca, Chisinau, 2008

9 See Government Decision no. 359 from 02.06.1995 "On foreign journalists accreditation in the Republic of Moldova"

half of the Ministry of External Affairs and European Integration. These refusals were groundless.

However, in compliance with the Regulation on accreditation and professional activity of foreign journalists in the Republic of Moldova¹⁰, the accreditation can be refused only on the grounds that the journalist was found guilty of committing contraventions and offences proved in a decision of the court. In a declaration adopted by many mass media NGOs, as they worried about the banning of access to information for foreign journalists by the Moldovan authorities, by not accrediting them or by groundless protraction of the accreditation procedure.

The case of Romanian NewsIn Agency was mentioned; this agency journalist - Lina Griu- was refused accreditation to the press-conference of President Vladimir Voronin on July 23, 2008. It is to be noted that NewsIn Agency asked the Ministry of External Affairs and European Integration for the journalist's accreditation two months before the press conference took place¹¹. Cristina Dumitrescu a journalist from „Radio Romania Actualitati” Agency was also refused accreditation. The examination of the applications submitted by “Rompres”, TVR1 and Agerpres was tergiversated. Newspersons of „Reuters” and „Itar-TASS” Agencies experienced the same kind of problems. On December 19, 2007 many Romanian newspersons were banned from gaining access to the annual press conference of the President of the Republic of Moldova. These were teams from “Prima TV”, “Radio Romania” and “Rompres” Agency¹².

On January 23, 2008 many non-governmental mass media organizations protested against the manner in which the security services of the President of Republic of Moldova had treated a group of journalists on the evening of January 18th, 2008 at the National Palace to report a public event. The body guard of the President of the Republic of Moldova banned journalists' access into the National Palace (the journalists from “PRO TV”, “Jurnal de Chisinau” and “TV Dixi” were not allowed to enter the building). They had been constrained despite the existence of a preliminary agreement between the journalists and the organizers. Additionally, “PRO TV” was forced to destroy all the scenes shot outside of the National Palace with the President of the Republic of Moldova. A similar event occurred on December 28th, 2007, when a reporter of UNIMEDIA portal was harassed whilst taking pictures of the President who participated at the inauguration ceremony of the “Country Christmas Tree” in the center of the capital¹³.

On July 9th, 2008, „Eu TV” cameraman Ghenadie Brega was physically and verbally harassed by a person in civilian clothing who had exited the Prosecutor's Office building and banned the filming of one of the young persons accused of launching numerous declarations considered to be extremist by the law en-

10 See <http://www.seemo.org/content/view/77/66/> și http://deca.md/?cat=art_com&id=2722&hl=mass-medi

11 See <http://www.seemo.org/content/view/77/66/> și http://deca.md/?cat=art_com&id=2722&hl=mass-medi

12 See <http://old.azi.md/news?ID=47435>

13 See http://deca.md/?cat=art_com&id=1035&hl=mass-medi

forcement bodies via the internet. The official brutally forced him to leave and hit the journalist's camera several times. This gesture has been considered a visible interference of the assertion of the journalist's right to gather information and the people's right to be informed¹⁴. During 2008, „Pro TV” station journalists were repeatedly deterred from taking pictures. Whilst the journalist D. Negru was making a reportage about the robbery of a Chisinau bank subsidiary, a representative of the police in civilian clothing restrained her hand, took the microphone and threw it on the ground. On 10.10.2008, a police officer and Orhei deputy commissarm rudely treated the PRO TV team by prohibiting them to film at the entrance into the building of Orhei Court of Law.

3.3. Relevant lawsuits

In 2008 a specialized organization produced a monitoring report on the receptiveness of the delivery of information on time. During the monitoring, 4839 requests of access to information were sent. The number of replies were very small 934 (19.3%), out of which 22 per cent were formal and incomplete replies. Central institutions registered the highest rate of replies- 52.8%, being followed by municipal institutions -36.5%, district institutions including district mayoralties – 27.6%. The lowest reply rate came from village mayoralties and prefectures– 10.1%, and decentralised institutions– 6.3%.

The following law enforcement and control bodies gave the greatest number of replies: Supreme Court of Justice – 100% (60% - complete); Court of Accounts – 87.5% (85.7% - complete), Customs Service – 87.5% (57.1% - complete), Center for Combating Economic Crimes and Corruption – 85.7% (83.3% - complete), Intelligence Information Service– 66.6% (all complete), The Border Guard Service and Economic Court of Appeals have not replied to any of the eight requests submitted.

From the list of Ministries, the following replied: Ministry of Reintegration -7 of 7 (all complete), Ministry of Local Public Administration– 8 of 8 (87.5% - complete), Ministry of External Affairs and European Integration – 85.7% (66.6% - complete). The lowest rate was registered in the case of Ministry of Informational Development- incomplete reply from 7 requests (14.3%), Ministry of Culture – 25%, Ministry of Agriculture Food Industry – 37.5% (all complete), Ministry of Education and Youth – 37.5% (all complete) and Ministry of Ecology and Natural Resources– 37.5% (66.7% - complete).

From the list of Agencies and governmental bodies, National Agency for Protection of Competition replied to requests in the proportion of 87.5%(71.4% - complete), National Agency for Regulations in Telecommunications and Informatics- 75%(83.3% - complete), 62.5% - Bureau for Interethnic Relationships

14 <http://www.seemo.org/content/view/77/66/>

(60% - complete). State Archives Service, "Moldsilva" State Forestry Agency and "Moldova-Vin" Agroindustrial Agency¹⁵ ignored the eight requests concerned.

The Law on the access to information contains a number of concrete preventions with regards to the protection of the right to information; appealing through judicial means for the actions or inactions of an information provider. Therefore, many cases were initiated in the courts as a consequence of the non-provision of information within the established terms. However, on the grounds of data presented, not all the institutions respect the terms of providing information. A reason for addressing the courts is the groundless attribution of information to the category of secret state information, commercial secret or confidential information, as well as the abusive classification of information. In the context of lawsuits on the access to information, we deliver relevant cases on the unfounded classification of information. In this respect, the case of Bălți „SP” periodical is very relevant. The lawsuit has been brought about by the refusal of the Ministry of Informational Development to provide a copy of the rental contract owned by MID and to pass it on into the use of a political party.

By the Decision of Court of Appeals Chisinau MID has been committed to pay moral prejudices to the newspaper in the sum of 1000 MDL and to provide the requested information. The Supreme Court of Justice supported this decision.

„Promo-LEX” Association has submitted a written request for access to information to the Government of the Republic of Moldova. This request asked for copies of the draft law project on the record of some vehicle categories, and the release into free circulation of the Temporary Regulations of the vehicles with registration number plates and also the documents put forward at the Government Meeting from the 07.11.2007. Before the court, the representative of the Government referred to the argument that this classification of information is said to be state secret as it deals with the state’s financial activity. By a decision of the Court of Appeals the Government was ordered to release the requested information as the public interest in the information was greater than the state’s interest to classify it.

In addition, the importance of the decision making process lies in the public necessity to know about the projects and normative acts discussed during the Government’s public meetings.

By the decision of the Supreme Court of Justice from 26.11.2008 the decision of the Court of Appeals was dismissed and the application was removed on the grounds that the executive director is not empowered to sign a request for proceedings.

Concomitantly, the courts examined a lawsuit of „Promo-LEX” Association which made known the refusal of „Moldsilva” Agency to deliver the information refer-

15 See Report on Monitoring the access to information in 2008, <http://www.acces-info.org.md/index.php?cid=146&lid=845>

ring to Copanca-Talmaz forestry station, according to which a portion of forest was passed on to „Dicoplac” Ltd. By the decision of the Court of Appeals from 10.07.08 the petition was rejected on the grounds of the information in question being a commercial secret.

SCJ accepted the petition, ordering „Moldsilva” to deliver the information, re-gauging its illegal classification. Although the action was signed and submitted by the executive director of the association under the same conditions, the Supreme Court of Justice accepted it.

The situation with regard to the access to information is alarming in the eastern region of the Republic of Moldova, as far as the national legislation is not applied and the local bodies keep any information secret.

3.4. Freedom of opinion and expression

Each citizen is guaranteed the freedom of thinking, opinion and the freedom of expression by word, image or any other possible means.

The process of implementation of the Broadcasting Code continued in 2007. The Broadcasting Coordinating Council (BCC) was the most important actor in that year being concerned with the internal crisis situations solution. The BCC decisions were qualified by civil society and international bodies as an attempt to limit pluralism and critical statements made by the media in the Republic of Moldova¹⁶. In January 2007 BCC adopted and published the “Recommendations on the implementation and respect of the Broadcasting Code’s provisions addressed to licence holders”¹⁷. The licence holders were offered a month to redraft the list of programs in compliance with the Broadcasting Code’s provisions as regards the compulsory volume of programmes in Romanian language, compulsory dubbing and subtitling of movies, documentary films and children’s pictures and giving priority to program services performed in the state language. On May 10th, 2007, BCC approved the Strategy of widening audiovisual program services on the national territory for the period of 2007-2010, designed for sustaining democratic processes in the Republic of Moldova by means of ensuring the right of each person to receive and spread information through audiovisual programs.

Nevertheless, the most recent reports show that Moldovan mass media “is not free”¹⁸.

In this respect, the ECtHR conviction decisions in the cases on the freedom of expression against the Republic of Moldova are relevant. In 2007, 2008 decisions

16 “Monitoring the Implementation of the Broadcasting Code’s provisions. Final report. (January 1– December 31 2007)”, www.apel.md

17 <http://www.cca.md/Recomandari.doc>

18 Report on human rights in the Republic of Moldova for 2007, elaborated by the USA Embassy

were issued by which the infringement of the freedom of expression was stated in the following cases: PP „Kommersant Moldovi” vs. Moldova (09.01.07), PP „Flux” (no. 3) vs. Moldovei (12.06.07), PP „Flux” (no. 2) vs. Moldova (03.07.07); PP „Tara” and Poiata vs. Moldova (16.10.07); P.P. „Flux” and Samson vs. Moldova (23.10.07); PP „Flux” vs. Moldovei (20.11.07), Timpul Info-Magazin and Alina Anghel vs. Moldova (27.11.07); PP „Flux” (no. 4) vs. Moldovei (12.02.08) and Guja vs. Moldova (12.02.08). All these cases had a political connotation and are evidence of a lack of judicial independence¹⁹.

On March 14th, 2007 the representatives of 14 diplomatic missions and international organizations issued a joint declaration in which they criticized the way the privatization and the sale of Radio Antena C and Euro-TV stations were carried out, mentioning the “alarming tendency” of the authorities efforts to limit the space for free circulation of information²⁰.

The privatization of Radio Antena C and Euro-TV stations has been considered non-transparent. The two stations had been sold for a sum of about 287.000 USD (3, 5 mln MDL). Radio Antena C had been sold for 1, 5 mln. MDL and Euro-TV station for 2 mln. MDL.

According to BCC, 47 radio stations and 213 television channels and distributors of cable television carried out their activity in the country. The majority retransmit programs broadcasted in Romania, Russia and Ukraine, offering a small number of local programs. Other programs broadcasted by foreign channels including international news channels were offered by subscription to services provided by private cable operators. Some of the representatives of local public administration, including ATU Gagauzia hold radio and television stations and press bodies²¹.

On March 28th, 2008, the Parliament of the Republic of Moldova ascertained one of the main causes of ECtHR convictions against Moldova²² as being the wrongful examination of the cases on the defence of honour and dignity. According to the same decision, the activity of the law enforcement bodies, prosecutor’s office, police and courts in aim to respect and comply with the Convention is not adequate and “there are cases of non-application of ECtHR jurisprudence and practice by the courts and representatives of law enforcement bodies”.

A declaration made in July 2008 ascertains the concern of many European diplomatic missions about the state of democracy and freedom of expression in the Republic of Moldova. The missions showed special concern for the editorial independence of Public Company “Teleradio Moldova” and the pluralism in the audiovisual domain at state level.

19 http://www.ijc.md/index.php?option=com_content&task=view&id=336&Itemid=1

20 Report on human rights in the Republic of Moldova for 2007, elaborated by the USA Embassy

21 http://www.ijc.md/index.php?option=com_content&task=view&id=336&Itemid=1

22 Parliament Decision No. 72-XVI from 28.03.2008 on the audiences with regard to ECHR Decisions for the Republic of Moldova, their execution and the prevention of human rights and fundamental liberties violation

The illegal authorities of Transnistria have limited dramatically the freedom of speech and press by raising difficulties at the registration of the publications and their censure. Alternative opinions became the object of a general censure and the residents were afraid to express themselves and to involve in real debates focussing on key issues affecting the separatist region. The publications loyal to the power forces in the mtr are not censored and are being distributed the most often. Opposition newspaper „Novaia Gazeta” (The new dayly) and „Celovek i ego prava” (People and their rights) have a limited circulation. The majority of television and radio stations in mtr are controlled by the authorities who promote an aggressive policy towards the Republic of Moldova and advance Transistia’s independence.

3.5. Pressure and abuse on the audiovisual and private institutions

At the end of June 2007 the Ministry of Informational Development of the Republic of Moldova solicited the Broadcasting Coordinating Council to announce a bid for frequencies of the TVR1 channel (television public network II). They grounded their request on the fact that the financial means provided for this television channel were spent and there were no new financing sources and therefore the economical interests of SE “Radiocomunicatii” served as an umbrella. Despite the fact that the Romanian Government supplemented the budget of the Romanian Television Society (RTVS) for the purpose of funding the retransmission of TVR1 programmes on the territory of the Republic of Moldova, on September 27, 2007, the Moldovan authorities withdrew the broadcasting licence which was valid until 2011 and gave the frequency to another television station. The RTVS’ complaint was rejected by court decisions.

On January 31, 2008 the President of the Republic of Moldova demanded the Information and Intelligence Service to counteract the illicit fundings of political parties and mass-media, including sources from abroad”.

Later, in an interview granted to “Moldpres” Agency, the head of the Information and Intelligence Service implied that the institution he represents would apply the necessary measures to counteract the fundings of Moldovan political parties and mass-media from abroad: “the actions endangering state security will be prevented and fought against”. It is not possible that a European state with democratic traditions would allow its political direction to be determined by political factors funded from abroad especially by illicit means²³.

On February 13th, 2008 the Broadcasting Coordinating Council refused to extend the licence of Bălți “FM-103.5” radio station grounding their action on the non-observance of the list of programs, discovered after 12 hours of monitoring.

23 According to Monitor Media Agency, February 1, 2008, Februarie 20, 2008, March 17, 2008

These facts lead to the suspension of the transmission of “FM-103.5” radio station on February 16th, 2008 and passing on the frequency to another company. The non-transparent way²⁴ in which the Broadcasting Coordinating Council made such a decision persuaded media organizations to declare that the BCC members had adopted a biased decision without taking into account the public interest, a fact which proved the distorted character of the processes of new broadcasting legislation implementation.

The most alarming case of journalist harassment is that of the director of “Timpul de dimineata” daily, C. Tanase blamed of “purposeful actions directed towards the instigation of hatred or national, racial or religious discord” in compliance with art. 346 of Penal Code.

According to General Prosecutor’s office, on February 3, within a meeting organized by the Journalists Union of Moldova, C. Tanase together with other speakers “publicly impelled the instigation of hatred and national discord and to the direct limitation of the rights of representatives of the Russian nation in the Republic of Moldova”²⁵.

On April 14, 2008 Centru District Lawcourt of Chisinau municipium decided to sequesterate the account of periodical “Jurnal de Chisinau” amounting to 300 thousand MDL. The decision came as a result of the case initiated by a public prosecutor from Donduşeni district, as regards the violation of honor, dignity and professional reputation in several articles published by „Jurnal de Chisinau” in 2003 and 2004. At the beginning of May, 2008 the Chisinau Court of Appeals annulled the decision with regards to the “Jurnal de Chisinau” accounts sequestration.

The representatives of law enforcement bodies strengthened their activity in June, 2008 when many young people who expressed their opinions via internet on forum.md, torrentsmd.com, desteptarea.info and unimedia.md were accused of publicly calling for the overthrow of the constitutional system, and liquidation of statehood and territorial integrity of the Republic of Moldova. In this respect, the society is worried that the opinions expressed by young people on the forums lead to actions that could fall under the Penal Code²⁶.

Comrat Prosecutor’s office ordered the sequestration of the accounts of “Edinaya Gagauzia” amounting to 500 thousand MDL, as a result of a petition submitted by the public prosecutor of ATU, Gheorghii Leiciu, stating that two newspaper articles violated his honour and dignity.

At the end of September, 2008 the “Edinaya Gagauzia” newspaper office made a declaration implying at the fact that the prosecutor’s office could be used as a

24 www.apel.md.

25 Evolution of Mass-media Liberties within the implementation of UE-Moldova Action Plan. Olivia Pîrţac, Eugeniu Rîbca, Chişinău 2008.

26 http://www.ijc.md/index.php?option=com_content&task=view&id=349

tool in the fight against the newspaper. The declaration stated that the prosecutor's office indicated the liquidation of the gagauzian newspaper in question.

"Ziarul de Garda" journalists, declared that the newspaper office was pressed and attacked by both telephone and electronic means, after the publication of the article "Torrid summer at IIS", on September 4th, 2008, telling the story of some young people contacted by an IIS officer who had tried to muster them in a mission.

Unidentified persons warned that they knew the names of the reporters who had written the article, their addresses, family members and that their telephones were listened to, their electronic correspondence was verified and they would "have problems with the IIS"²⁷.

27 http://www.ijc.md/index.php?option=com_content&task=view&id=370

RIGHT TO ASSEMBLY, ASSOCIATION AND FREEDOM OF CONSCIENCE

All meetings, demonstrations, rallies, processions or any other assemblies are free and may be organised and developed peacefully and without weapons¹.

In 2007, local public authorities used the same negative practices to prohibit assemblies. These abuses occurred because the Law No. 560-XIII of 21 July 1995 on the organisation and development of assemblies (repealed) provided local public authorities and police with discretionary power as regards the organisers of assemblies. Contrary to the (repealed) Law, which stipulated exhaustively the grounds for prohibiting assemblies, the authorities used other grounds of opportunity, such as: the assembly is undesirable; the organisers lack full legality under the status; the request for authorization was not filled in appropriately; the assembly does not meet all conditions requested for its development; the deadlines set for lodging prior to declarations had not been observed; there are no reasons to hold the assembly; there is no reason to conduct the assembly any more; possibility of development of counterdemonstrations; and a lack of weighty arguments to conduct the assembly.

However, 2007 registered a positive dynamic as regards to the respect for the right to assembly that consisted in a reduced number of prohibitions compared to 2006. The decrease of denials to authorise assemblies was due to the general local elections held in 2007 that determined local public authorities not to provoke conflicts by preventing assemblies, especially as most of these pursued an electoral goal. It is also a plausible explanation as the police committed violations of the right to assembly in 2007 and not the local public authorities.

And last but not least, it should be mentioned the factor that brought back this issue to authorities' attention – the Moldovan commitment to amend the legal framework on assemblies undertaken by means of the National Action Plan on Human Rights for 2004-2008. In this respect, central public authorities showed an opening for discussions related to the need to draft a new law on assemblies. In late 2007, the draft law on assemblies was submitted to the Parliament for enactment.

¹ Article 40 of the Constitution of the Republic of Moldova.

The new Law on assemblies entered into force on 22/04/2008. The new legal act defers from the repealed act by establishing a more liberal mechanism to organise and conduct assemblies. The repealed law provided for an assembly authorisation system that included a compulsory request for assembly authorisation to be lodged by organisers. In order to conduct an assembly the organiser had to receive an authorisation issued by the local mayor's office. If the public authority rejected the request, the organiser could address to the court to annul the denial. Also the effective law does not include provisions concerning prohibition on conducting assemblies at a distance closer than 25 - 50 metres from the premises of the central public authorities. At the same time, the guarantees for an unabashed development of peaceful assemblies and use of technical equipment and temporary constructions also increased. It has been regulated very strictly as to how to cease and disperse an assembly. The right to prohibit the development of an assembly was vested exclusively in courts which would concede the authorities' requests upon providing evidence for the illegality of the assembly.

Although the new law is very satisfactory, it can not be applied throughout the territory of the Republic of Moldova. It can not be applied on the territory under Tiraspol secessionist regime, which imposes other regulations similar to those provided for by the repealed law. Thus, about 1/7 of the Moldovan population is deprived of the benefit provided by the new legal act.

In 2007 and 2008, the most problematic fields for this law enforcement were as follows:

Dispute about the place for conducting assemblies. Till April 2008, whilst the repealed law was effective, it was forbidden to conduct assemblies at a distance closer than 25 – 50 metres from the premises of the central public authorities. Nevertheless, after the new law that excluded this provision was adopted, police continued to prohibit organisers and demonstrators from holding assemblies at a distance closer than 50 metres from the premises of the central authorities. When notifying such illegal actions, the police had often invoked the security interest of the central public authorities.

Censoring of speeches and applying of pressure on organisers and participants in assemblies. The organisers were summoned to the prosecution agencies and police to give explanations and to be warned about some declarations that, according to the law-enforcement agencies' opinion, represented a menace for the Moldovan statehood. These actions are rightly qualified as pressures applied by authorities, because they are aimed at censoring the speeches delivered during the assemblies. However, the effective normative acts and the measures for preventing infringements and offences do not provide for such an administrative procedure – summons on organisers and participants in the assembly to come to the premises of the police commissariats for discussion.

Arrest of organisers and participants in the assemblies by police. When asserting the right to assemble, the primary role to be played by police is to maintain

public order and to ensure the safety of the protestors, because of the risk of aggression committed against them by third parties or counter-demonstrators. Unfortunately, there were registered cases when namely the police officers attacked the participants in assemblies. Mostly police officers arrested the organisers or participants in the assembly by reasoning that they had committed administrative offences. The most frequent accusations have been such as the violation of the legislation on organisation and conduct of assemblies; the outrage of the police officer; the resistance put up to the police officers and non-serious hooliganism. Most of such files were closed by courts for a lack of administrative offence that proved the illegal actions undertaken by police. There were discovered cases of unjustified seizing by of special sound-magnifying devices, placards, informing leaflets and other means for expressing the ideas or attitudes by police.

4.1. The most relevant cases occurred in 2007

On 13/02/2007 a responsible person from MIA approached the participants in a peaceful assembly organised by the European Action Movement in front of the Parliament's building and asked them to move to Maria Cebotari street, the corner with Ștefan cel Mare si Sfânt avenue, city of Chisinau. Police officers reasoned their action by the fact of the distance to the building of the Moldovan Presidency is shorter than 50 metres. It should be noted that the protest had been conducted in the authorised place, and those responsible that participated with the authorised approval within the Chisinau municipal committee and there was no reconciliation report that could ascertain with certitude that the organiser held the assembly at a distance closer than 50 metres.

Impossibility to conduct an assembly in the planned place and the fact that the organisers were arrested before conducting the assembly is a case related to the members of Tiraspol Communist Party. The latter declared the intention to conduct a protest meeting against tariff and price increase, as well as against the precarious economic situation in the Transnistrian region. The protest was scheduled on 13th March 2007, before the building of the Supreme Soviet of the self-proclaimed Transnistrian Moldovan Republic. But, on 11th March 2007 five leaders of the Communist Party were arrested, on the same date the chairman and the deputy chairman of this party were been charged with "attempt to organise a non-authorised meeting and put up a stiff resistance to militia" and have been arrested for a 3-day term. They were persecuted for trying to inform the public of the intention to organise the meeting. On this day, the place where the assembly was scheduled to take place was surrounded by a metallic fence.

On 27/03/2007 a group of persons that represented the Liberal Party of Moldova were arrested by police officers while going to the central cemetery in the Armeneasca street, Chisinau city, to lay down flowers to the monuments of the Sfatul Tarii members. Although these group of persons did not intend to organise an

assembly, the police bodies qualified their movement as a non-authorized assembly. Thus, their free movement was interfered with and more persons were arrested.

On 16th May 2007, three members of the Hyde Park Association came in front of the Embassy of the Russian Federation to attend an assembly. Before starting the protest, they found out that the Chisinau Court of Appeal rejected the request for annulment of the denial assembly disposal. The rejection of the summons was reasoned by the inopportunity of the assembly. In order to prevent a conglomerate of participants, several members of the „Hyde Park” posted a black cloth instead of slogans to say the action of protest would not happen; they did not shout and requested nothing. But, shortly after that they were arrested and brought to the police commissariat, being charged with committing a contravention by organising a non-authorized assembly. Later, the court closed the case for lack of administrative offence.

On 17/12/2007 the police officers arrested the vehicle owned by A. Matasaru, on which a placard was posted with the slogan „Hello to thieves in law. Do not bribe traffic police”. Mătăsaru developed an authorized meeting on Chisinau streets. During the march, an inspector of the traffic police seized a protestor’s vehicle. While the inspector checked protestor’s acts, another employee of the police destroyed the placard. It should be noted that the police officer that destroyed the placard acted upon the indication of his superior.

Several participants in the protest of the patent holders, organised on 24th December 2007 in Balti, were invited to the local police commissariat „to give explanations”, being warned about the liability they would have to bear if future breaches of public order by actions of protests were to be planned by them. The leadership of the Balti Police Station recognised this fact. However, such actions have nothing in common with the purposes to be performed by police and namely to prevent and combat offences.

In this context, it should be mentioned that the prosecution agencies interfered by no means in the case of persons that frustrated the free development of the assemblies. In addition, it should be noted that none of the officials that violated persons’ right to free assembly during the previous years had been called to account.

4.2. The most relevant cases occurred in 2008

At the stage of authorisation for “A candle for the communist spirit” march, scheduled for 22/02/2008, its organisers were summoned to give explanations about the assistance team. Some days before the assembly, organisers have been called by unknown persons, employed in the law-enforcement agencies, to give explanations for the flyers about this march. On the day of the march,

protestors were prohibited route access and many of them were interrogated by police officers. After the march a lot of participants were called to the Chisinau public prosecutor's office to give explanations for the statements made during the protest march. After the event, they had been charged with attracting under-age people to protests and administrative cases were filed against them. Later, these cases were closed for a lack of administrative offence.

Several participants in the assembly organised by the Moldovan Union of Journalists, conducted in front of the Chisinau National Opera on February 24th, 2008, were interrogated under the same conditions. The representatives of media outlets, political parties and other civil society groups gained the floor during the event. Subsequently, they had been warned verbally, being incriminated in announcing extremist statements. However, no sanction was applied against them. In both cases, Public Prosecution was notified by the Ministry of Internal Affairs by a letter of 25/02/2008 which requested to legally qualify the statements made by a number of persons. The letter contained about 15 recorded speeches of the participants in the assembly, predominantly of those who criticised the leadership of the country and urged for national reintegration.

On 25/04/2008 and 01/05/2008, police officers destroyed a collection of caricatures made by protestor A. Matasaru, posted legally in the Chisinau Public Garden. An observer to the assembly was asked to delete the pictures he took while some police officers destroyed the caricatures posted during the protest. Police bodies also have seized protestant's camera and destroyed the pictures.

On April 22nd, 2008, on the day the Law on Assemblies came into force, some members of the „Hyde Park” Association organised a spontaneous assembly protesting in front of the building of the Moldovan Presidency. They mounted the stairs but did not block the entrance in the President Office's premises. Shortly after that they were arrested by police officers and were charged with non-authorized assembly, although spontaneous assemblies and with a reduced number of participants do not need to be notified. Moreover, the authorities declared during a press conference that participants violated the legal provisions, because they went upstairs the President's Office, considering that law prohibits this. We note that the actions undertaken by the police officers were illegal in this respect, because the protestors did not block the access to the entrance in the building and did not frustrate in any other way the functioning of the institution.

A case of filibustering the conduct of an assembly with a small number of participants occurred on 30th April 2008 in Chisinau. The police officers prevented many members of the „Hyde Park” Association reaching the meeting, organised near the National Palace, before the performance started. One of the protestors, Oleg Brega, carried a placard that read: “50 years of lies”. Later, the police officers arrested him under the pretext of committing acts of hooliganism, insult, and for putting up resistance and outraging the police officers. The police officers quali-

fied the declarations “50 years of lies”, “liars” and “you fooled people” as insults. Chisinau Court of Appeal closed the administrative case for a lack of administrative offence, but meanwhile Oleg Brega was under arrest for a 3-day term, based on an unfounded decision taken by Buiucani Trial Court.

After the effective law has been passed, there were attested cases of abuse of powers by local public authorities by means of authorisation or refusal for assembly. Even if they have been adopted under the pressure exerted by counter-demonstrators, these decisions are not legal, because the current law provides that the assembly can be prohibited by the court only, according to the reasons stipulated expressly by the law.

On May 8th, 2008 the Chisinau Mayor’s Office issued decision No. 321-d by which prohibited to hold assemblies in the form of public action organised by the Information Centre „GenderDoc-M” and scheduled for May 11, 2008, reasoning the decision by the need to avoid tensions within the society. The decision was based on the information by the general police commissar of Chisinau concerning the disagreement of religious organisations by which sexual minorities were accused of aggressiveness and violation of moral-spiritual values. The authority pleaded the stirring up of discrimination and public violence by the organisers of the assembly as cause of action for the denial. It shall be noted that the effective law does not empower the Mayor’s Office to prohibit an assembly from being conducted. According to the law, the Mayor’s Office should notify the court to give its verdict on the legality of the assembly.

On May 10th, 2008 Gh. Brega began an action of protest against his brother’s detention. He posted some placards at a distance larger than 100 meters from the building of the Government. Shortly he was waylaid by two employees of the “Scut” regiment that applied force and took him to the Buiucani Police Commissariat, where he was detained for 48 hours. Gh. Brega was accused of putting up resistance to a police officer, without taking into account that he was beaten by a high official and the pictures that he had taken had been destroyed. The administrative case was closed, but the persons that arrested him have been not charged with criminal liability for interrupting the protest, but only reprimanded.

On 02/10/2008, taking notice of the prior declaration of the Liberal Party of Moldova, the Balti Mayor issued the decision no. 703 to deny the conduct of a protest meeting, scheduled for 05/10/2008, concerning the withdrawal of Russian troops and ammunition from Moldovan territory. The authority reasoned the denial by the disposal No. 627 of 28/08/2008 that approved the organisation of an official public action – “Iarmaroc - 2008” (Fair – 2008). However, according to the effective law, the authority has no right to deny the permission to hold the assembly. However, the authority may temporarily declare some public places closed for applicants in view of organising an official public rally, but in the case concerned, there was no such decision. According to the information provided,

the authority did not offer the organisers the chance to set another place for holding the assembly. On 05/10/2008, the Liberal Party held an assembly with a reduced number of persons, but a group of counter-demonstrators attacked them, during the attack committed on Protestors, no police officers interfered.

On 18/12/2008, A. Matasaru intended to develop a march of protest and used a pig and a donkey, but the police arrested him at the exit from the court. The objects and materials he prepared for conducting this march were seized, and he was arrested for hooliganism, public urination and putting up resistance to police officers.

On 18/12/2008, Gh. Brega was arrested near the building of the Ministry of Internal Affairs during a flash-mob, being charged with developing a non-authorised assembly. De facto, this assembly did not even start. Finally, the administrative case was closed by the Chisinau Court of Appeal. Another person eager to participate in the flash-mob of 18/12/2008, Anatolie Hristea-Stan, was not allowed to get out the trolleybus by five unknown persons. The images taken by an observer prove that he was prevented deliberately of exiting the trolleybus at a station near MIA.

On 25/12/2008, a protest march organised by some organisations, was prevented from being conducted near a public facility. The participants were prohibited from holding the assembly on the stairs of the President's Office building, in front of the Parliament, as well as on the stairs that lead to the Government premises. The responsible persons within the Ministry of Internal Affairs declared that there are regulations which provide for the prohibition of holding assemblies in front of the President's Office, Parliament and Government, mentioning that these buildings are strategic objectives and they hold the benefit of a special regulatory regime. Upon notification, the President's Office, the Government and the Parliament could present no enactment which prohibits holding a public assembly in front of these institutions.

Thus, in 2008, although the new law liberalised the right to assembly, there were registered cases of unreasoned and rough ceasing of assemblies by police bodies. Another conclusion is that in 2007 and 2008 the prosecution agencies did not investigate and did not hold criminally nor administratively the liable persons guilty of illegally interrupting the assemblies both in the reference period and in the previous period.

4.3. The right to association

Citizens may freely associate in parties and other social-political organisations. The legal framework guarantees free association to all.

During 2007 and 2008 more initiative groups, movements and social-political organisations pointed out that the body responsible to registration and re-registra-

tion of the organisations hinders the exercise of the right to association.

Thus, the registration of the association is preceded by excessive formalities that consist of submitting an imposing number of acts. If we compare acts necessary to register a public association, we will observe that they are similar to those necessary to register a trading company. Besides during its activity a public association is bound to present multiple tax returns and reports, therefore, there is a need for special knowledge in certain fields, but not all public associations have such staff. According to many associations, the procedures imposed through law are excessive and useless.

On 22/04/2007, the general assembly of the “Hyde Park” Association decided in the formal winding up of the association. According to the general assembly, the Ministry of Justice (MoJ) put forward aberrant and even illegal requirements, such as the submission of the member list, identity data and the addresses of all members of the organisations. The assembly considered the requirements absurd of the fiscal and statistic control bodies with regards to the submission of fiscal, financial and statistical periodical reports if they do not carry out economic activities and do not have employees, premises nor patrimonial property.

Another case of resonance is that of the Trade Unions of Public Services and Authorities (USASP). It was set up on February 3, 2007. On 19/02/2007, the Union submitted to the Ministry of Justice the acts for registration. On 04/06/2007 the Ministry of Justice refused to register the Union because of provisions inserted in its statute that stipulated the succession right of the Federation of Trade Unions of Public Services and Authorities. Although USASP excluded the provision related to the succession rights – MoJ refused to register its statute. Lodging a writ of summons in the court, the USASP requested its registration and 463000 Moldovan lei in compensation for member subscriptions in the non-registration period. The decision of the Chisinau Court of Appeal of 02/06/2008 conceded partly the action and obliged MoJ to register the statute. The judgement of the Supreme Court of Justice of 12/11/2008 annulled this decision and denied the writ of summons because the amendments to the statute, related to the removal of the succession right, were made after the challenged decision on 04/06/2007 was issued.

Falun Dafa or Falun Gong Association that had requested for the registration of its statute since 2006, got what it wanted in 2008. According to the authorities, the association did not submit the acts necessary for registration; moreover, there was a judgement by which the marks of the association were deemed fascist. Registered in over 80 countries, the association considers that its statute meets all the criteria and requirements provided for by Moldovan legislation, and the MoJ denials are groundless. During 2008 the association staked out MoJ repeatedly to obtain the registration of its statute but without effect.

The representatives of many political movements invoked long consideration of the issues related to the registration of the amendments to the statutes of the political organisations and qualified it as a MoJ intention to not allow their participation in 2009 parliamentary elections. Some formations challenged the actions undertaken by authorities, other ones preferred to submit acts for re-registration. Political formations made a multitude of complaints which accused the bureaucratic procedures imposed by MoJ.

“Patria-РОДИНА” Labour Union Party invoked that on September 19, 2007 it lodged a request to the Ministry of Justice to register the amendments to the Party statute. The Ministry of Justice decided to deny the registration of these amendments. The action was denied by the judgement of the Chisinau Court of Appeal of February 26, 2008, and on 28/05/2008 the Supreme Court of Justice remanded the case to the Chisinau Court of Appeal for a new trial.

Popular Republican Party (PRP) claimed that the Ministry of Justice denied deliberately the registration of the amendments made to its statute on 27/09/2008, requesting to submit acts that are necessary only for the registration of a new political formation. The litigation is under consideration.

The European Action Movement (EAM) informed public opinion that on June 29, 2008, within the EAM Extraordinary Congress, there were made amendments to the formation statute, including to change the statute of the social-political movement into a political party one. Nevertheless, MoJ refused to register the party, because it did not present the notice transmission act concerning its re-organisation. Currently the case is under consideration. Earlier, the Ministry of Justice lost other two actions brought by EAM.

Centrist Union of Moldova (CUM) claimed that the actions by Ministry of Justice which refused to validate the election of Vasile Tarlev as formation’s leader are abusive. Public authority invoked formal reasons related to the way the vote took place. CUM organised the voting procedures again, although were displeased by MoJ denial.

A serious problem is how public association and other social-political organisations are registered in the eastern region of Moldova, which is not effectively controlled by the constitutional authorities. People in the region cannot freely exert their right to association. Local structures block every initiative of people to association, persecute the organisations that develop or try to develop activities in the eastern region. De facto foreign funding is forbidden for all associations. In 2006, the Transnistrian leader inserted such a provision into an enactment. In 2007, the concerned act was amended, but the restrictions on funding of the associations that carry out political activities remained. Local bodies differently interpret the syntagm “political activities”, so that any action of promotion and defence of rights is deemed to be political action. This provision allows the security bodies in the region to check every activity undertaken by a local association.

The activity of the social-political organisations in the region also is under the full control of the security bodies. During 2007-2008 there were no new social-political movements or organisations registered in the region. Current organisations were established by leaders or businessmen to create the impression that the political pluralism is promoted in the region, but in fact this desideratum is unattainable due to lack of transparency and continuous violation of all local peaceful actions. Moreover, the local security bodies have been empowered by an enactment with very large powers to interfere in activities deemed extremist. They consider as extremist every action, idea expressed by persons or group of persons that deny “transnistrian statehood”.

4.4. Freedom of conscience

The freedom of conscience is guaranteed in the Republic of Moldova. The spirit of tolerance and mutual respect must prove it. The religious cults are free and are organised under their own statutes, according to the law. Any demonstrations of hatred in the relations established among the religious cults are prohibited. The religious cults are independent, separate from the state and enjoy its support, including by facilitating religious assistance in the army, hospitals, penitentiaries, asylums and orphanages.

Nevertheless, foreign experts point out that the legislation on cults allows authorities a discretionary freedom in registering cults and religions.

Last data provided by the National Bureau of Statistics prove that most of the population – 93.3% declared itself orthodox, and 1.4% - atheist. Among other religious registered on the Moldovan territory, 1 % of people declared themselves Baptists, 0.4% - Seventh-day Adventists, 0.3% - Pentecostals, 0.15% of them are Old Believers and Evangelists, and 1.1 % of the all population are practicing other religions.

A significant achievement is the adoption on 11/05/2007 of the Law on religious cults and their component parts that came into force on 17/08/2007. Unlike the previous legal act, the new law provides for a more clear mechanism for registration of the religious cults. The cults are registered with the Ministry of Justice. However, some religious associations claimed it has a tendentious attitude.

A success achieved in 2007 was the decision of 14/03/2007 adopted by the State Service on Religious Issues within the Government by which the Metropolitan Church of Basarabia was recognised as a right successor of the Metropolitan Church of Basarabia that functioned till 1944 on the current territory of the Republic of Moldova. The State Service on Religious Issues registered a number of amendments to the statute for organisation and functioning of the Metropolitan Church of Basarabia, according to which the church will have four historical

dioceses: Chisinau archiepiscopate, Balti episcopate, Southern Basarabia episcopate, the orthodox episcopate of Dubasari and all Transnistria.

On February 27, 2007, the European Court of Human Rights (ECtHR) decided in the favour of the real orthodox church of Moldova, a branch of the Russian Orthodox Church Abroad, and obliged the Government to register it. The application to ECtHR was lodged back in 2002.

However, the issue related to the restitution of church properties confiscated and nationalised by Soviet authorities is still unsolved. The Metropolitan Church of Basarabia and the Lutheran Church notify this issue. There is no clear and accurate norm on the granting of compensation to churches.

The followers of the Islam faith in Moldova accuse the Ministry of Justice of discrimination. There was no structure of Islam registered in Moldova, although Muslim Moldovans state that the first application for their direct registration and for recognition of the Islam in Moldova was lodged on September 6, 2000. The denial for the registration of this religion was challenged in the court, the litigation dates from 2005. During 2007-2008, the leadership of the Muslim religious entity sent to the Ministry of Justice many applications with the statute of the cult enclosed. Every time MoJ invoked vagueness as regards the leading bodies of the cult. The Muslims of Moldova complained that they periodically pass through controls exerted by fiscal and domestic affairs bodies.

Following the declarations by some state officials, controls have been exerted over the parishes of the Metropolitan Church of Basarabia since December 2007. Thus, the Moldovan President's Office made clear that it does not recognise ECtHR decision on the registration of the Metropolitan Church of Basarabia. Later, the Metropolitan Petru was detained for several hours in the Sculeni customs, Ungheni district, under the pretext of some additional controls. The Ministry of Internal Affairs launched a control on the sojourn of foreign citizens – priests and servants of the Metropolitan Church of Basarabia. In December 2007 - January 2008, the police officers filed six administrative cases to the servants of this entity. Persons concerned were accused of illegally staying in Moldova, although they had lived in Moldova for nearly 10 years. Later the courts closed all files.

On 08/01/2008 over 400 parishioners of Cahul organised a Road to the Cross in order to associate with persons forced to leave Moldova. Later six servants of the Metropolitan Church of Basarabia and two civil servants were accused of conducting an illegal assembly. This occurred despite the fact that according to the Law on religious cults and their component parts, there was no need for formalities to be requested from the police bodies to hold a divine worship. Finally, all minutes regarding priests were closed for lack of administrative offence.

The Baptist Union declared that only 12 missionaries received immigrant certificates to conduct missionary activities. The state-established share for migrant

workers was invoked as reason to limit the number of missionaries. This situation also affected the Protestors.

The state of observance of freedom of religion is very alarming in the eastern region of Moldova. Local administration bodies discriminate other cults and confessions but not the Russian Orthodox one. Thus, any intention to develop other cults is regarded with reticence. The persecution of other religious cults is observed both from the side of persons that head the administration bodies and from some parishes.

Many cases had been noticed when force agencies in the eastern region prohibited religious services from being developed by evangelic groups in their own houses and flats, because these houses lack conditions necessary to carry out such services.

Jehovah's witnesses in the eastern region plead the non-recognition of their statute of legal entity and religious confession by its non-registration. The Baptist community in the region have the same complaints. Moreover, local administration bodies carry out an obvious propaganda fight against these cults. Young people from the left bank of the Nistru River, who are members of the Jehovah's witnesses, face this problem of recruitment. Thus, till 2008 about 20 young men have been sanctioned because of their denial to join military forces in the eastern region. It should be noted that many of those young men have been sanctioned repeatedly for the same actions.

THE RIGHT TO EDUCATION

For the society generally, and for the authorities especially, the quality of the educational system must become an unconditioned priority. Developing policies in the field of the education implies the process of collaboration between the main actors - the Ministry of Education and Youth, the parents (associated in non-governmental organizations) and the representatives of the civil society. This process is still at a beginning level, sometimes it is only formal. The state seldom requires the examination by the experts and the opinion of the parties implied in the process of decision making what may concern the educational system, provoking in consequence conflict situations and discontent among the didactic staff, among the students or the parents.

During the last 17 years, the population of the country was reduced with at least 350 thousand people, constituting about 10%, fact that increases even more the tension over the economically active population. Under these circumstances, the task of the Republic of Moldova's educational system is to offer sustainable solutions in order to solve the life problems insure a lasting development. According to the statistic data, there are no kindergartens in 270 localities, no schools in 250 villages, only elementary schools in 60 villages, only gymnasiums in 500 localities. Thus, it is not surprising at all the increase of the number of children who don't go to school – at the beginning of the study year 2007-2008 this number was double compared to the precedent year¹.

The experts in this field have called several times the attention of the authorities upon the lacks found in the educational system, upon the main risks combated by Moldova because of the deficient education.

Without making a difference between the 2 banks of the Nistru river, we will underline that the educational system of the Transnistrian region differs substantially from that existing on the right bank of the Nistru river. As follows, we will analyze the events that left a mark upon the given period in what concerns the right to education (preschool, pre - university and university studies) and we will express our opinion with respect to the educational system within the country,

1 The declaration of the deputy V.Untila concerning Human Right's observance in Moldova.

we will discuss as well the situation of the Transnistrian region, which is a part of the Republic of Moldova and the citizens of which should benefit of equal rights and conditions.

5.1. The right to education and academic autonomy

The right to education is a generic term, which needs to be addressed according to its essential characteristics at any level of the educative – training process. Thus, the right to education under any shape will reassemble the following main interdependent features: presence, accessibility (the physical and economical one), admissibility, adaptability.

The academic liberty hypothesizes the right of the person to express freely his/her opinion as to institution and system, to fulfill his/her duties without being subject to discrimination or to persecution because of the state or of another person, to benefit of all the rights accepted unanimously and exercised by the other persons that are under the same jurisdiction.

The lacks of the educational system of the Republic of Moldova are evident, especially on the left bank of the Nistru river. There, the students don't dispose of the academic liberty that the young people from other regions of the country have. The 8 schools from the region subordinated to the constitutional authorities cannot fulfill the needs of the other students which would really like to study in the Romanian language, being forced to choose the local institutions where they were taught either in the Cyrillic script, or in Russian. According to the statistics, in 33 schools of the region they teach the disciplines in the "Moldavian language", that is in 17% of the pre-university schools. In the rural zones of the country, a great number of children are obliged to walk over 5-6 km in order to reach the most near school. One of the factors that provoke the decrease of the level of "schoolarisation" is the lack of the school transport, the bad quality of the roads, etc. The governmental structures are responsible for this situation, unique in the whole Europe, as they ignore the serious problems within this field. The lack of promoted public policies has led to the stagnation of the system and to its exclusion of the European current of development.

5.2. Preschool education

The early education is very important for the growth and for the development of the human being. The number of places in the preschool institution has increased, but not at the extent in order to insure the access of all children to preschool education. 270 rural localities from the RM don't have preschool institutions, we can also see that in the urban environment there is an excess of kindergartens that still have lists of people waiting to register their children for placing them there. The degree of registering the children over 5 years old in

the preschool institution is higher. 15% of the children are, however, outside this system, though, according to the Law, all children should go to preschool institutions, at least to attend the preparatory groups.

In the majority of the kindergartens of the rural environment there is an insufficiency of didactic staff and of didactic and illustrative materials. Many kindergartens suspend their activity during the winter, as the classrooms are not heated. The sanitary conditions are deplorable, there is no hot water pipe, in some of them there is no even cold water. The sewerage system is old, exposing to danger the health of the children by means of spreading infectious diseases. In kindergartens (especially in the rural zones) there were registered cases of intoxication, of infectious diseases, this being caused by the non-sanitary conditions where the kindergartens developed their activity².

As the MEY estimates, on the 1st of January 2007 the registration of the children of 1-5 years old in the preschool institutions of the Republic of Moldova constituted 55,37%³ out of the total number of 185350⁴.

In 2008, this index constituted 70,1%⁵. Still, 3 children of 10 are not integrated into the educational process of preschool type. The serious discrepancies that exist between the rural and the urban environment have a negative influence on the integration of the children in the elementary school system⁶. The specialists consider that in the RM, the educational system can be efficiently and successfully adapted to the European standards. The education, creating the basis of a child's personality, at the elementary level is in great part the duty of the state, which is liable for financing and monitoring, as well it is the duty of the parents, who decide the access, the choose, the control. A low standard of education brings as a consequence a reduced access to the labor - market or it situates the persons into an inferior segment, to which hard work, arduous conditions and low salary are peculiar⁷.

In conclusion, we underline that most of the children from the RM don't have equal chances to get an education fit to their age, fact that influences their ulterior development and affirmation when they grow up; in this sense, the rural environment is evidently disadvantaged.

5.2.1. Financing

The preschool institutions absorb a great part of the total expenses for education (16%, equal to 1,1% of the GDP, compared to the average of 0,5% in the OCED

2 <http://www.sanatatea.com/art/social/1842-la-trei-gradinite-din-balti-medicii-igienisti-au-depistat-in-ulei-particule-de-sapun.html>

3 Report CpDOM – year 2007

4 <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=2602>

5 The Children of Moldova, Statistics Publication, Chişinău 2008

6 <http://www.unimedia.md/?mod=news&id=8653>

7 www.viitorul.org/public/1634/ro/Educatie%20prescolara.pdf

states)⁸. However, the financial resources allocated to the educational system are not enough in relation to the maintenance costs of the institutions and in order to create the conditions that are fit for children. The overcome of the financial deficiency is made on the account of the parents. The preschool institutions are face-lifted with the help of the parents, and their equipment depends on the manager, on his ability to gather funds from different sources: donators, parents, by implementing some projects, etc.

The specialists specify that the financing mechanism is not perfect: the funds from the national budget are transferred to the territorial departments, they are computed on the grounds of the number of children of preschool age (0-7 years old), and the institution often receives the amount computed on the grounds of the number of children which really attend the kindergarten. In consequence, there is the possibility to use the remained resources for other purposes, and not all the managers of the preschool institutions know it.

The reduced financing of the educational system was a condition of closing some preschool institutions which, with the lapse of time, were destroyed or their destination was changed. Some buildings were put into commission for a certain period of time, and their recovery represents a troublesome process, especially as to those of the urban environment, that are strategically placed. The process of changing the destination continues, some owners solicit the evacuation of the children and the issue of the town-planning certificate in order to demolish the institution, as well as the consent for planning a housing estate; and all this under the circumstances where there are lists of people waiting to register their thousands of children into schools.

The salaries in the educational system are extremely low, under the level of the average salary in the country and under the minimum living level. In 2007, the salary of a kindergarten teacher who accomplished higher studies and being of more than 20 years old was of 741 lei, while the minimum living level salary for the same year for a person constituted 1099,4 lei per month. In this context, the activity of the kindergartens without any contribution from the part of the parents is impossible. The equitable remuneration of the teachers could exclude parental associations, which are still encouraged by the clerks of the central structures of government.

The situation of the similar institutions of the school from Transnistrian region is not substantially different. Though the government of the country has "adopted" 3 official languages (Moldavian, Ukrainian and Russian), the Russian language is exclusively privileged in the region. The education of the children is not an exception. "Promo-LEX" has registered numerous complaints coming from the residents of the region concerning the discrimination within the education. Thus,

8 The Amelioration of the efficiency of the public costs for the economical growth and for reducing the poverty. An analysis of the public expenses for RM efficiency, World Bank Report, 2007

the citizens of Bender, Tiraspol, Grigoriopol, Dubasari and Slobozia declared that in Russian preschool institutions the conditions are very favorable in comparison to those existing in the Moldavian institutions (the heating, the equipment and room planning, the food, the level of the education, etc.). This fact determines the parents to subscribe their children to the kindergartens teaching the Russian language, fact that contributes to the intensification of the forced process of "Russification" of the people (under "non-violent" and "democratic" principles). At the beginning of the 2007 year, only 63% out of the total number of the children from the area attended preschool institutions.

5.3. Pre-university studies

During the last decade, the number of the students in the Republic of Moldova schools has been decreased constantly. According to some computations, during the following 5 years, their number will be reduced to 50% in comparison to the maximal values registered in 1995-2000. The phenomenon above is the result of the massive emigration of the population, the effects of which are especially visible in the rural environment. The rural schools reflect perfectly the demographic situation and the level of the Moldovan educational system. These face different problems: the lack of staff, the constant decrease of the number of pupils, low financing, the insufficiency of didactic materials, etc.

Though before there were up to 40 pupils into one class, now there are few classes of 5-10 children. For example: in Pietrosu village (district of Falesti), the school, able to register 200 children, was attended in 2008 by 95 pupils, in Durllesti town, the General School no. 84 is attended by 81 pupils, that constitutes about 50% of the institution's capacity. The authorities decided to transfer this educational institution into the building of the Gymnasium no. 64, where, from 800 pupils who could attend the school, there are only 300⁹.

Because of the miserable wages, the schools loose good specialists, and their place is taken by the retired teachers or by people having accomplished secondary studies. The graduating students of the departments of pedagogy don't accept the conditions of the rural areas, even if the Government offers them lump-sum grants of 30 000 lei (3 000 USD). There are about 2 000 vacancies in the schools of the country.

The pupils from other localities are registered in the schools of the capital only when the parents present certificates issued from the place of their work or the copy of the contract of housing rent, respectively, tenths of families coming from the villages, which move to the capital in order to find a job, expose their children to the risk of not being able to attend a school. It is necessary to control the process of migration of the young families with children from the villages to the capi-

9 <http://www.viitorul.org/viewinterview.php?l=ro&idc=159&id=1367>

tal, as the parents who come to the capital and who don't have a stable job and a housing expose to danger not only their own life and security, but also those of their children, and the nonofficial surveys prove that most of the children who go begging round the city are from other localities.

The decision to place the child into a school implies multiple costs that will be incurred by the parents. This situation is especially poignant in the rural localities, where the incomes are miserable in comparison to the real costs of supporting a child who attends a school. Thus, in the rural area, the education of a child needs annually about 3,7 thousand lei, and a family from the urban area spends for this 1500 lei more. The part of the expenses of a family for the education of one pupil constitutes in the average 17% or the total incomes. At the same time, on the average in the country, the parents spend about 118,5 mln of lei every year for overtime. Out of this amount, 92,5 mln are paid for private lessons, and 26 mln – for private group lessons. At the same time, in order their children get better results at the exams, they pay 6 mln lei every year, and for good marks during the year of study – 3,7 mln. lei. About 50% of the parents affirm that the pupils from poor families are disadvantaged because they cannot incur supplementary payment. It should be created a strict control as to the private lessons solicited by the pupils and those inflicted by the teachers.

5.3.1. The curricular reform

The educational system of the Republic of Moldova has also benefited of reforms that contributed to its placing next to the educational values that are generally recognized. Thus, during the last decade, the curriculum for all the school disciplines was modernized. This fact was possible due to the support granted by the international donating organizations and to their collaboration with the civil society and the public government. The implementation of the curriculum did not solve the old problems, but it contributed to the apparition of new ones: the amount of the disciplines' contents to be taught is still too large, not all the teachers can select the necessary contents, the evaluation tests are oriented towards memorizing and reproducing the information - all these facts exhaust the pupils (the homework takes actually all their free time); the pupils don't work with alternative sources of information, fact that limit the development of their analysis abilities and of their critical thought; their possibility to choose a selective course or the degree of deepness of studying different school disciplines are limited (only at the high-school level there are 2 profiles – real and humanist sciences); the standards of competence are not well elaborated, fact that brings as a consequence the increase of the degree of subjectivity in the evaluation process; the educational institutions and the teachers are limited as to their possibilities to modify the curriculum according to community's needs; the relationship teachers-pupils remains in great part authoritarian, sometimes even provoking psychical and physical violence.

The discrepancy between the 2 pre-university systems of Moldova generates the problem of equating the diplomas by the students who finished the secondary schools in the Transnistrian region. In order to have the possibility to submit the necessary documents in order to enter a higher educational institution of the right bank of the Nistru river, these will pass through a bureaucratic procedure of equating the documents of studies in face of the constitutional authorities.

There is still a problem – the language which the studies will be taught in. According to the local statistics, 135 institutions function and teach in the region in Russian (70,3%), 33 (17,2%) in Moldavian. Schools that use Moldavian language teach the Cyrillic script. The Latin script use only 8 schools being under the jurisdiction of the constitutional authorities (MEY); 16 mixed Russian-Moldavian institutions (8,4%); teaching in Ukrainian – 2 (1%)¹⁰. Independently of the language of teaching, the trend to meet the standards of the Russian educational system still persists.

This is demonstrated by such circumstances as: the unique state examination (Russian pattern) for the students who finished the secondary schools, the textbooks in Cyrillic script, which are elaborated according to the educational program of the Soviet period, etc.

In the Transnistrian region, the baccalaureate exams are held only in the institutions subordinated to the MEY, in other institutions, the graduates are subject to a unique state examination (ЕГЭ). This examination, named 'experiment' was implemented in several schools in 2006, in 2007 being adopted by all the schools in the region. Only 10% of the graduates from comprehensive schools in the region continue their studies in the higher education institutions of the Russian Federation, 60% remain in the region, 7% choose Republic's universities, 6% - those from Ukraine, and the rest - the institutions abroad. On the grounds of the results of the 11th form graduates, (comprehensive schools) they receive certificates, but they are valid only in the region. The holders of the diplomas of studies issued by the higher educational institutions of Moldova (including the teachers) are forced to «equate» the diplomas, that is to undergo a procedure of "nostrification" of the diplomas in order to issue a new document that «has effect» in the region and that allows the teachers to develop their activity. This process requires additional resources and time, as the «re-qualification» implies courses that may last up to 2 years. «Promo-LEX» Association was approached by the teachers in the region who were intimidated at their workplace because they hadn't undergone the procedure of nostrification.

In conclusion, we underline that the pre - university education remains a weak point in the chain of the educational institutions at the national level. Consequently, the graduates are insufficiently trained to continue their studies in the

10 <http://www.olvia.idknet.com/educru.htm>

institutions of higher education. The need of upgrading and of implementing new teaching-learning-evaluation methods, aimed at facilitating the assimilation of the material taught and student's personality development is the key task for the national educational system.

As to the secondary professional education (professional schools, craftsmanship schools) and to the specialized secondary institutions (colleges), these two links are training *de facto* a great part of the graduates from the high schools and from the secondary schools, but, unfortunately, they do not offer them any hope for the future. The comprehensive secondary education needs flexible programs and various security systems, so as to satisfy the needs of the students with different socio-cultural principles. The secondary education should be open and accessible to all by adopting the necessary measures, in particular by implementing gradually the free education, which would actually mean that the access of the student does not depend on the student's capacity or on his real possibilities. The state it is obliged to ensure the access in conditions that are equal to all the people.

5.3.2. Financing

The pre – university educational system in Moldova is rigid and maintains the infrastructure of the Soviet period. Even if, according to the Constitution, the comprehensive education is obligatory and free, schools can not exist without the financial support of the parents. Teachers' salaries remain the lowest, the most unpredictable and the most inaccurate. Because of the insufficient funding, the management of the educational institutions in Moldova turned during the last 10-15 years to collecting money from the parents. The Prosecutor's Office qualified this activity as a violation of the law and commenced actions, but the need to collect money did not disappear, fact which led the authorities to allow the registration of the parental associations. Through these associations, the parents cover the necessary balance in order to develop the educational process qualitatively. It was found that the state provides less than 70% of the pre-university institutions' needs. Usually, the money from the state budget is intended for: salaries, paying for energy and water, etc., the other expenses are left to be paid by the parents¹¹.

The fact that by the year 2015 the number of children of school age will be only of 55% out of the number of children registered in 1995-2000 will significantly aggravate the financing of the pre-university institutions¹².

In general, the experts believe that the most serious problem at the local level is the education financing, and this highlights the lack of some exact policies in re-

11 Sergiu Lăsenco, the President of the Association "Pro comunicare, lectură și scriere flexibilă"

12 <http://www.viitorul.org/viewviewinterviu.php?l=ro&idc=159&id=1308>

gard thereto, which does not encourage the maintenance and the development of the quality of the education. By contrast, the sub-financing, the desuetude of the educational basic standards and the mass departure of the teachers create a system where, regardless of the amount of resources allocated, they respect the same rules when managing the funds at the elementary level¹³.

Although, in comparison to the 2000 year, the costs for education have increased with about 28% annually,¹⁴ the education in the Republic of Moldova is stagnant. Teachers' salary is far from reaching the average salary level in the country. The poor management of the money is explained by the fact that, in education, there is no single chief responsible for what happens in this field. The MEY concerns mainly about the compliance with the school curricula; the public local government - about providing the material basis and the finances for the maintenance of the branch above are assigned by the Ministry of Finance. Finally, the school is not regarded as a complex organism, and no one is responsible for the bad state of things.

Another problem is the quality of the education, which has to suffer because a technical - material basis lacks and as there are no teachers trained at an appropriate level. According to the MEY, the schools face a shortage of teachers. The percent of the teaching staff with higher education reaches only 81%. Most of the teachers have for over 18 years of work experience. About 30% of the teachers who teach in schools have didactic degrees, 65% teach up to 3 school subjects, 6143 have attained the age for retiring. For the year 2007-2008 the demand for teaching staff was of 1624 people, 937 were employed and 1967 dismissed from their position, and respectively, the demand for staff in 2008-2009 was of 1966 people, 852 people being employed and 2137 dismissed from the position¹⁵. The school libraries and the adequate infrastructure miss. The technical – material basis and the didactic materials are damaged. About 65% of the educational institutions require major repairs. Only 78% of school buildings meet the standards. The funding is not oriented towards improving public education services for all citizens of the country, but to keep under passive control the largest category of budgetary people; schools are extremely vulnerable to the political influence, which reduces the responsibility for the final outcome and for the efficient use of resources¹⁶. Thus, in order the educational system function better, serious reforms are required within the industry, and namely- the decentralization of the costs for education, the consolidation of the school autonomy, the delegation of more financial powers at the level of district departments for education, the participation of the civil society, primarily of the associations of parents in planning the activities and the monitoring the funds, etc..¹⁷

13 Igor Munteanu, director of IDIS Viitorul

14 <http://www.viitorul.org/viewinterviu.php?l=ro&id=1387&idc=159>

15 Veaceslav Ioniță, expert of IDIS Viitorul

16 Information granted by the Ministry of Education and Youth at the request of Promo-LEX Association on 2.03.2009

17 <http://www.viitorul.org/viewinterviu.php?l=ro&id=1371&idc=159>

5.4. The right to higher education

As in the case of the general education, the higher education, in order to meet the needs of young people, should have had flexible programs and various security systems such as in the case of the tuition by correspondence. So, in reality, both general and higher education must exist in various shapes. The main difference between the general and the higher education is that the general education should be open and accessible to all, and the higher education shall be equally accessible to all on the basis of their abilities. «The abilities» of persons should be judged on the grounds of the experience and of the knowledge gained by young people.

After the adherence in 2004 to the Bologna Process, there have been developed: the National Strategy for the Development of the Higher Education in the context of the ratified act, the Plan of the university curriculum, the Plan of the standards of professional training, etc.. Subject to this, it was ensured the continuity of the education, where the student's acknowledgment of his responsibility and individuality should be accentuated, the promotion of the freedom of thought and the creation of a partnership between the teachers and the students. The deficiencies of the system are that it offers only theoretically the chance of the students to choose the selective course; many of them are not ready to make that choice, because if the course will not be held if there are no enough students subscribed to it. Another problem is the lack of a clear concept as to the second cycle- the Master's degree, which must correspond to the European standards. The higher education in Moldova continues to be a theoretical one. The students, in great part, have no formed skills for independent studies. There is no active collaboration between the higher education institutions and the employers, etc.. In these circumstances, we notice how the new educational system is compromised; however, this pattern works quite effectively in the West.

The theoretical shape of the higher education in Moldova is largely attributable to the lack of modern technical materials. Many provisions of the Bologna Process are valid only "on the paper". Because there are no financial resources, it becomes extremely difficult to achieve the academic mobility. The exception is the «Work and Travel» program, which offers to the students the opportunity to work and to exchange experiences, to get new skills and motivational training. As a result of the fact that in 2007-2008 many of the students violated the regime of stay in the U.S., nor returning in time into the country, the experience of «Work and Travel» has become negative both for Moldova's academic environment image and for the image of the country as a whole. The young people who left have also been violated their rights. The competent authorities (the Ministry of Education and Youth, The Center for the Human Rights of Moldova, The Ministry of Foreign Affairs and of European Integration, the U.S. Embassy) invoked an accumulation of negative aspects regarding the implementation process, the way of the compliance with the requirements stipulated in the agreement of partici-

pation, the conditions of accommodation in the U.S., including the financial aspects. As a result, various information portals have been designed to inform the students about the possible risks and to warn them about the restrictions during their stay in another state¹⁸.

Another problem is Government's Decision no. 434¹⁹ establishing a quota limit for admitting to the institutions of higher education, through which it displeased both the graduates from the pre-university institutions and the teaching staff, as well as the board of the universities. As a result of the accomplished researches, the experts have found that this act has caused financial and social problems: it has reduced the coefficient of hours, the jobs that teachers could apply for, in the absence of real alternatives; 10 thousand students are not taken to universities every year; the vulnerability of the universities' board in relation to the Government, the universities' inability to renew the technical material²⁰.

During the last 3 years, the universities of RM have lost about 400 million lei. The university's autonomy is in danger; as well as into the private ones. The social demand is still high, and a significant number of young people remain outside of the process of study, this proves that the Government's Decision no. 434 contravenes to the will and to the choice of the citizens, it interferes with the universities' autonomy of decision-making. These abusive limitations infringe upon the constitutional right to education (art. 35 Constitution of the Republic of Moldova). Restricting the free activity of the universities, the RM isolates itself, or this is one key component of the Bologna process. The notion of university's autonomy is highlighted in the Law concerning the Education and it assumes the management, according to the law and to personal responsibility, of the funds allocated from the budget or from other legal sources²¹.

The academic environment in the given period was marked by events that will influence its development for a surely long period. The vector of development indicated in these two years will lead the university education far from what is required by the European standards.

Transnistrian region does not attest changes or developments with regard to the higher education. The situation of the graduates is even more acute under the circumstances when the region's government aims to subsidize the university and professional studies only for the students who agree to work after the graduation according to their division. However, the graduates prefer to get employed within commercial organizations or to go to work outside the RM (or in other regions). In order to supply the budgetary organizations and the companies with qualified staff, it is proposed to re-introduce the practice of "state control system" practiced in the Russian Federation. There are 5 branches of the higher educa-

18 <http://www.mfa.gov.md/swt/>, <http://moldova.usembassy.gov/summer-work.html>

19 Government's Decision no. 434 of 2006

20 http://www.communicate.md/index.php?task=articles&action=view&article_id=1714

21 <http://www.edu.md/?MenuItem=6&SubMenu0=1&SubMenu1=1>

tion institutions from the RF developing their activity in this area (of which only 2 are accredited) and a subsidiary of a university from Ukraine. The «state» university of the separatist region in the name of «T. G. Sevcenco» is a member of the Euro Asiatic Association of the classical universities. The diplomas of studies issued are accepted by the Ministry of Education of the Russian Federation, but not by the Moldovan Constitutional authorities. In the same manner acts the Tiraspol government, which does not recognize the diplomas awarded by the universities situated on the right bank of the Nistru river. In 2008 Tiraspol tried to simplify this rather bureaucratic procedure²².

5.5. The problem of the textbooks

There were important successes obtained in this field: some experience was gained in the textbooks issue and expertise, due to the efforts made by the central competent authorities and by civil society the process of textbooks making and editing has become more transparent, a system for renting school textbooks was created. Currently, the high schools are provided with textbooks at the rate of 80%.

However the problem that still persists is the quality of the textbooks. Some were subject to teachers, parents and experts' severe criticism. Taking into account that the first ring of the university system's chain under the Bologna Process is centered on the student, the key tasks on the universities' agenda should be the increase of the practical skills of the students, the supply with modern resources of information, the libraries' funds. Due to the non-governmental and other foreign donations, the fund of the libraries was recently completed, offering enough good materials to be implemented in the educational process by the students. However, there is a problem- the topics approached in the non-governmental publications differ from the curriculum material, which is still rigid and based on the theory, not on the independent study and on the practical application.

5.5.1. The Transnistrian region of the Republic of Moldova

On the right bank of the Nistru river the books' industry has managed to satisfy the needs of the readers, while in the Transnistrian region the situation remains worrying in respect to this. The fund of the libraries has not been renewed for years, and the donations received in their great part are old books, in Russian, which present no longer any interest to the young readers. In the conditions where the access to the Internet is not provided for all the students (in schools, the necessary equipment for the connection to the global network lacks), the libraries remain the only sources of information for the young people, but their funds are obsolete and politicized.

22 <http://www.nr2.ru/pmr/178067.html>

The use of the books from the Soviet period stops the development of the students in the spirit of the democratic values, of the participation and of the multi-lateral knowledge. The libraries have been transformed into storage, because the titles of the books held by them are no longer fit to the actuality. This fact influences the level of information of the teachers, who should have more available literature at their disposal, but this is not possible anymore in the educational institutions in the region, where the freedom of knowledge is limited, being subject to the economic and to the ideological goals of the local regime. This abnormal situation is perpetuated because of the barriers imposed by the Tiraspol's regime, by inhibiting the delivery of the informative/ educational materials published in Romanian and English in the region, which, according to separatist «officials», interfere with the «Transnistrian Moldovan Republic's» security and stability .

RIGHT TO WORK AND SOCIAL PROTECTION

According to the provisions of the national legislation any person in the Republic of Moldova has the right to work, to free choice of work, to equal and satisfactory conditions of work as well as to protection against unemployment. The state is obliged to take steps for every person to have a decent level of living that will guarantee his and his family health and prosperity, including food, clothes, dwelling, medical care and necessary social services¹.

An analysis of the situation in 2007 and 2008 permits us to make a conclusion that the right to work and social protection is often violated. Though the projects in this sphere have been implemented, a number of decision have been made by the Government, the number of cases of violation of the right to decent living, social assistance and protection, health protection, protection against unemployment, etc. is still growing.

6.1. Right to Work and Protection against Unemployment

According to the statistical data an average monthly salary of a person employed in the national economy in the January-November 2007 amounted to 2014 lei and increased in the real terms 8.2 per cent as compared to the same period in 2006. In the public sector an average monthly salary amounted to 1949 lei being bigger as compared to that of the private sector (for about 1841 lei). During 2007 87 thousand workplaces were created, that is 2.3 times more as compared to 2006. It should be mentioned that the number of newly created workplaces has significantly exceeded the number of workplaces liquidated (for about 39.8 thousand)². The number of employees in the economy of the Republic of Moldova in the period of January-November 2007 constituted 620.8 thousand people, that is 2.3 thousand of people or 3.9 per cent less than in 2006. The greatest staff reduction (for 17.7 per cent) has taken place in the agricultural sector following the tendency of the following years. The staff reduction has been also registered in the industry (for 6.2 per cent), in the sphere of health and social protection (for

1 Article 43, 47 Constitution of the Republic of Moldova

2 www.statistica.md/ Labour Market in RM for 2007 year

3.8 per cent), in the sphere of education (for 2.9 per cent) and in the sphere of transport (for 1.9 per cent). At the same time the number of employees working in the sphere of commerce and construction has been increased for 13.7 and 9.7 per cent respectively.

According to the Government data an average salary in the economy amounted to 2528.6 lei, and in the budget sphere it amounted to 1959 lei in 2008, i.e. it has increased 21 per cent as compared to the preceding year³. However the Moldavian people prefer to work abroad motivating it by shortage of salary. According to the official data for about 360 thousand Moldavians and according to unofficial data one million people work abroad. According to the article "Republic of Moldova – migration issues", published on 26.07.2007, for about 273.000 Moldavians have left their country for a certain period of time. The majority have gone abroad searching for some job. Thus more than 130.000 people or 47.7 per cent of those being abroad have not come back to Moldova more than a year. For about 89 per cent have gone abroad to work, 6.5 per cent have gone to study and 5 per cent have gone for other purposes⁴. The majority of the Moldavians working abroad have not concluded any legal labor agreements.

The number of the unemployed was for about 66.7 thousand people constituting only 2/3 of the whole number of the unemployed in 2006 according to the data of the International Labor Office. The unemployment affects a bigger number of men – 62.2 per cent, and people from the urban environment – 61.1 per cent. The average duration of unemployment has been reduced for 2 months as compared to 2006, being 19 months. The unemployment rate at the country's level has amounted to 5.1 per cent, that is 2.3 per cent less as compared to 2006, the biggest reduction has been registered among the male staff (-2.6%). The rate of unemployment among the young people (15-24 years old) was 14.4 per cent as compared to 17.1 per cent in 2006. The long-term unemployment among the young people (6 months and more) has been reduced from 46.2 per cent in 2006 to 35.2 per cent in 2007. Actually the number of citizens seeking for a workplace is bigger than that presented by the ILB⁵. Evidently the bureaucratic procedures and miserable unemployment compensation have led to reduction of the number of citizens registering at the employment agencies.

The number of unemployed has increased on the left bank of the Dniester recently⁶. The unemployment is caused by the activity of local authorities. The majority of farmers have no place to work, as the agricultural land has been privatized against their will by the monopolist firms. Nowadays the majority of farmers from this region have no access to their agricultural land, that is their principal source of subsistence, and even do not have any other workplace. As

3 www.info-prim.md/2008-02-19/09:28/

4 <http://www.basa.md/?c=news&id=355064#355064>

5 Almost 1 mln of moldovans that work abroad of the country.

6 At the territorial labour office form Tiraspol on anul 2008 adressed almost 12,5 thousands people, from which only 1655 get status of unemployed, but 49 get a job.

a result they cannot support their families and children, cannot pay the bills or buy things⁷. In Grigoriopol district people were left without workplaces because of privatization, sale, bankruptcy or liquidation of the factories. Different reasons not to pay them an unemployment compensation or not to offer them the other workplaces have been brought forward.

Though some employment agencies exist in the territory, they occupy only with the unemployed registration⁸. The agencies do not offer any concrete vacancies either by the reason of their absence or because the number of the companies applicants is very small. The constitutional authorities do not acknowledge and do not involve in solution of such problems.

The control over observance of the normative acts in the sphere of labor is executed by the Labor Inspectorate. As a result of the check-ups performed in 2007 there have been revealed for about 80000 cases of violation by the employers of the legal provisions regarding labor protection. The number of work accidents has been reduced as compared to the preceding years: 595 cases were registered in 2007, 665 cases – in 2006, and 682 cases – in 2005. The rate of work accidents has constituted 0,78 per cent (0.87 per cent in 2006). The number of work accidents in industry is 250 cases. In the Transnistria region there were registered for about 173 work accidents in 2008. The cases of death of the employees as a result of work accidents have constituted 63 cases since 1992 up to 2008. The principal causes of work accidents are: non-provision by the employer with the work condition; lack of means of labor protection; insufficiency of the mechanism of supervising and control over the labor legislation observance. The majority of enterprises in the region work with the soviet equipment, which deterioration has greatly exceeded the admissible limit, and the working life has expired⁹.

For about 70 per cent of the petitions submitted to the Labour Inspectorate refer to the pay pause. There have been registered cases when the employees had not paid for 9 months due to the lack of financial resources, though the income tax was deducted from the “unpaid” salary. According to the data of 01.12.2007 448 enterprises of the real sector of economy had wage arrears to the amount of 90 mln lei. At the beginning of the past year the arrears were reduced for 25 mln lei. The biggest wages arrears (54 per cent) to the employees have the enterprises of the agricultural sector, then the industry, transport and communications sectors follow. In this sense the amount of administrative penalties applied to the employers for nonpayment of the salary for more than 2 months has been increased. The penalty amounts from 250 to 300 minimum wages.

7 Because of the lack of jobs and living conditions, most citizens of the left bench of Nistru river going abroad. In 2007, from Ribnita district, have gone abroad about 3648 people aged between 20 to 40 years. As a result, about 2417 houses are abandoned, of which 782 for more than 5 years.

8 In 2008, in est region of the country, minimum unemployment allowance was almost 15 USD and the maximum - up to 37 USD, in the same time the minimum consumption basket per person was about 140 USD.

In the Transdnestrian region the wages arrears are a common thing. Wages arrears are explained by lack of financial resources or budget deficit. Only officials, employees of law enforcement agencies, public prosecutors and judges receive their salary on time. Promo-Lex has stated that the teachers of the Moldavian schools in the region receive their salary with a delay for some months. As regards the teachers from the schools teaching in Russian they are paid their salary on time.

6.2. Right to Health Protection

The right to health protection is guaranteed by the Constitution in the Republic of Moldova⁹. Considered from different perspectives the law presupposes improvement and promotion of population health, assurance of life safety, prevention and prophylaxis of diseases, promotion of a healthy lifestyle, guarantee of access to the health service and qualitative medicines, etc.

The Government policy in the sphere of health care developed progressively in 2007 and 2008. The National Health Policy and Strategy for Development of a Health Care System for the years 2007-2011 was adopted. There has been adopted the National Programme for Promoting a Healthy Lifestyle for the years 2007-2015, the National Programme for Fighting against Viral Hepatitis B, C and D for the years 2007-2011, the National Programme for Security of Blood Transfusion and Self-Provision of the Country with Blood Products for the years 2007-2011, the National Programme for Mental Health Care for the years 2007-2011. There has been carried out the juridical delimitation of the service of primary medical aid and that of hospitals, and consolidation of infrastructure of the emergency and immediate care institutions. Financing of the health system amounted to 3,2 mlrd lei in 2007 as compared to 590 mln lei in 2001.

Another positive aspect refers to elaboration of a project in the sphere of health care that should be implemented in the Transdnestrian region¹⁰. Financing of the projects will be executed from the budget sources together with the foreign donors. Thus, the proposals of projects concerning professional advanced training of doctors, medical workers and pharmacists of the region; rehabilitation of the Blood Transfusion Centers; encouragement of the initiatives regarding countermeasures against HIV-AIDS viruses and tuberculosis; foundation of a Perinatal Center of II level in the town of Tiraspol, etc.

The principal problems which the health care sector encountered in 2007-2008 were the lack of sanitary transport, insufficient supply with medical equipment, non-satisfactory state of the buildings meant for health protection, lack of neces-

⁹ Article 36 Constitution of the RM

¹⁰ Government Decision nr.1178 from 31.01.2007 on the purpose of ensuring effective implementation of the President of Moldova initiatives concerning strengthening trust and security in the context of the Transnistrian conflict settlement and social assistance for locals from the left bench of Nistru river (Transnistria).

sary infrastructure, shortage of medicines, poor quality of health care services, motivation of graduates, big rate of infants' mortality, spread of tuberculosis, HIV-AIDS and hepatitis, etc.

A study carried out by the Legatum Institute (Dubai) has shown that for about 43 per cent of the Moldavians are not satisfied with their health state. The problem of high-priority of any democratic state, including the Republic of Moldova, is the level of health of its people, in which the state invests yearly slightly less than USD 200 per dweller. As a consequence the state of health of the country's population is constantly worsening. The study Legatum Prosperity Index 2008, carried out in 104 countries of the world, has placed the Republic of Moldova in the 83rd place between Honduras and Pakistan. At the top there is Australia, Austria and Finland, in the last place there is Yemen. Morbidity by HIV in Moldova is the greatest in the region. For about 20% of the country's population smoke, and more than 10 per cent suffer from malnutrition. As a result the life expectancy in the Republic of Moldova constitutes 60 years, and the population is decreasing¹¹.

The institutions of primary medical aid were delimited from the hospital sector and became the autonomous legal entities in 2007. This reform has led to increase of efficiency of allocation of financial assets meant for the health care system and improvement of financial sources management by the medical institutions. Thus, 334 Health Care Centers were founded in the rural regions of the Republic of Moldova, and 35 centers of family doctors were created in the district centers¹². However the access to health care services remains a serious problem. For about 25 per cent of the socially vulnerable population being aged or capable of working, mostly from the rural regions, have no sufficient access to the health care services because of financial difficulties, lack of transport infrastructure, etc. This category of population is not involved in the system of obligatory medical assistance insurance. A poor family spends 28 times less for the medical services than a well-to-do family in the rural region¹³. For about 300 localities have no family doctor, and hundreds of citizens have no access to the medical services. In some regions a family doctor takes care of the population from 5-6 villages. The most affected are the people with disabilities and pensioners, who need special and urgent care. The biggest deficit in family doctors has been registered in Cantemir, Rezina and Cismilia districts, which are provided with such specialists at the proportion only 50-60 to a hundred¹⁴. The measures taken by the Government concerning stimulating the graduates to employ at the rural regions have not been effective. The unreliable living and working conditions, miserable salary discourages the youth. The situation is troublesome in the

11 <http://www.interlic.md/2009-02-20/legatum-institute-problemecheie-a-moldovei-este-ocrotirea-sanatazii-8713.html>

12 <http://www.ms.gov.md>, raportul ministrului sănătății din 29.01.09

13 <http://www.e-democracy.md/parties/docs/amn/200711151/>

14 <http://www.odn.info.md/social3408.html>

Transdniestrian region as well, here the medical staff emigrates because of miserable wages, and those who remain have to suffer from the consequences of the separatist regime: lack of salary, shortage of medical equipment and medicines, inadequate working conditions, political pressure, etc. Some localities have no drugstores. The most vital medicines can be found only in the drugstores of the town of Tiraspol. People with disabilities and pensioners, who cannot be moved, are in a difficult situation, they have to buy the medicines by a doctor paying a price two-three times higher, and the doctors do not want to render the medical aid at the place of residence of the patients who have not previously bought the necessary medicines.

One of the problems of the health care system is corruption. Though the projects in this sense have been implemented, corrupt practices in the medical institutions are not stopped. Quite the opposite one can state that it has become more critical. The doctors continue to demand additional payments for the medical services rendered, whether it is a simple medical procedure or a more serious treatment. The doctors demand money for certificates issue, determination, assignment or increase of the disability degree, etc. The amounts vary from 50 to 300 euros¹⁵.

Another problem for the Republic of Moldova remains the medical insurance of the population. For about 20000 citizens were insured in 2007, it is less than in 2004, when 34000 people were insured¹⁶. Disinterest of the population in acquisition of the medical insurance policies is determined by the fact that the citizens have to pay double for treatment, the first time when they acquire a policy of medical insurance, and the second time, when they pay to the doctor an amount demanded for the services rendered. Another reason not to acquire a policy of medical insurance is that it covers a limited specter and volume of medical services included in the United Programme of Obligatory Medical Insurance.

Working pensioners and students graduating from a higher educational institution are in a specific situation. The pensioners have to pay the fees of medical insurance though they are insured. We consider ungrounded payment to the state budget of the obligatory insurance fees by the working pensioners, whose activity the national economy profits from. In a similar situation there are the graduates of higher educational institutions. The state grants them medical insurance only till they complete their studies, but not for the period after graduation when they are searching a job. Evidently they have to acquire the policies of medical insurance for their parents' money.

An open issue is rendering of medical services to the citizens on the left bank of the Dniester. In its previous report Promo-LEX has mentioned the problems that the insured people from the region encounter, though the measures for the situ-

15 <http://www.capc.md/ro/radio/18.html>

16 www.parlament.md/download/drafts/ro/3210.2008.doc

ation improvement have not been taken. The insured continue to pay the fees of medical insurance, but they cannot make use of the services of health care system¹⁷.

6.3. Right to Decent Living and Social Protection

The law guarantees the right to social protection of the socially vulnerable people: people with disabilities, children, large families, aged people, etc.

According to the estimations of the World Bank for about 40 per cent of the country's population live below the poverty line¹⁸. One of the reasons is a uniform character of the system of state social insurance. The employable population is in the minority, supporting the unemployable population. The Government policy is directed more to social support and less to problem prevention. The system of obligatory social insurance does not include the citizens working abroad. They do not benefit from the state social protection, though their contribution is substantial for the economy.

The most disadvantaged categories of population are the pensioners and people with disabilities who depend completely on the system of state social insurance. The compensation for disabled people of the I group was only 288 lei in 2007, that constituted 19 per cent of the amount of a minimum consumer goods basket, and the minimum pension in the agricultural sector was only 361 lei, that is 24 per cent. Evidently, these amounts are minimum and insufficient for assuring decent living and corresponding care of the disabled people and pensioners. As compared for example with the pensions of the deputies, Cabinet members, public officials, local elects, judges and public prosecutors, which exceed 10 times an average old age pension established on general basis. So the principle of social equality and the equal right to decent living are violated.

In a difficult situation there are the victims of political repressions, whom all the types of social benefits were annulled, because the majority of them are pensioners and benefit from the social protection on the part of the state.

A serious problem for Moldova remains the protection of child and large family. As concerns assurance of the right to decent living the families that have newborns receive monthly allowances, which amount depends on the contributions made by these families to the budget of social insurance. According to the law a category of employees does not pay these contributions, as for example the employees of the Ministry of Internal Affairs. From these considerations the employees of the MIA being on leave to take care of a child up to the age of three years receive a monthly allowance equal to the allowance granted to the unemployed people as this category of people are de facto employed.

17 <http://www.promolex.md/index.php?module=publications>

18 <http://www.flux.md/editii/48/articole/1302/>

It is necessary to revise the system of allocation of allowances for children, when it should be determined a non-differentiated allowance for all children to the amount of a minimum consumer goods basket. The current mode has various deficiencies. We consider that the allowance should be equal to all children or they will be discriminated if their parents are unemployed and do not pay the fees of social insurance.

The monthly allowance for taking care of a child of 1,5-16 years is only 50 lei and is paid only if the average monthly profit of every family member did not exceed 54 lei in the preceding year. In case mother is unemployed before execution of a child care leave and husband goes abroad to work, the payment of allowance is terminated. There have been registered cases when young mothers were not paid the allowances as their husbands worked abroad earning sufficient income. The competent authorities have established this fact by checking the passport of the applicant, where the stamps of exit/entrance were set.

An open issue remains support of those taking care of the people with disabilities and at the age over 75 years old. They do not receive allowances, benefits or payments from the state, and the period of taking care of the disabled people, people confined to bed are not included in the record of work. As a consequence the state shows its indifference for this category of people.

In a disadvantageous situation there are the dwellers of the Eastern regions. They do not receive assistance and social protection on the part of the state. The constitutional authorities have motivated their inability to assure their social rights by the political situation, functioning of a separate system of social protection in this territory, and impediments they face while implementing the laws, etc. Promo-LEX has registered a case when the competent authorities refused to grant benefits unless after checking the military situation of the beneficiary by the law enforcement authorities. In the notice sent to the citizen C.G., residing in the region, it was written that he would receive the corresponding benefits only after presentation of the military card to determine if he had fought or not against the Republic of Moldova and checking of the military situation by the competent authorities.

Though the law does not discriminate the access of the citizens from this region to the social services guaranteed by the state, this right cannot be exercised by reason of non-recognition of the documents issued by the "Transnistrian authorities" or non-existence of the authorities that would assure efficient implementation of the normative acts. However "Promo-LEX" has investigated cases of tacit collaboration between the social insurance agencies on the both banks of the Nistru. Though there is no agreement between these two agencies, they transmit the data of pensioners or other data of the citizens bearing private character. Moreover they have already established the areal radius of citizens' social protection refusing intentionally the applications of those who wish to receive

the pension of the “Republic of Moldova or Transnistria”. There have been registered cases when the social insurance agencies recommended people to address themselves to the offices falling under the jurisdiction of the region. Thus the competent authorities have not only seriously violated the law but have discouraged the citizens from the left bank of the Nistru.

The budget deficit of more than 45 per cent shows that the social situation in the region is critical. The local legislation provides only formal “social” insurance of certain categories of beneficiaries. In reality only the employees/pensioners of the defence and law enforcement agencies, public prosecutor’s office and court enjoy preferences, benefits, and other privileges. The other pensioners, people with disabilities have to rely on miserable compensation and “humanitarian aid” from Russia. The pensioners of the region received an addition to pension at the amount of 85 roubles (for about 100 lei) as “aid” on the part of Russia in 2008. According to some nonofficial sources only Russian pensioners or those that had Russian nationality received the corresponding allocation, though the officials from Moscow and Tiraspol declared that the material aid was meant for all the pensioners indifferent of their nationality.

ELECTORAL RIGHTS

During 2007, 2008 the electoral legislation was amended, thus creating new barriers as regards the exert of suffrage right.

On March 23, 2007 the art.82 of Parliament's regulation was amended. The draft law in point has been adopted urgently, concomitantly in two readings, encroaching the Parliament's regulation provisions. Therefore it has been decided that the Parliament meetings, except for the closed ones, *can be transmitted live on national public TV and radio stations in line with the provisions of broadcasting code as well as at Parliament's incentive.*

The amendments made urgently to Parliament's Regulation are not grounded sufficiently and is an abusive action as the voting procedure had been violated. *The authorities appreciated this amendment as it annuls the obligation of live transmission of Parliament meetings on national public TV and radio stations.*

Later, one of the legislative incentive's authors has declared frankly that the amendment was necessary in order to stop the abusive interventions of the representatives of some parliamentary parties, to limit advertising and public performance of the representatives of some parties which did not participated independently in elections.

The official motives were controversial. At the beginning, they claimed the financial savings (about 2 mln lei for live transmissions), but later they referred to the necessity of ensuring editorial independency to the public company.

In April, 2008 the Parliament made some essential amendments to the electoral legislation. One of them was raising the vote threshold from 4% to 6%, which was considered by experts as being able to lead to a legitimacy crisis of democracy in the Republic of Moldova. Moreover, the return to 6%vote threshold took place only after 3 years from its decrease, period in which no elections were carried on. The motives claimed were not serious, being mentioned that 4%vote threshold contributed to the presence of a too great number of parties into the legislative, fact that damages Moldovan democracy. In fact, by the amendment in point, they followed the impediment of new political parties' access into the Parliament. Raising the vote threshold can be explained only in restrictive terms,

under conditions when the problems concerning mass media and population information not only in the electoral period represents a serious discussion topic for Moldova. Worsening the conditions of electoral competitors' entry into the Parliament represents the direct reaction of the governing power to the loss of elections in the Gagauzian autonomy in 2006 and 2008, of local elections in 2007 and especially of the loss of elections for the position of capital's Mayor. Besides, the proportional electoral system (parties rolls), operated for Parliament's formation, contributes determinately to the increased role of the parties to the prejudice of the independent candidates. In the elections records in the Republic of Moldova, the independent candidates had not ever registered any success. Under the conditions of the current electoral system, when the independent candidates shall have 3% of votes, their entry into the Parliament is practically impossible. The opposition, the civil society and the international institutions experts and representatives expressed their anxiety as regards those amendments. On April 10, 2008 the Parliament of the Republic of Moldova amended the electoral legislation, restricting the exert of rights of people having the double or multiple citizenship and those detaining public positions. The official argument as regards the introduction of restrictions was-to not endanger the national security, and the alleged arguments- politic-juridical commitments towards the states in point, issue that can persuade a conflict of interests in the event of existence of commitments towards both states, in the same time, the opposition, juridical and political experts have qualified the amendments as a document contributing to the social dissension, being able to induce sorting on political, social and even national criteria. Such conclusions are grounded on the fact that there have not been stated deficiencies of the regulations in this domain, the scientific and practical arguments are absent and there is no estimation of the number of persons in an eventual conflict situation, as well any serious impact analysis. In addition, the numerous problems, juridical contradictions or ambiguity found out by the experts, have been ignored by the authorities who hastened amendments' adoption without requesting any expertise by competent European institutions, without stipulating clear provisions as regard the mechanism of verifying candidates to public positions, and without offering warranty as regards the tendentious and selective non application of the new regulations. On October 23, 2008, OSCE and Venice Commission presented a report which reveals the fact that the electoral preventions contravene art.38 of Moldovan Constitution, Code of good practice in electoral matters to which Moldova takes part. The authorities have been notified about the fact of electoral legislation being inadequate towards a category of citizens. With a little delay, on April 29, 2008, the Commission Against Racism and Intolerance published a report elaborated in December 2007 in which they expressed the anxiety as regards the amendments operated in the Law on citizenship of RM.

Moreover, at the request of General Mayor of the capital, Dorin Chirtoaca, and municipal councillor Alexandru Tanase, on November 18, 2008 ECtHR established

that the constraints stipulated in the Law on citizenship of RM are discriminatory and restrict the human rights and liberties. According to the Court's investigation, the Republic of Moldova is the only country in the framework of European Council, which prohibits the persons possessing multiple citizenship to be eligible for public positions, though it allows the multiple citizenship. This fact is remarkable especially because in 2002 and 2003, the Government permitted the multiple citizenship, without mentioning about eventual constraints to political rights. One of the most disputed aspects of the preceding electoral campaigns was the way of managing the voter rolls. The authorities have been trying to create a mechanism of establishment and verification of the rolls. The concept of the state automated informational system Elections presents the necessary basis for the creation of the electronic Voter Register. The process' information and the security shall be accompanied by a proper training and adequate technical equipment, and the activity carried out shall be ascertainable. The first testing was carried out at several electoral precincts during 2007 local elections, but because of the lack of financial resources the system will not be applied during the 2009 parliamentary elections. During the referred period, 2 general local elections took place, in June 2007 and for the Popular Assembly of Gagauz Yeri ATU in March 2008. For the purpose of carrying out parliamentary and presidential elections, the Russian Federation established for the first time numerous polling stations in the Transnistrian region, in December 2007 and March 2008, ignoring the constitutional authorities of the Republic of Moldova, public opinion and the international law norms. In 2007, 2008, the authorities of the Republic of Moldova did not record positive results as regards solving of the major problems of the electorate, which were referred to permanently by the civil society and international experts. Firstly, we are referring to the plenary insurance of suffrage right exert, a problem that is not being approached adequately in Moldova. The most serious problem in this respect is the fact that no proper solution have been searched for and adopted as regards the participation at the elections of the citizens domiciled on the left bank of Nistru River, of those who went abroad for work and for some specific categories of persons (e.g. deaf and blind persons are not ensured the voting secret, although Promo-LEX has mentioned this fact in the previous reports).

7.1. Local General Elections

On June 3 and 17, 2007 Local General Elections took place in Moldova. Generally, they are very important for the future parliamentary elections, reason for which there is severe political fight in the local elections. The application of the local autonomy principle has suffered any amendments or positive evolution neither in 2007, nor in 2008. The national and international observers monitoring the electoral campaign, elections and the post-electoral situation have ascertained the same major problems which became usual for the Republic of Moldova since

2001. Additionally, the OSCE/ODIHR experts and the experts from the European Council Congress for Local and Regional Authorities have regretted that the recommendations they made previously to Moldovan authorities concerning the electoral process improvement were not considered and the problems were repeating. Therefore, in their opinion the June 17th, 2007 elections can not be qualified as fully free and fair. The practice of using administrative resource continued during the local elections; the involvement of law enforcement bodies, intimidation of competitors, etc. in the same time, only some of the complaints have been registered at the electoral bodies, though there was a big number of cases. The problems reflected in Promo-LEX Association reports for 2005, 2006 as regards the defective behaviour of central authorities as compared to the local ones, were not positively modified.

In some of the localities where representatives of opposition were elected the situation remained uneasy. The central authorities did not support local public authorities on the principle of political affiliation, and the cold war was restarted in Chisinau. The access to mass media was not equal for all electoral competitors. The governing party has monopolized the access to broadcasting institutions and monitored public press not only on from the quantitative point of view but also from the geographical one. The Regulation's provisions of electoral campaign presentation in mass media, adopted by CEC, were excessive and injunctive, fact that precluded the free opinion and ideas exchange among competitors. During the pre-electoral and the beginning of electoral period, the mass media was poor-spirited by means of abuses and harassment actions. The conditions of carrying out the electoral campaign were not impartial for all electoral competitors. The regulation on electoral posters was encroached by CPRM, later the practice in point having been undertaken by the majority of electoral competitors. The practice of doubtful financing of the electoral campaign was sustained and some of the electoral competitors used tools for misinforming public opinion and denigration of counter candidates. Under such conditions, the Coalition 2007, have concluded that the local elections did not meet the international criteria as regards the freedom and fairness. With some exceptions, since 2001, the relations between the central public authorities and the local ones from the capital (Chisinau mun.), have deteriorated constantly. The representatives of the opposition won both the general local elections in 2003, and the elections in 2007. But during April 2005 – June 2007, the interim of General Mayor of Chisinau municipium was exerted by persons loyal to the governing party or its representatives. The attacks to the address of Chisinau Mayoralty stopped during this period, and the relationship between the Government and Presidency on the one hand and General Mayor Interim on the other hand developed positively and was relatively collaborative. After the CPRM failure on June 17, 2007 the relationship became unfriendly, the practice of harassment and intimidation of selected local authorities (opposition representatives) was restarted through some mass media, initiation of criminal and administrative cases, citation and arrest of civil servants,

excessive and unexpected financial and fiscal controls, locked accounts, direct police subordination and utilities suppliers, lack and refuse of dialog, conditioned financing on political affiliation principles, etc.

Thus, central public authorities have constantly impeded the Mayoralty to perform their responsibilities normally, denigrating municipal authorities aversely. Firstly, there was evident financial pressure, the municipal authorities being committed to reimburse huge debts accumulated during many years. Additionally, central public authorities became ridiculous during season holidays, as in 2007 and in 2008, being supported by the police, they encumbered the establishment of Christmas tree in the capital. The political aspect of the relationship of central authorities with the municipal administration has a serious effect on the situation of capital's inhabitants, and the excessive financial effort imposed to the capital shall lead to even a poorer level of life of the population and the qualities of the services provided in the municipium. The meaning of the legal provisions with regard to the rights of the local authorities and the autonomous exert of the responsibilities to the benefit of the local associations are controlled by means of the practices used by central authorities and in some of the cases by the local ones of second level. Ultimately, the opposition accused on a justified basis the leading party of proposing to vote the most unbalanced budget in the country's history, asserting that the most serious problem is the absolute centralization of the budget resources, method by means of which the country's administration fulfils the threats of financial constraint of local public authorities after June 2007 elections.

The deputy Valeriu Cosarciuc has declared that, pursuant to the draft legislation of budget the medium value of the payments for capital investments for the districts lead by the representatives of governing parties constitutes MDL 45 mln, and for those lead by the representatives of opposition constitutes MDL 1,52 mln. Another deputy, Ion Gutu, has declared that in this way the communist party is given political dividends for the coming elections. In 1998 the administrative territorial reform of the republic of Moldova was carried out, a reform that provided for a wide local autonomy and favoured the regional development based on international experience and principles.

In 2002, immediately after the coming to power of Communist Party, the Republic of Moldova came back to the old administrative territorial structure, act which was criticized both by public opinion and European specialized institutions. In our opinion the actual problems of the local public authorities are an evident consequence of the revert to the soviet system of administrative territorial organization.

In 2007, the electoral fight was followed by tensions, protests and even direct abuses both in the capital and in other regions. In this respect the elections of the District Council Rezina were relevant, these being won by the opposition. As

a consequence, the local representatives of CPRM have boycotted the elections of the district president influencing the organization of new elections. In order to win the elections the CPRM used various manipulations even ignoring the public interest. On the Election Day eve, the president of the Republic of Moldova (leader of CPRM), the prime minister, and numerous ministers visited Rezina; having the majority in the Parliament they adjourned the plenary meeting of the legislative in order to be able to make agitation in the favour of their own party. The use of administrative resources and other means (working visits of the officials, public mass media, etc), and other illegal practices ensured that time the victory of CPRM in the new elections organized in Rezina (18 mandates out of 33).

After the first local elections tour on June 3rd 2007, in Buteni village, Hincesti district, the OMA representative was elected in the capacity of mayor. Upon the request of the CPRM candidate, the court ordered the repetition of the elections, claiming many encroachments during the elections. The court decision displeased the voters who organized protests blocking Chisinau-Hincesti route. They accepted to stop the protest and the repeated elections on the condition of participation of OMA candidate in the elections. Initially, his candidature was accepted but later SCJ decided to exclude him from the elections. As a result of this decision, CEC failed in several meetings to adopt a decision, fact that influenced the repeated elections on July 15, 2007 with the participation of all candidates including the one excluded by the SCJ decision, who again obtained the majority of votes.

Ignoring the SCJ decision, has determined the court instances to order the repetition of the election (without participation of the OMA candidate). The court decision displeased the voters who organized disorders in the law court. As a protest, the inhabitants of Buteni village blocked the voting process at the repeated elections on October 14, 2007 and the new attempt to organized repeated elections on December 16 turned into violent actions between the supporters of the two political parties. On the same date, the district electoral precinct Buteni was dismissed and its president declared that the population revolt had intensified as a result of the actions undertaken by the representatives of Hincesti Prosecutor's Office, who invited many inhabitants at the headquarters during the period of 13-15 December, 2007, including members of Council, asking them to sign certain documents and refusing to give them copies of theis, on the grounds of their superiors' command. The events intensified on December 15, 2007, when the 400 persons from MIA forces were appointed, trying to intimidate the members of Council during the procedure of ballots counting, etc. after the establishemt of a new local electoral council and the replacement of OMA candidate, on March 2, 2008 new elections took place, and 2 candidates participated; the elections were validated and the position of mayour was won by the representavive of the oposition again. On August 4, 2007, a few weeks after entering upon office, the mayor of Drasliceni village, Criuleni district, Andrei Buzu, was murdered, his

body being found in a well. His relatives told that the mayor received many threatening anonymous letters, as he intended to make public all the illegal issues found at the mayoralty. Criuleni police stated from the very beginning it was not a suicide but a murder. Later, both PDCP (whose member was Andrei Buzu) and other political parties requested information on the case investigation. However, on 17.02.2009 General Prosecutor's office informed the Promo-LEX Association about ceasing the penal prosecution on the grounds of lack of offence: during the penal prosecution, it was stated that the death of mayor Andrei Buzu was a result of the suicide, determined by the specific psychological state, the great responsibility for the work related problems, nervous break-down and is not related to any violent actions of third persons. In the same time, it is necessary to emphasize the fact that during the penal prosecution neither the fact the suicide was determined by prosecution, offence or slander by other persons was established

7.2. Transnistrian region of the Republic of Moldova

The circumstances of local elections conducted in Corjova village, Dubasari district, are relevant for the present study. As compared to the election campaign, the establishment of polling stations and the voting process itself in Transnistria for the parliamentary and presidential election in Russia, the local elections in Corjova village showed the illicit behavior of Tiraspol administration towards the constitutional regime and Moldovan population. Tiraspol administration considers Corjova village a suburb of Dubasari (controlled by separatist regime), and contrary to people's will and local constitutional administration, Tiraspol pretends to have a right over this locality which is under constitutional jurisdiction and does not recognize local administration. On May 13, 2007, groups of equipped militia men and people dressed in civilian clothes arrested the mayor of Corjova village - Valeriu Mitul, relieved from position as he was a candidate, and Dubasari district councilor Iurie Cotofan. They had been interviewed for 4 hours. Militia men motivated their arrest by the fact that the mayor had to organize a meeting on that day with the purpose of presenting a report before his voters. Valeriu Mitul, elected as a mayor in 2003 was running for another mandate. He was told he did not have any right to post announcements on the village territory which is being under Tiraspol regime jurisdiction (in the view of Dubasari administration). He was also prohibited to organize any type of actions in the village, including cultural manifestations and the constitutional authorities and peace keeping forces were not able to ensure the respect of human rights.

Cotofan councilor was interviewed separately and was being humiliated. In his opinion, the actions of intimidation aimed at favorizing another candidate to the position of mayor, who sustained Tiraspol regime, whose husband, daughter and son in law worked at militia department in Dubasari. Local elections from June 3 and 17, 2007 in Corjova were marked by incidents between constitutional po-

lice forces and paramilitary structures of Tiraspol regime, which attacked and occupied the polling station. Having reduced staff, the police failed to ensure the conduct of elections and the voters's security. Militia representatives being in a great number (they were transported in special buses from Tiraspol, Ribnita and Camenca) had arrested and threatened with death the representatives of local public authorities, and the voters who insisted to exert their constitutional right. On June 3, the elections in Corjova were declared non valid, as only 100 persons succeeded to vote. Transnistrian militia entered the village in a great number and prohibited the citizens the access to the polling station. Before the second tour of elections, the OSCE Mission solicited Moldovan authorities to ensure the elections conduct in Corjova: the voters shall be offered the possibility to exert their suffrage right without obstacles and intimidations, and those involved in events from June 3 in Corjova must prove tolerance and flexibility in order to prevent the situation from that day. Contrary to that recommendation, the authorities failed to ensure the efficient conduct of the repeated elections on June 17, 2007. Moreover, on that day, the polling station No 15/3 was taken by storm, being applied the physical force, and people being injured. The building was deteriorated and the rolls, voting ballots and other goods being taken. The OSCE representatives, the head of peace keeping forces and military observers visited the polling station. Later, the concentration of separatist regime forces started, and the access to the polling station was blocked. According to the MIA, even if they were informed immediately about the situation, the military observers and the head of peace keeping forces arrived with a 2 hours delay, and later the extraordinary meeting of JCC (a body which does not solve any problem since 1992) was organized. The taken documents and goods were used by separatist administration for the intimidation and prosecution of persons involved and village inhabitants. The public opinion and the authorities registered ageing serious problems as regards the ensurance of fundamental rights, including the suffrage right in the Transnistrian region and the security zone. Tirapol regime does not hesitate to use any type of means and methods, includin criminal ones to prevent citizens from the exert of their rights to elect in a democratic manner the local or central administration. Both the Russian media from the region and Tirapol administration reflected differentlz the incidents trying to manipulate the public opinion and to praise the Russian peace keepers, who splited the parties in their opinion.

In 2007 and 2008 continued on the one hand the actions of intimidation and persecution during the elections organized by constitutional authorities and on the other hand the actions of encouraging the people living in Corjova village to participate in the elections orgabized by the region administration. The following attempts of Moldovan authorities and some international organization to find a solution failed. The case produced numerous juridical problems, as in accordance with the national legislation, the mandate of local elected persons can be protracted only in case of war or calamity.

Finally, the constitutional authorities decided not to organize elections in Corjova village, by an organic exceptional law, the mandate of local council and incumbent mayor was protracted. 2005 and 2006 reports issued by Promo-LEX Association state serious problems as to the respect of electoral rights in the Republic of Moldova. The authorities did not make sufficient endeavours to grant the universality of vote and ensure equal conditions for all the citizens having the right to vote, on the whole country's territory. Thus, in the 2009 parliamentary elections, the 400.000 citizens domiciled in the Transnistrian region could vote only in 10 polling stations established in several neighbouring localities under the control of constitutional authorities. For a period of 18 years the suffrage rights of Transnistrian inhabitants are being ignored by constitutional authorities and violated by local administration of separatist region. At 2005 elections, about 8206 out of 200.000 persons having the right to vote voted in the Transnistrian region.

7.3. Elections in Russian Duma

For the first time since Moldovan independency, contrary to the international right principles, ignoring the disagreement of Moldovan constitutional authorities and public opinion, the Russian Federation organized a vast electoral campaign and established numerous polling stations in the Transnistrian region for the elections in Russian Duma. Both for the parliamentary elections on December 2, 2007 and for the presidential elections on March 2, 2008, the Russian authorities and Tiraspol administration had a defying behaviour towards the Moldovan authorities. Even if the Russian embassy in the Republic of Moldova informed that the establishment of polling stations in Transnistria would not change the position of Russia as regards the recognizing of territorial integrity of RM, during the electoral campaign the Transnistrian region looks as a suburb of Moscow city or a Russian Federation enclave. Out of 25 polling stations established on Moldovan territory, 24 were in Transnistria, and the regional administration was involved directly in the elections conduct. About 350 foreign observers participated without the compulsory agreement and accreditation, necessary pursuant to the provisions of Moldovan legislation. However, they did not cover the whole electoral process. First of all, we refer to the electoral campaign conducted in the region and to the mobile ballot boxes or mobile electoral commissions, which ensured collecting the voting ballots on the whole territory region. Moreover, there have been recorded cases that can be viewed as actions of corruption of voters (the offered presents were not specified). In accordance with the data of Russian Federation, 47731 Russian citizens, living on the both sides of Nistru River, out of the total number of 131.000 having the right to vote, participated in the 2007 elections in the Republic of Moldova. About 39000 people voted for the governing party "Edinaia Rossia", that is 83,8%. The rest of the parties gained less than 5%. Thus, even if the 2007 and 2008 elections were conducted illegally, encroachments being registered even in the Transnistrian region of RM, the results

of the parliamentary and presidential elections of Russia were not influenced by the votes from Transnistria, but the conditions in which the difference was insignificant, the Transnistrian people's votes could be important.

In 2007 and 2008 Russian authorities continued encouraging Moldovan citizens, especially those living in the Transnistrian region, to obtain the Russian citizenship. In the same time, despite the numerous appeals of Moldovan authorities and international community, the Russian Federation ignored the respect of its commitments as to the final withdrawal of the troops and military equipment from Transnistria.

7.4. Elections for the popular meeting of TAU Gagauz-Yeri

Gagauz autonomy is a autonomous territorial unit with a special status which, being a form of selfidentification of people of Gagauz ethnicity, is an inalienable part of RM and solves independently, in the limits of its capacity pursuant to Moldovan Constitution, to the interest of the population, political, economical and cultural problems (art. 111 Constitution of the Republic of Moldova).

On March 16 and 30, 2008 elections in the district legislative were conducted (Popular Meeting). In accordance with the facts related by the experts, the Elections for the popular meeting of TAU Gagauz-Yeri are quite specific as compared to the national parliamentary elections, this fact being a direct consequence of using the majoritary electoral system.

In Gagauz region the trust of people in political parties is lower than as a whole in the country, there the parties are credible only for 15-20% respondents. The region political leaders explain citizens' distrust by the fact that Moldovan legislation hampers the registration of regional parties. The intensity and the character of the relationship between the regional administration and the authorities of central administration have registered significant oscillation during the last years. During the 2008 electoral campaign, the tension reappeared influenced by the humanitarian aid offered by Russia. As the other Moldovan regions, TAU Gagauz-Yeri seeks for financial autonomy. The partial solution of financial problems was followed by new tension in the relationship between central and local authorities. On March 4, 2008, the Russian MEA issued a press release, being confused by Moldovan authorities' actions, who proposed the delay of transporting the humanitarian aid to Gagauz-Yeri. The Russian MEA declared, they were planning to deliver the aid at the beginning of March, Gagauz-Yeri being a Moldovan region seriously affected by the consequences of the 2007 drought. Although they initially accepted, later, Moldovan authorities disagreed. The refusal of central authorities was explained by the will to avoid using the humanitarian aid in the electoral campaign.

At the recommendation of national observers, in the first elections tour Chisinau authorities refused to distribute the humanitarian aid offered by the Russian Federation to gagauz region. Later, between the two campaigns, the humanitarian aid was transported to TAU, and Comrat executive send Russian Federation letters of gratitude. Generally, within the regional elections, the same problems characteristic to national elections were registered,¹ the most frequent being: use of administrative resources, incompetence, LADOM observers noticed that spontaneous roads reparations were conducted during the electoral campaign. The daily "Moldavskie vedomosti" conducted related investigations as to the financing from the state budget of RM the reparation of some local roads, supposing this was being done on electoral purpose. In the article_ on the electoral methods applied for Găgăuzia_ they cite an indication given by the prime minister (No. 0913-223 from 20.02.2008, to the Ministry of Transport and Roads), in accordance with which, to the request of some deputies of the Popular Meeting, financial resources were allocated for the initial reparation of 18 km of local roads and steets form the localities which voted for the candidate supported by the central power. The report No 3 on the monitoring of elections in the Popular Meeting of electoral representatives, the discriminatory attitude towards the electoral competitors, the inadequate and insufficient information of the voters, the non updating of voters rolls, reduces transparancy of financing the electoral competitors, involving the central public authorities, use of expired identity documents, insufficient ensurance of secret of vote, electoral agitation on election day, etc.

Therefore, we consider the in the related period 2007-2008, in Moldova were registered negative evolution as to the exert of suffrage right.

A serios problem is the existence of political and economical pression on mass-media and continuous violation of institutional independency and its editorial policy. The restructuring of public audio visual did not have positive results. In terms of mass media freedom, access to information and impartial reflection of the elections, situation from Moldova continues to cause concern.

The specialized organizations are quite active during the electoral period, a serios involvement being realized within the Coallition for Free and Fair Elections.

The civil society promotes civic and electoral education programs, aiming at their efficiency and facilitating voters' information and education. This activity shall be

1 In terms of mass media freedom, access to information and impartial reflection of the elections, situation from Moldova continues to cause concern.

LADOM observers have noticed that during the electoral campaign in some localities were made spontaneous repair of roads and ways to access. Publication "Moldavskie vedomosti" published an investigation regrading financing of the repair os some local roads, implying that they are made for electoral purposes. In the article "One more time about election methods applied in Gagauz-Yeri" it is stated an indication of the Prime Minister (No. 0913-223 from 20.02.2008, in attention of the Ministry of Transportation and Road Management), under which, at the request of Members the Popular Assembly of Gagauz-Yeri, have been allocated funds to 18 km of local roads and streets in towns that have voted for the candidate supported by the central government.

Report No.3 on monitoring elections in the Popular Assembly, LADOM, March 31, 2008 NOTE: Typically, road repair work is not carried out during autumn-winter due to weather conditions.

sustained by mass-media, especially by public audio visual. However, the participation in the electoral process is appreciated by the citizens as being insignificant. They do not believe their vote can finally influence the political situation in the society.

The conclusion is that Moldovan society does not possess the peculiarities of a consolidated democracy.

7.5. Year 2009, preelectoral situation

In 2007 and 2008 numerous electoral problems were reported and even there was registered some regress; the authorities have not undertaken any concrete measures for the deficiency elimination. Therefore, both the preoccupations and the recommendations of national and international observers have been ignored (Venice Commission, European Council, etc). This conclusion comes from the fact there were not recorded cases of sanctioning persons encroaching the legislation and the rights of electoral competitors or voters during previous elections and election campaigns. At least such cases were not reported to public opinion. This situation exists on the eve of 2009 parliamentary elections. Although there was not reported positive development, as the open and constructive dialogue between the CEC and civil society (activities of training the potential electoral officers, activities of information and instruction of voters, strengthening the activities of political parties), the majority of reported deficiencies were maintained until the end of 2008. The lack of transparency regarding the probability of parliamentary elections date, undermining the democracy and local autonomy, noncompliance with the Deontological code of journalist, unequal conditions for some potential electoral competitors, these were the most serious negative aspects registered during the preelectoral period. The media institutions, especially public ones, do not ensure the diversity of opinions expression and their activity is being endangered by the lack of efficiency and biased attitude, fact that does not comply with the deontological code. The dependency and partiality are being characteristic also for regional mass media, and the unfairness of information presentation and non respect of the opinion pluralism deprive the citizens of the right to access to correct and veridic information.

NOTE: as a rule the workings on the renovation of roads are not carried out in the autumn-winter season because of the weather conditions. The deficiencies have a negative impact on the exert of right to information and freedom of speech. In the same time media and private radio and TV stations continued to be treated inadequately by the authorities. At the end of 2008 coordinating broadcasting council attacked and warned "PRO TV" television channel, considered by the public opinion an objective source of information, that they would not prolong its licence. As a result of the protests, the coordinating broadcasting council announced a moratorium on "PRO TV" broadcasting frequencies until the end of par-

liamentary elections. The actions described can be qualified as a warning for all the radiobroadcasters from Moldova.

ABBREVIATIONS

RM	Republic of Moldova
CEC	Central Electoral Commission
MIA	Ministry of Internal Affairs of R.M.
PG	Procuratura Generala a R.M.
CCA	Coordinating Broadcasting Council
EC	European Council
OSCE	Organization for Security and Cooperation in Europe
MEA of RF	Ministry of External Affairs of Russian Federation

RIGHTS OF THE CHILD

The Government policy for reforming the system of child protection registered some positive aspects in 2007-2008. The Ministry of Social Protection, Family and Child (MPSFC) has been founded, that is a central body with main functional competences in the sphere of child protection¹. The process of social assistance establishment and mobilization has been accelerated, and 18 normative acts in this sphere have been adopted. Though the efforts have been appreciated positively by the international experts, they have recommended the state to allocate the substantial financial resources for amending and implementing the legislation on the issues of child's labour exploitation, juvenile delinquency, prevention of violence, abuse and traffic in children, spread of HIV/AIDS, children training and providing access to education. The experts also have drawn attention to necessity of elaboration and implementation of a functioning mechanism of accounting and collection of data concerning the situation with children at the level of local public authorities, which will permit to prevent violation of the children's rights and reveal the problems they encounter.

In the conditions of global problems which the population of the Republic of Moldova encounters, foundation of an institution of Parliamentary Lawyer for protection of the child's rights is welcomed. The duties of this institution will include supervision of observance of the child's rights and constitutional freedoms and realization of the provisions of the UNO Convention on the Rights of the Child at the national level.

The children's situation remains alarming especially in the Transdnestrian region of the Republic of Moldova. The constitutional authorities have not put enough efforts to make the separatist regime observe the human rights, including those of children. Implementation of the provisions of the Convention on the Rights of the Child as well as other documents is not possible in this region. Though the so-called ministers of education, health and social protection, district departments for the minor function there, they cannot meet the social requirements and the requirements of child protection. The constitutional authorities have not offered

1 Government Decision no. 52 from 18.01.2007

their support, and the law enforcement authorities refuse to involve in the cases of violation of the minor children rights. Only the specialized non-governmental organizations have offered their assistance and social services to the children from socially vulnerable families being supported by the donor organizations.

8.1. Protection of Equality of the Children's Rights

According to law the children are equal in rights regardless of their race, nationality, ethnic origin, sex, language, religion, faith, income or social origin².

The principle of non-discrimination is generally observed in the Republic of Moldova. However a study³ performed by the Centre of Information and Documentation regarding child's rights in the Republic of Moldova has shown that children from the Eastern region are discriminated in comparison to the other regions in exercising of their rights to communication and education in their native language. Moreover they are made to study in Russian or to write in Cyrillic script. The situation regarding observance of the right to education has not been changed in the region during the years mentioned.

The Tiraspol regime has recently directed its propagandist activity to children's manipulation by means of actions non-admissible for a civilized educational process. Thus, Promo-LEX has registered a case when the children attending a kindergarten in the region celebrating a certain occasion received some sweets when pronouncing some antidemocratic and anticonstitutional slogans. The timid protests of the parents were ignored by the teachers.

Some children have stated that they suffered from the religious discrimination. The fact is confirmed by introduction of an obligatory course of religion at schools, which the children of other confessions do not agree to attend.

In the opinion of some international experts the national law does not evidently guarantee the equal rights of children with disabilities, as it is provided for by Art. 2 p. 1 of the Convention on the Rights of the Child.

According to the data of the Association of Support of the Children with Disabilities and Convulsive Syndrome there are more than 170 thousand children with disabilities in the Republic of Moldova and their number is growing. They are not taught, as there is no special staff that will occupy with their education. Only four associations and some specialized centers rendering services of training and education of children with disabilities function in Chisinau municipality. An example in this context is the case of a pupil from the town of Camenca suffering from Down syndrome, who was expelled from school. The school principal motivated this decision saying that "her place is not at school". The pupil was admitted to

² Law no. 338 from 15.12.1994 on child's rights

³ Report on compliance of the Convention on the Child's rights, Chisinau, 2008

the lyceum of the village of Sanatauca being forced to go every day a certain distance and to undergo the formalities of the “check points”⁴.

8.2. Prohibition of Abuses and Prevention of Traffic in Children

The child has the right to protection against abuses including protection against corporal punishment on the part of his parents or persons who take their place.

The amendment of the legislation regarding the cases of abuse on children has been appreciated positively. Thus the Law on Amendments to the Family Code was published on 15.07.2008, it prohibits application of corporal punishment against the child, who is entitled to address himself to a tutorship authority or to a judicial instance in case of abuse and application of corporal punishment by parents or other persons. The law makes a distinction between abuse and application of corporal punishment against the child. The adoption of the Law on Prevention and Fight against Family Violence has been also positively appreciated. According to Art. 15 a judicial instance shall issue an order of protection within 24 hours, according to which certain interdictions are applied to the aggressor, as the case may be. Before this law adoption the aggressor’s victims (for instance his wife and child) were placed at the special centers for a certain period of time, but the aggressor stayed at home.

However the National Center for Prevention of Abuse against the Child (CNPAC) mentions that there are no clear leverages that would facilitate the prompt solution of the cases of abuse against children in the Republic of Moldova. CNPAC registered 101 cases of abuse in 2007, and about 222 cases of abuse against children by their parents in 2008, their number being much bigger. There have been revealed cases of sexual abuse against the children performed by their parents. Thus a minor had been raped in a perverse manner by her own father (her mother was abroad) within two years. Her teacher asked the CNPAC for help, which rendered psychological and legal assistance to the victim addressing to the law enforcement authorities. The criminal was sentenced to 13,5 years imprisonment. Thus during rendering of the psychological aid for two eight-year old children it has been revealed that the minor child had corporal lesions and scars caused by cigarettes burns and blows with metal rods. The children did not distinguish colours, did not know the days of week, could not count or identify objects. Their mothers told that the children had been abused physically and morally with the educational aims.

Prevention and fight against traffic in children, protection and assistance of the child being victim of the human traffic should be a primary concern in the Republic of Moldova⁵.

4 Case from Promo-LEX practice

5 Law nr.241-XVI from 20.10.2005 on preventing and defencing trafficking

According to the data published by the General Public Prosecutor's Office the law enforcement authorities initiated 48 criminal cases concerning traffic in children in 2007, 10 of them were brought to court. 17 criminal cases on traffic in children were initiated in 2008, and 4 criminal cases were brought to court. 47 persons were imprisoned. According to the information provided the Center for Fight against Human Traffic 40 cases of traffic in children were registered in 2007, and 31 cases were registered in 2008. According to the same source the judicial instances sentenced 7 persons for traffic in children. The authorities have admitted that the human traffic is a problem, though they generally have relied on the nongovernmental organizations efforts and international institutions in regard of carrying out the campaigns informing the population and attracting people's attention to the gravity and impact of this phenomenon on the society.

8.3. Adoption Policy

National adoption is considered of higher priority. 353 children were adopted in the Republic of Moldova in 2007. The foreign couples adopted 66 children with health deficiencies from Moldova in 2008. 262 children were adopted by the Moldovan couples.

The adoption procedure is regulated by the Family Code and the Code of Civil Procedure. MPSFC elaborated a law draft concerning the legal status of adoption in 2008, it was approved by the Government and submitted to the Parliament, though it has not been adopted. The necessity of such a special law on children adoption is conditioned by the lack of a mechanism of strict control during the period of adoption and post-adoption; by lack of prohibition of adoption and insufficient regulation of the procedure in case of international adoption.

We consider it necessary to create a data base concerning children adopted. According to Art. 117 p. 2 of the Family Code the record of children adopted is carried out by the tutorship authorities and central authority (MPSFC). It turns out that the record of the children who can be adopted is executed both by the tutorship authority that has stated the lack of parental care and by the central authority of child's protection. Efficiency of such a data base at the level of zonal tutorship authority is very small. Firstly the possibility of placing an adopted child in another territory besides that which is within the circuit of action of the tutorship authority is limited, and secondly in case a child is transmitted to another institution or person, the tutorship authority has no real possibility to monitor the evolution of the child or to change the form of placement. The experts consider that the provisions of Art. 117 of the Family Code contradict to the provisions of Art. 290 of the Code of Civil Procedure. The procedural legislation provides that the judge suspends the process by a court ruling demanding the tutorship authority to present a document confirming that the information about the child being adopted is available at the state data bank concerning the children left

without parental care as well as documents confirming impossibility of his placement for upbringing in a family of the citizens of the Republic of Moldova or for adoption in a family of his relatives regardless of their nationality and domicile in case of adoption by the citizens of the Republic of Moldova residing abroad, by the foreign citizens or apatrides who are not relatives of the child. As there is no such a state data base in the Republic of Moldova, evidently these documents cannot be presented to the judicial instances. Thus we have to admit that the applications concerning approval of adoption are not issued according to the law standards. Instead of these certificates issuance the judges nowadays demand publishing of data about the children adopted in the Monitorul Oficial, probably considering that the data base is created at the national level in this way.

The serious situation in respect of children's rights observance by means of adoption has made the legislator to amend Art. 205 of the Criminal Code with 4 lines providing criminal responsibility for intermediation, furtherance or encouragement of adoption of a child for the purpose of profit, material or other benefit and exercising any type of compulsion of the parent, tutor (guardian) of the child aiming at obtaining his consent to adoption or presentation of erroneous data for approval of adoption, establishment of custody (guardianship), placement of the child in a residential institution, in a family or in a family-type children's home, illegal adoption of children. Initially the criminal legislation provided sanctions only for parents or other people's abuse on adoption⁶.

A single case of national adoption cancellation for health reasons took place in 2007. There are known no cases of termination of parental rights of the adoptive parents⁷.

In the report "Disappearance of Newborns for Illegal Adoption in Europe" made by the Swiss parliamentary Ruth-Gaby Vermot-Mangold during her visits for primary sources study in the Republic of Moldova and Ukraine, the expert has discovered the cases of illegal adoption of newborns and announcements in the press asking the unmarried pregnant young women to offer their children for adoption for USD 3000. The report has shown that many infants were declared dead during the birth by the doctors of maternity hospitals. Mothers have not addressed themselves to the competent authorities for initiating the investigation of the death case. So the parliamentary expresses her opinion that the facts of death of the newborns by unmarried mothers could have facilitated the adoption of the children by order, and the phenomenon of illegal adoption takes place because of lack of a strict control over the adoption regulations. Therefore the Parliamentary Assembly of the European Council requested the Republic of Moldova by a recommendation to simplify the international rules of adoption of children on January 24, 2008⁸.

6 <http://www.parlament.md/news/plenaryrecords/11.10.2007/en.html>

7 <http://old.azi.md/news?ID=47918>

8 <http://www.info-prim.neo, 2008-01-25/07:52/>

8.4. Institutionalization of Children in High-Risk Situations

The children lacking family environment temporarily or permanently or those that cannot be left in this environment for their benefit enjoy protection and special assistance of the state.

One hundred social centers rendering services for 5633 children worked in the Republic of Moldova in 2008. The Commissions for protection of the child being in a difficult situation were founded in all the districts. Their aim is to improve the quality of process of reforming the residential system and preventing children institutionalization. The National Strategy on public actions for support of the children being in a difficult situation for 2007-2009 was adopted on 20.08.2007. 829 cases were examined in 2008, of these 539 cases referred to prevention of institutionalization, 110 cases referred to institutionalization, and some other forms of protection were applied in 80 cases. 69 family-type children's homes worked in 2008, there were placed 283 children and 59 families of professional parent assistants, who took care of 75 children⁹.

For about 15 thousand children being in a difficult situation were registered by the Municipal Department of Child's Rights Protection in 2007, of these 231 children begged alms and vagabondized, 117 children took drugs, alcohol, toxic substances, 483 children were from the broken families. The Department has registered for about 5 thousand of the disadvantaged families upbringing 10 thousand children¹⁰.

The Center for Temporary Placement of Minors subject to the Ministry of Internal Affairs of the RM functions in Chisinau. 300 children strolling along the capital streets were placed at the Centre in 2008¹¹.

Some amendments have been introduced into the legislation aiming at protection of rights and interests of the children left without parental care. Thus by the Law on Amendments to the Family Code the tutorship authorities were obliged to protect the child even in case of his abandoning. It should be mentioned the case of S. Druta¹², a young man, who has filed a charge against his mother for abandoning him in childhood. Thus the instance obliged the defendant to pay the moral damage to the amount of 160 thousand lei.

This law has also modified Art. 112 p. 3 of the Family Code prohibiting the authorities, natural and legal persons, except for the tutorship authorities, to select the forms of protection of the children left without parents care. The regulations have prohibited the activity of detection and placement of the children before being amended. Thus we can suppose that the recommendations of Promo-LEX

9 Activity report of the Ministry of the Social Protection, Family and Children for 2008 year and tasks for 2009 year.

10 <http://www.info-prim.neo>, 2008-02-05/21:38/

11 <http://www.info-prim.neo>, 2008-02-13/06:58/

12 Case from Child's Rights Center from Moldova, www.copil.md

stated in the report on human rights protection for 2006 have been taken into consideration.

Moreover Art. 112¹ was added to the Family Code stipulating to take necessary steps for preventing separation of children and parents¹³. Thus the tutorship authorities were obliged to organize functioning of services for maintenance, restoration and development of the abilities of children and parents to pull through the situations that could determine children and parents separation. However we consider that the state should firstly apply the alternative measure of institutionalization as for example entrustment of the child to a person or family, or a family-type children's home, or use other alternative forms of protection based on family, and recourse to placement of children at the institutions as a last resort. We consider that the tutorship authorities should act promptly in cases of children being victims of abuses and evade their reintegration in such families. In this sense as evidence serves the case of the minors Coica C. and M. from Grigoriopol district. After finishing the residential school they came back to the dwelling without a sofa, table, closet, linen, they were sleeping and eating in an isolated room. The minors' father who had completed the sentence for his wife murder, suffered from tuberculosis, he often drank alcohol and forced the children to bring him alcoholic drinks and cigarettes, and further to drink alcohol. The competent tutorship authorities did not check the conditions the children were supposed to live in and did not take the necessary measures of precaution.

During the abovementioned period there have not been adopted new Regulations of the tutorship and guardianship authorities in the Republic of Moldova. The Regulations being in force since 1972 were adopted by the Decision of the Council of Ministers of the Moldavian SSR and are imperfect and invalid.

8.4.1. Repatriation and Protection of the Children Abandoned by Their Parents

The Regulations on the procedure of repatriation of the children and adults being victims of human trafficking, illegal trafficking in migrants and children left without custody were adopted by Decision No 948 on 07.08.2008. The regulatory document stipulates rendering of concrete assistance to the victims and intervention of the state in these cases. MPSFC by support of IOM in the Republic of Moldova and the Representation of the Swiss Foundation Terre des homes organized 12 missions of repatriation of 44 children. However the central authority is practically deprived of means of reaction in cases of Moldavian children abandonment in foreign countries. It takes place because the bilateral agreements with other states in view of cooperation in the sphere of child protection have not been signed. Repatriation of the abandoned children takes place only within

13 Article 1121 Family Code of the RM

the framework of common projects carried out together with the international organizations.

At the same time in the Republic of Moldova there is no internal mechanism of returning the children trafficked abroad or in case of their illegal migration. The study of a case shows that 5 children transported illegally to Italy on request of their parents working there cannot be repatriated. The Italian authorities have addressed to the competent authorities of the Republic of Moldova in order to initiate the procedure of repatriation, but the Moldavian authorities cannot repatriate minors from Italy because of imperfect legislation. The children can be returned in the country only on request of their parents, as the authorities are empowered to take actions only in case the children are supported and brought up by the state¹⁴.

The social-economic situation in the country has caused emigration for employment abroad of a big number of people. A study carried out by the General Public Prosecutor's Office has shown that for about 50 thousand children lived with one parent and 25 thousand children lived without both parents in 2007 due to parents departure abroad to work. 13 thousand children from the country study in 67 residential schools, 80 per cent of them have one or both parents, but they have no material possibilities to bring up and educate children in the family. The law enforcement authorities have detected 1,5 thousand children who abandoned the family and dropped out of school. They were vagabondizing, begging alms, taking alcoholic drinks and drugs¹⁵.

Another study performed by the UNICEF has shown that for about 177 thousand Moldavian children have been affected because of their parents' migration abroad. The school progress of 10 per cent of the children left without parental care has become worse, most of them have dropped out of school and adopted antisocial behavior. The IMO experts consider that the Republic of Moldova should conclude agreements on simplifying the procedure of legalization with the states to which the Moldavians go to work more often. Usually the procedure of legalization of the Moldavians in a European state takes 4-6 years. This period evidently influences upon the psychical development of children¹⁶.

The Law on Work Migration adopted on 10.07.2008 provides some restrictions for emigration for the purpose of work of those parents who have not presented the documents confirming registration of their minor children left in the country. These restrictions are aimed at monitoring of the minors left without parents and prevention of cases of abandonment.

14 <http://old.azi.md/news?ID=50404>

15 <http://old.azi.md/news?ID=48598>

16 <http://old.azi.md/news?ID=46959>

8.5. Juvenile Justice

According to the statistical data the minors committed 1278 crimes in 2007, this number is 28.4 per cent less than the number for the same period of 2006, when the minors committed 1785 crimes. The number of crimes committed by the minors in the state of inebriation and repeated offences has been also reduced. The minors committed 34 crimes in the state of inebriation in 2007, that is 24.4 per cent less as compared to the same period of the preceding year, and 110 crimes were committed repeatedly, that is 40.9 per cent less as compared to 2006. The Public Prosecutor agencies performed for about 200 check-ups regarding observance of the legislation on child rights protection and fight against juvenile delinquency in 2007. As a result 180 documents instituting proceedings regarding decision-making factors for elimination of law breaches and initiating criminal proceedings against the guilty persons were submitted¹⁷.

The rate of crimes committed by the minors is constantly growing in the Transdnestrian region. Thus 6 murders, 8 rapes, 6 acts of hooliganism, 70 thefts and 50 crimes of drugs consumption committed by the minors took place in 2008¹⁸.

The criminal procedure provides for obligatory involvement of a public prosecutor, psychologist and teacher in case of criminal investigation with regard to the minors. A mediator can participate at consideration of criminal cases since 2008¹⁹. Involvement of these specialists in the activity of investigation and consideration of the criminal cases contributes to the realization of the procedural rights of the parties. However the legislation limits communication of a psychologist with the child, who is a victim or delinquent. The role of psychologist and teacher as an assistant but not as a person involved is used in the course of investigation. Many public prosecutors, criminal investigation officers or judges have no necessary tact for interrogating children being victims. The questions are formulated evidently in an aggressive manner and with an accent of intimidation. That is why it is recommended the psychologist to carry out interrogation by assistance of a public prosecutor or police officer during the criminal investigation. To interrogate the minors a special room with the recoding equipment is necessary.

Promo-LEX has indicated in its last report²⁰ the necessity of founding specialized instances for examination of cases involving minor children's interests. These instances have not been created probably because it requires essential costs and does not give immediate profit to the state.

The constitutional authorities are not involved in the process of defence and protection of children's rights in the Transdnestrian region. Even when they have been notified about such cases, the law enforcement authorities have avoided

17 Activity Report of the General Public Prosecutor Office, 2007

18 <http://olvia.idknet.com/ol218-02-09.htm>

19 Law nr.134-XVI din 14.06.2007 on mediation, in force from 01.07.2008

20 <http://www.promolex.md/index.php?module=publications>

involvement. Promo-LEX has registered cases of cruel treatment of the minor delinquents by the police bodies, it should be mentioned as an example the case of the minor Z.F., who had been kept for 12 months under the preventive arrest being sentenced to 4 years imprisonment. The minor was charged with stealing *some food stuffs and an amount of 30 roubles* by a person who had not paid him for his work. The legal investigator demanded him to give himself up, because *“if he was arrested, he would be amnestied in any case”*. The Tiraspol court tried him only on basis of his confession and declaration of the injured party. He was not assisted by a psychologist or a teacher, the judge did not give a word to bring forward arguments for his defence, and his parents were removed from the hall.

Though the legal legislation²¹ provides for the other forms of punishment for stealing property, the instance has applied a maximum punishment. Z. was placed in a correctional facility for minors, where the conditions were oppressive. The minor was kept in a dark and wet cell together with other 10 persons sentenced for especially grave crimes. Promo-LEX addressed on behalf of the minor child to the General Public Prosecutor Office of the Republic of Moldova, Ministry of Internal Affairs of the RM, Service of Information and Security and Centre for Human Rights soliciting to protect the rights of the minor Z.F.; identify the people guilty of violation of this child’s rights; initiate the criminal proceedings. Shortly we were informed that *“due to the political situation existing since 1992 up to the present the public prosecutor’s agencies of the Republic of Moldova have no possibility to interfere, if necessary, for the purpose of protection of rights and freedoms of this region dwellers”*.

Promo-LEX has revealed cases when the children from the families unwanted in the region were forced to plead guilty of murder, robbery, theft or hooliganism, which they had not committed. In case of disobedience the criminal and administrative cases for different crimes were opened. Thus mothers of 2 minors asked for help the lawyers of Promo-LEX in cases of abuse of the local militia against their children in 2008. The minors had been kept under preventive arrest for 2 years, they were treated cruelly and intimidated. They were demanded to confess that they had committed an especially cruel deliberate murder acting as a gang. As direct profs served the testimony of some vagabonds. Under the pressure of the militia officers the minors signed the acknowledgment of guilt. Today the boys’ parents are trying to restore the real circumstances of the murder in order to prove the innocence of their children. At the same time 70 families from the village of Lunga signed a common letter addressed to the public prosecutor of the Republic of Moldova declaring illegal actions of the local militia. The

21 Article 154. Theft 1. Theft, the secret theft of property - punishable by a fine of up to 2000 (two thousand) levels of minimum wages or by compulsory works for a period of 180 (one hundred and eighty) to 240 (two hundred forty) hours, or correctional labor for 1 (one) to 2 (two) years, or arrest for a term of four (4) to 6 (six) months, or imprisonment for a term not exceeding three (3) years.

Public Prosecutor Office of Tiraspol has ordered to release the minor children and investigate the case. Shortly thereafter one of the minors was sentenced by the “Dubasari court” for 8 years imprisonment for another probable crime. After announcement of the sentence the public prosecutor told to the minor’s mother that it had been a revenge for their complaint to the public prosecutor. The other minor had escaped from the Republic of Moldova and the local authorities put him on the wanted list.

All citizens are equal before the law and public authorities, regardless of their race, nationality, ethnic origin, language, religion, sex, etc. in the RM¹. The fundamental principle of equality of rights offers citizens of different sexes equal possibilities in the political, economical, social, cultural, and other spheres of life. Women are given the right to hold any position or job, and have equal social status with men. Gender discrimination is prohibited, and equal opportunities for women and men are guaranteed by the law; however, there are victims of human trafficking and violence at home.

In 2007 and 2008, standard acts were adopted, national plans and strategies in the sphere in question were worked out, yet there is a number of lacks and deficiencies. The experts have mentioned that this fact is determined by either inefficiency of the Government's policy in view of implementing standard acts in a secure way, or absence of a firm institutional framework intended for preventing the incidents in question and helping victims. Another factor that should not be neglected is the society's disinformation and passive attitude towards the problem. No criminal or administrative forms of punishment have been introduced for sexual harassment and violence in family during the period of time in question. Consequently, women are still not efficiently protected against violent actions.

9.1. Gender Equality Protection

Women and men enjoy equal rights and liberties, and equal chances are guaranteed for enjoying them in the RM².

In 2007-2008, no essential legislative modifications in question were introduced. Juridical aspects in the sphere of equal rights of women and men are regulated by the Constitution of the RM and the Law on Providing Equal Opportunity for Women and Men. The Government's policy of implementing this law is described in "Promoting Gender Equality in the Society in 2006-2009" National

1 Article 43 Constitution of the RM

2 Article 5, Law nr.5-XVI from 09.02.2006 on providing equal opportunity for women and men

Plan. Moldova adhered to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women.

Having monitored the way the Law on Providing Equal Opportunity for Women and Men is implemented, "Gender-Centru" NGO³ has stated that, in spite of certain progress in the sphere of equal opportunities for women and men, significant difference in various fields still remains.

In general, women do not hold important functions or public positions. Thus, on January 1, 2007, the number of women deputies in the parliament amounted to 21.7 %, there was only one woman holding the post of a minister in the Government out of 15 positions, one woman held the post of vice-prime-minister, and other 2 held the positions of vice-ministers; there was one president of a region, and 157 women held the posts of mayors⁴. The number of women holding important positions in institutions abroad still remains insignificant. There is a persistent practice of employing women as secretaries at local councils, mayor's offices, or other positions, which does not imply making decisions.

According to the law, parties and other organizations should contribute to providing equal gender opportunities, yet no participation rate or sanctions are stipulated. The issue remains to be considered by the members of administration of a party. During the period of time in question, no provisions introducing special steps aimed at increasing the number of women involved in the political sphere or decision making were introduced into the national legislation.

The state guarantees equal rights, opportunities, and treatment for both men and women in the sphere of employment. An employer should hire the staff by using the methods providing for equal access to jobs for both men and women, including affirmative actions. Yet women remain discriminated in the aspect of employment, working conditions, and salary, which is contrary to the law. According to the statistics, women earn 27.4 % less than men. The spheres where women are predominant are the same: public health and social assistance (79.1 % of the employees), hotels and restaurants (75.1 %), education (74.3 %), and finance (65.7 %). The statistics reveal the fact that the situation has not changed, and women are still paid less.

They are still discriminated in the sphere of employment, as some employers prefer to hire young women only after they present the documents confirming their civil status, and some others avoid hiring women older than 40. A research shows that only 17 % of employers are aware of the fact that some of their actions are qualified as gender discrimination by the law, and 83 % have replied in a negative way and are surprised at the fact that "demanding information of the applicants' civil status" is a discriminatory action, according to the law. We

3 Report „Monitoring of the implementation of the Law on ensuring equal chances for men and women and of the National Plan „Promoting gender equality in society for the period 2006-2009”, Chisinau, 2007
4 www.statistica.md, Statistica Gender 2007.

consider that avoiding to hire pregnant women is an action aimed at avoiding to pay maternity benefit or avoiding the necessity to employ another person for the position for a certain period of time. Publishing announcements containing discriminatory criteria of employing women in newspapers has been a recent tendency. The phenomenon is hard to combat, as there is no authority empowered to control and prevent gender discrimination in mass media.

In 2007-2008, an increase in the number of studying women, i. e. about 51 % of the total number of schoolchildren and students, was registered. Admittance to universities is practiced on the basis of knowledge. Higher educational institutions women prefer are the following: education (72.4 %), public health (70.3 %), economy (62.5 %), arts and cinema (60.4 %), and agriculture (44.8 %). The risk of unemployment and other social factors determines the fact that women choose these spheres. For instance, the number of women having higher education is equal to or more than that of men having higher education, but the number of women having doctor degree is less. In 2007, only 41 women having the degree of "doctor habilitat" (compared to 230 men) and 414 women having the degree of "doctor of science" (compared to 569 men) were involved in scientific research.

Sexual harassment has been a problem in the RM. The legislation has not been modified or completed in 2007-2008 in order to prevent sexual harassment, and this phenomenon obviously gathers pace. There is no clear and viable mechanism providing for submitting an application or proving such situations.

According to a research, in the RM, women students and employees are most often faced with the problem of sexual harassment. 7 out of 10 women consider the issue of sexual harassment a rather important question, and 8 out of 10 consider that sexual harassment actions have negative impact on professional / academic progress, relations with colleagues at work / educational institution, husband / partner, or their personality.

The number of sexual harassment actions is in inverse proportion to their seriousness. 4 out of 10 women students have declared they have been watched in an indecent way, 3 out of 10 have suffered from inadequate gestures, 2 out of 10 have been embraced without their permission or suffered from touching implying sexual connotation. 2 out of 10 women employees have acknowledged they have been watched in an indecent way, 1 out of 10 has declared she has suffered from inadequate gestures and has been touched in an indecent way, had to listen to sexually explicit phrases or jokes, and has been kissed against her will. The fact that women employees are more often victims of different forms of sexual harassment allows to draw the conclusion that the professional sphere is a place where women are more subject to sexual aggression than university⁵.

5 <http://www.progen.md/index.php?mod=home&hmod=news&nmod=postbyid&id=75>

9.2. Violence in Family

Adopting the Law on Combating and Preventing Violence in Family has been evaluated in a positive way. This standard act sets juridical and organizational fundamentals of the activity aimed at preventing and combating violence in family, authorities and institutions vested with corresponding functions, mechanisms of informing the authorities of violent actions and considering such cases. The notion of “order of protection” allowing a judge to take certain steps in order to separate the aggressor from the victim has been introduced. Before the law was adopted, the victim had to search for the refuge, leaving home and children.

Though this law has come into effect, it remains somewhat inapplicable, as there is no mechanism of implementing it. The Criminal Code has not been completed with special provisions in view of liability for violence in family. Violence remains a private issue, and victims are regarded as “women having family problems”. No modifications determined by the provisions of Art. 15 of the Law mentioned above have been integrated into civil procedural norms. Consequently, an examining magistrate may refuse to issue an order of protection for the victim, and such situations have already been registered⁶.

According to the research implemented by “La Strada” International Center, violence in family has been characterized by most respondents (63 %) as a physical, psychological, verbal, economic, spiritual and sexual abuse a member / members of a family suffer(s) from another family member, which involves certain harm. Other participants (27 %) perceive violence in family as man’s physical abuse against a woman (predominantly persons over 45). Every eighth person under 18 perceives the phenomenon of violence in family as man’s sexual abuse against a woman. Essential reasons of violence in family are alcohol abuse, poverty, dissatisfactory dwelling conditions, unemployment, and low educational level⁷.

International experts have stated that in RM every third woman has suffered from violence in family at least once. They suffer from violence of their husbands or ex-husbands in more than 73 % of cases, and that of their fathers in 14 % of cases. In most cases women divorce their aggressive husbands. Thus, 60 % of divorced women have recognized they have suffered from violence at home, as compared to 28 % of married women⁸. There are cases when women resist or attack the aggressor⁹. A woman who is not protected uses force to protect herself and her children.

6 <http://www.infotag.md/press-releases-ro/565637/>

7 http://www.lastrada.md/date/statistica/campanii/css_2008.html

8 <http://www.hr.un.md/news/210/07.03.2007>

9 <http://www.flux.md/editii/2008166/articole/4531/>

9.3. Trafficking in Women

On February 1, 2008, the Convention on Action against *Trafficking* in Human Beings adopted by the Council of Europe came into force, and the RM was the first country to ratify it. The document provides for obligatory assistance and giving at least a 30-day period of time for rehabilitation and pondering to victims of trafficking in humans; issuing a resident permit to victims not only in cases of collaboration with the criminal prosecution authorities, yet also for humanitarian reasons; incriminating “customers”; non-incriminating victims of traffic; consolidating the international cooperation system and instituting an independent mechanism controlling the way the provisions of the Convention are implemented.

According to the report of the US State Department, the RM is an essential source of trafficking in women for commercial sex exploitation and a transit country for trafficking in women. 1 % out of approximately 750000 Moldavians going abroad are victims of human trafficking. The main transit line for trafficking in women is the eastern region of the country, not controlled by the authorities in a juridical way. Women are trafficked from the RM to different countries. Besides, young women and girls from the countryside are trafficked to Chisinau¹⁰.

In 2007, the authorities instituted 250 criminal proceedings, and 60 traffickers were condemned. According to the data presented by the Prosecutor General's Office of the RM, in 2007, the law enforcement authorities instituted 507 criminal proceedings in view of human trafficking, compared to 446 proceedings in 2006. In 2008, the number of human trafficking crimes became 14.3 % lower than in 2007. 166 criminal proceedings were instituted, 71 of which for human trafficking, 15 for taking children abroad in an illegal way, and 71 for procuration. A half of these criminal cases was carried through and sent to the degrees of jurisdiction. Besides, in 2008, the Prosecutor General's Office examined 202 criminal cases instituted against 253 persons, and 58 of them were condemned¹¹.

“La Strada” experts consider that the number of trafficking victims is much larger. A lot of women do not declare they have been trafficked not to threaten the safety of their families and close relatives. The system of protecting witnesses and victims of trafficking is insufficient. We can mention the case of a woman who shared some information about the persons who were recruiting women from the countryside for trafficking and sex exploitation with a police officer on returning from abroad. Later, some strangers wearing masks entered her house, beat her, and broke several things in the house as a revenge for her declaration. The traffickers have left the country, and the aggrieved person has not been recompensed for the material and moral damage they caused.

10 <http://romanian.moldova.usembassy.gov/tiprpt2008.html>

11 <http://www.infotag.md/noutati/575507/>

RIGHTS OF PRISONERS

According to the information presented in *Crime Rate in RM in 2008*¹, in comparison with 2007, when 9764 persons were condemned, in 2008, a significant decrease in number of the condemned was registered²; it amounted to 7367 persons. In 2007, the punishment consisting in deprivation of liberty was applied to 2261 persons, and in 2008 to 1789 persons³; thus, a tendency of decrease in number of punishments consisting in deprivation of liberty is obvious.

According to the same data, in early 2007, 6521 persons were serving sentence in the penitentiaries of the republic, 141 of them were minors; in early 2008, the number of prisoners decreased and was equal to 5470 persons, and only 24 of them were minors⁴. Thus, a decrease in the number of persons serving sentences in the penitentiaries is revealed. Due to adopting Law No 188-XVI of the 10th of July, 2008, *On Amnesty Due to Declaring 2008 a Year of Youth*, the number of persons serving terms decreased to a great extent.

However, in the RM, the number of persons deprived of liberty per 100000 dwellers is actually twice as high as the average level in the countries of the European Council (EC). In the RM (with the exception of the Transnistrian region), this number amounts to approximately 217 persons, whereas in the countries which are members of the EC, it is equal to 105 persons, respectively⁵.

An absolutely different situation is registered in the Transnistrian region of the RM. Thus, in early 2007, 3121 persons were kept in detention in the penitentiaries of the region, and in early 2008, they were 3487, which was the highest index for the last 10 years⁶. In comparison with the countries which are members of the EC, in 2007, there were 563 persons in the penitentiaries of the region per 100.000 dwellers, and in 2008, 628 persons per 100.000 dwellers. Taking the illegal nature of the separatist region regime and the juridical effects of the acts

1 <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=2544>

2 In 2006, 12434 persons were condemned.

3 In 2006, 2943 persons were condemned to punishments consisting in deprivation of liberty.

4 In early 2006, 6647 persons were serving sentence in the penitentiaries, 210 of them were minors.

5 http://www.un.md/key_doc_pub/doc/romanian/A%20HRC%2010%2044%20Add%203%20torture%20Moldova_ROM.pdf

6 <http://guinpmr.narod.ru/index.htm>

adopted by this regime into account, we consider that this problem should be a vital issue the law enforcement authorities of the RM have to consider.

10.1. Material Basis

In 2007-2008, the authorities were making efforts in view of renewing material basis of the penitentiaries. Thus, in the Law on the State Budget for 2007, expenses equal to 6.539.700 lei were planned for capital investments in the penitentiary system. In 2008, expenses equal to 9.519.200 lei were planned.

According to the declarations of the Penal Jurisdiction Department functionaries, practically every penitentiary has used financial resources for constructing and reconstructing premises and major repairs of certain important systems during these two years. Thus, major repairs were taking place in many penitentiaries, heating systems were re-equipped, new mini-boiler-rooms were constructed, WCs and washing rooms were renovated, and roofs were renewed. Besides, current repair of the water pipes, electric, and heating systems of the premises was implemented.

Over-crowding of penitentiaries, the most urgent prison problem, has apparently been solved, too. Thus, the capacity of a penitentiary is 6860 persons, and that of an investigatory isolation ward is 2770 persons. Investigatory isolation wards in Chisinau, Balti, and Rezina function at the highest capacity level admissible.

10.2. Personal Hygiene

The state should provide for improving hygienic conditions in penitentiaries. It has to pay special attention to providing general and personal hygiene, as its level is below the standards accepted. We have already mentioned such positive factors as current and overall renovation of WCs and washing rooms in penitentiaries. In this aspect, modifications introduced by Decision of the Government No 1054 of the 19th of September, 2008, in Decision of the Government No 609 *On Minimum Daily Nutrition Norms and Hygienic and Household Items for Prisoners*, may be mentioned. Thus, minimum norms of supplying prisoners with hygienic and household items necessary for personal hygiene, for all the categories of the condemned, including children living in penitentiaries together with their mothers, were introduced and guaranteed for the first time.

7 In 2006, approximately 4 lei were intended for nutrition of a prisoner.

10.3. Nutrition

The nutrition problem in penitentiaries of the RM is as urgent as it used to be. We can state the average daily nutrition value of a prisoner. Thus, in 2007, it amounted to 5.03 lei per day per person, and in 2008, to 6.12 lei, respectively⁷. At the same time, the nutrition value remains twice as low as the current legislation provides for, and meat, fish, and dairy products are practically excluded from the prisoners' ration⁸. Prisoners are fed in a comparatively satisfactory way due to humanitarian supplies and food parcels brought by their relatives.

Nutrition of the prisoners in investigatory isolation ward No. 13 in Chisinau and the investigatory isolation ward subordinate to the General Police Commissariat in Chisinau has not essentially changed, either. Prisoners taken to the police commissariats for criminal investigation, are often not given dinner or even supper for the reason that they are brought to the investigatory isolation ward rather late. In such cases, their meals are reduced to breakfast only.

In such situations, the provisions of Annex No. 6 to Decision of the Government 609 of the 29th of May, 2006, on providing cold packed lunch for the prisoners, should be applied. Daily nutrition value should be recalculated in such a way that they could be given cold breakfast (in packs).

10.4. Medical Assistance

A distressing situation in this sphere is reported in the Transdniestrian region of the RM. The tuberculosis level has decreased in penitentiaries, yet the number of persons infected with other contagious diseases has noticeably increased; as to HIV/AIDS, which is an issue of special concern, in 2007, 146 prisoners were diagnosed with it, and in 2008, 168 persons, respectively. A dramatic increase in number of prisoners suffering from this disease was reported in 2004, when the number of the infected increased from 27 persons to 110. From 2004, the number of the infected persons grows steadily, yet not so rapidly as in 2004.

Besides, venereal diseases are widespread in the penitentiaries of the region. For instance, in 2007, 53 out of all the prisoners were diagnosed with venereal diseases; in 2008, they were 80, respectively.

One of the reasons of this situation is inadequate living conditions, i.e. the fact that healthy people are imprisoned in the same cell with the sick ones. Moreover, certain cases of infecting people on purpose, as a form of revenge from the penitentiary staff, have been reported.

In penitentiaries subordinate to constitutional authorities, the problem of insufficient medical assistance persists in particular due to lacking for necessary fi-

7 In 2006, approximately 4 lei were intended for nutrition of a prisoner.

8 <http://www.penitenciar.gov.md/ro/dirlogistic.html>

financial resources, qualified multi-profile medical staff, and working equipment. It makes the practice of refusing to accept medical assistance from the outside of the penitentiaries even more incomprehensible. There is no efficient and transparent mechanism of providing medical assistance from the outside at the moment.

10.5. Contact with the World Outside

Persons serving prison terms should be isolated from the society on a conventional basis, i. e. they should not be deprived of contact with their relatives and close people. Certain cases when prisoners were not allowed to see their relatives, especially as a consequence of disciplinary sanctions, have been reported. The prisoners prefer not to submit complaints, as it involves a risk of being deprived of the right to receive food parcels from their relatives.

The situation in the Eastern region of the country is critical in this regard. Relatives of the persons deprived of liberty have complained that obtaining a permission for visiting the prisoners without paying an illegal tax to penitentiary functionaries and prison guards.

According to the information published in the web page of the Penal Jurisdiction Department of the Transdnistrian region, yearly “relatives’ day”, when visits are allowed, is practiced in the penitentiaries. Relatives are given the possibility to enter the cells, not only the block intended for visits.

THE RIGHTS OF NATIONAL MINORITIES

All the citizens of the Republic of Moldova are equal under the law and before the public authorities without discrimination based on race, nationality, ethnic origin, language, religion, sex, opinion, political allegiance, welfare or social origin.¹

Various situations, which in our opinion led to violation of national minorities' rights, were registered in the years 2007-2008. The Government policy regarding implementation of the legislation in this field as well as complying with the recommendations of the international institutions was inefficient. The minorities encounter difficulties connected with social integration, employment, education, health services, access to information, public services, expression and communication, etc. The authorities usually treat the national minorities as ethnocultural groups with specific folklore and customs, etc.

The situation of the ethnic groups in the Transnistrian region of the country has not changed as compared to the previous period.²

11.1. Access to education

On the experts' opinion the educational policy concerning ethnic minorities in the RM is rational. The minorities continue studying only in Russian starting from the preschool education and finishing with the university education. The Romanian language is taught 2 or 3 times per week, and their mother tongue is generally neglected in the educational system. The impact of the current educational policy upon the Ukrainians, Bulgarians, Romani, Gagauz is negative. Though they are the citizens with full rights and obligations, their level of knowledge of Romanian is so low that sometimes they cannot adapt themselves to the social life, remaining isolated.³

The UNO Committee in its report on the elimination of all forms of racial discrimination for 2008 has declared its concern that the Ukrainian, Gagauz and Bulgar-

1 Art. 16 p. 2 of the Constitution of the Republic of Moldova

2 http://www.promolex.md/upload/publications/ro/doc_1232983319.pdf

3 <http://www.flux.md/editii/200870/articole/2942/>

ian languages as well as the culture of these minorities have become a subject of study only in a limited number of schools, where the tuition language is Russian. Only in some classes of some experimental schools pupils are taught in Ukrainian and Bulgarian. There are no schools, in which pupils are taught Romany language and culture, Azeri or Tatar. State language teaching for the national minorities is of inferior quality. According to a research⁴ the difficulties of supplying the textbooks in Bulgarian, Ukrainian and Gagauz are caused only by a reduced number of exemplars. As a result the production costs are big, and the prices of textbooks lease are practically inaccessible for parents.⁵

The authorities do not take constant and efficient efforts to create conditions of state language learning for the representatives of ethnic minorities, which would encourage their social integration and acquiring equal access to public offices.

Another problem is reduced attendance, dropping out of school and high illiteracy among the Romany children. Their families have declared that they do not send their children to school by financial reasons, lack of schools, lack of knowledge of the state language or Russian, fears to be discriminated, etc. As a consequence the majority of the Romany children get involved in different illegal activities.

The state has not fully realized the importance of education for the Romani and the necessity to stimulate their access to study by all means possible. Though the Plan of Actions for Romany Support in the RM for years 2007-2010⁶ was approved in 2006, Romany National Congress states that no financial sources⁷ were allocated for corresponding plan implementation and consequently the educational engagements assumed by the Government have not been fulfilled. This problem also affects the Bulgarian minority, which encounters the lack of multi-cultural and mixed-language approach to the educational process.⁸

11.2. Participation at political activities

Involvement of the minorities into the political activities is reduced. It becomes evident during electioneering. A small number of political parties have introduced into their election platform the subjects concerning the ethnic groups' problems. The RNC states that there are no localities in the Republic of Moldova managed by the Romany executives and there are no deputies of Romany ethnic nationality in the country's Parliament. The organizations representing the minorities prefer to engage themselves in socio-cultural activities. There are no special measures concerning promotion in public offices of the minorities' repre-

4 Problems of Teaching Languages at Schools Teaching Romanian as Second Language of the RM: analysis of necessities, Chisinau, 2009

5 Cost of a Bulgarian language textbook is nearly 275 lei, a textbook of the Gagauz language costs nearly 160 lei and a textbook of Ukrainian costs nearly 198 lei

6 GD No 1453 of the 21st of December, 2006

7 <http://www.roma.md>

8 <http://www.parlament.md/news/pressrelease/archive/february2007/05.02.2007/#2>

sentatives or training programs, which would provide approximate proportional representation of the Romany and other minorities in the Parliament and public authorities including the law-enforcement bodies and judicial instances.

The poor access to the public offices is influenced by the lack of knowledge of the state language of the minorities' and ethnic groups' representatives.

11.3. Linguistic integration

The Charter for Regional and Minority Languages was not ratified in the period 2007-2008. It is an important document for minority languages functioning in the RM. The experts consider that the Government has not ratified the Charter because of doubts concerning the status of Russian and unwillingness to assume the clear obligations concerning functioning of Ukrainian, Gagauz and Bulgarian in Moldova.

Thus the state language knowledge by the minority representatives would create conditions for their full integration in the society, and it would be possible only by promotion of policy of support, extension and encouragement of language teaching at the official level. The authorities should have cooperated with the Gagauz autonomy and other public authorities, which understand the importance of state language knowledge and should have offered funds in this sense.⁹ Some politicians have declared that promotion of a policy of national minorities Derussification would be welcomed in Moldova, as they were subjected to forcible Russification in the soviet period. Nowadays some people may lose their national identity due to lack of concrete measure.¹⁰

The subject and problems of linguistic integration of the ethnic minorities remain considered insufficiently by the state authorities.

11.4. Social environment

Many ethnic organizations state that the national minorities encounter various cases of social rights violation.¹¹ The Romany have declared that the state does not ensure their right to decent housing, do not offer working places, the old people do not receive help or pension, or they are employed seasonally, they suffer from different diseases and live in unsatisfactory conditions. The Romany minority is one of the poorest social categories.

Some ethnic groups (Bulgarians, Russians) have benefited from material support and help offered by the organizations and authorities of their countries of origin.

9 <http://www.viitorul.org/newsview.php?!=ro&idc=132&id=858>

10 <http://www.flux.md/articole/5205/>

11 <http://www.flux.md/articole/2833/>

11.5. Prohibition of discrimination forms

The Anti-Discrimination Law was not adopted in the period 2007-2008. The Romany minority remains one of the most discriminated minorities in Moldova. The Romany are discriminated directly or indirectly at schools, public institutions, medical institutions, etc. The organizations of this ethnic group have told about committing of some discriminatory actions on the part of political leaders, businessmen, considering these actions denigrating and racist.¹²

The competent European institutions have declared in their reports their concern about the fact that the racist, discriminatory actions committed by the police officers against the Mussulmen were not investigated appropriately. The religion of the Moslems has not been registered.¹³ The Moldovan Mussulmen problems have not been solved. Thus, for about 15000 Mussulmen do not have appropriate conditions and necessary space for carrying out of the ceremonial (individual and collective prayers 5 times a day, mosque, etc.), and if they gather somewhere, the police interferes. The Mussulmen women cannot make a photo for the passport wearing a headscarf.

During this period the parliamentary lawyers have examined 5 cases of ethnic discrimination, and the General Public Prosecutor's Office have registered only 2 cases of violation of the law on stirring up interethnic hatred.¹⁴

11.6. Minorities rights in the Transnistrian region

The process of forcible Russification of the population is still continuing in Transnistria, the Russian ethnic group being encouraged by various means and procedures. The local government privileges the Russian minority to the prejudice of the Moldavian and Ukrainian majorities. The same practice of imposing Russian as a language of communication in the society prevails. All documents are issued exclusively in Russian, though three languages are declared "official", i.e. Ukrainian, Moldavian and Russian. The citizens presenting the documents in Romanian/Moldavian are obliged to translate them in Russian with notarial certification, for which considerable financial sources are needed in a discriminatory manner. Romanian and Ukrainian are prohibited as a matter of fact, being used only in the rural region or at home. The Cyrillic script is used at kindergartens and schools, that creates impediments to school leavers to enter the educational institutions from other regions of the RM or abroad. The literature, press in Russian predominate at libraries, bookshops, schools, and public institutions, textbooks are very old and worn, and those new are ideology-driven and incite to ethnic hatred. The materials in Romanian are practically prohibited in the region, being imposed

14 <http://old.azi.md/news?ID=51944>

15 Excerpt from the International Amnesty Report 2009 www.amnesty.md

16 <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/members.htm>

(100%) or confiscated. The educational institutions of the region remained under the jurisdiction of constitutional authorities continue encountering different problems.

The lawyers of “Promo-LEX” Association registered a case in 2007, when 2 Moldovans of this region were beaten up for listening to the national music in their car. The incident took place in the town of Ribnita.

There is no press in Latin script, local television channels and radio offer minimum space for programs and news in Romanian and Ukrainian. National radio and TV programs are not broadcast or are jammed.

The organizations of ethnic groups in the region usually perform only formal functions being involved in the local propagandistic and political activities, and some of them even take part in intermediation for obtaining the citizenship of the country of origin (especially the Russian Federation), passports or other civil status documents, including military documents for the region residents. Moreover a tendency, when the representatives of these organizations encourage the region population to waive the RM citizenship in favor of that of Russia or Ukraine, has been observed in the recent years.

THE RIGHT TO A FAIR TRIAL

“Every person has the right to obtain effective protection from competent courts against actions that violate his/her legal rights, freedoms and interests. No law may restrict the access to justice.”¹

“In the determination of his/her civil rights and obligations or of any criminal charge against him/her, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law.”²

We should note that the guarantees of a fair trial do not refer exclusively to the stage of judicial proceeding, they also cover its previous and subsequent stages. In other words, the guarantees of a fair trial are to be observed by the law enforcement agencies beginning with the case consideration at the pretrial stage and ending with the execution of the judgement.

Differing situations were registered in 2007 and 2008, which, in our opinion, may affect the applicability of the guarantees of a fair trial at different stages and finally may lead to the violation of human rights.

12.1. Determination of evidence admissibility

In general, there were no cases when law enforcement agencies or the courts rejected the evidence provided and refused to enclose it in the case file. However, this does not mean that all evidence provided is taken into consideration. There are cases when the evidence provided is not properly analysed or even ignored. For example, the court received and enclosed in the case file the evidence provided by A. T.,³ which confirmed the existence of some vacancies in the subdivision in which he had been dismissed from under the pretext of the reduction of staff, but nevertheless, it was not taken into account. The court took the decision in which it rejected the request of the complainant to be reinstated to their job. We suppose that the court was influenced by the fact that the defendant was a state body.

1 Article 20 of the Constitution.

2 Fragment of art. 6 (1) of the European Convention.

3 A case from the “Promo-LEX” practice.

12.2. Non-observance of the principle of presumption of innocence by the prosecuting agencies

There are made many deviations in this respect. Thus, multiple cases were registered in 2007 and 2008 when the prosecuting agencies (especially the representatives of the Ministry of Interior and of the Public Prosecution) presented facts and data during press conferences, so as they allowed culpability and identification of persons before the courts pronounce their decision in this respect. In the 2006 Association Report we mentioned that the publishing cases related to corruption, abuses of office, torture, etc. is welcome on the web sites of the Public Prosecution and of the Ministry of Interior for transparency grounds, but it is necessary to respect the confidentiality of data that may lead to the person in question; identification (surname, first name, person's face, domicile, etc.). In our opinion, the law enforcement agencies should make public the facts and illegal actions, but without giving details that identify the suspected person, for example do not show the face of the suspected person, use the initials of the name only, etc. As a rule, this principle is violated in cases of increased public importance.

A separate category, where exaggerations are made in this respect too, are cases related to political leaders⁴ or other private persons, whose activity contravenes to the official position of the government⁵.

12.3. Observance of reasonable terms for case consideration

Although, there are no express terms provided to solve litigations in the courts, however a tendency is noted in the reduction of terms for considering criminal cases, and that the retrial of the civil litigations last too long. Especially, it is inadmissible in case of employment disputes⁶ that are to be solved within a given period of time, that they do not exceed 30 days, but this legal provision is often not observed. In particular the solving of employment disputes is delayed based on administrative legislation that refers to civil servants. For example, case V.I.⁷ has been considered by the court for more than 20 months, but there has been no final decision taken yet.

12.4. Court independence and impartiality

We are obliged to reiterate the opinion expressed in the 2006 Association Report about the impartiality or lack of, of some administrative commissions, especially those that consider the deviations made in the field of road traffic. De facto bod-

4 <http://www.protv.md/stiri/social/iurie-rosca-urma-sa-fie-asasinat-de-un-killer-sustin-fortele-de.html>

5 <http://arhiva.timpul.md/Article.asp?idIssue=903&idRubric=9295&idArticle=20857>

6 See 2006 "Promo-Lex" Association Report.

7 A case from "Promo-LEX" practice.

ies that in principle have collected the evidence and issued the proposals for sanctioning, considered numerous administrative offences of this kind. We consider that in this situation, the impartiality of the members of the administrative commissions is a fiction, because they, as chiefs of those that collected evidence, are directly interested in confirming the position of their subalterns.

12.5. Right to an effective appeal

Many deviations are made in this respect, especially in the eastern region of the country – in Transnistria. The inhabitants of this region are practically deprived of their fundamental right, „Promo-LEX”. Association was repeatedly notified by the inhabitants of the region that addressed the constitutional bodies with different legal issues, but they were incapable of solving them, by reasoning that „they do not have control over the region”. In the best case, the law enforcement agencies initiated some proceedings that were suspended after a period of time because of the non-identification of persons that were the abusers. Thus, persons are deprived of the possibility to try at least to defend their rights that have been violated. The fact that the execution of some final decisions adopted by the law enforcement agencies concerning some persons that live on the uncontrolled territory is difficult, maybe even impossible, should not be an obstacle for persons that want to defend their rights. The Government should promote a very clear policy as regards the respect for human rights in this region and the manner in which to defend them.

12.6. The right to investigate cases of torture

According to Art. 10 (3¹) of the Criminal Procedure Code, „the burden of proof in relation to non-use of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment is on the authority in whose custody the detained person is, being at the disposal of a state body or its order, or its tacit consent or agreement⁸.” Nevertheless, we are obliged to note that there are serious lacunas in the investigation in the field of torture cases’. According to the information provided by the General Public Prosecution, 259 complaints on the use of torture, inhuman or degrading treatments were registered in 2008. Only in 28 cases had criminal proceeding has been initiated and in 231 cases criminal proceeding were rejected. Although, apparently only around 10% of complaints are grounded, we consider these figures should be regarded critically, because the denial to initiate criminal proceeding seems to be a way to protect the persons that use such treatments. We may display this here by the case of those nine members and sympathizers of the „Hyde Park” Association whom were arrested and exposed to degrading treatment during their detention. Public prosecution bodies issued five or-

8 Amendment introduced by LP13-XVI of 14/02/08, Official Gazette, No. 51-54 of 14/03/08, Art.161.

dinances for the denial to take criminal proceeding, finding out that there are no indices of offence in the actions undertaken by the police officers and other guilty persons. It is a method frequently used by the public prosecution bodies. The prosecutors regularly check temporary detention facilities but in most of these cases as for example in the case of Hyde Park, they discover no disorderly conduct. In the event of rigorous control it could be established that the prosecutors are indirectly guilty for the illegal actions and treatments imposed upon the detainees. In cases of criminal action against culpable persons, the employees of the public prosecution could also implicitly be entered onto the black list, who after making inspections in the places of detention and investigating the criminal cases did not undertake effective measures to sanction and counteract the illegal treatments.

12.7. Suspension of the criminal cases

In different cases it has examined, the ECtHR discovered⁹ that the right to a fair trial includes the observance of the principle of equality of arms, a fact which supposes that “each party should be afforded a reasonable opportunity to present its case under conditions that do not place it at a substantial disadvantage vis-à-vis its opponent”. Moreover, the Court noted that the right to a fair trial also presumes a contradictory procedure, that is the right of each party in a civil trial “to have knowledge of and comment on the observations filed or evidence adduced by the other party”.

The suspension of criminal cases in different situations were retried in criminal proceedings in 2006. We do not wish to discuss its necessity, but we want to draw attention to its compliance with the principle of equality of arms. The suspension supposes to terminate criminal proceedings on a concrete criminal case under the conditions specified in art.287/1 CPP. In most of the cases, criminal proceedings are suspended if person that may be found to be guilty is not identified or he/she is absconded in coming before the prosecuting agency.

The interested persons, often the injured parties, have in principle the right to challenge the decision taken by the prosecuting agency¹⁰. However, the person concerned is to challenge the decision on suspension with closed eyes, because he/she does not know on what grounds this decision has been made, and the law does not provide expressly the right to take notice of case materials if suspending criminal proceedings. The prosecuting agencies may jump to decisions, without considering cases objectively and in all respects, and the interested party has no real chance to monitor the activity carried out by the prosecuting agency.

9 See the case *De Haes and Gijssels v. Belgium* (19983/92, judgment of 24 February 1997).

10 For example, in 2007 criminal proceeding was suspended in 11432 criminal cases out of 46445 cases.

It is supposed that the prosecuting agency and the injured party represent a part of the accusation, therefore they shall be on the same side, but in reality at least in cases related to the investigation of illegal actions (torture, excess of power, etc.) committed by high officials of the law enforcement agencies prove the opposite – the injured party should protect their violated rights and also make efforts to monitor the activity of the prosecuting agencies to make the latter perform their duties conscientiously¹¹. Taking into account the effective provisions, we consider that it is possible to amend the legislation on criminal procedure in order to allow the injured party to take notice of the case materials if the criminal proceeding is suspended, and if necessary, the latter may be obliged to not disclose the secret of the criminal proceeding.

12.8. Consideration of multiple cases at the same time and by the same court

It is a characteristic situation for the appeals and cessation instances, i.e. for the court of appeals and the Supreme Court of Justice. In these instances, it is scheduled to consider more case files on the same date and at the same time, and the break between the hearing sessions is generally one hour. The judges reserve one hour to consider at least 2-3 case files which makes it impossible to analyse the cases objectively and in all respects. By using this practice, the courts hope that the party will not come and the trial will be delayed. However, when parties appear in court, the case is considered, as a rule, for more than one hour. Thus, the summoned persons are obliged to wait hours in a queue until they enter the courtroom. This problem causes difficulties especially for lawyers who, in accordance with the specific character of their activity, have scheduled more sittings in different courts on the same day. It shall be also noted that the courts do not fix the hour when parties are due to appear in court and how much time they have waited there. In order to justify his/her absence from another trial, the lawyer may ask for a certificate, but the court clerk, the person in charge of its issue, is also involved in the trial that lasts continuously. Because of such situations the investigation of cases in courts are delayed and the terms violated, which according to the law, must be reasonable.

12.9. Right to legal aid

The effective legislation guarantees the right to legal aid. The parties to a trial, as well as other parties involved in trials, may benefit from legal aid provided by a chosen lawyer. Problems emerge only in case of persons that do not have resources to hire a lawyer and thus benefit from the assistance provided by an offi-

¹¹ In the case of Berzan Ștefan, quoted earlier, public prosecution suspended criminal proceeding because it did not identify the persons that may be accused, and the police officer that handed him over was not even heard as suspect.

cial solicitor. Most of the times, the official solicitor is involved in many trials and physically cannot manage to appear in the court and to demonstrate an excellent labour conscription. In this situation, the court has two solutions: to postpone the consideration of the case or to invite another lawyer. The trial courts opt for postponing trials; the highest courts involve another official solicitor. Theoretically, the defendant benefits from lawyer's assistance, but this assistance is not a qualitative one, because the lawyer does not go to the essence of things and may not prepare the pleading. There are cases when official solicitors take over file cases even before the hearing session in the appeals and cassation instances. Obviously, in such cases there cannot be any discussion about either a qualitative legal aid or observance of the right to legal aid.

INCHEIERE

În perioada de referință, a continuat atât practica de ignorare a principiilor unui stat de drept cât și creșterea fenomenului de neîncredere a cetățenilor în justiție. Reformele din mass-media publică au fost doar imitate, fiind astfel dezinformată și manipulată opinia publică națională, iar societatea antagonizată. Dreptul la întruniri, libertatea de exprimare, dreptul la informare și accesul la informare, funcționarea defectuoasă a instituțiilor statului au fost cele mai frecvente probleme în perioada monitorizată.

Asociația Promo-Lex a publicat rapoarte privind situația drepturilor omului în Moldova în 2005 și 2006, iar elaborarea prezentului document, (pentru anii 2007-2008) permite deja o analiză de ansamblu asupra gradului de implementare a PNADO. Constatările Asociației Promo-Lex demonstrează că în mare parte, PNADO a fost realizat formal. Autoritățile au manipulat opinia publică națională și internațională, adoptând și modificând legislația, în mare parte, conform prevederilor PNADO. Însă, situația a devenit mult mai complicată, în condițiile în care noile prevederi legale nu au fost respectate, fiind chiar ignorate în mod deschis de către reprezentanții autorităților și funcționari de rang înalt.

Curtea Europeană pentru drepturile omului continuă a fi văzută de cetățenii R.Moldova ca unica soluție de protecție a drepturilor lor. În 2007 și 2008 numărul cererilor depuse la CEDO a crescut esențial, Moldova fiind în topul țărilor europene după numărul sesizărilor. În general, Moldova este condamnată pentru: neexecutarea sau executarea tardivă a hotărârilor judecătorești; casarea neregulamentară a hotărârilor judecătorești, lipsirea de proprietate, neacordarea unei pretenții legitime; încălcarea dreptului la un proces echitabil; aplicarea torturii și a tratamentelor inumane, încălcarea dreptului la exprimare și la întrunire etc. Numeroase cazuri evidente de încălcare a drepturilor omului au fost examinate de Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, iar autoritățile au refuzat aplicarea sancțiunilor împotriva funcționarilor vinovați de încălcarea drepturilor omului și a legislației.

Teritoriul de est al Republicii Moldova rămîne lipsit de controlul efectiv al autorităților constituționale și totodată un spațiu al abuzurilor și fărădelegilor comise de așa numitele „autorități transnistrene” asupra populației din regiune. Autoritățile constituționale nu se implică în apărarea drepturilor cetățenilor, invocând „imposibilitatea reală de a acționa în regiune”. În cel mai bun caz organele de drept inițiază unele proceduri, care ulterior sunt suspendate. În consecință, locuitorii regiunii rămîn discriminați, fiind lipsiți de posibilitatea și accesul la instituțiile și organele de drept ale Statului pentru a-și apăra drepturile și libertățile fundamentale.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В рассмотренный нами период, продолжилась, как практика игнорирования принципов правового государства, так и рост недоверия граждан к правосудию. Реформы общественных СМИ были всего лишь сымитированы, таким образом, национальное общественное мнение было дезинформировано, а общество антагонизировано. Право на свободу собраний, свободу выражения мнения, право на информацию и доступ к информации, плохая работа государственных учреждений, это одни из самых часто встречающихся проблем за изученный нами период.

В 2005 и 2006 году ассоциация Promo-Lex уже публиковала отчеты о состоянии прав человека в Молдове, поэтому разработка данного документа (за 2007-2008 года) позволяет в ансамбле проанализировать степень внедрения Национального Плана Действий в области прав человека. Факты, констатированные Ассоциацией Promo-Lex демонстрируют, что в большей части, НПДПЧ был реализован формально. Власти манипулировали национальным и международным общественным мнением, принимая законодательные акты и внося в них изменения, в большей части, согласно НПДПЧ. Ситуация обострилась, в условиях, когда законодательные положения не были соблюдены, а иногда даже открыто игнорировались властями и государственными служащими самого высокого ранга.

Европейский Суд по Правам Человека остается для граждан Республики Молдова единственным решением при защите своих прав. В 2007 и 2008 годах число жалоб, поданных в ЕСПЧ, значительно возросло, Молдова заняла лидирующие позиции среди европейских стран по числу дел, рассматриваемых данной высокой инстанцией. В целом, Молдова осуждена за: неисполнение или несвоевременное исполнение судебных решений, необоснованную отмену судебных решений, лишение собственности, не удовлетворение законных претензий; нарушение права на справедливое судебное разбирательство; применение пыток, бесчеловечного и унижающего достоинство обращения, нарушение права на свободу собраний и свободу выражения мнения и т.д. Несмотря на то, что Европейским Судом по Правам Человека было рассмотрено множество наглядных дел в области нарушения прав человека, власти отказались применять к государственным служащим, виновным в нарушении прав человека и законодательства, какие-либо меры наказания.

Восточная территория Республики Молдова остается лишенной эффективного контроля со стороны конституционных властей и, одновременно, пространством злоупотреблений и произвола, совершаемого так называемыми „приднестровскими властями“ по отношению к населению региона. Конституционные власти не вмешиваются в защиту прав граждан, ссылаясь на „реальную невозможность действовать в регионе“. В лучшем случае правоохранительными органами иницируются процедуры, которые затем отменяются. Как следствие, жители региона остаются дезинформированными, лишенными возможности доступа к правоохранительным органам и учреждениям Государства в целях защиты своих прав и фундаментальных свобод.

CONCLUSION

In the reference period the principles of a state of law continued to be ignored, which led to a growing lack of confidence in the judiciary among the population. The reform of the public media was merely an imitation, which led to disinformation and manipulation of the national public opinion, and an antagonized society as a result. The right to assembly, freedom of speech, right to information and access to information, and the faulty functioning of state institutions were among the most frequent issues noted.

The Promo-Lex Association published reports regarding the human rights situation in Moldova in 2005 and 2006, and the development of the present report (for the years 2007–2008) provides an opportunity for a more comprehensive analysis of the implementation of the NAPHR. The Promo-Lex findings show that the NAPHR was implemented largely in a formal manner. The government manipulated the national and international public opinion by passing and amending legislation in accordance with the provisions of the NAPHR. However, the situation became more complicated when the new legal provisions failed to be observed or were openly ignored by representatives of the authorities and high ranking officials.

The European Court of Human Rights [ECHR] continues to be regarded by many Moldovans as the only solution for enforcing their rights. In 2007 and 2008 the number of cases filed with the Court rose significantly, and Moldova was among the top European countries by number of files. Moldova is condemned in general for the following: non-execution or delayed execution of court rulings; wrongful cassation of court rulings; deprivation of property; lack of action on a legitimate complaint; violation of the right to a fair trial; use of torture and inhuman treatment; violation of the freedom of speech and assembly, etc. While the ECHR ruled on numerous cases of clear human rights violations, the authorities failed to sanction the officials who were responsible for the violations of the human rights and infringements of the law.

The eastern part of Moldova remains outside the effective control of the legal authorities of the state, and is a space of abuse and illegalities committed by the self-proclaimed „Transnistrian authorities” against the region’s population. The Moldovan legal authorities are not involved in any way in defending the rights of its citizens there, invoking the „effective impossibility to act in the region”. In the best cases, the law enforcement bodies initiate legal actions that are later suspended. As a result, the region’s residents continue to be discriminated and are deprived of the possibility to access the Moldovan legal institutions and law enforcement bodies to defend their fundamental rights and freedoms.

